

באתי לגני ה'תשכ"ה

באתי לגני ה'תשכ"ה

©

כל הזכויות שמורות

5785 ~ 2025

Printed in the USA

להערות והזמנות:

umedayeik@gmail.com

פתח דבר

לקראת היום הבהיר יו"ד שבט הבא עלינו לטובה, ובהמשך למה שהו"ל בשנים האחרונות¹, הננו מוציאים לאור תדפיס מהספר "ומדייק במאמר" על ד"ה באתי לגני ה'תשכ"ד (הנמצא בשלבי העריכה), הכולל לשון קדשו של רבינו² באמירת המאמר (בלשון אידיש), עם הערות וציורים בדרך אפשר מאת המו"ל (על חלקים מהמאמר) – הנקראים בשם "דקדוקי תורה"³, אשר כשמים כן כוונתם, לגלות עוד יותר איך שכל דברי רבינו הם מדויקים בתכלית – והתיבות שנראים כמקור ללשונו הק' הודגשו באותיות כאלו – וכדי ש"מזה נתבונן גדולת עומק מחשבתו"⁴ הקדושה, הטמונה בכל שורה ואות מהמאמר. ובסופו באו גם "מילואים לדקדוקי תורה", לתוספת ביאור, מקורות נוספים, וכיו"ב. ותקוותינו שהספר יעזור ללומדי המאמר לעיין ולהתעמק בו בבחינת "תן לחכם ויחכם עוד", וגם יסייע בקיום הוראת רבינו הק' לכתוב הערות וביאורים בהקובצים הנדפסים מזמן לזמן.

* * *

לתועלת הלומדים, צויין * כוכב * כזה * לפני * תיבות * מהמאמר שרבינו שם עליהם דגש.

מצד ריבוי הציורים שב"דקדוקי תורה" הנ"ל, נכתבו הציורים בסגנון יותר קצר מהרגיל, למען ירוץ בו הקורא – וכמו בציורים לספרי המאמרים תרכ"ז-תשנ"א הושמט הראשי תיבות "סה"מ", וצויין: "תרכ"ו ע' רב" וכיו"ב. ועד"ז ברוב סדרת "מאמרי אדה"ז", צויין רק: "תקס"ח ח"ב ע' תרפז" וכיו"ב. ובשאר כרכי הסדרה (שאינם ע"ס השנים), וכן בסדרת "מאמרי אדה"א", הושמטה תיבת "מאמרי", וצויין: "אדה"ז הקצרים ע' כד" ו"אדה"א שמות ח"א ע' קנח", וכיו"ב. וכל ספר שהופיע בב' מהדורות ונשתנו מספרי עמודיו, צויינו מספרי מהדורה הישנה בסתם, ומספרי מהדורה החדשה בסוגריים, כמו: "תרס"ו ע' תקמד [ס"ע תשטז]", וכיו"ב.

היות שישנם הרבה ציונים לד"ה באתי לגני ה'שי"ת והדרושים השייכים אליו, נציין בזה את מקום מוצאם של דרושים אלו, והקיצורים שהשתמשנו בהם בתוך הספר: שתי ידות אוה"ת – אוה"ת תרומה (ח"ה) ע' א'תקיג-א'תקטז.

(1) תדפיסים מס' ומדייק במאמר על ד"ה באתי לגני ה'תשט"ז-ה'תשכ"ד (נ.י. תשע"ו-תשפ"ד).

(2) ע"פ רשימת השומעים מההקלטה, בלתי מוגה.

(3) ע"פ ל' אדה"ז בתניא קו"א קס, ב.

(4) ע"ד ל' אדה"ז בתניא שם, וע"פ מארז"ל (כ"ר פס"ז, ח. ועוד) שצדיקים דומים לבוראם.

שתי ידות תר"ל – סה"מ תר"ל ע' צאצו. [אתם נצבים תרל"א – סה"מ תרל"א ח"ב ע' תקבד-תקלג. אתם נצבים תרנ"ג – סה"מ ליקוט ח"ב ע' ה"א. אתם נצבים אעת"ר (הנחת ר"א סימפסאן) – סה"מ אעת"ר ע' רנהרסא.]

שתי ידות תרל"ג – סה"מ תרל"ג ח"א ע' קנ"קנו.

תרל"ג מהדו"ק – באתי לגני תרל"ג מהדורא קמא – סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תקסג-תקסח [ולהעיר ממ"ש שם ע' תקסג בהערה מגוכתי"ק בראש העמוד: "הנחה ישנה והלשון אינו טוב והמכוון אמת"].

תרל"ג – באתי לגני תרל"ג (מהדורא תנינא) – סה"מ תרל"ג ח"א ע' קא-קיא [תרמ"ד ע' רצו-דש].

תרנ"ח – באתי לגני תרנ"ח – סה"מ תרנ"ח ע' רח-חיד.

תרפ"ו [תרצ"ב] – באתי לגני תרפ"ו [תרצ"ב] – סה"מ קונטרסים ח"א רכז, ב – רלד, ב [תרפ"ו ע' רלא-רמג. תרצ"ב ע' רפח-דש].

והבריה תרצ"א – והבריה התיכון תרצ"א (חלקו) – סה"מ קונטרסים ח"א קנח, א – קנט, ב [תרצ"א ע' קפז-קצ].

תרצ"ט – באתי לגני תרצ"ט – סה"מ קונטרסים ח"ב תיד, ב – תיו, ב [תרצ"ט ע' 123-131].

תש"י – המשך באתי לגני ה'שי"ת – מאמר א (סעיפים א-ה): סה"מ תש"י ע' 111-118. מאמר ב (סעיפים ו-י): שם ע' 119-125. מאמר ג (סעיפים יא-טו): שם ע' 131-137. מאמר ד (סעיפים מז-כ): שם ע' 151-155.

כי תצא תרל"א (חלקו) – סה"מ תרל"א ח"ב ע' תקיג-תקטז. כי תצא תרל"א (הנחה) – הנחת ר"א זעליגסאהן ממאמר הנ"ל (חלקו) – סה"מ תרל"א ח"ב ע' תרסז-תרעב. [כי תצא תרמ"ו (חלקו) – סה"מ תרמ"ו ע' כח-לא. כי תצא תרס"ה (חלקו) – סה"מ תרס"ה ע' שיט-שכח (הנחה)].

פר"ת – בעצם היום הזה פר"ת – סה"מ פר"ת ע' רמא-רמט.

* * *

וזאת למודעי, אשר מנהג רבותינו נשיאינו לדורותיהם הוא, שכתובת דרושי הדא"ח שלהם (הן בעצמם, והן ע"י מניחים) היא בלשון הקודש (בדרך כלל), ולכן אין מכוונת ספר זה לשמש כתחליף ללימוד מתוך הנחה מהמאמר שבלשון הקודש. ולאידך, הורה רבינו⁵ ש"בכדי צו פארשטיין די אמיתית הכוונה פון די "דברי תורה" פון רבותינו נשיאינו

(5) לקו"ש חכ"א ע' 448 (משיחת ש"פ יתרו תשמ"א).

איו ניט מספיק לערנען זיי ווי זיי זיינען איבערגעזעצט געווארן אין לשון קודש דורך אנדערע⁶, און מען מוז אנקומען צו די ווערטער וואס זיי האבן געזאגט אין אידיש, כמובן מאגה"ק שם".

וכדאי לציין⁸ מ"ש בשיחת ש"פ נשא תשמ"ג (התוועדויות ח"ג ע' 5-1594 – בלתי מוגה):

"דובר כמ"פ שבמקום להתפלל בדיוקי הלשונות בענינים שנתבארו בהתוועדות, אם כך ה' הלשון או כך ה' הלשון וכו' – מוטב לעיין במקורות שמהם הובאו הדברים שנתבארו בהתוועדות, ובפרט שלאחרונה נהוג לציין את מקור הדברים כו'. ובפשטות: כאשר מתפללים בדיוקי לשונות כו' – הרי יתכן שלשון מסויים לא ה' בתכלית הדיוק כו', פליטת הפה, וכיו"ב. ולכן ביקשתי כו"כ פעמים שיעיינו במקורות המצויינים כו' ועי"ז יבינו את תוכן הענין לאשורו (ובדרך ממילא יחסכו את השקו"ט בדיוקי הלשונות כו').

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר ל⁹ שאדמו"ר האמצעי לא רצה שיעמדו על דיוקי הלשונות בדבריו כו'. בנוגע לאדמו"ר הזקן, הרי ידוע עד כמה מדייקים בלשונו. . . בנוגע לאדמו"ר האמצעי, לא היתה דעתו נוחה מזה שידייק בלשונו כו'. והוקשה לי בזה ב' דברים: (א) מכיון שאדמו"ר האמצעי ה' "ממלא מקומו" של אדמו"ר הזקן, וכידוע ש"ממלא מקום" ענינו שהוא ממלא את כל המקום של קודמו (בכל הפרטים כו') – כיצד יתכן חילוק כזה בין אדמו"ר הזקן לאדמו"ר האמצעי? (ב) לשם מה סיפר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפור זה, מה נוגע ענין זה אלי?

והביאור בזה: לשונו של אדמו"ר הזקן הוא בקיצור נמרץ – לשון קצרה, ולכן מדייקים בלשונו בתכלית הדיוק כו'. ולעומת זאת – לשונו של אדמו"ר האמצעי הוא בתכלית ההרחבה – "רחובות הנהר" . . ומפני גודל האריכות וההרחבה . . אי אפשר לכווין¹⁰ בנוגע לדיוקי הלשונות בתכלית הדיוק¹¹ כו'.

(6) ובהע' 16 שם: "משא"כ הענינים שנכתבו בלה"ק ע"י רבותינו".

(7) סימן כה (קמא, א).

(8) בהבא לקמן ראה גם שערי לימוד החסידות ע' עב-עג, וש"נ.

(9) ראה גם רשימות חוברת קעט ע' 12 [313]. רשימת היומן ס"ע קן מ"חורף תרצ"ה. וויז": "האמצעי לא ה' רוצה א' מ'זאל היטען ווערטער. וכן אצל הצ"צ ומהרש"ע. על של אדה"ז הקפידו. אדה"ז ה' מקפיד שידייקן בתיבות ג"כ". ולהעיר מיומן אדהר"צ שבהערה 11.

(10) ולהעיר שבהמשך השיחה (התוועדויות שם ס"ע 6-1595) מזכיר מ"ש בלקוטי לוי יצחק (אגרות ע' רסו): "שכל מה שנאמר בתושב"כ ובתושב"פ . . ההלכה שעלי' אמרו אח"כ שבדו"ת היא . . כולם ממש אמר ה', ובאותו הלשון ממש שנאמרו כמו שהוא ממש, וה' עצמו אומר ההלכה והוא עצמו אמר שבדו"ת היא".

(11) ולהעיר מיומן אדהר"צ (משיחת אדנ"ע) מתשרי תרס"ו (סה"ש תר"פ-תרפ"ז ע' 286, סה"מ תרס"ו-תרס"ז ע' רצג): "...אדמו"ר האמצעי . . שהי' מאריך בלשונו הקדוש במאמרי חסידות, אשר באמת

והשייכות דסיפור זה אלי (שלכן סיפר לי זאת כ"ק מו"ח אדמו"ר) מובנת אף היא – שהרי גם אני צריך לבקש שלא יתפלפלו בדיוקי הלשונות כו', אלא להתרכז בעיון והבנת תוכן הענין, ע"פ מקורות המצויינים כו'".

אך לכאורה משמע (מהל' הבלתי מוגה): (א) שהפלפול ששולל הוא דוקא כזה שלא הי' שייך אם היו מעיינים תחילה בהמקורות שצויינו. (ב) שאפילו בגודל האריכות וההרחבה דאדמו"ר האמצעי הי' אפשר לכוין את הל' בדיוק¹¹, רק שלא הי' בתכלית הדיוק (כפי שהי' אצל אדה"ז). (ג) שמה שרבינו הוצרך לבקש שלא יתפלפלו הי' רק מרומז בהסיפור דאדמו"ר האמצעי, אבל אינו אותו הענין שהי' אצל אדה"א. כי אדה"א לא רצה בזה מצד גודל האריכות וההרחבה שלו – היינו מצד המשפיע, ואילו רבינו הוצרך¹² לבקש ע"ז מפני התוצאות¹³ של העדר העיון בהמקורות – היינו מצד גישת המקבלים¹⁴.

* * *

תודתנו נתונה בזה לספריית אגודת חסידי חב"ד עבור עזרתם, וכן לספריי' הלאומית שבירושלים תובב"א.

הספר נערך ע"י הרה"ת ר' זאב וואלף בער שי' אדלר.

* * *

שהמעמיקים דעתם, הנה אחר העיון בטוב, הנה גם הכפל לשון הוא מדויק, און אין בעלי העמקה איז כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי גיוועהן רייך...".

(12) וע"ד הצחות י"ל, שבתשד"מ גם אדה"ז הי' צריך לבקש כן, מאותו הטעם – כמ"ש בשיחת ליל י"ב סיון תשד"מ (שיחה ג – 10:30 – ראה התוועדויות ח"ג ע' 1985 ואילך): "וואס אט דא האט זיך אנגעהויבען, כמדובר כמה פעמים, אז מ'כאפט זיך אן אן א ווארט, און מ'פארגעסט אויפן תוכן הענין, במילא ווערט שאלות ופירוקי ותירוצים און הסברות און טוחן הרים זה בזה – עוקר הרים וטוחנן זה בזה, מיטן גאנצן שטורעם. . (14:10) כאמור, פון וואנעט קומט די גאנצע קשיא? ווארום מ'האט זיך אנגעכאפט אן די ווערטער פון דעם אלטן רבי'ן, אן די ווערטער פון "הלכות הלכות" – אן קיין שימת לב, בנוגע צו וואס זיינען געזאגט געווארן די ווערטער פון קונטרס אחרון, און בנוגע צו וואס פאר א ענין איז געזאגט געווארן דאס וואס דער רמב"ם שרייבט בהקדמתו... ע"ש.

(13) ראה מה שמבהיר רבינו בהמשך לשיחה הנ"ל בפנים (ע' 1595), בנוגע "לכל השאלות המשובות ששאלו ופלפלו" במ"ש בהתוועדות קודמת.

(14) וראה גם שיחת ש"פ תולדות תשד"מ (התוועדויות ח"א ע' 517): "לפעמים מתפלפלים בענין מסויים, בדיוקי התיבות וכיו"ב, ומרוב הדיוק בתיבות שבהם מלוכש נושא הענין, שוכחים אודות תוכן הענין עצמו. [ולדוגמא . . כאשר מדייקים בפירוש רש"י . .] וזוהי שורש הטעות בכל השקו"ט המיותרת, שהרי אם היו שמים לב לתוכן הענין, היו רואים שהקושיא מעיקרא ליתא". ש"פ חוקת תשד"מ (התוועדויות ח"ג ע' 2082): "וכמדובר כמ"פ ש"תופסים" כמה תיבות, מבלי לראות מהו התוכן דכללות הענין, ביחס לאיזה ענין נאמרו תיבות אלו, וכיו"ב, ובהתאם לכך ממהירים להסיק מסקנות ולשאל קושיות, וזאת – בה בשעה שהדברים פשוטים כל כך, עד שלא עלתה על דעתי שיש צורך להבהיר ולשלוף זאת".

ובעמדינו ביום הבהיר ה' טבת, יום שנקבע¹⁵ ל"יום סגולה" ו"עת רצון" בכל הקשור לנצחונם של הספרים (ע"י הלימוד בהם כו'), "יום¹⁶ זה, וואס דאס איז דאך פארבונדן אויכעט מיט דער שחרור פון ספרים, און פדיון שבויים פון ספרים",

ומכיון ש"אז¹⁷ ס'קומט צו נאך א ספר, קומט צו אין די אלע ספרים וואס מ'האט פריער – נאך פאר דעם – כמובן בפשטות, אז דורך דערויף וואס ס'קומט צו די ידיעות שבספר החדש, קומט צו אויכעט א הוספה אין די ידיעות אין די ספרים וואס מ'האט געלערנט נאך פאר דעם, אדער מ'גייט לערנען – און די ספרים האט מען שוין – און מ'גייט לערנען, נאך אמאל איבערלערנען, וכיוצא בזה",

והיות "אז¹⁸ ס'דאך דא א קבוצה פון ספרים וואס ווארטן נאך אויף זייער פדיון שבויים, אז זיי זאלן אומגעקערט ווערן צו זייער אמת'ן בעל הבית, וואס דאס איז דאך נשיא דורנו, דער רבי דעם שווער, אין זיינע ד' אמות",

הנה יהי רצון שספר הנוכחי (והלימוד בו) "זאל¹⁹ נאך מערער צוהיילן אומקערן די אומקערונג פון די ספרים האמורים, נוסף אויף די ספרים וואס זיינען שוין אומגעקערט געווארן, צוזאמען מיט די כתבי יד המצורפים לספרים אלו. ועוד והוא העיקר, אז דאס זאל גייען צוזאמען – ואדרבה, והוא העיקר – צוזאמען מיט די גאולה, און די סיום הגאולה, די התחלת הגאולה צוזאמען מיט סיום הגאולה בפשטות, על ידי האמור ומוזכר לעיל, אז "בנערינו ובקנינו ובבנינו ובבנותינו", צוזאמען מיט אלע ספרים, צוזאמען מיט די ספרים וואס מ'האט שוין אומגעקערט – און כתבי יד – און וואס מ'וועט אומקערן תיכף ומיד ממש, ועוד והעיקר, אין א פרשיות פון "בנערינו ובקנינו ובבנינו ובבנותינו", האנשים והנשים והטף, איז "ארו עם ענני שמיא", צוזאמען מיט די החלטות טובות בנוגע צו צדקה און צו מעשים טובים בכלל ובפרט – וועט מען גלייך זיין (כמדובר) בארצנו הקדושה, דארטן ירושלים עיר הקודש, ובהר הקודש, ובבית המקדש השלישי, ותיכף ומיד ממש!"

מבין "יד מנחם"

ה' טבת, ה' תהא שנת פלאות הגאולה

שנת השבעים וחמש לנשיאות רבינו

שלשים ושמונה שנה ל"דין נצח" דספרי וכתבי רבותינו נשיאינו

(15) סה"ש תשמ"ח שם. תש"נ ח"א ע' 207, הע' 69 בשוה"ג.

(16) שיחת אור לה' טבת תשנ"ב (שיחה ב – 0:45).

(17) שם (0:10).

(18) שם (1:00).

(19) שם (1:40).

בס"ד. יו"ד שבט, ה'תשכ"ה

באתי¹ לגני אחותי כלה, זאגט זיך² אויף³ דערויף דער בעל ההילולא,
דער⁴ מאמר המדרש לגני⁵ – לגנוני⁶, למקום⁷ שהי' עיקרי פתחילה,

❧ דקדוקי תורה ❧

- (1) שה"ש ה, א. תשי" (רס"א): "באתי לגני אחותי כלה".
(2) "זאגט זיך" – כ"ה גם בתשכ"ג (0:25), ועוד. ועד"ז בתשי"ב (0:25), תשי"ד (0:05), תשט"ז (0:02), תשי"ז (0:03), תשי"ח (0:04), תש"כ (0:02), ועוד: "זאגט ער זיך אויף דערויף אין מדרש" (דלכאורה י"ל ש"ער" קאי (גם) על בעל ההילולא (שלא נזכר שם בפירוש), ועד"ז תשי"ט (0:04), תשכ"ב (0:05), תשכ"ג הנ"ל, כאן בפנים, ועוד – שבהם נזכר בפירוש). ואף שבכמה מקומות רגיל רבינו לומר "זאך" כשמוכח שהכוונה ל"דאך" (וכן בכ"מ מוכח שהכוונה ל"זיך", ובכ"מ (כתשי"ט ותשכ"ב הנ"ל) אומר בפירוש "דאך" ולא "זאך") – לכאורה מסתבר שיש משמעות מיוחדת ללשון שרבינו חוזר עליו בפתיחת מאמר ההילולא במשך כו"כ שנים. ואולי (גם) מרמז בכל הנ"ל להמבואר בכ"מ, שצדיקים "גיבן זיך אריין" בעניני התורה שלימדו (אף שלא חידשו בהם, ובפרט באלו שחידשו) – ראה שיחת כ' מנ"א ה'ש"ית (לקו"ש חט"ז ע' 540): "ער לאזט זיך איבער אין די כתבים, און ווי זיך, ווי ער גייט אין הימל". אחש"פ תשט"ז (שיחוק"ק ע' 229): "די רביים, האבן זיי זיך אריינגעשטעלט און אפגעגעבן אין זייערער מאמרים" (ועד"ז לקו"ש חכ"ז ע' 24 (וש"נ), חל"ב ע' 23, סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 375, תש"נ ח"א ע' 269, שם ח"ב ע' 622, תנש"א ח"א ע' 139) – והיינו שזה שבתש"י לימד את השהש"ר (ובפרט) במילים אחרות מל' המדרש, ובאופן שמפרש את דברי המדרש, הנה בזה "אמר" ונתן את עצמותו.
(3) תשי"י: "ואיתא במדרש רבה (במקומו) לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה", ועד"ז תרצ"ט, תרפ"ו [תרצ"ב] (בסופם, ועד"ז בתחלתם), ועוד. וראה תש"ז ר"ע 151 [תרפ"ג ר"ע קן], ועוד: "ע"פ באתי לגני". סה"ש תש"ב ע' 128: "אויפ'ן פסוק באתי לגני". לקו"ד ח"ב רצה, סע"א [סה"ש תר"ץ ע' 94]: "אויף דעם פסוק באתי לגני". וכפנים ("אויף דערויף") כ"ה בתשי"א (0:20), תשי"ב (0:25), תשי"ד (0:05), תשט"ז (0:02), תשי"ז (0:03), תשי"ח (0:04), ועוד. וראה הערות הבאות.
(4) תשי"י שבהערה הקודמת: "ואיתא במדרש רבה (במקומו) [- שהש"ר עה"פ], ועד"ז תרצ"ט, תרפ"ו [תרצ"ב], תשי"א (0:20), ועוד. ועד"ז לקו"ד ח"ב רצה, סע"א [סה"ש תר"ץ ע' 94]: "דער מדרש אין שיר השירים פרשה ה'". תרנ"ח: "ואי' במדר"ר" (סתם), ועד"ז תש"ז ר"ע 151 [תרפ"ג ר"ע קן], ועוד. אוה"ת תצוה (ח"ה) ר"ע א'תרי: "כמאמר המדרש רבה". תרל"ג מהדו"ק: "ואיתא במדרש" (סתם), ועד"ז סה"ש תש"ב ע' 128: "אין מדרש . . שטייט", וכ"ה ("אין מדרש") בתשי"ב, תשי"ד, ועוד שבהערה הקודמת. וכפנים עד"ז גם תשכ"ז (0:10), ועוד. ואולי "המדרש" סתם (שבפנים) מרמז לעוד מקומות במדרש שבהם מובא הדרשה "לגני . . לגנוני" – כמבואר במילואים.
(5) תשי"י שבהערה 3, תרצ"ט (שהש"ר) בתחלתו: "לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוני", וכן בתשי"א (0:25) [באידיש], (רס"א), ועד"ז תשי"ח (0:05), ועוד. תשי"י ס"א לקמן, שם ס"י (ס"ע 124): "...וזהו באתי לגני לגנוני...". תרפ"ו [תרצ"ב], ותרנ"ח: "לגני לגנוני" (סתם), וכן ברובם ככולם של המוקלטים והמוגהים, כולל: תשי"ב (0:30), (רס"א), תשי"ג (רס"א), תשי"ד (0:05), תשי"ז (0:05), תש"כ (0:04), תשכ"א (0:05), תשכ"ד (0:05). וראה גם רמ"ז לזח"ג ג, ב: "במדרש חזית [- שהש"ר] שאמרו באתי לגני לגנוני". ראבי"ה סי' אלף קנ"ה (דרשה לברכת כהנים): "ביום כלת משה, כלת כתיב, זהו באתי לגני אחותי כלה, לגנוני". ספר הבתים מגדל דוד, ספר אמונה עמוד החמישי, פ"ב: "ואמרו במדרש חזית, לגני לגנוני, למקום שהיה עקרי מתחלה".
(6) ראה תדפיס ומדייק במאמר לתשכ"ג ע' א הערה 7, שלכאורה מרמז שם בתשכ"ג שהפירוש "לגנוני" הוא (גם) לפי שמפרש שהדגש שבאות נ' ד"לגני" הוא במקום ב' נוניין ("לגנוני") – ועד"ז מ"ש רש"י

וואס⁸ *עיקר שכינה איז דאך⁹ געווען פֿתחתונים. און¹⁰ דערנאך, איז¹¹ דער אדם ע"י חטא עין הדעת – איז¹² סילקו מן¹³ הארץ לרקיע, און¹⁴ דערנאך איז¹⁵ די¹⁴ דורות

דקדוקי תורה

וישלח לג, יא (ע"ד הפשט): "חנני. נו"ן ראשונה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר חננני..." (ועד"ז שם לד, טז. ועוד). וראה מ"ש עד"ז בס' מי מיכל (ווילנא תרל"ג) שבמילואים. וראה יפה קול השלם (ועד"ז הקצר, ועוד) שבמילואים: "לגנוני. פירוש לחופתי. . חופתו יורה על היות עיקר מקומו שעל כן יקראהו חופתו, שהחופ' במקו' עיקר ישיבת החתן כמ"ש התוס'..." (ועד"ז שו"ע אדה"ז שבמילואים: "...שהיו נוהגים שכל ז' ימי המשטה היו מתייחדין החתן והכלה בחדר מיוחד. . וזה החדר נקרא חופה. . שהוא עיקר ישיבת החתן וכלה, דהיינו מקום שהם מתייחדין שם..." ע"ש.

7) תש"י שבהערה 3, תרפ"ו [תרצ"ב], ותרצ"ט בסופו (ועד"ז בתחלתו משהש"ר): "למקום שה' עיקר בתחלה..." (וכן בכל המוגהים, תשי"א (0:35), ועוד). בתשי"ב, תשי"ד, תשכ"ג, ועוד ("שה' עיקר דירת"), תשכ"ח, ועוד ("שה' גנוני") – לכאורה מפרש ש"עיקרי" קאי על המקום, ו"למקום שה' עיקרי" פירושו שהמקום הי' עיקר מקומי. ואילו בתשכ"א, ועוד ("שה' עיקר שכינה") – לכאורה מפרש ש"עיקרי" קאי עליו ית', והיינו שהעיקר שלי הי' נמצא באותו מקום. ובתשי"ט לכאורה מביא ב' הפירושים: "למקום שה' עיקר שכינה, למקום שה' גנוני", ועד"ז בתש"כ (0:10, 2:25, 47:35): "שה' עיקרי שם. . שה' עיקר דירתי. . שה' גנוני". ולכאורה גם מ"ש בפנים (וכ"ה בתשכ"ד, ועד"ז תשי"ח, תשכ"ב, ועוד) "למקום שה' עיקרי בתחילה" סתם (בלי הוספת ביאור) כולל ב' הפירושים.

8) תש"י שבהערה 3, תרפ"ו [תרצ"ב] ותרצ"ט בסופם, ועוד: "דעיקר שכינה בתחתונים היתה", וכן בכל המוגהים. בתשי"א (0:40), תשי"ב (0:35), תשט"ו (0:05), תשי"ז (0:05), ועוד: "ווארום עיקר..." בתשט"ז (0:05), תשי"ח (0:10), תשכ"ב (0:10), תשכ"ד (0:10) ועוד: "שעיקר...". וכבפנים ("וואס עיקר") כ"ה גם בתשי"ד (0:10), תשכ"ג (0:35), ועוד – ואולי מפרש ש"דעיקר" שבתש"י הוא הסברה (ולא נתינת טעם), וכאילו נאמר "מה דעיקר..."

9) "דאך" – אולי מרמז בזה, שמ"ש בתש"י שבהערה 8 בשם השהש"ר "דעיקר שכינה בתחתונים היתה", אף של' השהש"ר הוא "ועיקר שכינה לא בתחתונים היתה", הוא לפי שפירוש תיבת "לא" שם הוא בתמי' (כמ"ש במילואים להערה 4), והיינו שתיבת "לא" בא להדגיש שזה שעיקר שכינה אכן היתה בתחתונים הוא דבר ידוע שאין מקום להסתפק בו (לפי דעה זו) – וזהו גם פירושו של תיבת "דאך".

10) תש"י, תרפ"ו [תרצ"ב] שבהערה הבאה: "ועל ידי..." אזה"ת דברים (ח"ו) ע' ב'קפג: "...ואח"כ ע"י חטא אדה"ר נסתלקה השכינה..." תרכ"ז ע' קלט-קמ [קנ] [תרמ"ב ע' קפט-קצ]: "...רק אח"כ ע"י חטא עה"ד נחסר. . ואח"כ ע"י חטא עה"ד נעשה תולדת חסר..." תרנ"ט ע' קמז-ח [קנה] [תש"ד ע' 75, ועד"ז תרצ"ב ע' תלא]: "...שע"י חסרון הלבנה וחטא עה"ד נעשה תולדת חסר, וכן ע"י חטא הדורות שסלקו השכינה למעלה מז"ר. . ואח"כ ע"י חטא הדורות נעשה תולדת חסר..." ע"ש. ועוד. וכבפנים כ"ה גם בתשי"ד (0:10), תשי"ח (0:15), תשי"ט (0:20), תש"כ (0:15), תשכ"א (0:15), תשכ"ב (0:15), תשכ"ג (0:40), ועוד. ואולי מרמז (גם) למ"ש בלקו"ש ליו"ד שבט שבמילואים.

11) תש"י: "ועל ידי חטא עץ הדעת..." וכ"ה בתרנ"ח. תרפ"ו [תרצ"ב]: "וע"י חטא אדה"ר..." ועד"ז תרצ"ט ושהש"ר. תרל"ג: "וע"י חטא אדה"ר בעה"ד..." וראה תנחומא שבהערה 16 ("האדם וצוהו").

12) תש"י: "נסתלקה השכינה. . נסתלקה השכינה. . נסתלקה..." ועד"ז תרצ"ט (ושהש"ר). תרנ"ח [ועד"ז תרפ"ו (תרצ"ב)]: "נסתלקה השכינה. . סלקו [את השכינה]". ועד"ז תרל"ג: "ונסתלקה. . נסתלקה. . נסתלקה" – ושוב באמצעו: "סלקו השכינה". תנחומא (באבער) נשא כד (ועד"ז תנחומא שם טז): "...מיד סילק הקב"ה שכינתו לרקיע..."

13) תש"י שבהערה הקודמת: "...מארץ לרקיע..." תרנ"ח: "...מן הארץ לרקיע..." ולהעיר מחגיגה יב, רע"א [ועד"ז יל"ש ואתחנן רמז תתכז]: "...אדם הראשון [היה] מן הארץ עד לרקיע. . וכיון שסרח הניח

❧ דקדוקי תורה ❧

21) תש"י: "עד כי משה שהוא השביעי (וכל השביעין חביבין)" [ובהערת רבינו שם: "וכל השביעין : ויקרא רבה פכ"ט, יא – ראה ג"כ סד"ה החודש הזה ש"ת"]. תרל"ג מהדו"ק, תרפ"ז שבהערה 20: "עד

וואס כל השביעין חביבין, והורידה²² מרקיע²³ לארץ. וואס דאס איז געווען דער כוונה, אז זאל זיין למקום²⁴ שהי' עיקרי בתחילה, אז זאל צוריק ווערן דער שכינה בתחתונים. וואס דאס איז דאך געווען וואס, ווי ער זאגט, דער וישכנו לעד עלי', אז צדיקים, וואס ועמך כולם צדיקים, איז ענינם ועבודתם איז – זיי מאכן דירה לו יתברך בתחתונים. און²⁵ אין וואס פאר אן אופן? אז זאל זיין דורך אתכפיא ואתהפכא סמרא אחרא – זאל זיין אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין, אמ²⁶ דער יקרא דקודשא בריך הוא וואס ער איז בכולהו עלמין בשוה, און²⁷ זאל זיין

⌘ דקדוקי תורה ⌘

משה רבינו ע"ה, "ועד"ז ("עד מרע"ה") קונטרסים ח"א יח, ב [תרפ"ט ע' 76], ועוד. אדה"ז ענינים ע' שא [ח"ב ע' תסה]: "עד שבא מרע"ה. שם ר"ע שה: "עד שבא משה", וכ"ה בתרמ"ג ר"ע סח. (22 תש"י: "הורידו", ועד"ז תרנ"ח. תרצ"ט (שהש"ר, ב"ר פי"ט, ז – שבלקות צו י, סע"ד), תרפ"ו [תרצ"ב], תש"ה ר"ע 170: "הורידה".

(23 תש"י: "למטה בארץ". תרצ"ט (שהש"ר), תרפ"ו [תרצ"ב]: "לארץ". תרל"ג: "מרקיע הראשון . . . לארץ". תש"ה ס"ע 158: "מרקיע לארץ".

(24 לכאורה נאמר בחיריק תחת הלמ"ד, וקשה להבחין אם הכוונה למסקנא היא "למקום" (כבפנים), או "לי מקום". ולהעיר ממ"ש רז"ל (ויק"ר פ"ב, ב, ועוד) "...בכל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם . . . במקדש, ועשו לי מקדש...". ואולי מרמז כאן בפנים, שע"י משה חזרה השכינה למקום שהי' עיקרי בתחילה באופן נעלה יותר מכפי שהיתה לפני נססתלקה, היינו באופן שאינו זו לעולם. ולהעיר מתנחומא (באבער) [ועד"ז נתחומא] שבערות 12, 16, 17: "...א"ל הקב"ה, כך נתאיתי כשם שיש לי דירה בעליונים, כך יהא לי בתחתונים -] כך הייתי מתאוה שיהא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים], ודבר אחד צויתי אותך ולא שמרת אותו...".

(25 תש"י ס"א: "...להיות לו ית' דירה בתחתונים, שיהי' גילוי אלקות למטה ע"י עבודת האדם, ע"י אתכפיא ואתהפכא, דנשמה תרד למטה להתלבש בגוף ונה"ב, והם יעלימו ויסתירו על אור הנשמה, ובכ"ז תפעול הנשמה בירור וזיכוך הגוף ונה"ב, וגם חלקו בעולם. וזהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוך כאו"א, והוא ע"י העבודה בעבודת הברורים בבחינת אתכפיא ואתהפכא וכמאמר כד אתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין...".

(26 תש"י שבערה הקודמת: "...אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין. והנה מ"ש בכולהו עלמין, הכוונה על מדריגת האור דהוא בכולהו עלמין בשוה...".

(27 תש"י שבערה הקודמת: "...הכוונה על מדריגת האור דהוא בכולהו עלמין בשוה, והיינו אור הסובב כל עלמין שמאיר בכל העולמות בשוה . . . בהאור שהוא למעלה משייכות אל העולמות, והוא בחינת אור הסוכ"ע, שבא בבחינת סובב ומקיף לעולמות, הרי מאיר בכל העולמות בשוה. וזהו בכולהו עלמין, והיינו שאור זה הנה אופן המשכתו הוא בכל העולמות בשוה . . . דכאשר החושך נהפך לאור, הנה נעשה יתרון האור, שהאור מאיר בגילוי עד אשר יאיר למטה ממש, והיינו שנמשך האור באופן כזה, אשר אופן המשכתו הוא בכל העולמות בשווה. וזהו כד אתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין, בחינת האור, שנמשך [ובהערת רבינו שם: "אסתלק . . . שנמשך: נק' המשכה זו בזהר לי אסתלק . . . שהוא בחי' גילוי אור הסוכ"ע כו' בבחי' רוממות (תו"א ס"פ ויקהל עיי"ש)] אור הסובב כל עלמין שאופן המשכתו בבחי' סובב ומקיף בכל העולמות בשוה, וא"כ מאיר גם למטה כמו"ש למעלה . . . דאסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין שמאיר ומתגלה אור הסובב... ע"ש. ועד"ז תש"י סוס"ב: "...הנה כד אתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין, בחינת האור והגילוי, שהוא בחינת

אין אן אופן פון אסתלק, וואס דאס איז דאך דער *ענין²⁸ פון סובב – דער *גילוי²⁸ פון סובב כולהו²⁹ עלמין, וואס²⁷ ער איז בשוה <לכ...³⁰> בכל העולמות. >וואס³¹ דער עיקר איז דאס געווען... דורך וְשׁ...< וואס דאס איז געווען דער ושכנתי בתוכם – משכן ומקדש, און בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מִישראל, וואס זיי זיינען דער משכינים – דער ישכנו לְעַד עַלִי, די משכינים שכינתו (דָּל"ת³²) דא למטה.

וואס³³ דערפאר איז אויכעט דער משכן ומקדש, וואס ענינם איז געווען אויף אויפטאן דעם ושכנתי, איז דער <עיקר³⁴ וְהָפּוּ...³⁵> עיקר³³ העבודה איז געווען דער

⌘ דקדוקי תורה ⌘

סוכ"ע...". תו"א הנ"ל (שבמילואים): "...ודאי היא המשכת וגילוי אור א"ס ב"ה, רק שהוא בחי' גילוי אור הסוכ"ע שא"א שיהיה הגילוי בפנימיות בתוך הכלי כ"א בבחינת רוממות, ולכן נק' אסתלק כאלו האור מתגלה רק מעט ומסתלק..." ע"ש. וראה הערה הבאה.

(28) "ענין . . דער גילוי" – אולי מבאר בזה: (א) שהאריכות בתש"י שבהערה הקודמת בא לכאור ב' ענינים: [א] "מדריגת האור דהוא בכולהו עלמין בשוה, והיינו אור הסובב כל עלמין שמאיר בכל העולמות בשוה" – היינו שענין אור הסובב בכלל הוא שנמצא (תמיד) בכל העולמות בשוה באופן של מקיף והעלם. [ב] "שהאור מאיר בגילוי . . והיינו שנמשך האור באופן כזה, אשר אופן המשכתו הוא בכל העולמות בשווה . . שנמשך אור הסובב כל עלמין שאופן המשכתו בבחי' סובב ומקיף בכל העולמות בשוה..." – היינו שגם גילוי אור הסובב שנעשה ע"י עבודתו הוא בכל העולמות בשוה. (ב) שהטעם שגם ענין הא' הנ"ל מבואר בתש"י (אף שלכאורה מדובר שם על הגילוי אלקות שע"י נעשה דירה בתחתונים) הוא, כי זהו חלק מביאור ענין הב', והיינו שבתש"י הנ"ל מבאר שאופן גילוי אור הסובב הוא בהתאם לענינו של אור הסובב בכלל. (ג) שזהו הביאור במ"ש בתש"י הנ"ל "בכולהו עלמין, הכוונה על מדריגת האור", "בכולהו עלמין, בחינת האור", "בכולהו עלמין, בחינת האור והגילוי" – ולא "אופן המשכת האור" וכיו"ב (וע"ד לשונו לאח"ז כמ"פ כנ"ל). (ד) שע"פ הנ"ל יובן, שהפירוש ש"בכולהו עלמין (בשוה)" הוא מדריגת האור הוא תוספת ביאור להפירוש הפשוט ש"בכולהו עלמין (בשוה)" הוא מקום (ואופן) הגילוי, לפי שכנ"ל הא' בהא תליא.

(29) "סובב כולהו עלמין" – כ"ה גם באוה"ת ואג"ק אדהרי"צ שבמילואים, ע"ש. (30) להעיר מהמבואר באגה"ק (ועפ"ז בלקוטי לוי"צ, תשכ"ב, ועוד) שבמילואים שאות השימוש "ל..." מורה על מקיף, ואילו אות השימוש "ב..." מורה על פנימיות. ואולי מרמז כאן בפנים, שכיון שמדובר באור הסובב, לכאורה הול"ל "לכולהו עלמין", וזה שבפועל הלשון הוא "בכולהו עלמין" הוא לפי שאסתלק הוא ענין של גילוי (אף שהוא בבחי' רוממות, כנ"ל הערה 27) כדלעיל בפנים. ולהעיר מרשימות שבמילואים "...באמת ההארה בפנימית, אבל אין מרגישים, עד עת קץ שוראו כל בשר גו', ולכן אמרינן לעומר...".

(31) תש"י ס"א לעיל שבהערות 22, 23: "...הורידו למטה בארץ. ועיקר גילוי אלקות ה' בבית המקדש, דכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם..."

(32) דָּל"ת" – לכאורה נאמר כן בפשטות (ושוב נאמר "דא למטה"). ואולי מרמז בזה, שהאות ד' שבתבת "לעד" מורה על השכינה. ולהעיר ממ"ש בתש"י ס"ו שאות ד' מורה על ספירת המלכות.

(33) תש"י סוס"א ורס"ב: "...וזהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם . . ע"י העבודה דבחינת אתכפא ואתהפכא . . נעשה עי"ז יתרון האור דאסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין . . זאת היתה העבודה

ענין הקרבנות וקטורת, וואס דאס איז דאך אז³⁶, ווי ער זאגט³⁷, רוא דקורבנא עולה עד רוא דאין סוף, און דערנאך איז דער נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, אז

דקדוקי תורה

במשכן ומקדש בעבודת הבירורים דבחינת אתכפיא המביא ומעלה לבחינת אתהפכא חשוכא לנהורא, ולכן אחת העבודות שהי' במקדש הוא ענין עבודת הקרבנות... "שם רס"ג: "...שעיקר העבודה במשכן ומקדש הוא לאתהפכא חשוכא לנהורא, שזהו ענין עבודת הקרבנות כנ"ל (ובפרט מעשה הקטרת)...", ועד"ז תרנ"ח [ותרצ"ט]: "...וזאת הייתה העבודה בבהמק"ד, דעיקר העבודה הייתה בעבודת הבירורים בבחי' אתכפי' ואתהפכא, דזהו"ע הקרבת הקרבנות...". וכפנים עד"ז גם תשי"ד (1: 45): "...דאס איז אויכעט די זאך פון משכן ומקדש, און די עבודה וואס אין זיי איז געווען, וואס בעיקרו איז דאך די עבודת הקרבנות, ובפרט דער ענין פון קטורת...". וראה הערה 36.

(34) לכאורה נאמר לפני' תיבת "קער" – ולהעיר מקונטרסים [תרצ"ג] שבמילואים: "...וישע הוי' אל הבל ואל מנחתו, ופרש"י וישע ויפן. . . ותרגם והות רעוא מן קדם הוי' להבל ולקורבני', שהוא ההפנה בהבטה והשקפה לטובה. . . לפי שבאה על ידי התעוררות מעשה הטוב בהבאת הקרבן מבכורות צאנו ומחלביהן. . . שעה אחת הפנה אחת, דער קער צום אמת, דאָס הייסט דעם איבערבראָך פון רע אויף טוב. . . שעה אחת, איין קער, אָט דער איבערבראָך פון גאָר שלעכט אויף גאָר גוט. . . באַ יעדערין איז פאַראַן אָט דער כח ויכולת אויף דעם אַז ער זאָל זיך געבן אַ קער צום אמת און איבערברעכן זיך פון לא טוב אויף טוב...". ע"ש. ולכאורה אפ"ל עפ"ז ענין האתכפיא והאתהפכא שבעבודת בעל הקרבן. ואולי אפשר גם להוסיף הסברה ע"פ הנ"ל במ"ש בתורת המגיד דלקמן בפנים (ליד הערה 115): "...דער אדם דארף אויכעט דורכברעכען כל הגשמיות שלו...". ע"ש.

(35) להעיר מלקו"ש חיי"א שבמילואים: "...לדעת הרמב"ם תכלית המכוון בבנין המקדש הוא בשביל להקריב בו קרבנות. . . אמנם לדעת הרמב"ן עיקר הכוונה והחפץ בהמשכן (ומקדש) להיות מקום מוקדש לשמו. . . לבנות משכן להשראת השכינה...". ע"ש. ולהעיר מלקו"ש ח"ד (מש"פ ראה תשכ"ג) שבמילואים: "...וכיון שמקרא מלא הוא בנוגע לכוונת מ"ע זו ד"ועשו לי מקדש" שהיא "ושכנתי בתוכם". . . הרי א"א לומר שהרמב"ם חולק בזה על הרמב"ן...". ע"ש.

(36) לכאורה נבלע כאן (בפשטות) תיבת "אחת", היינו שנאמר אות ד' ובהמשך אליו תיבת "אחת" ("דְאֶחָת"), באופן שאפשר לחשוב שנאמר רק "דאך אז" (אף שלא נשמע אות ז'). וראה תש"י רס"ב שבהערה 33 "...ולכן אחת העבודות שהי' במקדש הוא ענין עבודת הקרבנות...". וראה תשי"ח (2: 00): "...אין די משכן איז דאך דערנאך געווען דער "אחת העבודות", וואס אחת פון לשון מיוחד – די עבודה המיוחדת, איז דאך געווען דער ענין הקרבנות...". תשכ"ח רס"ב: "שאחת העבודות [ויש לומר, שפירוש "אחת העבודות" הוא העבודה המיוחדת והעיקרית (ובהע' 14 שם: "ולהעיר מתוד"ה עד אחת – מנחות יח, א'')] שבמקדש היא עבודת הקרבנות (ובהע' 15 שם: "שהרי ענינו של ביהמ"ק הוא – "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הל' בית הבחירה). וראה בהמשך רפ"ג: עיקר העבודה במשכן ומקדש. . . עבודת הקרבנות)", ועד"ז תשל"ב ס"ד והע' 22. וראה הערה 33. ולהעיר ממ"ש לקמן בפנים ליד הערה 46 (וראה שם מדברי התוס' הנ"ל).

(37) תש"י ס"ב: "...אדם כי יקריב, האדם כאשר יתקרב לאלקות. . . להיות קרבן להוי', היינו להיות קרוב אל הוי', דידוע דקרבנות הם ענין קירוב הכחות והחושים...". [ובהערות רבינו שם: "דכתיב אדם : ראה קונטרס לימוד החסידות פ"ב. ד"ה טעמה תש"ט (קונטרס סב) פ"ב ואילך. דידוע דקרבנות : ראה טעמה הנ"ל, ושנ"ן], שם סוסי"ח: "...דלאחר דוירח הוי' את ריח הניחוח, דרוא דקורבנא עולה עד רוא דא"ס אז נמשך בחינת רצון חדש...". [ובהערת רבינו שם: "דרוא דקורבנא : ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כו, ב. – נתבאר לעיל פ"ב (קונטרס עד). בד"ה טעמה תש"ט (קונטרס סב). ועוד"]. לקו"ת שבמילואים: "...נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. . . ורצה"ע זה הוא נמשך למטה בבחי' עשיה, וזהו ונעשה רצוני...".

דאס איז נמשך למטה. און³⁸ דערפאר איז אויכעט, דער משכן איז געווען דאך געבויט פון עצי שטים, וואס דאס איז דאך ווי ער זאגט <פון שטים...³⁹> אין³⁸ מדרש פון שטים לשון שטות, אז מ'זאל מהפך זיין דעם שטות פון עולם, און מאכן דערפון די קרשים למשכן, וואס⁴⁰ קרש איז דאך⁴¹ אותיות⁴²

דקדוקי תורה

תרמ"ג הא' שבמילואים: "...ולמה ע"י קרבנות דוקא עי"ז באתי לגני . . ע"י הקרבנות האיר בגילוי למטה בחי' א"ס הסוכ"ע, וזהו שנא' על קרבנות דוקא נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני, שע"י הקרבנות מאיר גילוי א"ס הסוכ"ע בעולם. וזהו באתי לגני כו', שכדי שיומשך גילוי אוא"ס לגנוני . . הוא ע"י אכלתי יערי עם דבשי שהם הקרבנות . . ועכשיו תפלה במקום קרבנות תקנו..." ע"ש. תרמ"ג הב' שבמילואים: "...וכשמהפך השטות דלעו"ז להשטות דקדושה שז"ע עצי שטים שהי' במקדש, עי"ז ממשיך תוס' ריבוי אור . . וזשארז"ל על קרבנות נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני, שע"י שמקריבין בהמה גשמיות ע"ג מזבח נעשה נח"ר לפני דוקא, וכמו"כ עכשיו תפלה כנגד כו', ע"י שמבררים הנה"ב נמשך תוס' וריבוי אור שיהי' גילוי א"ס עצומה למטה כו'". ולהעיר מאוה"ת מטות (ח"ד) ע' א'רצב: "...שהקרבן נק' ריח ניחוחי, נחת רוח לפני, ורוח זה מעביר הרוח שטות..."

(38) תש"י רס"ג [ועד"ז תרנ"ח ותרצ"ט] שבהערה 33: "ובזה יובן מה שהמשכן הי' מעצי שטים דוקא . . ולכן הי' מעצי שטים, דהנה שטה פי' נטי']- דהנה שיטים הוא ל' שטות]. . . וכן פי' שטות, דשטות הוא ההטי' . . וההטי' מזה נק' שטות. והנה יש שטות דלעו"ז, וכמ"ש כי תשטה אשתו, ופי' רש"י תט מדרכי הצניעות, וכתוב וישב ישראל בשטים, שהוא ענין השטות [ובהערת רבינו שם: "בשטים . . . השטות : סנהדרין קו, א. ספרי במדבר"ר ותנחומא ס"פ בלק"] דלעו"ז, וכמארז"ל אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות..." ספרי שם: "...ד"א וישב ישראל בשטים, במקום השטות . . באו וישבו להם בשטים במקום השטות..." במדבר"ר שם (פ"כ, כב): "...וישב ישראל בשטים . . שעשו שטות..." תנחומא שם (טז): "...וישב ישראל בשטים, שטים שעשו שטות..." ולהעיר מתשכ"ד (3:05): "...דער ענין פון שטים איז דאך, ווי די גמרא טייטשט אפ, אז דאס איז פון לשון שטות..." (וראה סנהדרין שם (ועד"ז בכורות ה, ב): "וישב ישראל בשטים, ר"א אומר שטים שמה, רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי שטות..." ואולי מבהיר כאן בפנים (ועד"ז בהערת רבינו ותשכ"ד הנ"ל), שמ"ש בתש"י הנ"ל "וכמארז"ל אין אדם . . רוח שטות" לא הובא כראי' ש"וישב ישראל בשטים" הו"ע השטות דלעו"ז (אלא לבאר כללות ענין השטות דלעו"ז), כי "אין אדם..." הוא גמרא ע"פ כי תשטה הנ"ל, ויש גמרא אחרת ומדרשים עד"ז ע"פ וישב ישראל בשטים – וכמפורש עד"ז בתש"ח ר"ע 133 (ועד"ז קונטרס ומעין מ"א, רפ"א): "...במדבר"ר (במדבר פ"כ [שבהערת רבינו הנ"ל]) מפרש שטים ל' שטות וכאמרו שם שטים שעשו שטות . . וכדאי' בגמ' (סוטה ד"ג ע"א) ע"פ כי תשטה אשתו, אין אדם עובר..." ע"ש.

(39) להעיר מתשכ"ד שבהערה הקודמת (ע"ש): "...שטים איז דאך, ווי די גמרא טייטשט אפ..."

(40) תש"י ס"י: "...וזהו ג"כ שנקראים קרשים, שהוא מה שמתברר משק"ר וקש"ר, ומבירור זה נעשה קרשי המשכן . . ומזככים את העולם, דעושים מקשר קרש והיינו דמהקשר דעולם, דמה שהעולם מראה את עצמו למציאות הרי זה שקר, וכידוע דעיקר הוא החיות המחי' אותו, הנה כאשר לומדים תורה ומקיימים את המצוות נתהפך לקרש . . קיצור. ימשיך דקשר ושקר דעולם נהפך לקרש המשכן..." ע"ש. אוה"ת נשא ס"ע רלט: "...י"ל קרש אותיות שקר ואותיות קשר..."

(41) [קשה להבחין אם הכוונה ל"דאך" (כפנים) או "דאס"].

(42) לכאורה נאמר כאן (בפשטות) "עושר אותיות" – וראה הערה הבאה, ולהעיר מאמת ליעקב (לבעהמ"ס מלא הרועים) שבמילואים: "שתי ידות לקרש . . לקרש אותיות לקשר . . ומי שמקשר עצמו בהבורא ב"ה יש לו אורך ימין דימין, גם עושר וכבוד דשמאל, וזהו שתי ידות . . יש לו ב' ידים..." ע"ש.

<ק...⁴³> שקר⁴⁰. און ווי ער איז מפרש בארוכה אין דעם המשך המאמר, ווי אזוי די אותיות פון קרש, ק' ר' ש' – אין וואס זיי זיינען רומז למעלה און וואס זיי זיינען ענינם בעבודת האדם. און *דורך דערויף וואס מ'מאכט פון שקר העולם – מאכט מען די קרשים למשכן, וואס דאס ווערט געמאכט פון עצי שטים, איז *דאס ווערט דערפון עומדים ונצבים, וואס דאס איז כענין העמודים וואס זיי זיינען מחבר דעם מעלה מיטן מטה, און דעם מטה מיטן מעלה ביז דאס ווערט כאחדים. וואס דאס ווערט אויפגעטאן דורך שטות דקדושה – דורך די עבודה וואס זי איז למעלה מטעם נדעת, וואס אט די עבודה ווערט אויפגעטאן דורך אידן, וואס דערפאר ווערן זיי אנגערופן בשם צבאות השם.

און דערנאך איז ער אויכעט ממשיך, אויף לבאר פארוואס דעם ענין פון צבא, וואס ענין הצבא איז דאך אז מ'זאל דורך זיי קענען גיין במלחמה און מנצח זיין די מלחמה, איז⁴⁴ ווי מ'זעט דאס למטה אין מלכותא דארעא, אז דער ענין הנצחון איז נוגע דעם מלך ביותר וביותר, *ביז⁴⁵ וואנעט אז די אוצרות שאצרו אבותיו, און וואס *ער אליין האט צוזאמענגעקליבן, וואס ס'געווען אויף⁴⁵ אזא מין יקר וואס אפילו

❧ דקדוקי תורה ❧

(43) ראה תש"י ("קרשים, שהוא מה שמתברר משק"ר וקש"ר . . דעושים מקשר קרש והיינו דמהקשר דעולם . . דקשר ושקר דעולם נהפך לקרש") ואוה"ת ("קרש אותיות שקר ואותיות קשר") שבהערה 40.
(44) תש"י ס"א: "...והנצחון הוא בגדול דוקא, וכל מי שגדול יותר מדת הנצחון הוא ביותר אצלו, ולכן המלך שגדול מכל העם . . הנה בו שייך ענין הנצחון יותר, לגלות רצונו וחפצו ולהוציא נצחונו, דזהו ג"כ סיבת ענין המלחמה להוציא הנצחון . . דמדת הנצחון הוא למעלה מרצון ועונג..." ע"ש. תו"ח שבמילואים: "...אנו רואים במלכותא דארעא, שמאציר המלך אוצרות רבים מזהב וכסף . . אנו רואים בחוש במדת הנצחון . . יגיע לנקודת פנימית הנפש שלמעלה מכל הרצונות ותענוגים שבפנימיות נפשו, מאחר שיוכל להשליך הכל מנגד רק בשביל ניצוח . . כמו שאם הי' נוגע הדבר בפנימית בנפשו ממש..."
(45) תש"י ס"א: "...ובשביל ניצוח המנגד הרי מבזבז כל סגולות האוצרות דהון יקר הנאסף והנקבץ במשך כמה שנים מדור אחר דור, ואשר מעולם לא השתמש מזה לשום דבר, וכמוס וחתום מעין כל רואה...". ומ"ש בפנים "אויף אזא מין יקר", ראה תו"ח שבמילואים להערה הקודמת: "...כל כלי יקר וחמדה מאבנים טובות ומרגליות וסגולת מלכים בהפלגת ויקר הערך מאד שלא יערכם זהב וכסף כלל . . בכלים וחפצים יקר היקרים ונחמדים מזהב ומפז [רב] . . וברצותו להשתעשע בכלי חמדה יקר מן המוכן בביתו לשולחנו כיד המלך . . מכ"ז אנו רואים גודל עוצם הפלאת יקר הערך של [ה]כלים הגנוזי' באוצרותיהם, שהן כלי חמדתו היקרים בעיניו כ"כ עד שגם . . אין התענוג שלו שוה כלום כשישתמש בהן, לגבי עוצם מעלת ערך [ו]קרם וחשיבותם בעצם, ע"כ מבטל רצונו ותענוגו ואינו חפץ להשתמש בהן, ואף לא להראותם ולגלותם לשום שר וחשוב [ו]רעים אהובים..."

מ'באווייזט דאס גיט אויכעט, <גיט⁴⁶ לאחת...> על אחת כמה וכמה אז מ'גיט דאס גיט אויס – איז בשעת ס'רעדט זיך וועגן א מלחמה ונצחון במלחמה, אט א דעמאלט איז ער פותח ומבזבז אוצרותיו, און גיט דאס ע"י פקיד החיל לאנשי הצבא – צו די צבאות השם, כדי זיי זאלן מנצח זיין אין דער מלחמה.

און⁴⁷ כדי צו מבאר זיין וואס איז דער ענין האוצר למעלה, איז ער מקדים⁴⁷ מה שנאמר בזהר⁴⁸ ובתיקוני זהר, אז אור אין סוף איז למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין

דקדוקי תורה

(46) ראה תש"י שבהערה הקודמת: "וכמוס וחתום מעין כל רואה". ולהעיר ממנחות יח, א: "...מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו והיה חביב לו ביותר עד לאחת..." (ובתוס' שם: "...עד לאחת, פירוש עד מאד. וי"מ עד אחת, עד הנפש שנקראת יחידה...") – וראה תו"ח שבמילואים להערה 44: "...ואף שלפעמים חפץ המלך להשתעשע. . או להראותם לפני שר גדול [און] אוהבו וריעו כנפשו, לא ירצה ליקח מן האוצרות הטמונים מכבר, כי אינו חפץ ואינו לפי כבודו שיגלה לעין רואה מאוצרות[יו] ומטמוני[ן] [ה]מוסתרם..." ע"ש. ולהעיר ממ"ש בהערה 36.

(47) תש"י רפ"ב [ועד"ז פר"ת]: "והנה להבין ענין [-ומה"ע] האוצר למעלה הוא, דהנה אי' בת"ז אור א"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית...", ובהערת רבינו שם: "איתא בת"ז: הובא ונתבאר באריכות בהמשך תרס"ו ד"ה ויולך הוי' את הים ואילך". תרס"ו שם (ע' קסה [ריט]): "...ידוע מה דאיתא בזהר ובתיקונים דאוא"ס הוא למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית...". ראשית גוים פר"ת [ועד"ז עוד] שבהערה הבאה: "...וכמ"ש בת"ז למע'...". וראה הערה הבאה.

(48) בתקס"ב (ח"ב ע' שע ואילך) יש מאמר ד"ה "להבין ענין אור א"ס ב"ה שהוא למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית", ועפ"ז יש מאמר באוה"ת (ענינים ע' קי ואילך) בד"ה "להבין הענין שארז"ל שאור א"ס ב"ה הוא למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית", והצ"צ מציין שם: "(עיי' בזהר חדש פ' יתרו דנ"ה ג', וכ"ה בכמה מקומות מהזהר והתיקונים)", וראה עד"ז תרכ"ו, תרכ"ז, תרנ"ח ותר"ץ שבמילואים (ולהעיר ממ"ש לקמן בפנים (ליד הערה 182, ע"ש): "דעם מאמר להבין מה שכתוב אור אין סוף...") בתרס"ו שבהערה הקודמת: "...ידוע מה דאיתא בזהר ובתיקונים..." בתש"י [ופר"ת] שבהע' הנ"ל: "אי' בת"ז", ועד"ז בכ"מ בפר"ת (כולל ד"ה ראשית גוים) שבמילואים. ולהעיר שבהערת רבינו לתש"י הנ"ל לא ציין מ"מ לזהר או תקו"ז (כי אם לתרס"ו הנ"ל, ושם נזכר "בזהר ובתיקונים"), ועד"ז בהערת רבינו (שבשוה"ג 35) בראשית גוים הנ"ל (שי"ל בתש"ל) ציין רק לתרכ"ז "בסופו" (שכולל תרכ"ז הנ"ל) ולתש"י הנ"ל (ולהעיר שבמ"מ הגהות והעק"צ מרבינו לאגה"ק ס"א (קב, א) העתיק "למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית", והשאיר מקום פנוי בלי ציון) – ואילו בתש"ד ע' 224 (שי"ל בתשט"ז) ציין רבינו (עמש"ש "וכמאמר אוא"ס למעלה מעלה..."): "א ו א " ס ל מ ע ל ה : ראה זהר חדש יתרו (לד, ג). ת"ז תי"ט (מ, ב), בסה"מ מלוקט ח"א (שי"ל בתשל"ה) שבמילואים צויין: "באתי לגני ה'שי"ת פ"ב ואילך (אולי ע"פ ז"ח יתרו לד, סע"ג: לעילא עד א"ס ולתתא עד אין תכלית)", ובסה"מ מלוקט ח"ב (שי"ל בתשמ"ח), ועוד שבמילואים צויין: "ראה תקו"ז סוף תיקון נו (וראה שם תיקון יט – מ, ב) ז"ח יתרו לד סע"ג...". בזו"ח שם (הוא נה, ג שבציון הצ"צ הנ"ל – בדפוס ויניציאה תי"ח): "...לית אתר דלאו איהו תמן לעילא עד אין סוף ולתתא עד אין תכלית, ולכל סטרא לית א"לה בר מניה..." ע"ש. בתקו"ז תי"ט שם: "...יהיה ה' הוא בכתר, שהיה קודם שנברא העולם הוא וישמו לבד בכתר. כשברא העולם במדת ראשית ירד עליו ולא היה חסר מלמעלה וכן בכל ספירה, כמדליק נר מנר ואינו חסר מן הראשונה ולא מחברתה, עד אין סוף ואין תכלית...". ובתנ"ז שם: "...יקו"ק לא אתקרי

תכלית, וואס ווי ער פירט אויס ווייטער, איז דער למעלה עד אין קץ דאס איז דער ענין האוצר. כדי אויף צו געבן צו פארשטיין בהרחבה ובעמקות דער גודל הענין פון דעם למעלה עד אין קץ, איז ער פריער (מוותר⁴⁹) מבאר געווען, אין די פריערדיקע סעיפים⁵⁰ וביאורן, דער גודל הענין פון למטה עד אין תכלית, <ווי⁵¹ אזוי> ווי ס'ווערט נתפשט אור אין סוף למטה עד אין תכלית, און אין אן אופן אז וואו ער געפינט זיך ניט, ביז אין דעם מטה מטה, איז דארטן איז ער אין אן אופן פון אור אין סוף, וואס דאס באווייזט דאך אויף גודל הענין. און איצטער הויבט ער אן צו מבאר זיין דעם ענין פון למעלה עד אין קץ, וואס דאס איז נאך *העכער פון דעם למטה, וואס דערנאך וועט ער אויספירן אז דאס איז דער ענין האוצר, אז אפילו דאס איז מען אויכעט – גיט מען לאנשי הצבא, און גיט סתם א נתינה, נאר אין אן

דקדוקי תורה

ביחודא דארבע אתון אלא בעלת העלות דמייחד לון . . ובגין דא שוי אמונה דישאל בארבע אתון אלין . . לית שמא עד אין סוף ועד אין תכלית רברבא ושלטנא מן דא, לעילא עד אין סוף לתתא עד אין תכלית...". ולהעיר מע"ח שבמילואים: "...נודע כי האור העליון למעלה למעלה עד אין קץ הנק' א"ס...", אבל ראה ל' שער ההקדמות (ולהעיר מל' מהדורת אהבת שלום) שבמילואים: "...נודע ומפורסם כי האור העליון הלא הוא נקרא אין סוף... ע"ש. ולהעיר מזה"א שבמילואים. וכפנים כ"ה גם בתשכ"ג (5:00), ועד"ז תשכ"ד (9:40). ואילו בתשכ"ב (7:35): "מאמר התיקוני זהר".

(49) להעיר מלקו"ש שבמילואים: "...שע"פ פשטות צריכים להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון . . אבל ע"ד ההלכה . . זימנין מפרש ההוא דפתח ברישא, זימנין ההוא דסליק מפרש ברישא". לקו"ש ואג"ק תשכ"א שבמילואים: "...ואפילו את"ל שגם במפרשים נוהג דפתח במה דסליק מיני' – כאן אאל"פ כן...". תשמ"ז שבמילואים: "...מצינו אמנם לפעמים שהסדר הוא באופן ד"במה דסיים פתח", אבל אעפ"כ, הסדר הרגיל הוא – "על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון", ולכן, יש צורך בהסבר וביאור בנוגע לשינוי הסדר...". ואולי מרמז כאן בפנים, שבמאמרי דא"ח אינו נוהג דפתח במה דסליק מיני'.

(50) תש"י סי"ג-סי"ד (וראה גם סי"ב). ומ"ש בפנים "וביאורן", לכאורה קאי על המאמרים ד"ה באתי לגני תשכ"ג-תשכ"ד (ואולי גם תשכ"ב, וד"ה צדקת פרזנו תשכ"ד). ולפ"ז מ"ש לעיל בפנים "איז ער פריער...", לכאורה צ"ל: (א) או שקאי בין על אדהריי"צ ובין על רבינו עצמו, (ב) או שקאי רק על אדהריי"צ, והיינו שמייחס כאן הביאורים שבמאמרי תשכ"ג-תשכ"ד הנ"ל (גם) לאדהריי"צ. ולהעיר מתנש"א שבמילואים: "...בתורתו (מאמרים ולקוטי שיחות) של נשיא דורנו..." (ולהעיר ממ"ש שם לפנ"ז ולאח"ז (ועד"ז בלקו"ש) שבמילואים: "כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו").

(51) לכאורה נאמר בפשטות. וקשה להבחין, אבל לכאורה משמע יותר כ"ך-אזוי ווי" (ולא "ווי אזוי ווי" שבפנים). ואולי מרמז גם בזה (ע"ד מ"ש לקמן בפנים ליד הערות 56, 103, 254), שפרטים אלו דלמטה עד אין תכלית נתבארו בתש"י, לא רק בתור הקדמה לכללות הענין דלמעלה עד אין קץ (שלאחר שנבין גודל ענין למטה עד אין תכלית, איך ("ווי") שמתפשט וכו', אז נוכל להבין יותר גדולתו היתירה של למעלה עד אין קץ), אלא גם כדי לדמות וללמוד מהפרטים דלמטה עד אין תכלית (ש"אזוי ווי" פרטים אלו, כך הוא בנוגע) לפרטי הענין דלמעלה עד אין קץ. ולהעיר מתש"י רסט"ו שבהערה 54: "...כשם".

אופן פון בזבז. וואס דערפון גופא איז אויכעט פארשטאנדיק, אויף וויפיל ס'נוגע דער נצחון פֿמלחמה. און וועמען איז דאס נוגע? דעם מלך אליין.

וואס אט דא זאגט ער אין סעיף⁵² חמשה עשר⁵³ — אין פרק⁵² חמשה עשר, איז⁵⁴ נאך דערויף ווי ער האט מבאר געווען די⁵⁵ למטה עד אין תכלית, אויף⁵⁴ פארשטייען דעם ענין פון למעלה עד אין קץ, וואס⁵⁴ מ'זאגט דאס אויכעט אויף אור אין סוף, איז⁵⁴ דאס על דרך ווי מ'האט גערעדט⁵⁶ אויף למטה עד אין תכלית, אז דאס איז די המשכה למטה מטה, אט⁵⁴ אזוי איז דערפון אויכעט פארשטאנדיק, אז למעלה עד אין קץ איז דאס אויכעט למעלה מעלה עד אין קץ. נאר וואס דען, דאס⁵⁷ איז אין אן אופן פון מעלה ועילוי והעלם —

❧ דקדוקי תורה ❧

(52) "סעיף . . פרק" — בתשט"ו, תשט"ז, תשי"ז, תשי"ט, תש"כ, תשכ"ב ותשכ"ג נקט "סעיף" ו"סעיפים". ובתשכ"א ותשכ"ד נקט "פרק" ו"פרקים". וראה לעיל בפנים (ליד הע' 50): "די פריערדיקע סעיפים". ואולי מרמז כאן בפנים, שאין סתירה בין "סעיף" ו"פרק", ויש מקום לב' הלשונות.

(53) תשי" סעיף טו הובא כאן במילואים — כל הפרק על הסדר [עם הלשונות המקבילות שבפר"ת].

(54) תשי" רסט"ו [ועד"ז פר"ת] שבמילואים להערה הקודמת: "והנה כשם שאזא"ס הוא למטה מטה בהתפשטות וגילוי עד אין שיעור ומספר כלל [למטה עד תכלית (- ראה שוה"ג 38) בבחי' התפשטות וגילוי כנ"ל], הנה כמו"כ הוא אזא"ס למע' מע' עד אין קץ...". ולכאורה מבאר כאן בפנים: (א) שזה שבהתחלת סעיף טו הנ"ל חוזר עזה"פ (בקיצור) על תוכן הענין דלמטה עד אין תכלית [ועד"ז בפר"ת ריש ס"ב], אף שמיד לפנ"ז כבר ביאר וסיכם כל הענין בסוף סי"ד [ועד"ז בפר"ת סוף ס"א שבמילואים להערה 100], הוא להורות שהמכוון בכל אריכות הביאור בענין למטה עד אין תכלית (לפני ביאור התחלת המארז"ל למעלה עד אין קץ) הוא כדי להוסיף בהבנת הענין דלמעלה עד אין קץ. (ב) שמה שהוסיף בתשי" (על מ"ש בפר"ת) הנ"ל "כשם שאזא"ס הוא למטה . . כמו"כ הוא אזא"ס למע'..." (וכן מ"ש "הוא אזא"ס למע' ולא "אזא"ס הוא למע'") הוא, כדי להסביר שהטעם שלומדים פרטי ענין למעלה עד אין קץ מפרטי הענין דלמטה עד אין תכלית הוא לפי ששניהם נאמרו על אותו אזא"ס — וראה הערה 65. (ג) שזה שהוסיף בתשי" (על ל' פר"ת) הנ"ל תיבת "למטה מטה", הוא הקדמה והסבר למה ששוב הוסיף תיבת "למע' מע'" (ואולי גם מה שהפריד והשמיט בתשי" (מל' פר"ת) הנ"ל התיבות "עד [אין] תכלית" הוא כדי להדגיש שכפל הלשון "למטה מטה" הוא מה שנוגע לענינו).

(55) [קשה להבחין אם הכוונה ל"די למטה..." (כבפנים) או "דלמטה..."].

(56) תשי" סוסי"ד [ועד"ז פר"ת] שבהערות 62, 100: "...שנמשך בכל המדרי' עד המדרי' היותר אחרונות והיותר תחתונות, כמו הברואים היותר שפלים בתכלית [ל' ע"כ הוא נמשך עד למטה מטה ומתלבש בכל הנבראים היותר שפלים] . . ע"כ בא בריבוי התחלקות מדרגות בלי שיעור ובל"ג כלל, וזהו למטה מטה עד אין תכלית, שהוא בהתפשטות ובגילוי עד גם במדרי' היותר שפלים בתכלית [ל' וזהו למטה עד תכלית (- ראה שוה"ג 38) שנמשך עד למטה מטה כו']". וראה תשי" שבהערה 54.

(57) תשי" רסט"ו (שבהערה 54): "...כמו"כ הוא אזא"ס למע' מע' עד אין קץ בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם, ובעילוי אחר עילוי, בבחי' העדר האור והעדר הגילוי...". ולכאורה מפרש כאן בפנים: (א) ש"בבחי' העלם..." שבתשי" הנ"ל הוא ביאור לתיבת "למעלה עד אין קץ", שכוונת

אז⁵⁸ דאס שטייט אין אן אופן פון עילוי, אין⁵⁹ <העל...⁵⁸> עילוי⁵⁸ והעלם אחר העלם, און אין צוויי אופנים, ווי ער זאגט אין מאמר⁵⁸, העלם האור און העלם הגילוי. וואס⁶⁰ לכאורה איז דאך – דארף מען פארשטיין: בשלומא⁶¹ אז מ'זאגט אור אין סוף למטה עד אין תכלית איז פארשטאנדיק, ווארום אור⁶² אין סוף* בעצם, איז

דקדוקי תורה כח

המארז"ל היא "להעלם עד אין קץ". (ב) ש"ובעילוי אחר עילוי" שנוסף בתש"י (על מ"ש בפר"ת) הוא (גם) תוספת ביאור על הקשר שבין "למעלה" ו"העלם" הנ"ל, והיינו ש"למעלה" כאן הוא מל' "מעלה ועילוי" (וכמ"ש לקמן בפנים ליד הערה 92), ופירוש המארז"ל הוא "לעילוי עד אין קץ", וקאי על העילוי שיש בהאור כשהוא בהעלם. וראה הערה הבאה.

(58) תש"י שבהערה הקודמת: "...בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם, ובעילוי אחר עילוי, בבחי' העדר האור והעדר הגילוי...". וראה הערה הנ"ל. ולכאורה מוסיף לפרש ולהבהיר כאן בפנים, שמ"ש בתש"י הנ"ל "ובעילוי אחר עילוי" אינו ענין בפ"ע, אלא רק תיאור נוסף ל"בהעלם אחר העלם" שלפניו, וז"ש בפנים "עילוי והעלם" (וכ"ה לקמן ליד הערה 66), שבזה מפרש ש"עילוי" שבתש"י פירושו וכוונתו "העלם". ולכאורה זהו גם מה שפתח בפנים ב"עילוי והעלם" וסיים רק ב"אחר העלם" (ולא ב"אחר עילוי והעלם"), כי בזה מבהיר ש"עילוי" ו"העלם" (כאן) היינו הך (וראה עד"ז הערות 66, 95), ולכן כשמסיימים "אחר העלם" פירושו "אחר עילוי והעלם" (ואולי גם מפרש בזה, שהכוונה בתש"י בכל הנ"ל הוא לבאר שכ"ה הכוונה בפר"ת, אף ששם כתב רק "בהעלם אחר העלם", והיינו ש"בהעלם אחר העלם" שבפר"ת מיוסד על "בעילוי אחר עילוי" שהוא המשמעות של "למעלה עד אין קץ", אף ש"בעילוי אחר עילוי" לא נזכר שם בפירושו). ומ"ש בפנים (וכן לקמן שם) "עילוי והעלם" ולא "העלם ועילוי" (כפי הסדר שבתש"י), לכאורה מבהיר בזה שתיבת "עילוי" כאן הוא המקור לתיבת "העלם", היינו ש"למעלה" פירושו "לעילוי" והכוונה ב"עילוי" הוא "העלם" (וכנ"ל בפנים "מעלה ועילוי והעלם"). ולכאורה גם מבהיר כאן בפנים, ש"העדר האור והעדר הגילוי" שבתש"י קאי (גם) על "בהעלם אחר העלם" (וכמובן ממ"ש בפר"ת כאן "בהעלם אחר העלם שהוא העדר האור והגילוי"), שלפ"ז מובן ש"העדר" שבתש"י ופר"ת הוא דרגא בהעלם (ולא סילוק האור כפשוטו) – וז"ש בפנים "העלם האור און העלם הגילוי" במקום "העדר" שבתש"י (לביאור המשמעות והחילוק שבין העדר (והעלם) האור והעדר (והעלם) הגילוי, ראה לקמן בפנים ליד הערה 97, ע"ש). ולהעיר מתרנ"ה שבמילואים: "...ומצד הסתר והעלם זה כשבא בהשתלשלות רבות בעילוי אחר עילוי יתהוה מאין ליש גמור... בהעלם אחר העלם דהיינו מאחוריים דאחוריים יכולים הם ג"כ לקבל... ע"ש.

(59) [קשה להבחין אם הכוונה למסקנא היא "אין עילוי והעלם..." (כבפנים), או רק "עילוי והעלם..."].
(60) בהבא לקמן בפנים, אולי מיישב גם השאלה: שע"פ הנ"ל בפנים שלומדים הפרטים דלמעלה עד אין קץ מהפרטים דלמטה עד אין תכלית, לכאורה יש ללמוד שגם למעלה עד אין קץ הוא ענין הגילוי, רק שהוא גילוי "למעלה"? וע"ז מתרץ שאין לפרש כן, כיון שאין זה חידוש לגבי אוא"ס. ויתירה מזה, אולי מבאר בזה טעם נוסף למה שחוזר שוב על תוכן הענין דלמטה עד אין תכלית בתש"י רסט"ו [ועד"ז בפר"ת] (כמ"ש בהערה 54) – כי זה שמדמים ולומדים אודות למעלה עא"ק מלמטה עא"ת (ברסט"ו) מכריח גם להבהיר, שלמרות הדמיון, פירוש למעלה עא"ק הוא ענין של העלם ועילוי (ולא ענין של גילוי), כפי שממשיך בתש"י שם (שבהערה 57). וראה הערה 64.

(61) "בשלומא" – כ"ה גם באוה"ת בחוקותי ע' שלח, ברכה (ח"ו) ע' ב'תקנח, שה"ש ח"ג ע' תתלז (ובכולם כ"ה בגוכתי"ק הצ"צ). דרוש ג' שיטות סיי"ב בגוכתי"ק (בוכ 1018 יג, סע"א – וכצ"ל באוה"ת ענינים ר"ע רעו). שו"ת צ"צ יו"ד סי' שמו (נה, סע"ד). תשכ"ג (24: 55). ועוד. וכ"ה בכוכ אחרונים.

(62) ראה תש"י סוסי"ד [ועד"ז פר"ת] שבהערה 56: "...לפי שהאור הוא א"ס בעצם, ע"כ אין סוף ג"כ

דאך דאס ווי דאס איז לפני הצמצום, איז דערפון פארשטאנדיק דעם גורל⁶³ הענין אז מ'זאגט ער ווערט נמשך למטה, ביז אין א שאין למטה הימנה – אז דאס איז א ענין פון אין תכלית לגבי ווי די ענינים שטייען לפני הצמצום. לכאורה אבער ווי איז דאס שייכות צו מבאר זיין <אין...> בשעת מ'זאגט אין⁶⁴ למעלה – עד אין קץ, און אויף וועמען זאגט מען דאס? אויף אין סוף⁶⁵, וואס ער געפינט זיך בלאו הכי למעלה מן הצמצום, איז וואס איז דא דער ענין⁶³ וואס מ'זאגט אז אור אין סוף איז ער נאך⁶⁴ למעלה מעלה עד אין קץ? נאר אט דאס איז ער מבאר, איז⁶⁶ דער למעלה

דקדוקי תורה

להתפשטותו . . לפי שהאור הוא אין סוף בעצם, ע"כ הנה גם התפשטותו הוא בבחינת א"ס, שנמשך בכל המדרג' עד המדרג' היותר אחרונות והיותר תחתונות, כמו הברואים היותר שפלים בתכלית]- ע"כ הוא נמשך עד למטה מטה ומתלבש בכל הנבראים היותר שפלים]...".

(63) להעיר מתש"י סי"ג: "...ועולם האצילות . . אין פלא כלל דהאור א"ס מאיר שם בגילוי, וכן אין פלא מה שהם יכולים לקבל...". תשכ"ג (7:00): "...למטה עד אין תכלית . . דאס זאגט מען דאך אלס א שבח אויפן אור אין סוף . . אט דא איז דער פלא . . אין דערויף באשטייט דער עילוי ופלא . . אין דערויף באשטייט די הפלאה מיט דעם "פלא וואס ער זאגט, אז אור אין סוף איז למטה עד אין תכלית...". ע"ש.

(64) "אין למעלה" – לכאורה פירוש, שאם מפרשים "למעלה" הוא ה"מקום" שבו מתגלה אוא"ס באופן ד"עד אין קץ" (בדומה לפירוש למטה עד אין תכלית שבתש"י שבהערה 54), אז אינו מובן מהו החידוש בזה לגבי אוא"ס (וראה הערה 60). ומ"ש לקמן בפנים "...וואס מ'זאגט . . נאך למעלה מעלה...", ואילו כאן נזכר רק "למעלה", אולי פירוש שכאן מבאר הקושי שבכללות הפירוש "למעלה עד אין קץ" הוא גילוי המתגלה למעלה באופן דעד אין קץ, ושוב מוסיף לקמן שקושי זה שייך (ואינו מתיישב) גם כשמדגישים שגילוי זה הוא גם "למעלה מעלה". ואולי גם מבאר בזה טעם נוסף להוספת תיבת "למע' מע'" שבתש"י (כנ"ל הערה 54) ושייכותה להוספת "אוא"ס" שם (כמ"ש בהערה הבאה), והיינו שמרמז בזה בתש"י שדוקא לפי המבואר שם שלמעלה עד אין קץ הוא ענין של העלם ועילוי, מובן הצורך כמה שמוסיפים בכ"מ "למעלה מעלה עד אין קץ".

(65) מ"ש כאן "אין סוף" (ולא "אור א"ס"), אולי מדגיש בזה שכוונת השאלה שבפנים היא, שאם האור שהוא בלי גבול ("אין סוף") נמצא כבר "למעלה" (מהצמצום), הרי מובן מעצמו שהוא נמצא בכל ה"למעלה", כולל גם בדרגות הכי גבוהות ("למעלה מעלה"), כיון שהוא בלי גבול. ואולי מפרש כאן, שגם זהו מכוונת ההוספה בתש"י (על מ"ש בפר"ת) שבהערה 54 (ע"ש): "...כמו"כ הוא אוא"ס למע' מע' עד אין קץ...", וכן מ"ש "הוא אוא"ס למע'" ולא "אוא"ס הוא למע'" – או אולי מ"ש לעיל בפנים "וואס מ'זאגט דאס אויכעט אויף אור אין סוף" הוא ביאור הטעם להוספת "אוא"ס" בתש"י הנ"ל (כמ"ש בהערה הנ"ל), ומ"ש כאן בפנים הוא ביאור (רק) במקום ההוספה "הוא אוא"ס למע'", והיינו שמרמז בזה בתש"י שדוקא לפי המבואר שם שהכוונה לענין של העלם ועילוי, מובן החידוש במ"ש לגבי אור אין סוף שהוא למעלה (מעלה) עד אין קץ. וראה הערה הקודמת.

(66) תש"י שבהערה 57: "...אוא"ס למע' מע' עד אין קץ בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם, ובעילוי אחר עילוי...". וראה הערה 58 שמ"ש כאן בפנים "עילוי והעלם" (וכן לעיל שם), לכאורה מפרש בזה ש"עילוי" שבתש"י פירושו וכוונתו "העלם", ושמ"ש בפנים (וכן לעיל שם) "עילוי והעלם" ולא "העלם ועילוי" (כפי הסדר שבתש"י), לכאורה מבהיר בזה שתיבת "עילוי" כאן הוא המקור לתיבת "העלם", ע"ש. ומ"ש בפנים רק "בהעלם אחר העלם" ולא "ובעילוי אחר עילוי", לכאורה מדגיש בזה שוב (ע"ד מ"ש בהערה 58 במ"ש לעיל בפנים "עילוי והעלם אחר העלם", וראה עוד הע' 95) ש"עילוי"

מעלה עד אין קץ מיינט מען דאס אין עילוי והעלם, און ווי ער זאגט⁶⁶ בהעלם אחר העלם, *ביז אין קץ.

וואס דאס⁶⁷ איז ווי <ער...⁶⁸ דער...> איז⁶⁹ דא דער תורת⁷⁰ הבעל⁷¹ שם טוב, ווי⁶⁹ געדרוקט אין כתר שם טוב⁷⁰, אויף⁷¹ <בראשית⁷² ברא אלקים את השם... בראשית

דקדוקי תורה

ו"העלם" שבתש"י היינו הך, ולכן אין צורך להזכיר שניהם. ומה שמסיים בפנים "ביז אין קץ", אולי מבהיר בזה ש"בהעלם אחר העלם" שבתש"י אינו ב' העלמות (או ריבוי העלמות) בלבד, אלא כיון שהוא פירוש למ"ש "למעלה מעלה עד אין קץ" (כמ"ש בהע' 57), היינו שכל דרגא נוספת ב"למעלה" הוא עוד העלם, א"כ מובן שאין קץ למספר ההעלמות, כמו שהדרגות ד"למעלה מעלה" הם "עד אין קץ". ולהעיר משער האמונה לא, סע"א: "...דעצמו" אא"ס ב"ה למעלה מעלה עד אין קץ שזהו בבחי' העלי' דא"ח... בחי' ההעלי' דאחר העלי'... שבחי' העילוי דהעלם אחר העלי' שנק' סדכ"ס שבמהו"ע עד אין קץ כו'...".

(67) "דאס" – לכאורה קאי על "בהעלם אחר העלם" דלעיל בפנים (וכמו שמזכירו שוב לקמן בפנים ליד הערות 81, 87), והיינו שלכאורה מביא תורת הבעש"ט כדי להסביר מה הם ההעלמות הרבות ("ביז אין קץ") האלו, שכבר נזכרו בתש"י בהתחלת הסעיף (שבהערות 57, 66) "בהעלם אחר העלם...". העדר האור והעדר הגילוי. ומה שההעלם דצמצום הראשון לא נזכר כאן בפנים (עד לקמן ליד הערה 98), אף ש"העדר האור והעדר הגילוי" שבתש"י הנ"ל (שכבר נזכר בקיצור לעיל בפנים ליד הערה 58) הם תוצאות הצמצום, כמ"ש לקמן בפנים ליד הערה 97 – אולי זהו לפי שתורת הבעש"ט הובא כאן גם בקשר להוכחה נוספת ש"למעלה עד אין קץ" לא קאי על למעלה מהצמצום, אלא הוא מל' מעלה ועילוי, כמ"ש בהערה 92 (ע"פ מ"ש שם בפנים, ע"ש), וכיון שההעלם דצמצום הראשון הוא שהאור נכלל בהמאור שלמעלה (לגמרי) מהצמצום, לכן אינו שייך להוכחה זו.

(68) "[ער... דער... איז דא...] – לכאורה נאמר כן בפשטות, וראה הערה הבאה].

(69) "איז דא... ווי געדרוקט... זאגט דער בעש"ט..." – אולי מרמז שיש חידוש בתורה זו כפי שנדפס בכש"ט (שבהערה הבאה), כי מסגנון הכש"ט מובן שגם הקשר למ"ש בראשית ברא אלקים את וגו' הוא חלק מתורת הבעש"ט – ואילו במקור הדברים בתוי"י (שבמילואים להערה הנ"ל) יש מקום להסתפק אם זהו הקדמה והוספה מבעל התוי"י, ובפרט בהשוואה לשאר המקומות (שבמילואים) שבהם הביא בעל התוי"י תורה זו. ואולי גם מבהיר בזה רבינו, שמ"ש בכש"ט הנ"ל "מהבעש"ט זלה"ה בראשית ות"י בחכמ'...", היינו (כמשמעו) שפירוש התרגום על בראשית הוא חלק מדברי הבעש"ט עצמו, ולא מהוספות התוי"י השייכים לתורת הבעש"ט, שהובאו ג"כ בכש"ט (כמ"ש בשער הספר שבמילואים).

(70) ברשימת רבינו מ"מ להמאמר "צילום גוכתי"ק בתשורת קפלן (סיון תשנ"ו) ע' 13, תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תקב, תו"מ תשכ"ה ח"ב ע' v: "הבעש"ט. כש"ט ח"ב קרוב לסופו ד"ה: מהבעש"ט זללה"ה בראשית ות"י (ס"ע 58) – ולכאורה הכוונה לדפוס צילום (מדפוס לבוב(?) לפני תר"ל, או א' הדפוסים המיוסדים עליו – ועל דף השער נדפס "כמש"נ מקדם בסלאוויטא", אף שלכאורה לא ידוע ממהדורה שנדפסה בסלאוויטא) הנמצא בספריית אגו"ח, שבו מתחילה תורה זו בדף כט, ד, ובדפוס צילום הנ"ל הוסיפו בסוף כל עמוד את המספר הלועזי, ובנדוד"ד מספר 58. ולהעיר שברשימת רבינו על באתי לגני תשכ"ב ציין (כנראה לא' מהדפוסים הנ"ל) באו"א קצת: "כש"ט ח"ב לג, ג". בהוצ' קה"ת (תשל"ג ואילך) נמצא בסי' שנה. כש"ט הנ"ל [עם השינויים שבתוי"י] הובא כאן במילואים על הסדר.

(71) כש"ט (דפוס צילום) שם: "מהבעש"ט זלה"ה בראשית ות"י בחכמ', שהוא אות א', בזה ברא אלהים א"ת...".

(72) "בראשית... את השם... את השמים... את" – אולי מרמז בזה: [א] שבכש"ט כאן (בתחילת

ברא אלקים *את השמים⁷² < בראשית⁷¹ ברא אלקים את⁷². וואס דער בראשית⁷³ — זאגט⁶⁹ דער בעל שם טוב — מיינטשט⁷³ דאך אפ דער תרגום בחוכמתא, וואס⁷⁴ חוכמתא איז דאך דאס דער⁷⁵ ראשית⁷⁶ און⁷⁵ אות א⁷⁴, איז⁷⁷ ער נתעלם⁷⁸ ונתלבש

— דקדוקי תורה —

התורה) לא העתיק תיבת "השמים", [ב] למרות שבתוי"י כאן (שבמילואים להערה 70) כתב גם תיבת "השמים", [ג] וגם בכש"ט סי' פו (שבשוה"ג 52) העתיק תיבת "השמים" (וכן בכש"ט כאן באמצע התורה (שבהערה 77) מביא ומבאר תיבת "השמים").

73) כש"ט סי' שנה שבהערה 71 [ועד"ז שם סי' פו שבשוה"ג 52]: "מהבעש"ט זלה"ה בראשית ות"י בחכמ', שהוא [- ותרגמו בחכמתא שהיא] אות א'... (וראה שוה"ג 54). בתרגום ירושלמי לפנינו: "בחוכמא". וראה רמב"ן בראשית א, א: "...ומלת בראשית תרמוז בחכמה שהיא ראשית הראשים... ולכך תרגמו בתרגום ירושלמי בחכמתא..." (ועד"ז רבינו בחיי, ריקאנטי, ציוני וצדה לדרך שבמילואים, ובכ"מ). תו"א ויקהל פט, ב: "...בראשית ות"י בחוכמתא...", ועד"ז לקו"ת בהר מא, ד, במדבר יב, סע"ד, שה"ש לב, א, ובכ"מ. ולהעיר מזח"א לא, רע"ב (שבמילואים): "...בראשית ב' ראשית היא (חכמה כמה דתרגם יונתן בראשית בחכמתא)..." — ובדפוס מנטובה שי"ח וקרימונה שי"ח (כ, ג) אינו מוסגר בסוגריים, וכ"ה בפרדס ש"ג, פ"ג (וראה ביאורי הב"ח לשם) שבמילואים.

74) כש"ט שבהערה הקודמת: "...ותרגמו בחכמתא שהיא [- שהוא] אות א'...". רמב"ן שבהערה הנ"ל: "...בחכמה שהיא ראשית הראשים... ולכך תרגמו... בחכמתא...", וביאר בזה באברבנאל (וראה אוה"ת) שבמילואים: "...אמתת כונת הרב היא... שבאמצעות החכמה שהיא הראשית ברא אלקים..." ע"ש. עבודת הקודש שבמילואים: "...ידוע לחכמים האמיתיים כי ראשית האצילות הוא מחכמה העליונה... ופי' הרמב"ן ז"ל... שאין התחלת ישות אלא מחכמה, והתורה התחילה בה באמרה בראשית ות"ר בחכמתא שהיא ראשית האצילות..." סידור כח, ג: "...ידוע דאבא הוא שרש כל האצי' ובחי' הראשית של כל האצילות כמ"ש בראש' ברא בחוכמתא..."

75) "דער ראשית און אות א'" — אולי מה שמוסיף כאן "ראשית" (שלא נזכר בכש"ט שבהערה הקודמת) הוא כדי להסביר: (א) שהכוונה בכש"ט שם היא לבאר, שבחוכמתא הוא התרגום של בראשית לפי שחכמה היא אות א' — ראשית האותיות. (ב) שזה שחכמה היא אות א' (ראשית האותיות) הוא לפי שחכמה עצמה היא בחי' ראשית (האצילות), כמ"ש בהערה הנ"ל.

76) לכאורה נאמר: "אשית". ואולי מרמז שגם הא' שבתיבת "ראשית" מורה על חכמה. ולהעיר ממ"ש (עקב יא, יב) "מרשית" חסר א', וממ"ש באגה"ק שבמילואים, שהא' שחסר שם רומז על הסתלקות האור הנמשך מחכמה (וראה מ"ש בהמשך לזה באוה"ת שבמילואים: "...גם אלף היינו אאלפך חכמה") ע"ש. 77) כש"ט שם לקמן: "...אות א' ששם אלופו של עולם... רוחניותו י"ת בתוך אות א', ונתעטף בו וברא אור מן אות א' והוא אור אצילות... וז"ש בראש' בחכמ' שהוא א', ברא אלהים את השמים, שהוא כ"ב אותיות מן א' עד ת', ובתוכו רוחניותו י"ת שנק' שמים, שנתעטף ונתלבש הקב"ה בתוך כ"ב אותיות אלו..." בכש"ט שם (שבהערה 79) מתאר סדר התלבשות האותיות זה בזה ב' פעמים (ובשינויים) — ולכאורה מצרף כאן בפנים את ב' התיאורים יחד. ואולי מבהיר בזה שבשניהם מדובר ב"אותו התלבשות" (כל' רבינו לקמן בפנים), וראה הערה 80. ואולי גם מפרש כאן, שהכוונה בכש"ט הנ"ל (ושבהערה 74) היא (גם) ש"בראשית" פירושו בתוך ראשית (שהיא אות א' (חוכמתא), ולכן פירוש "בראשית" הוא "בתוך אות א'"). וראה הערה הבאה.

78) "נתעלם ונתלבש" — אולי מפרש בזה, שאין הכוונה בכש"ט שבהערות 77, 79 ש"נתלבש" הוא ענין הגילוי (של האלקות שבערך התחתון) כמ"ש בתניא פמ"ח שבמילואים, ובניגוד ל"נתעטף" שהוא ענין המקיף וההעלם (של האלקות שלמעלה מהתחתון) כמ"ש באדה"ז, שערי תשובה, תש"ז, תשט"ז, ועוד שבמילואים — אלא מ"ש בכש"ט שם "נתעטף" (שענינו העלם) הוא להסביר שההתלבשות המדובר שם

געווארן אין⁷⁷ אות א'. און⁷⁹ אזוי איז אויכעט "את", וואס דאס איז די אותיות *פון א' ב'ז ת', אז⁷⁹ נאך⁸⁰ דעם ווי ער איז נתלבש געווארן אין אות א', איז דאך דערנאך⁸⁰ דער⁷⁹ א' נתלבש געווארן אין אות ב', און אזוי איז דורך אות⁷⁷ התלבשות⁷⁹ אין אות א' האט ער בורא געווען עולם האצילות, און דערנאך ווי דאס איז נתלבש⁷⁹ געווארן – ע"י⁸¹ התלבשות פון אות א', <וועלכע⁸²> העלם⁸¹ אחר העלם – אויכעט⁷⁹ אין אות ב', האט דער⁸³ בורא געווען <עולמות הב...⁸⁴>

דקדוקי תורה

הוא (ג"כ) ענין ההעלם (וראה תניא פל"ח וסהמ"צ שבמילואים). ואולי זהו מ"ש ל' התלבשות (לקמן בפנים) במקום מ"ש בכש"ט הנ"ל "נתעטף" – כדי להבהיר דהיינו הך.

(79) כש"ט שבהערות 74, 77: "...בחכמ' שהוא אות א', בזה ברא א-להים א"ת [השמים], כי כל [כ"ב] אותיות הם לבושי' זל"ז, כי א' נתלבש' תוך אות ב', כי ב' ב' אלפין, ג' ג' אלפין . . הרי רוחניותו י"ת בתוך אות א', ונתעטף [- ראה הערה הקודמת] בו וברא אור מן אות א', והוא אור אצילות, ואח"כ נתעטף [- ראה הערה הקודמת] עם אות א' באות [- בתוך אות] ב' וברא עולם הבריאה . . וז"ש בראשי', בחכמ' שהוא א', ברא א-להים את השמים, שהוא כ"ב אותיות מן א' עד ת', ובתוכו רוחניותו י"ת שנק' שמים, שנתעטף ונתלבש הקב"ה בתוך כ"ב אותיות אלו...". וראה הערה הבאה.

(80) "נאך . . דערנאך" – אולי מבהיר בזה, שגם מ"ש בכש"ט שבהערה הקודמת בתחלתו "א' נתלבש' תוך אות ב'" – זהו לאחר התלבשות "רוחניותו י"ת" בתוך אות א' (כיון שב' תיאורי התלבשות האותיות (שבכש"ט שם) משלימים זה את זה, וכמ"ש בהערה 77).

(81) אולי מבהיר בזה, שמ"ש בכש"ט שבהערה 79: "...בתוך אות א', ונתעטף בו וברא אור מן אות א' . . ואח"כ נתעטף עם אות א' באות ב'...", פירושו שהתלבשותו ית' בתוך אות ב' הוא רק כפי שהוא ית' מלוכב כבר באות א', היינו שההעלם דאות א' מתלבשת בתוך ההעלם דאות ב'. וראה תש"י שבהערות 58, 66: "...למע' מע' עד אין קץ בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם...". וראה הערה 83.

(82) "[וועלכע" – לכאורה נאמר כן בפשטות. ואולי הכוונה היא: "וועלכע [איז] העלם אחר העלם". ולהעיר שיש הפסק בין "העלם" ל"אחר העלם" – ולפ"ז אולי אפ"ל שהכוונה היא בסגנון של שאלה ותשובה: "וועלכע [סארט] העלם? אחר העלם".]

(83) קשה להבחין אם הכוונה היא: "האט דער בורא בורא געווען (כפנים), או "האט ער <בורא...> בורא געווען". ואת"ל כפנים, אולי מרמז בזה, שעיקר התואר "בורא" הוא לאחר שנתלבש באות ב' כדי להוות עולם הבריאה (אף שגם לגבי אצילות שייך לומר שברא עולם האצילות, כנ"ל בפנים מכש"ט שבהערה 79 – וראה גם אוה"ת שבמילואים). ולהעיר מקונטרסים שבמילואים: "...ופי' במק"מ, ע"י ראשית שהיא החכמה, ברא הבורא שהוא אריך את הבינה הנק' אלקים... ע"ש. ביאורו ז"צ צ"צ שבמילואים: "...שזהו פי' בראשית, דהיינו שזהו הקו . . וע"י ראשית זה ברא הבורא ית' את א"ק הנק' אדם דבריאה... ע"ש. תקס"ו (ועד"ז תו"א) שבמילואים: "...לא יתכן בעצמותו ית' . . שיקרא בעצמו ית' בשם בורא . . זולת שמו שם אלקים הוא הבורא אותם מאין ליש בציווי ורצון המאציל ב"ה... ע"ש.

(84) אולי מרמז בזה, שאף שיש רבבות עולמות פרטיים בהכלל של "עולם הבריאה" (כמ"ש בתניא שבמילואים), בכ"ז רק עולם אחד נברא ע"י אות ב'. ולכאורה יש לקשר זה עם מ"ש לקמן בפנים ת' העלמות, ת' עלמין" – היינו שמכל העלם נברא רק עולם א' (ואולי מטעם זה לא נזכר אות ג' בפ"ע לקמן בפנים, למרות מ"ש בכש"ט שבהערה הבאה שע"י אות ג' ברא "עולמות למטה מעולם הבריאה" – לפי שמפרש שהכוונה היא שרק עולם א' נברא ע"י אות ג' עצמה, ומ"ש בכש"ט "עולמות" ל' רבים קאי על העולמות שנבראו ע"י כל האותיות מג' עד ש', ע"ש). ואולי גם מרמז כאן בפנים, שגם חלק מהעולמות

עולם הבריאה. ⁸⁵און דערנאך, אז ער איז נתלכש געווארן אין אות ג' ביז אין אות ת' – וואס דאס איז ת' העלמות, ת' עלמין⁸⁶, און מיט וועלכער ער האט בורא⁸⁶ געווען, ע"י⁸⁵ ההתלכשות אין דעם "את". און⁸⁷ דערנאך איז נאך⁸⁸ *נידעריקער:

— דקדוקי תורה —

שנבראו ע"י אות ג' ואילך הם "עולמות [פרטיים שבהכלל של עולם] הבריאה" (ומ"ש בכש"ט הנ"ל שע"י אות ג' ברא "עולמות למטה מעולם הבריאה" – לכאורה אפ"ל כמ"ש במילואים). ולהעיר, שע"פ מ"ש בכש"ט כאן, לכאורה ה' מקום לומר שעולם היצירה נברא ע"י אות י' ועולם העשי' נברא ע"י אות ע', והעולמות שנבראו ע"י אותיות ג'-ט' הם עולמות פרטיים דבריהא, והעולמות שנבראו ע"י אותיות כ'-ס' הם עולמות פרטיים דיצירה, והעולמות שנבראו ע"י אותיות פ'-ת' הם עולמות פרטיים דעשי'.

(85) כש"ט שבהערה 79: "...ואח"כ חזר ונתעטף עם אות ב' בתוך אות ג' וברא עולמות למט' מעולם הבריאה, עד שנתעטף באות ת' וברא עולמות תחתונים שנק' מלכות שבמלכו. וז"ש בראש'י, בחכמ' שהוא א', ברא אֱלֹהִים את השמים, שהוא כ"ב אותיות מן א' עד ת', ובתוכו רוחניותו י"ת שנק' שמים, שנתעטף ונתלבש הקב"ה בתוך כ"ב אותיות אלו וברא את הארץ, שהוא כל ענייני חומר הארץ, שהוא ע"י ד' מאות לבושין מן א' עד ת', שהוא ארץ תחתיות שאין למטה ממנו...". וראה הערה הקודמת.

(86) "...ת' עלמין, און . . . בורא געווען..." – אולי מפרש בזה שיש ב' ביאורים בענין הכ"ב אותיות (ושזהו טעם האריכות וכפל הענין) בכש"ט שבהערה הקודמת: (א) שע"י הת' העולמות שבהכ"ב אותיות נבראו ת' עלמין (עולם א' לאחר כל העלם), והיינו שאר העולמות הרוחניים ("עולמות למט' מעולם הבריאה . . . עולמות תחתונים" שבכש"ט הנ"ל) שבהמשך לעולמות אצילות ובריאה הנ"ל בפנים. (ב) שע"י ולאחר (צירוף) כל הת' העולמות נבראו כל ענייני עוה"ז הגשמי ("כל ענייני חומר הארץ, שהוא ע"י ד' מאות לבושין מן א' עד ת', שהוא ארץ תחתיות שאין למטה ממנו" שבכש"ט הנ"ל).

(87) כש"ט שם [ועד"ז תוי"י שבמילואים להערה 70]: "...ואח"כ חזר הקב"ה ונסתתר בכמה כסויין ובכמה קליפין דאינון תוהו ובהו וחשך ותהום, כמ"ש בתיקונים. וז"ש [- וזש"ה] והארץ היתה תוהו ובהו כו' [- וחשך וגו'], ר"ל לאחר שנתלכש בד' מאות לבושין שהיא אות ת', ובאלו [ה]לבושין ברא הארץ, חזר ונסתתר בכמה קליפין, וזש"ה והארץ היתה תוהו ובהו [וחשך] וגו', כי צפה וראה שיהיה [- שיהיו] דורות הרשעים [- רשעים] וגנו אור הנ"ל ונסתתר מן חייביא בכמה קליפין...". וראה תוי"י שם לפני"ז (שבמילואים הנ"ל, ובהערה 284): "...מ"ש בתיקונים . . . לגבי חייביא אשתני הקב"ה ואסתתר בכמה לבושין ובכמה כסויין ובכמה קליפין, דאינון תוהו ובהו וחשך וכו' . . . יש בכל ענייני החומר והגשמי שבעולם ג"כ כ"ב אותיות שבהם נברא העולם וכל אשר בו . . . רק שהאותיות מלוכש בחומר ענייני העולם בכמה כסויין ולבושין וקליפין, ובתוך האותיות שורה רוחניות הקב"ה...". ע"ש. זח"ג (וראה זח"א ומד"ר) שבהערה 89: "...הוה בארי עלמין וחריב לון...". וראה תש"י שבהערות 58, 66, 81: "...למע' מע' עד אין קץ בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם...".

(88) "נאך נידעריקער" – לכאורה מפרש שמ"ש בכש"ט שבהערה הקודמת "לאחר שנתלכש . . . אות ת' . . . חזר ונסתתר בכמה קליפין", היינו שהקליפות הם למטה ממה שנברא מאות ת', למרות מ"ש בכש"ט לפני"ז (שבהערה 85): "...עד ת', שהוא ארץ תחתיות שאין למטה ממנו" – ולהעיר מתניא שבמילואים: "...ועוה"ז הוא עולם השפל בב' בחי', כי ההארה שבו מצומצמת מאד עד קצה האחרון, ולכן הוא חומרי וגשמי, וגם זאת היא בלבושים ומסכים רבים עד שנתלכשה בקליפת נוגה...". – וראה תשל"ח שבמילואים: "...לא רק מפני שעוה"ז הגשמי הוא רובו ככולו רע, אלא (גם) מצד הגשמיות דעוה"ז...". (ובקשר לזה מביא תניא הנ"ל) ע"ש. ולהעיר מתשכ"ג (30: 24): "...גייט דאך אראפ אין דעם עולם וואס דארט איז די שליטת השרים ומזלות . . . עשב מלמטה . . . עוה"ז הגשמי . . . דאס איז דאך אלץ . . . טאקע אין למטה עד אין תכלית, דאס איז נאך אבער ניט די ירידה הכי תחתונה – דאס איז אלץ ירידה הכי תחתונה, אבער אלץ אין דרגות וואס זיי זיינען קדושה, אדער פארבונדן מיט קדושה. איז ער ממשיך,

האט⁸⁷ ער זיך מתלכש געווען נאך אין העלם אחר העלם, * ביז וואנעט ער האט בורא געווען דעם *תוהו *ובוהו וחושך על פני תהום, וואס דאס איז עלמין⁸⁹ דקליפין. און ער זאגט⁹⁰ אז <ווער⁹¹ איז...> דורך⁹⁰ וואס איז דאס געווארן? איז דאס געווארן דורך אלקים, וואס⁹⁰ דאס איז דער ענין הגבורה והצמצום.

וואס דערפון⁹² פארשטייט מען, אז דאס איז למעלה ועילוי⁹² עד אין קץ, איז⁹³ * ווי אור⁹⁴ אין סוף שטייט בגילוי, לפני הצמצום, * ביז וואנעט אז דעמאלט איז דאך

⌘ דקדוקי תורה ⌘

*נאך מערער, אז ביז וואנעט אז דאס קען נמשך ווערן אין . . די ענינים פון קליפות וסט"א... ע"ש. (89) ראה זח"א שבמילואים: "והארץ היתה תהו, בזמנא דקב"ה הוה באלין קליפין הוה בונה עלמין ומחריבן . . ואית מ"ד . . ואחרנין דאתמר בהון והארץ היתה תהו ובוהו, דאחזי על עלמין דסליק ברעותיה למבני לון ולא עביד לון עליהו אתמר תהו ובהו, ובזמנא דקב"ה באלין קליפין . . תהו וחשך עליהו אתמר..." ע"ש. זח"ג שבמילואים: "...דתנינן עד לא ברא קב"ה האי עלמא הוה בארי עלמין וחריב לון..." קה"ר (וראה ב"ר) שבמילואים: "...שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן בורא עולמות ומחריבן בברי המדרש).

(90) שעהיה"א רפ"ו: "...שם אלהים הוא שם מדת הגבורה והצמצום, ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע, לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם, ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע..." ע"ש. קונטרסים שבמילואים: "...בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ . . שמים כולל כל העולמות העליונים הרוחניים, וארץ כולל העולם התחתון, דבריא שמים וארץ הוא ע"י שם אלקים, דאלקים הוא מדת הדין והצמצום . . ושם אלקים הוא גבורה וצמצום . . וזהו בראשית ברא אלקים כו', דבריא והתהוות העולמות הוא ע"י שם אלקים שהו"ע מדת הדין והצמצום..." ע"ש – ואולי מוכיח מזה כאן בפנים, שגם מ"ש לעיל בפנים מתורת הבעש"ט שעולם האצילות נברא ע"י ההעלם דאות א', שיך להצמצום דשם אלקים שבכתוב בראשית ברא אלקים (שבתורת הבעש"ט). וראה גם תרפ"א שבמילואים: "...והתהוות האצ"י מאוא"ס המאציל הוא ג"כ ע"י הצמצום, וכמו שבראשית ברא אלקים, דהתהו"י ב"י"ע הוא ע"י גבורות וצמצומים . . כמו"כ התהוות האצ"י לגבי וא"ס המאציל ב"ה, שהוא ג"כ הארה, ולכן כללית הגילוי שבאצ"י הוא בחי' חכמה דענין נקודה שהוא צמצום, וגבורות דעתיק מלובשי' כמו"ס, שבאה ג"כ ע"י הצמצום והגבורה..." ע"ש. וראה הערה הבאה.

(91) להעיר מקונטרס עץ החיים שבמילואים: "...דהוי' הוא המהוה ולא שם אלקי', ומ"ש בראשית ברא אלקים הוא בכח שם הוי' דוקא, רק שהוא ע"י שם אלקי' שהוא מדת ההסתר, ע"י יכול להיות מציאות היש . . אבל מי הוא המהוה הוא הש' הוי'..." ע"ש.

(92) לכאורה פירוש, שמזה ש"בהעלם אחר העלם" כולל כל ההעלמות דאבי"ע, וגם ההעלמות שלמטה מהם ("נאך גידעריקער") שבבריא עלמין דקליפין (כנ"ל בפנים ליד הערות 81, 87), הרי מובן ש"למעלה עד אין קץ" לא קאי על למעלה מהצמצום (וראה מ"ש עפ"ז בהערה 67), אלא פירוש "למעלה" הוא מל' מעלה ועילוי (וראה עפ"ז לעיל בפנים ליד הערה 57). ומה שמקשר תורת הבעש"ט הנ"ל למ"ש "למעלה עד אין קץ", לכאורה הוא (גם) ע"פ המפורש בתש"י (ופר"ת) בהמשך וסיום הסעיף (שבהערות 227, 253) שכל ההעלמות והסתרים עד לאמירת לי יאורי וכיו"ב נכללים בזה שאוא"ס למעלה עד אין קץ (וראה הערה 226 שלכאורה מפורש כן לקמן בפנים שם).

(93) [אולי הכוונה היא: "אז [ס'דא] ווי ואוא"ס שטייט בגילוי..."].

(94) תש"י סט"ו שבהערה 117: "...דהנה לפני הצמצום הי' האוא"ס בגילוי וכמ"ש בע"ח טרם שנאצלו

ממלא כל המציאות, ווי ער וועט ווייטער מבאר זיין⁹⁴, און⁹⁵ דערנאך טוט ער זיך אן אין א העלם אחר העלם און עילוי אחר עילוי, *ביז⁹⁶ וואנעט אז ס'ווערט <העלם⁹⁷ האור, ווי ער וועט ווייטער מבאר זיין⁹⁸ אז סילק אורו על הצד, און דערנאך איז העלם⁹⁷...> העדר האור – אז סילק אורו על הצד, און העדר הגילוי – אז אפילו אט דארט וואו דער אור געפינט זיך, שטייט ער אין אן אופן ניט פון גילוי. וואס אט דאס איז <וואס ער זאגט⁹⁹ דער העלם...> וואס ער זאגט אין⁹⁹

— דקדוקי תורה —

הנאצלים, הי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאות...". ואולי בא כאן גם לסייע בהבנת הענינים על הסדר, כיון שבתש"י (הנ"ל ושבהערה הבאה, ועד"ז בפר"ת) הזכיר תחילה "העדר האור והעדר הגילוי" ושוב חזר ללפני הצמצום.

(95) תש"י רסט"ו (שבהערות 58, 66, 87): "...אוא"ס למע' מע' עד אין קץ בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם, ובעילוי אחר עילוי, בבחי' העדר האור והעדר הגילוי, ובכללות הו"ע הצמצום שהי' באור אין סוף ב"ה...". ומ"ש בפנים "און עילוי אחר עילוי" (ולא "און אין עילוי...") כמ"ש בתש"י הנ"ל ("ובעילוי..."), אולי מרמז בזה שוב (ע"ד מ"ש בהערות 58, 66 ע"ש) ש"ובעילוי אחר עילוי" אינו ענין בפ"ע, אלא רק תיאור נוסף ל"בהעלם אחר העלם" שלפניו, והיינו הך.

(96) תש"י שבהערה הקודמת: "...בהעלם אחר העלם, ובעילוי אחר עילוי, בבחי' העדר האור והעדר הגילוי, ובכללות הו"ע הצמצום שהי' באור אין סוף ב"ה, שהוא התעלמות האור והתכללות בעצמותו ית'...". ומ"ש בפנים "...דערנאך . . ביז וואנעט...". לכאורה משמע שיש ב' העלמות בהצמצום הראשון גופא (ולפ"ז מ"ש בתש"י הנ"ל "בהעלם אחר העלם . . ובכללות הו"ע הצמצום" היינו שבהצמצום גופא יש "העלם אחר העלם") – וראה תער"ב שבמילואים: "...ב' צמצומים, הא' צמצום הא"ס והוא שהאור שבבחי' א"ס נסתלק ונתעלם שנכלל בעצמותו כו', והב' הצמצום בשרש ומקור הקו להיות נמשך ספי' אחת לכד לא בהתערבות כולם יחד . . קיצור . . דקודם הצמצום הי' אור הא"ס מאיר בגילוי על הע"ס הגנוזות, והצמצום הי' בב' ענינים, סילוק אור הא"ס, ושיהי' אצילות ספירה אחת פרטיות . . הצמצום שהי' באוא"ס הוא שנתעלם האור שבבחי' א"ס ונשאר רק בחי' השערה הנ"ל . . הנקודה הראשונה שהתחיל להתגלות לאחר הצמצום . . יש בה ב' צמצומים, צמצום הא' הוא שאור א"ס ב"ה צמצם כל אורותיו והאציל רק מבחי' תחתונה שבאור כו' (והיא בחי' השערה הנ"ל) . . צמצום הא' הוא בבחי' סילוק והתעלמות האור... ע"ש.

(97) "העלם האור..." – ראה עד"ז (בפשטות ולמסקנא) לעיל בפנים ליד הערה 58 (ע"ש): "...ווי ער זאגט אין מאמר, העלם האור און העלם הגילוי..." (וראה תש"י שבהערה הקודמת). ולכאורה מסתבר שגם כאן בפנים אינו שולל מ"ש לעיל שם, כי שם בא להבהיר שמ"ש בתש"י ופר"ת "העדר" הוא רק דרגא בהעלם (ולא סילוק והעדר כפשוטו), ואילו כאן בא לבאר למה נקרא "העדר", והחילוק שבין העדר האור והעדר הגילוי. ולפי מ"ש כאן בפנים שהעדר הגילוי קאי (לא על האור עצמו, אלא) על גילוי האור, היינו שגם במקום שהאור נמצא אין האור בגילוי, לכאורה אפ"ל ש"העלם הגילוי" (דלעיל בפנים) היינו שבאמת האור הוא בגילוי, רק שהגילוי הוא בהעלם לגבינו, וע"ד מ"ש בתש"י לקמן שבהערות 213, 221 (ועד"ז לקמן שם בפנים) שהצמצום הוא רק לגבינו.

(98) תש"י סט"ו לקמן (שבהערה 213): "...בכדי שיוכל המקבל להכיל את ההשפעה ה"ה מסלק את אור שכלו לגמרי וממציא אור שכל שהוא לפי"ע המקבל...". וראה מ"ש עפ"ז לקמן בפנים (ליד הערה 219): "...דער צמצום שכל הרב לגמרי – סילוק, ווי צמצום הראשון...".

(99) "זאגט . . זאגט אין מאמר" – ראה עד"ז לקמן בפנים ליד הערה 156. ואולי מדגיש כאן, שהביאור

מאמר¹⁰⁰ העלם אחר העלם, און דערמיט טייטשט ער אפ¹⁰⁰ דער¹⁰¹ <למעלה¹⁰² מעלה עד אין...> למעלה¹⁰⁰ עד אין קץ, וואס¹⁰³ דאס איז ברוגמא ווי פריער גערעדט אין למטה מטה עד אין תכלית.

און דאס איז אין אן אופן, ווי ער זאגט¹⁰⁴, אז דאס איז ניט נאר דאס שטייט דארטן אין א העלם און ס'נאר ניט שייכות צו גילוי, נאר ווי פארשטאנדיק פון תורת המגיד, וואס ער טייטשט אפ אין רמזי תורה <אויף ועשית¹⁰⁵...> אין בהעלותך¹⁰⁶

דקדוקי תורה

שבפנים בענין העלם אחר העלם הוא דוקא לפי המבואר בתש"י ("אין מאמר") ופר"ת, משא"כ בכ"מ הביאור הוא באופן אחר (כמ"ש בספר הערכים ח"ד ע' תכא-תכב). ולהעיר ממ"ש בהערה 100 שלכאורה מרמז לקמן בפנים שהמבואר כאן שייך למ"ש בפר"ת – והרי הל' "העלם אחר העלם" נמצא גם בפר"ת כאן. ואולי מבהיר בפנים, שאין הכוונה כאן רק לפר"ת, אלא לתש"י ("אין מאמר" – סוסט"ו שבהערה 100) וגם לפר"ת.

(100) תש"י רסט"ו [ועד"ז פר"ת] שבהערה 57: "...כמו"כ הוא אוא"ס למע' מע' עד אין קץ -] כמו"כ הוא למעלה עד אין קץ [בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם...".

(101) [קשה להבחין אם הכוונה למסקנא היא "דער למעלה עד..." (כפנים), או רק "למעלה עד..."].

(102) תש"י שבהערה 100: "...אוא"ס למע' מע' עד אין קץ...". ומה ששוב שינה בפנים ל"למעלה עד..." , אולי מרמז בזה: (א) שמ"ש בפנים שייך גם לפר"ת שבהערה הנ"ל, ששם כתב רק: "למעלה עד אין קץ", וכן בכל מאמר דידן (ד"ה בעצם היום הזה, משא"כ במאמרים אחרים) בפר"ת לא נמצא כפל הל' "למעלה מעלה עד..." – וראה הערה הבאה, שמ"ש לקמן בפנים "ווי פריער גערעדט" הוא לכאורה ל' "כנ"ל" שבפר"ת (אף שלכאורה מפרש כאן שכ"ה הכוונה גם בתש"י). ואף שבפר"ת כאן כתב גם "למטה" פעם א' (כמ"ש בהערה הבאה), ואילו בפנים ממשיך "למטה מטה", הרי מיד לפנ"ז בפר"ת (שבמילואים, המקביל לתש"י סוסט"ד) כתב "וזהו למטה עד תכלית (ראה שוה"ג 38) שנמשך עד למטה מטה...". וכן לקמן בפר"ת כתב בל' דומה למ"ש בתש"י כאן (שבהערה הבאה) "...דכשם שההתפשטות דהאור האלקי למטה מטה כנ"ל הוא כח הא"ס...". (ב) שהנ"ל שייך גם למ"ש לקמן בתש"י סוסט"ו (שבהערה 261): "...ברייבוי מיני העלמות והסתרים, דזהו אור אין סוף למעלה עד אין קץ" ע"ש.

(103) תש"י [ועד"ז פר"ת] שבהערה 100: "...כשם שאוא"ס הוא למטה מטה בהתפשטות וגילוי עד אין שיעור ומספר כלל -] למטה עד תכלית (ראה שוה"ג 38) בבחי' התפשטות וגילוי כנ"ל, הנה כמו"כ הוא אוא"ס למע' מע' עד אין קץ...". וראה לעיל בפנים ליד הערה 56, ומ"ש בהערה 54.

(104) תש"י לקמן (שבהערה 213): "...כמו הרב המשפיע שכל לתלמידו, דחפצו הוא שיהי נטיעותיו כמותו . . ובאמת יובן ג"ז דגם לגבינו הנה הצמצום הראשון וכל הצמצומים דס' השתל' ה"ה בשביל הגילוי...". וראה לקמן בפנים ליד הערות 222, 224.

(105) אור"ת [ועד"ז לקו"א] שבהערה הבאה: "עשה לך שתי חצוצרות כסף. פי' ב' חצוצרות -] שתי חצי צורות[...". וכו"ה ל' הכתוב (בהעלותך י, ב) "עשה לך...". ולהעיר מדרשות רז"ל עה"פ (שבמילואים) "לך משלך", "כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם", "לך אתה עושה ואין אתה עושה לאחר" – ואולי מרמז כאן בפנים שהגבלות אלו אינם שייכים לתורת המגיד שבפנים (ואולי הכוונה שבעבודה זו יכול כל א' לעזור לרעהו, ואתפשטותא דמשה שבכל דור יכול לעזור לבני דורו), ואולי לפי תורת המגיד אין צורך לפרש תיבת "לך", וע"ד מ"ש ברמב"ן שבמילואים (או שהפירוש הוא רק "לך משלך", דהיינו שצריך להשתמש בהחצי צורה שלו, ולחברו עם החצי צורה שלמעלה). ולהעיר מדעת קדושים (לר"צ

אויף ועשית¹⁰⁵ שתי חצוצרות כסף, אז¹⁰⁷ דאס איז שתי חצאי צורות. און ער טייטשט¹⁰⁸ דאס אפ אז די חצאי צורות איז דאס אדם. וואס¹⁰⁸ דער אדם איז ד' מ', איז דיבור מחשבה¹⁰⁸ — דער¹⁰⁹ ן"ם איז דאס איז דער אדם למטה, נאר דאס איז נאך ניט קיין אדם שלם. דורך¹¹⁰ וואס ווערט דאס ניט חצאי צורות, נאר א דבר שלם? ווערט דאס דורך דערויף וואס ער איז זיך מתחבר מיטן א', וואס דאס איז אלופו של עולם. און ער זאגט¹¹¹, ווי קומט דאס פאר? אז עשה הקב"ה <צמצומים

— דקדוקי תורה —

מראזדיל — (לבוב תר"ט) מאמר נר מצוה רפ"ד: "...כטעם ועשית שתי חצוצרות כסף שנאמר בשם רבינו המגיד זקוקללה"ה שתי חצי צורות...". כתבי קודש מחכמי אמת (לבוב תרכ"ב) שבמילואים: "...ועשית לך שתי חצוצרות, ופי' חז"ל חצי צורות..." ע"ש. ולהעיר מגנזי ישראל (לר"י מטשארטקוב, שי"ל לראשונה ברוקלין תשכ"ה בדפוס בלשן) תרס"ג, ועד"ז שם תרס"ד ותרס"ה, שבמילואים: "...איתא בשם המגיד הגדול הקדוש ממעזריטש ע"פ ועשית לך שתי חצוצרות של כסף, ואמר הוא על זה שתי חצי צורות...". ולהעיר מתרס"ח ע' קכא: "...וצ"ל מהו הל' פסל לך, והול"ל עשה לך וכמו בכל כלי המשכן, וכמ"ש ועשית לך ארון עץ כר"י...". וכפנים כ"ה גם בלקו"ש חי"ד ע' 132: "...ידוע מאמר הה"מ עה"פ ועשית שתי חצוצרות וגו' שפירושו שתי חצאי צורות...".

(106) ברשימת רבינו (הנ"ל הערה 70): "הה"מ: או"ת בהעלותך (נת' ביהל אור צח, ו. במאמרי וארא בא העתר) — והיינו או"ת בהעלותך ד"ה עשה לך שתי חצוצרות כסף (סי' קלד), יהל אור עה"פ תהלים צח, ו, והמשך תער"ב ח"ב ע' תתל-תתמב (שבהערה 115). אור תורה הנ"ל [עם השינויים שבלקו"א להה"מ וכש"ט] הובא כאן במילואים על הסדר.

(107) לקו"א [נראה או"ת] שבהערה 105: "פירש שתי חצי צורות [- פי' ב' חצוצרות]". תער"ב ח"ב ע' תשצא (מש"פ מקץ — השייך לתער"ב שבהערה הקודמת): "...קיצור. ובאה"ע ילה"ק מ"ש באו"ת חצוצרות חצאי צורות..." (אבל שם (בפנים) ר"ע תשצ: "חצי צורות"), ועד"ז שם ע' תתג (ש"פ ויחי): "...וז"ע שתי חצאי צורות שמשלימים זא"ז כו', וביאר הה"מ נ"ע...". ועד"ז (ב' חצאי צורות) כמ"פ ביהל אור שבהערה הקודמת (ע' שסא-שסג). ועד"ז בכ"מ.

(108) או"ת [ועד"ז לקו"א] שם: "...חצוצרות [- חצי צורות], ע"ד על דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה, כי האדם הוא רק ד' מ' [- דל"ת מ"ם], דיבור"ר מלכו"ת [- והדיבור] שורה בו". ומ"ש בפנים "מחשבה", להעיר שהאות מ' ד"אדם" הוא מ' סתומה, ומ' סתומה מורה על מחשבה (כמ"ש תו"ח שבמילואים), וגם מורה על מלכות כשהיא עולה באצילות (כמ"ש בקונטרסים שבמילואים).

(109) או"ת [ועד"ז לקו"א] שם לקמן: "...וזהו שתי חצוצרות כסף, שהאדם הוא חצי צורה שהוא רק ד"ם, ואל"ף לבד כביכול ג"כ אינו צורה שלימה [- רק דם, והקב"ה נק' אלופו של עולם]...".

(110) או"ת [ועד"ז לקו"א] שם לעיל (שבהערה 108): "...וכשמתדבק בהקב"ה שהוא אלופו של עולם נעשה אד"ם [- אדם]...". או"ת [ועד"ז לקו"א] שבהערה הקודמת: "...ואל"ף לבד כביכול ג"כ אינו צורה שלימה [- והקב"ה נק' אלופו של עולם], אמנם כשיתדבקו [- כשמתדבקים] יחד נעשה צורה שלימה. כס"ף לשון תאוה, שתהא אתה [- שתהא תמיד] מתאוה להקב"ה, והקב"ה יאהב אותך. עד"מ האב שאוהב את הבן והבן אוהב את האב, שהם גוף אחד, שיש להם געגועים זע"ז, וכ"א בעצמו אינו בשלימות ואינו רק חצי צורה, ושניהם ביחד הוי צורה שלימה, והנמשל מובן".

(111) או"ת [ועד"ז לקו"א] שבהערות 108, 110: "...והקב"ה עשה כמה צמצומים דרך כמה עולמות כדי שיהיה אחדות עם האדם, שלא [הי'] יכול לסבול את בהירתו [- בהירותו]. והאדם צריך לפרוש א"ע מכל הגשמיות עד שיעלה דרך כל העולמות ויהיה אחדות עם הקב"ה עד שיבוטל ממצאותו, ואז יקרא

הרבה... ר...¹¹² < צמצומים¹¹¹ הרבה, בפמה עולמות, און איז נאך מסביר¹¹¹, * ביז וואנעט דערגרייכט די צמצומים? * ביז וואנעט ס'ווערט נמשך עד האדם, כדי שיעשה האדם אחדות¹¹¹ עם הקב"ה. וואס דערפון איז דאך פארשטאנדיק, אז די צמצומים רבים¹¹³ איז דאס א ענין וואס דאס ווערט העלם אחר העלם, אבער ניט דער תכלית הכוונה – אזוי זאל דאס בלייבן, נאר ס'זאל נמשך ווערן דא למטה דארט וואו ס'געפינט זיך דער אדם, און זאל נמשך ווערן אין אזא מין אופן, אז * דאס זאל פועלן¹¹⁴ אין דעם ד' מ' אז * דאס זאל זיך מחבר זיין מיטן א' – עם הקב"ה, און צוזאמען ביחד וועט דאס ווערן <א...> ניט חצאי צורות, נאר ס'וועט ווערן אן אדם. און דאס פועלט אויף אזוי פיל, ווי ער איז ממשיך אין דער אור תורה – אין רמזי תורה¹¹⁵, אז דער אדם דארף אויכעט דורכברעכען כל הגשמיים שלו און עולה זיין

דקדוקי תורה

אדם...". ולכאורה מבחיר כאן בפנים, שאין הכוונה באו"ת הנ"ל שכוונת כל הצמצומים היא רק כדי לפעול ענין של "אחדות עם האדם" מלמעלה למטה (ושבו ה"אחדות עם הקב"ה" שמלמטה למעלה היא ענין נוסף שאינו שייך הצמצומים), אלא גם ה"אחדות עם הקב"ה" שמלמטה למעלה היא חלק מכוונת הצמצומים. ולהעיר מלקו"ת להאריז"ל שהובא בעטר"ת שבמילואים להע' 120 (ובכ"מ): "...זה תבין בסוד הצמצום שנתבאר אצלינו, שעשה הקב"ה מקום בתוך אותו הצמצום לעולמות...". אדה"ז הקצרים שבמילואים: "...אין אנו יכולים לקבל השמחה והתענוג של המועדים רק ע"י צמצומים הרבה, שנתמעטו אורם דרך כמה עולמות עד שאנו יכולים לקבל אורם. . . וכשנשתלשל דרך עולמות עליונים לעולם שלנו. . . ואפי' לאחר כמה צמצומים. . . אפילו ע"י כמה צמצומים...". ע"ש. פסחים סח, סע"ב: "...כמה יוסף איכא בשוקא", וברשי"ד ד"ה אי לאו: "...אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף...". ועד"ז עוד.

(112) ראה לקמן בפנים "...די צמצומים רבים...". וראה הערה הבאה.

(113) ראה או"ת שבהערה 111: "...כמה צמצומים...". ולהעיר מתו"א מג"א צו, ב: "...בחי' מלך הוא בבחי' העולם לשון העלם והסתיר פנים, להיות כמה צמצומים רבים ועצומים שיהיה בחי' עם לשון עוממות דברים זרים ונפרדים...". לקו"ת שבמילואים: "...הצמצומים רבים ועצומים ריבוא רבבות מדריגות עד אין חקר. . . שמזה חיות העולמות וקיומם. . . שכמה צמצומים ועולמות אין מספר המעלימים ומסתירים גילוי אור א"ס ב"ה...". ע"ש. סידור קסג, סע"א: "...גשמות הנמוכות שאור הא- להי רחוק מהם, מפני שירדו למטה אחר כמה צמצומים רבים כו', צריכים להאריך יותר בהתבוננות, וגם מפני גשמיים חומריות גופם שרחוקים מערך בחי' הרוחניות...". (וראה לקמן בפנים).

(114) או"ת [ועד"ז לקו"א] שבהערות 108, 110, 111: "...האדם הוא רק ד' מ' . . . וכשמתדבק בהקב"ה שהוא אלופו של עולם נעשה אדם . . . ויהיה אחדות עם הקב"ה . . . שהאדם הוא חצי צורה שהוא רק ד", ואל"ף לבד כביכול ג"כ אינו צורה שלימה, אמנם כשיתדבקו [- כשמתדבקים] יחד נעשה צורה שלימה. כס"ף לשון תאוה, שתהא אתה [- שתהא תמיד] מתאוה להקב"ה, והקב"ה יאהב אותך. עד"מ האב שאוהב את הבן והבן אוהב את האב, שהם גוף אחד, שיש להם געגועים זע"ז, וכ"א בעצמו אינו בשלימות ואינו רק חצי צורה, ושניהם ביחד הוי צורה שלימה, והנמשל מובן".

(115) או"ת [ועד"ז לקו"א] שבהערות 110, 111: "...וכשמתדבק בהקב"ה שהוא אלופו של עולם נעשה אדם . . . והאדם צריך לפרוש א"ע מכל הגשמיים [- מכל גשמיים כ"כ] עד שיעלה דרך כל העולמות ויהיה אחדות עם הקב"ה עד שיבוטל מציאות, ואז יקרא אדם...". תער"ב שבהערה 106

מלמטה למעלה, *בזו וואנעט ער איז מתאחד עם הקב"ה. וואס דערפון זעט מען, אז דער למעלה ער אין קץ, איז ניט נאר ענינו אז דאס איז א העלם וואס איז ניט שייכות צו דעם ארט אין וועלכן ער איז זיך מתעלם, נאר ס'ווערט דארט א התאחדות, און די התאחדות פועלט אין אזא מין אופן, בזו אין אן אופן פנימי, אז דער¹¹⁶ אדם איז דערנאך שובר את הגשמיות, און איז עולה למעלה, בזו ער ווערט דארט אחדות עם הקב"ה.

וואס אט דאס איז וואס ער איז מבאר, אז דער ענין פון אור אין סוף למעלה ער אין קץ – וואס <ווי ער זאגט אין עץ...> ווי ער איז מבאר ווייטער אין מאמר¹¹⁷ ווי

✠ דקדוקי תורה ✠

(שבמילואים): "...ענין הפרישות מכל הגשמיות זהו תחלת העבודה. . . והיינו חשכת וחומריות הגוף ונה"ב המונעים ומעכבים מלהתקרב אל אלקות כו', וצ"ל תחלת הכל לפרוש א"ע מעניני החומרי' . . . הכפי' בפועל לצאת מהרגילות שלו בחומרי' בכלל. . . צ"ל ראשית דבר ההגדרה בענינים שמוטבע ומורגל בהם מצד חומריות הנה"ב, לפרוש מהענינים אלו. . . ואח"כ בסדר התפלה הרי אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, שהיא ההכנעה והשפלות והלב הנשבר. . . יתמרמר נפשו מאד וישבר רוחו בקרבן, שזהו שבירת החומרי' לא רק בבחי' יציאה לבד כ"א שבירת כללות החומריות. . . ע"י היציאה מהחומריות מתגלה בו אור הנה"א. . . וע"י שבירת החומרי' שבהמרירות שקודם התפלה מתגלה אור נפשו האלקי' ויכול לעלות במעלות התפלה. . . דעלי' זו צ"ל בבחי' קיום. . . שכל היום הוא למעלה מהדברי' החומרי' כו', וזהו לפי שפעל ועשה שבירת החומרי' בהכבוד ראש שקודם התפלה. . . וגם עצם העלי' דתפלה תלוי בהיציאה ושבירת החומרי' והפרישה מהגשמי'..." ע"ש. ומה שנזכר כאן בפנים רק ל' שבירה (ולא פרישה כבאו"ת הנ"ל או יציאה) שבתער"ב הנ"ל, אולי מרמז בזה שגם הפרישה ויציאה הנ"ל הם ענין של שבירה – וכמ"ש בעת"ר (שבהיום יום כ"ז שבט) [ועד"ז תש"ט] שבמילואים: "...לגרוע מעניני עוה"ז ומתאוות הגשמיית [הגשמיים]. . . [דעיקר גדול בבע"ת אז ער זאל ברעכען זיינע רצונות. . .] דהבע"ת צריך לשבור תאוות, דכל מה שהוא רוצה ומתאוה אפי' מדברים המותרים יפרוש מהם. . . והשבירה היא ע"י הפרישה בפו"מ [הפרישות בפועל ממש, ניט טאן וואס ער וויל], שעי"ז [דוקא] נשבר רוח התאוה. . . [שבירת התאוה הוא דוקא ע"י הפרישות בפו"מ. . .] וכשם שזה בבע"ת כמו"כ הוא בכל אדם, בתחלת עבודתו צריך לנסר ולגרוע מתאוות נפשו הטבעית. . . [ואופן השבירה הוא] בלי שום טענה ומענה [שגוזר עליו (הנה"א על הנה"ב)] לפרוש מהם בפו"מ...". וראה אעת"ר שבהערה הבאה. וראה הערה 34.

(116) או"ת [ועד"ז לקו"א] שבהערה הקודמת: "...והאדם צריך לפרוש א"ע מכל הגשמיות [מכל גשמיות כ"כ] עד שיעלה דרך כל העולמות ויהיה אחדות עם הקב"ה...". אעת"ר ס"ע קנד: "...נדרים סיג לפרישות, דכללות ענין הנדרי' הו"ע הבירור, שפורש מהדבר מפני היראה שלא ירד ח"ו ע"י התאוה והתענוג הגשמי, וע"י שפורש ה"ה שובר רוח תאוות, וגם מברר הדבר, אך הוא בדרך שמאל דוחה...". וראה תער"ב, עת"ר ותש"ט שבהערה הקודמת. וראה הערה 122.

(117) תש"י סט"ו (שבעה' 94): "...דהנה לפני הצמצום הי' האוא"ס בגילוי, וכמ"ש בע"ח [שער א ענף ב] טרם שנאצלו הנאצלים, הי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאות, והיינו שהי' גילוי אוא"ס, פי' דמה שהי' נרגש בפשיטות הוא אוא"ס, אבל בחינת המציאות והישות לא הי' נרגש כלל, והיינו שהי' גילוי אוא"ס הבל"ג. . . וזהו אומרו הי' אור עליון פשוט שהוא אוא"ס הבל"ג ממלא כל מקום המציאות, שהי'

ער זאגט אין עין חיים, אז פריער איז געווען דער אור אין סוף <ממלא¹¹⁸ כל המ...>
ממלא¹¹⁹ כל החלל¹¹⁸, איז¹²⁰ ס'ניט געווען – לא¹²⁰ הי' מקום למציאות. וואס¹²¹

דקדוקי תורה

נרגש רק בחי' הא"ס הבל"ג, וכח הגבול שבא"ס שהוא בחינת המציאות והישות לא הי' נרגש כלל...".
(118) "ממלא כל . . . החלל" – לכאורה מבהיר בזה, שמ"ש בע"ח שבתש"י שבהערה הקודמת (והובא לעיל בפנים ליד הערה 94, ולקמן ליד הערה 126) "ממלא כל המציאות", אין כוונתו שלפני הצמצום הי' איזה מציאות (כפועל) שהי' ממולא מאוא"ס, אלא הכוונה היא שהגילוי דאוא"ס שלפני הצמצום הי' מונע עשיית כל ה"מקום" (שבתוך החלל) שנעשה אח"כ ע"י הצמצום, וכתוצאה מזה עדיין לא נתהווה "כל המציאות" של סדר השתלשלות, כיון שעדיין לא נעשה מקום עבורו. ואולי מבאר בזה, שזהו א' מהפירושים במ"ש (לקמן) בתש"י הנ"ל "ממלא כל מקום המציאות" (וראה הערה 120), וע"ד מ"ש בתרפ"ט, תש"ג, ועוד שבמילואים בפירוש הל' "לא הי' מקום לעמידת העולמות" (ולהעיר מתרפ"ה, תש"א, ועוד שבמילואים). ולהעיר מתרנ"ז שבהערה 155: "...וכמ"ש בע"ח דמתחלה כשהי' אור עליון פשוט ממלא את המציאות לא הי' מקום לעמידת העולמות . . . ר"ל שלא הי' אפשר להיות מציאות העולמות...". תרע"ח שבמילואים להערה 155: "...דמבחי' הגילוי דאוא"ס א"א להיות בחי' מציאות דבר, וכמ"ש בע"ח דכאשר אוא"ס הי' ממלא מקום החלל לא הי' מקום לעמידת העולמות . . . וע"י הצמצום והעדר האור הוא שנתהוו מציאות העולמות...". ע"ש. וכפנים עד"ז גם פדה בשלום תשי"ט (8:55): "...וואס פריער איז דאך געווען דער אור אין סוף ממלא <בפול המציאות, לא הי'...> כל החלל, לא הי' מציאות לעולמות...".

(119) "ממלא כל החלל" – כ"ה בכ"מ בדא"ח שבמילואים (גם בשם הע"ח, וראה תשל"ז שבהערה הבאה). וראה ע"ח שבתש"י שבהערה 117 (ובמילואים להערה 135): "...היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות, ולא היה שום מקום פנוי בבחי' אור רקני וחלל, אלא הכל היה ממולא מן אור א"ס פשוט ההוא...". (ועד"ז שער ההקדמות הקדמה ד, רד"ה והנני מתחיל). מבוא שערים שער א ח"א רפ"א: "...וכל העולמות האלו אשר הם עכשיו נאצלים ונבראים ונוצרים ונעשים, הנה אז טרם שנאצלו היה הא"ס ממלא כל המקום הזה אשר בו עומדים ד' עולמות אבי"ע האלו . . . שהכל היה ממולא מן האור ההוא הנקרא א"ס...". הגהת הרמ"ז לאוצרות חיים בתחלתו, ד"ה ונשאר חלל (נעתק בתרמ"ט ע' רעח³, ותחלתו מובא בלקו"ת בהר מג, סע"ב, ויקרא נא, סע"ב): "...אין סוף ב"ה היה תחילה במקום העולם שהוא היה ממלא כל החלל...". וע"פ מ"ש בע"ח הנ"ל ש"לא היה שום מקום פנוי בבחי' אור רקני וחלל . . . ולא היה שום חלל ושום אור פנוי", לכאורה צ"ל ש"ממלא כל החלל" קאי על מה שהוא חלל עכשיו, אף שאז עדיין לא הי' חלל (ולהעיר מע"ח שבשוה"ג 92), וע"ד מ"ש במבוא שערים הנ"ל "...אשר הם עכשיו . . . הנה אז . . . היה הא"ס ממלא כל המקום הזה...". ולכאורה מדגיש כן בתשל"ג שבמילואים ע"ש. אבל ראה תשל"ח (ותיווך בדא"פ) שבמילואים: "איז שוין דא א חלל", "אבל גם שם הרי ישנו חלל".

(120) בכ"מ בחסידות שבמילואים הובא (עם דברי הע"ח שבהערה 117) שלפני הצמצום "לא הי' מקום לעמידת העולמות", כיון שאוא"ס הי' ממלא כל המציאות וכיו"ב (ואולי הוא תוספת הסברה למ"ש בע"ח הנ"ל "ממלא כל המציאות", ע"פ מ"ש בע"ח שם לקמן (שבמילואים) "...אחר הצמצום . . . נשאר מקום החלל . . . כבר היה מקום שיוכלו להיות שם הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים . . . וכולם כא' הם תוך המקום החלל הנ"ל, ואין דבר חוצה לו...". ע"ש, ומ"ש במבוא שבהערה הקודמת "...היה הא"ס ממלא כל המקום הזה אשר בו עומדים ד' עולמות אבי"ע..."), ולהעיר מעמק המלך ונובלות חכמה, תרפ"ד, וספרי הרי"א מהאמיל (שבמילואים). וראה תרח"ץ שבהערות 138, 144, 155: "...קודם הצמצום שהי' האוא"ס בגילוי הרי לא הי' מקום לעמידת העולמות . . . מקום למציאות...". ע"ש. ואולי מבהיר כאן בפנים, שמ"ש בתש"י שבהערות 117, 118: "...ממלא כל מקום המציאות", אין כוונתו

דעמאלט איז דאך אור אין סוף געשטאנען בגילוי, וואס דערפאר¹²¹ איז דאך
 ניט געווען קיין מקום למציאות, און אין דערויף איז געווען דער צמצום. וואס
 דערפון קומט מען ארויס¹²² — קומט מען צו צו נאך א ענין¹²³, אז אין דעם

— דקדוקי תורה —

שלפני הצמצום הי' עכ"פ איזה ענין של מקום (בפועל) שהי' ממולא מאו"ס, אלא אדרבה הכוונה היא
 שהגילוי דאוא"ס שלפני הצמצום הי' מונע עשיית כל ה"מקום" שבתוך החלל, כנ"ל הערה 118. וממ"ש
 כאן "לא הי' מקום למציאות" סתם, בלי הוספת ביאור לתיבת "מקום", לכאורה מוכח שהכוונה גם
 "כפשוטו", היינו להמשל של מקום (פנוי) עבור התהוות המציאות (וע"ד מ"ש בתרפ"ט, תש"ג, ועוד
 שבמילואים להערה 118). ומה שלא ביאר כאן בפירוש שמקום היינו "כפשוטו", אולי מרמז בזה שיש
 יותר מפירוש א' בתיבת "מקום המציאות" שבתש"י הנ"ל, וכפי שמפרשו לכאורה באו"א לקמן בפנים
 ליד הערה 155 (ע"ש מתרנ"ז ותרנ"ח הנ"ל). ולהעיר מהפירושים הנוספים בזה שבתרס"ד (ותשט"ו),
 עטר"ת, ועוד שבמילואים. ולהעיר שבנדר"ד כיון שגם הפירוש "כפשוטו" הוא רק משל, לכאורה כל
 הפירושים קרובים להיות שוים בתוכנם וחלוקים רק בסגנונם ובפרטיהם. ואולי גם זה מרמז במה שסתם
 כאן בפנים. וכפנים כ"ה גם בתש"י (7: 45): "...אור אין סוף ממלא כל החלל, איז דאס ניט געווען קיין
 מקום למציאות...", (12: 50): "...אור אין סוף ממלא את כל החלל, ביז וואנעט אז ס'ניט געווען קיין
 מקום למציאות...". ועד"ז ("למציאות העולמות") גם לקמן ליד הערות 142, 155, 159, 160. תשט"ו
 שבמילואים. תשל"ז (9: 10): "...ובלשון העץ חיים, אז פריער איז געווען דער אור אין סוף ממלא כל
 החלל, און ס'ניט געווען קיין מקום למציאות העולמות...".

(121) תש"י שבהערה 117: "...דהנה לפני הצמצום הי' האו"ס בגילוי, וכמ"ש . . ממלא כל המציאות,
 והיינו שהי' גילוי אוא"ס, פי' דמה שהי' נרגש בפשיטות הוא אוא"ס . . ממלא כל מקום המציאות, שהי'
 נרגש רק בחי' הא"ס הבל"ג . . וע"י הצמצום הנה נתעלם האור א"ס...". — ואולי מבהיר כאן בפנים,
 שמ"ש "...שהי' נרגש רק בחי' הא"ס הבל"ג" הוא הסברה לזה שלא הי' מקום למציאות (שזהו כוונת
 מ"ש לפני"ז "ממלא כל מקום המציאות", כמ"ש בהערה הקודמת). ואולי מפרש כן גם בפר"ת כאן
 (שבהערה 160): "...וכמ"ש בע"ח שהי' ממלא כל המציאות, היינו שהי' הרגש הא"ס בכ"מ...".

(122) "קומט . . ארויס..." — לכאורה נאמר כן בפשטות. ואולי מפרש בזה, שמ"ש בתש"י שבהע' הבאה
 שהפירוש "בכללות" הו"ע הצמצום, ולא כתב במפורש מהו הפירוש האחר ש"בפרטות", הוא גם כדי
 שמתוך לימוד ענין (האו"ס שהי' בו) הצמצום נצטרך לדייק ולהסיק ("קומט מען צו צו נאך א ענין")
 שהפירוש האחר הוא באוא"ס שלמעלה מענין הצמצום (כמ"ש בהערה הבאה) — וכ"ז כדי להזכיר
 ולעורר שגם לאחר הצמצום צריך לצאת ("קומט מען ארויס") מהעלם והגבלות הצמצום. ואולי גם
 מרמז בזה, שמ"ש בתורת המגיד הנ"ל בפנים (ליד הע' 111, 115, 116) "...והקב"ה עשה כמה צמצומים
 דרך כמה עולמות כדי שיהיה אחדות עם האדם . . והאדם צריך לפרוש א"ע מכל הגשמיות עד שיעלה
 דרך כל העולמות ויהיה אחדות עם הקב"ה עד שיבוטל מציאות", היינו שצריכים לצאת גם מההעלם
 דצמצום הראשון (ולהעיר מתו"ח שבמילואים, שהכוונה בק"ש למס"נ באחד היא ב"עצמות אוא"ס ב"ה
 ממש שלפני הצמצום הראשון . . שהי' ממלא כל החלל ומקו"פ כו' וכמ"ש בע"ח ע"ש, ומתשל"ו
 (וראה תו"א, ועוד) שבמילואים, שהעבודה דיצי"מ כולל היציאה מהמיצרים דצמצום הראשון). ולהעיר
 מתרנ"ח שבהערה 126: "...דע"י התורה . . דגם אחר הצמצום ימשיכו . . אור שלפני הצמצום...".

(123) אולי מבאר בזה: (א) שמ"ש בתש"י שבהערות 95, 96 "...ובכללות הו"ע הצמצום שהי' באור אין
 סוף ב"ה, שהוא התעלמות האור והתכללות בעצמותו ית'...", כוונתו היא שבפרטות יש פירוש אחר
 ב"אוא"ס למעלה עד אין קץ...". (ב) שגם תוכנו של הפירוש האחר נמצא (ברמז) בתש"י הנ"ל, כי
 ממ"ש שלאחר הצמצום האור הוא בהתעלמות והתכללות בעצמותו ית', מובן שיש דרגא של אוא"ס
 הכלול בעצמותו (ולהעיר מפר"ת כאן "שזהו בחי' התעלמות האור והתכללות בעצמותו..."), וממ"ש גם

פירוש¹²⁴ פון אור אין סוף למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, איז דאך דא ווי דאס שטייט בשרשו אין עצמות, וואס דארטן איז דאס דער ענין היכולת. אבער¹²⁵ דארט איז דאך ניט שייכות זאגן אט דאס, ווי ער זאגט דערנאך אין עץ חיים¹²⁶, אז ס'געווען ממלא כל המציאות און דערנאך איז געווען דער צמצום. דאס¹²⁷ איז דאך

דקדוקי תורה

בתש"י "והתכללות" ולא "והתכללותו"), וממ"ש שוב בתש"י מע"ח שטעם הצמצום הוא לפי שאו"ס הי' בגילוי באופן שהי' סותר לענין המציאות, מובן שהצמצום אינו שייך בהדרגא דאו"ס הכלול בעצמותו, כי שם האו"ס הוא בהתעלמות והתכללות שהם היפך הגילוי וההתפשטות, וכיון שהתחיל בתש"י ש"בכללות" הפי' ד"או"ס למעלה עד אין קץ... "הו"ע הצמצום, מובן שהפירוש האחר הוא באו"ס כפי שאינו שייך לענין הצמצום, ולפי הנ"ל מובן שזה מתאים להדרגא דאו"ס הכלול בעצמותו (דהיינו ענין היכולת כדלקמן בפנים) – וראה הערה הקודמת. (ג) שזהו מה שהוסיף בתש"י הנ"ל (על מ"ש בפר"ת) "...באור אין סוף ב"ה... בעצמותו ית'..." , כי בזה מרמז שאו"ס הי' שייך לעצמותו גם לפני ההתכללות שע"י הצמצום, והיינו שמקורו הוא בענין היכולת הכלול בעצמותו, והאו"ס הוא כבר "ברוך" ונמשך בגילוי, ואילו במקורו ביכולת העצמות הוא לפני שנמשך בגילוי ("יתברך" ל' עתיד). (ד) שלפי הנ"ל יובן הטעם ש"והתכללות" נמצא בתש"י הנ"ל (בהתחלת ביאור הצמצום) ולא בתש"י שם לקמן (שבהערה 121) "וע"י הצמצום הנה נתעלם..." ע"ש.

(124) תרס"ו (ס"ע קפח [ע' רנא]) דלקמן בפנים ליד הערות 262, 280: "...מש"א או"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית... דזהו מה שיש בעצמות היכולת להאיר אור שיהי' בבחי' א"ס וביכולתו שלא להאיר..." תער"ב שבמילואים: "...וז"ע או"ס למע' מע' עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית... ובעצמות זהו מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר..." ע"ש. וראה עת"ר [ועד"ז תרפ"ד] שבהערה 280: "...בחו"ג... ובשרשן בעצמו' או"ס הרי מתכללים... ובשרשן שרשן האמיתי הוא בחי' היכולת שבעצמות ממש... ומזה הוא בגילויים דאו"ס (שלפני הצמצום כו') מה שאו"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, שזהו שרש ב' הקוין דחו"ג... דענין היכולת הוא שיכול כך ויכול כך..." ע"ש. עטר"ת [ועד"ז תרצ"ה] שבהערה 280: "...כח הגילוי להיות גילוי העצמות... וכח הגבול הוא הכח להעלים א"ע כו', והו"ע מה שאו"ס למע' מע' עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית... עצמו' א"ס הרי נושא בעצמו כבי' ב' המדרי' דכח הגילוי וכח ההעלם כו', והרי בעצמו' אינם בבחי' כחות ח"ו, והוא בחי' היכולת... שאין זה ב' ענינים כ"א ענין א', והוא ענין היכולת..." ע"ש.

(125) ראה עטר"ת [ועד"ז תרפ"ז, תרצ"ב, תש"י] שבמילואים: "...ויכולת העצמות... הוא כל יכול בכל ההפכים... וכמו העצמות ממש [כבי']... ההתהוות היא מבחי' עצמות א"ס, דממך הכל והוא לבדו בכחו ויכולתו להיות... והרי בהעצמות אינו שייך גם ענין ירידה וצמצום ח"ו, הרי דיכולת העצמות בהתהוות אינו כמו ענין היכולת דבמדרי' ההשתל'..." ע"ש. שרש מצה"ת שבהערה 128.

(126) ע"ח שבתש"י שבהערה 117 (ובמילואים להערה 135): "...היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות... וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות ולהאציל הנאצלים... והנה אז צמצם..." וראה תקס"ז שבמילואים: "...האור והזיו שהיה ממלא כל החלל, ואח"כ נעשה בחי' הצמצום הנק' מקום פנוי באמצעותו, כמ"ש בהתחלת הע"ח, ועל בחי' האור בלבד שייך לקרות לשון א"ס... אבל בעצמו' ממש לא שייך לומר אין סוף להתפשטותו, אחר שלמעלה הוא מבחי' ההתפשטות..." תרח"ץ שבמילואים: "...וכמ"ש בע"ח, תחלת הכל הי' אור עליון ממלא כל המציאות כולה, ולא הי' מקום לעמידת העולמות, ואח"כ הי' צמצום... וידוע דהצמצום הי' בהאור ולא בהעצמות ח"ו, ובהאור גופא הוא במדרי' האחרונה היינו בהתפשטות האור, אבל עצם האור הוא למעלה מהצמצום..."

(127) ראה תו"א שבהערה 131 ולקו"ת שבהערה 133. ומ"ש בפנים "דאס", לכאורה קאי לא רק על

ניט שייכות זאגן אין מאור¹²⁸, דאס¹²⁷ איז מערניט שייכות זאגן אין דעם אור. ווי דער אלטער רבי איז מבאר בארוכה אין תורה אור¹²⁹ ובכמה מקומות אין לקוטי תורה¹³⁰, איז¹³¹ דער ענין¹³¹ הצמצום איז ניט שייכות זאגן¹³² ח"ו אין דעם מאור,

❧ דקדוקי תורה ❧

הצמצום, אלא גם על מ"ש לפנ"ז שהי' ממלא כל המציאות, וכמ"ש לקמן בפנים שענין ההתפשטות שייך רק באור. וראה תרנ"ט שבמילואים: "...התפשטות האור ועצם האור, ולמעלה מזה בחי' עצמות המאור. . הקו הוא מבחי' התפשטות האור שהוא בחי' הגילוי דאור א"ס כו', שעז"א בע"ח שהי' אור פשוט ממלא כל המציאות. . דדוקא בבחי' התפשטות האור להיות שהוא בחי' התפשטות וגילוי לבד, לכן פועל בזה הצמצום לצמצם כו', אבל בבחי' עצם האור, וכ"ש בבחי' עצמות המאור, אין הצמצום פועל כלל..." ע"ש. וראה הערה 132.

(128) מה שפתח לעיל בפנים ב"כולת" וממשיך כאן ב"מאור" – להעיר משרש מצה"ת (שברשימת רבינו שבעה ערה 197) שבמילואים: "...אאזמור" נ"ע שכינה לבחי' זו בשם יכולת, ונלע"ד שאפשר כוונתו שענין הזיו כשהי' כלול במאור עד שלא נבה"ע הוא רק ענין מה שיש ביכולת המאור הקדוש ב"ה להאיר ממנו הארה לכשירצה להאיר. . וא"כ אפס זולתו ממש. . ולאחר שהאיר הרי ההארה בטילה ג"כ כזיו השמש כשהוא כלול בשמש, ובבחי' הארה זו הי' הצמצום..." ע"ש. תרס"ו שבמילואים (ואולי נכלל במ"ש ברשימת רבינו שבעה ערה 262 "והסמוכים"): "...שבחי' התכללות זו נק' יכולת של המאור להאיר ממנו אור. . אין כאן שום דבר כלל זולת המאור ומה שביכולתו להאיר..."

(129) ברשימת רבינו (הנ"ל הערה 70): "אדה"ז: תו"א ר"פ וירא (הג' אדנ"ע)" – ולכאורה הכוונה לחלק מד"ה פתח אליהו שבתו"א (יד, א-ב), והגהות אדמו"ר נ"ע לד"ה פתח אליהו (הנ"ל, שנגמרו בשנת) – תרנ"ח. הקטעים השייכים מתו"א והגהות הנ"ל הובאו כאן במילואים על הסדר.

(130) ראה לקו"ת פקודי שבמילואים: "...אין סוף אין ר"ל לתאר מהותו ועצמותו יתעלה ח"ו. . רק. . בחי' אור וזיו עד"מ הנמשך מן המאור. . שהיה האור כלול במאור. . ואח"כ נמשך להיות בחי' זיו, ובו היה הצמצום..." ע"ש. בחוקותי שבמילואים: "...גליף גליפו רק בטה"ע, שהוא בחי' ההארה הנמשכת מן האור א"ס. . משא"כ מהותו ועצמותו ית' אין שייך כלל לומר בו כן, וכנודע ג"כ שהצמצום ומקום פנוי היה רק בהאור..." ע"ש. ויקרא שבמילואים: "...בבחי' אור א"ס. . בו היה הצמצום הנז' באוצ"ח ובמבוא שערים. . ולכן צמצום זה אינו נוגע כלל במהותו ועצמותו ית', כ"א רק בבחי' האור..." נצבים (שברשימת רבינו שבעה ערה 197) שבמילואים: "...הצמצום ומקום פנוי וחלל הוא באור א"ס ב"ה, דהיינו באור ושפע הנשפע ממנו להיות בחי' גילוי, ולא בא"ס ב"ה עצמו ח"ו כנודע..." ע"ש. שה"ש שבמילואים: "...שהוא רק זיו והארה בעלמא ונקרא אור אין סוף. . מהותו ועצמותו ית' הוא למעלה אין קץ מבחי' הארה זו. . הוא אין ואפס ממש לגבי מהותו ועצמותו. . מהותו ועצמותו הוא עד"מ בחי' המאור שהוא מקור האור. . וכנודע שמתחלה הי' צמצום בהאור, ואח"כ נמשך רק קו וחוט לבד מהאור א"ס..." ע"ש.

(131) תו"א שבעה ערה 129 (יד, ב): "...אבל במאור שהוא א"ס עצמו לא שייך צמצום ח"ו ולא העלם. . שבמאור עצמו לא שייך צמצום והעלם ח"ו..." ו"מ"ש בפנים "ענין הצמצום" – אולי הוא ע"פ מ"ש בתש"י שבעה ערה 96 "הו"ע הצמצום. . שהוא התעלמות. . והתכללות", ועפ"ז מפרש ש"לא שייך צמצום ח"ו" (שבתו"א הנ"ל) קאי על צמצום כפשוטו, ואילו "ולא העלם" קאי על צמצום שלא כפשוטו, שהוא רק "ענין הצמצום", ומ"ש שוב "לא שייך צמצום והעלם ח"ו", בזה מדגיש שבנוגע להמאור אפילו "ענין הצמצום" (שלא כפשוטו, ואפילו הנמשל הרוחני ממנו, כמ"ש בהערה הבאה) מופרך כ"כ עד ל"ח"ו". וראה תרמ"ח שבעה ערה הבאה. ולהעיר מתשי"ז (16:00): "...ומצד דערויף וואס דאס איז אור, ניט עצם, איז אין דערויף שייכות זאגן א ענין פון צמצום – ווארום אויף מאור אליין איז דאך אין דערויף קיין צמצום ניטא..." ע"ש.

(132) "זאגן" – אולי מבאר בזה, שמ"ש בתו"א שבעה ערה הקודמת "לא שייך צמצום. . לא שייך צמצום

מערניט¹³³ ווי אין אור. וואס¹³⁴ אור איז שייכות זאגן התפשטות, במילא איז אויכעט שייכות זאגן צמצום. און¹³⁵ אט דאס וואס מ'זאגט אז ווען צמצום¹³⁵ אור, איז דאס

דקדוקי תורה

והעלם ח"ו, אין כוונתו לשלול צמצום והעלם (גשמיים) כפשוטם (כי כבר ידוע שהתוארים הגשמיים לאלקות הם משל ומליצה, כמ"ש בשרש מצה"ת שבמילואים), אלא לשלול אמירת (המשל של) צמצום והעלם, כיון שגם הנמשל הרוחני שלהם אינו שייך בהמאור. וראה תרמ"ח שבמילואים: "...איך שייך לומר צמצום על עצמותו ומהותו כביכול. . שמבואר בכ"מ דענין הצמצום הוא העלם. . ה"ז שייך בהאור שהוא בחי' גילוי. . ונופל ע"ז ענין הצמצום שהאור נתעלם. . עצמותו ית' שהוא בחי' העלם המאור שאינו בגדר גילוי כלל אינו שייך לומר ענין הצמצום ח"ו...". וראה הערה הקודמת. ולהעיר מלקו"ת בחוקותי שבהערה 130. שעהיזה"א פ"ז (פג, א-ב): "...ששגו וטעו. . והבינו. . שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו. . שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף..." ע"ש.

(133) לקו"ת בחוקותי, ויקרא שבהערה 130: "...וכנודע ג"כ שהצמצום ומקום פנוי היה רק בהאור...", "...צמצום זה אינו נוגע כלל במהותו ועצמותו ית', כ"א רק בבחי' האור...". וראה אוה"ת שבהערה 149. (134) ראה הגהות לד"ה פתח אליהו שבהערה 129 (הגהה א' שבמילואים לשם): "...ובחי' העצמות אינו בגדר התפשטות כלל, ומה שמתפשט הוא רק אור וזיו לבד. . על האור שייך לומר א"ס, שא"ס להתפשטותו..." (ועד"ז שם הגהה ב': "...העצמות שאינו בגדר גילוי וגדר התפשטות כלל..."), שם הגהה ג' [ועד"ז תרפ"ו שבמילואים להערה 146]: "...דהעלם שייך [לומר] בדבר ששייך בו גילוי [דכאשר נופל לומר גילוי שייך לומר העלם], וכמו האור שהוא בחי' גילוי. . וקודם שנתגלה ה"ה בהעלם, אבל עצם המאור שאין ענינו גילוי ממילא אינו שייך בו ג"כ העלם..." (וראה תרס"ג, תרס"ד ופר"ת שבמילואים להערה 153) ע"ש – ואולי מבהיר כאן בפנים, שאף שהגהה ג' הנ"ל נכתב על ל' "התגלות" שבתו"א שם לקמן, נמצאים בה גם ביאורים למ"ש בתו"א לפנ"ז (כמו ציטוט הנ"ל המבאר מ"ש לפנ"ז "במאור. . לא שייך צמצום ח"ו ולא העלם", וראה עד"ז הערה 138). ואולי מבהיר בזה עוד, שאף שבהגהה ג' הנ"ל נזכר רק ל' גילוי, וגם בהגהה ד' שם מציין "...ועמ"ש מזה בסידור ד"ה זכר רב טובך בענין ההפרש בין התגלות להתפשטות..." ע"ש, ובסידור שם (מח, א – מט, ד) מבואר בארוכה שאו"א"ס הוא גילוי ולא התפשטות "ופי' הצמצום הזה אינו העדר ההתפשטות אלא העדר הגילוי בלבד", הרי בכ"ז, לפי מ"ש בתו"א כאן ("...התפשטות האור והזיו מה שמאיר ביום. . וכך הוא באור א"ס שהאור נק' הגילוי שמתפשט...") ולפי מ"ש בהגהה א' הנ"ל, מובן שבתו"א כאן משתמש גם בל' התפשטות בנוגע לאו"א"ס (ולהעיר שזה מתאים גם לל' תש"י רסט"ו שבהערה 54, וראה תש"י שבהערות 253, 261). וראה לקו"ת פקודי שבהערה 130: "...שהיה האור כלול במאור. . ואח"כ נמשך להיות בחי' זיו, ובו היה הצמצום. . האור הוא זיו והמשכה וגילוי שנמשך ממהותו ועצמותו, ועל המשכה זו שייך לומר שנמשך ומתפשט בבחי' א"ס..." ע"ש – ואולי גם מרמז כאן בפנים, שמ"ש שם "ובו היה הצמצום" (אף שלכאורה אינו נוגע להמבואר שם בענין המשכה והתפשטות בבחי' א"ס) הוא, לפי שזה שהי' בו צמצום מוכיח שהוא ענין של המשכה והתפשטות. וראה הערה 127.

(135) תו"א שבהערה 131: "...צמצום האור. . שלא יהיה גילוי האור רק המאור. . ולכן נק' צמצום זה מקום פנוי וחלל כו', פ"י שהוא חלל וריק מן האור, שאין בו אור והתגלות כלל. . וה"ז נק' מקום פנוי וחלל לגבי האור שלא נשאר אור וגילוי, ואף שבאמת אינו מקום פנוי לגמרי ח"ו שהרי המאור ממלא את כל החלל. . והאור הוא בכח..." ע"ש. תקס"ו (הנחת הר"מ בן אדה"ז מהנ"ל) שבמילואים: "...ולא נק' חלל ומקום פנוי רק לגבי הגילוי של האור שנעדר ממנו..." (וראה תרס"ג שבהערה 137). ומ"ש בפנים "מ'זאגט", אולי קאי על דברי הע"ח (שהובא בתש"י שבהערה 117) שבמילואים: "...וכאשר עלה ברצונו. . אז צמצם את עצמו א"ס בנקודה האמצעית אשר בו באמצע אורו ממש, וצמצם האור ההוא. . ואז נשאר מקום פנוי ואויר וחלל רקני..." (וראה הערה הבאה) – ומ"ש בפנים רק "צמצום אורו", אולי

געבליבן א מקום¹³⁶ חלל וריקן ופנוי, איז דאס מער ניט ווי בערך¹³⁷ האור. וואס¹³⁸ מצד דערויף וואס דער אור איז *פריער געשטאנען בגילוי¹³⁹ וממלא אין אן אופן אז

דקדוקי תורה

מרמז בזה שגם מ"ש בע"ח "צמצם את עצמו א"ס..." הוא צמצום אורו בלבד (ראה תרמ"ח שבמילואים להערה 132, ותרמ"ז, תרנ"ט, ועוד שבמילואים). ואולי זהו גם מ"ש בפנים "צמצום" (ולא "צמצם" – ולהעיר ממ"ש בתרמ"ח הנ"ל ליד שוה"ג 118), שבזה מרמז שאין כוונת האריז"ל שעצמותו ית' "צמצם" עצמו (כי גם מ"ש "א"ס" קאי על האור), אלא הכוונה ל"צמצום אורו" – ואולי פירושו כאן הוא לא רק צמצום שנעשה לאורו, אלא גם צמצום שאורו עשה (לעצמו). ואולי מביא כל הנ"ל כאן בפנים גם בקשר למ"ש בהגהות לד"ה פתח אליהו שבהערות 129, 134 (הגהה א'): "...הי' הוא ושמו בלבד, דהיינו הוא א"ס בעצמו [. . דשם א"ס שייך לומר רק על האור . . אבל על עצמות המאור אינו שייך לומר א"ס . . ומ"ש א"ס בעצמו הוא לאו דוקא, והכוונה הוא על עצמות האור כו'] ושמו הוא אור א"ס שבעצמותו..." ע"ש.

136 ראה תו"א שבהערה הקודמת: "...נק' צמצום זה מקום פנוי וחלל כו', פי' שהוא חלל וריק מן האור...". אדם ישר (להרח"ו) דרושי העיגולים ענף ב (א, ד): "...אחר הצמצום הנז' שנשאר אז מקום חלל ואויר פנוי וריקני באמצע אור הא"ס..." שם ענף ג (ג, רע"א): "...הצמצום שצמצם הא"ס את עצמו באמצעות האור שלו להניח מקום חלל וריקן כנ"ל בענף ב'..." (ועד"ז ע"ח שבמילואים) ע"ש. שער ההקדמות שבמילואים להערה 191: "...ועשה שם מקום חלל ופנוי מבלי אור..." ע"ש. ואולי מרמז כאן בפנים, שיש חידוש בכל א' מג' הלשונות הנ"ל "חלל" "ריקן" ו"פנוי", ושחידושו של הל' "חלל" (שמזכירו תחילה) מתאים להמבואר כאן שהמאור נמצא בכל מקום החלל גם לאחר הצמצום, כי ל' "חלל" שייך גם כשהוא מלא (כמ"ש בתניא, תו"א ולקו"ת שבמילואים). ולפ"ז אולי "חלל" מרמז שהוא עדיין מלא מהמאור (ולהעיר מל' התו"א שבהערה הקודמת בנוגע לאחר הצמצום "המאור ממלא את כל החלל") [בנוסף לעיקר הפשט שהוא חלל בערך האור, כפי שממשיך בפנים – ואולי החידוש ב"חלל" לגבי האור הוא, שעצם הענין שנעשה מציאות של "חלל" שיכול להתרוקן הוא פרט נוסף בהצמצום, לבד מהעלם האור בפועל], ו"ריקן" היינו שגילוי האור (הבל"ג) נתעלם לגמרי, ו"פנוי" מרמז שגם מהאור אינו ריקן לגמרי, כיון שנשאר בו הרשימו, אלא הכוונה ב"ריקן" היא רק שהוא "פנוי מזה" (כל' המאמר לקמן בפנים ליד הערה 165), היינו (רק) מגילוי אור הבל"ג. ולהעיר מתשל"ח (וראה תשכ"ג ותשל"ג) שבמילואים להערה 119 שגם לפני הצמצום יש חלל המלא מאו"ס.

137 ראה תו"א שבהערה 135 "נק' מקום פנוי וחלל לגבי האור...". ולהעיר מע"ח (ענף ד) שבמילואים: "...אל תטעה חלילה כי בא"ק יש בחי' כלים ממש ח"ו . . ואם אנו מכנים אותם בשם כלים הוא בערך האור והעצמות אשר בתוכם..." ע"ש. ואולי מרמז כאן בפנים, שיש סמוכין לדברי אדה"ז הנ"ל ממה שהרח"ו בעצמו גילה והזהיר בהנ"ל שלפעמים דבריו הם יחסיים. ואף שהרח"ו לא העיר כן בענין הצמצום (שנמצא בע"ח לפני הנ"ל), לא נמנעו המקובלים שלאחריו לפרש כן גם שם, כמ"ש בהגהת מהר"מ פאפירש בע"ח שבמילואים להערה הנ"ל "אמר מאיר, בערכנו אמר הרב..." (וראה ביאור הרי"א מהאמיל שבמילואים, שכוונת ההגהה היא שהצמצום הוא רק לגבינו, ולהעיר מתרפ"ד שבמילואים), ובהגהת הר"י צמח במבו"ש שבמילואים "...נ"ל שר"ל באמצעות שחלל, והיא אמצעי בערך כל העולמות..." (ולהעיר גם מע"ח (ענף ב) ושומר אמונים שבמילואים). ולהעיר מתרס"ג שבמילואים (רשימת אדהר"י"צ) שמקשר בין דברי הע"ח הנ"ל (כפי שהם במבו"ש) וענין הצמצום: "...ע"ד שמבאר במבו"ש . . קוראי' כלים בערך אור של עצמו' הגדול הזך כו'. ובדוגמא כזו הוא בענין החלל, שמוסיף ההג"ה פירושו שרק לגבי הא"ס נקרא חלל, אבל נשאר בו רשימו מהאור..." ע"ש – ולפ"ז אולי גם מרמז כאן בפנים, שגם לגבי הרשימו לא נקרא מקום חלל וכו'.

138 תו"א שבהערה 135: "...לפי שאין העולמות יכולים לקבל גילוי או"ס כמו שהוא בעצמותו, והיו

ס'האט¹⁴⁰ ניט געווען <קיינ¹⁴¹ מציאו...> קיין¹⁴⁰ מקום למציאות – העולמות¹⁴², מצד¹⁴³ דער רוב הבהירות (כלשון המגיד¹⁴³), איז¹⁴⁴ דערנאך שטייט דאס אין אן

דקדוקי תורה

בטלים במציאות ממש כו', לכך צמצם האור שיוכלל במאור (להיות רק בכח ולא בפועל) ויתעלם בו, שלא יהיה גילוי האור רק המאור...". עטר"ת [ועד"ז תרח"ץ] שבהערות 120, 144, 155: "...דכאשר [האור] הוא בגילוי אינו נותן מקום כלל למציאות היש. וכמו קודם הצמצום שהי' האוא"ס בגילוי הרי לא הי' מקום לעמידת העולמות כו', וע"י הצמצום [הוא] שנתעלם באוא"ס [- האוא"ס] וה"ה בהעלם [אז] ה"ה נותן מקום לעולמות]. . . דכאשר האור בגילוי אינו נותן מקום למציאות, וכאשר הוא בהעלם נותן מקום למציאות]...". תש"ה ועטר"ת [ועד"ז תרצ"ט] שבמילואים: "...דקודם הצמצום שהי' אור הא"ס בגילוי לא הי' מקום לעמידת העולמות, וע"כ נסתלק ונתעלם האור . . . אם יהי' בגילוי [הרי] לא יהי' מציאות העולמות..." ע"ש. ולכאורה מבהיר כאן בפנים (ע"פ ההגהה דלקמן), שיש עוד נקודה המבואר בתו"א הנ"ל (בנוסף לזה שצמצום אינו שייך בהמאור כנ"ל בפנים) – שאין גם "צורך" לצמצם המאור, כי התגלות המאור הוא באופן שאינו שולל מציאות העולמות. ואולי גם מרמז כאן בפנים, שמ"ש בהגהות לד"ה פתח אליהו (שבהערות 129, 134, 135 – הגהה ג') שיש הפרש בין ענין ההתגלות שבמאור וענין ההתגלות שבאור (שהמקבל יודע ומרגיש אותו), "...ולכן באוא"ס שלפה"צ שאין העולמות יכולים לקבל את הגילוי . . . נתצמצם ונתעלם בהמאור..." (ע"ש) – כ"ז הוא גם ביאור לתו"א הנ"ל (אף שההגהה נכתב על ל' "התגלות" כמ"ש בהערה 134), ושלפ"ז מ"ש בהגהה הנ"ל "באוא"ס שלפה"צ" הוא ביאור למ"ש בתו"א הנ"ל "אוא"ס כמו שהוא בעצמותו". וראה הערה הבאה.

(139) "בגילוי וממלא אין אן אופן..." – ראה הערה הקודמת. ואולי גם מרמז בזה: (א) שמ"ש בתש"י שבהערות 117, 121 "...לפני הצמצום הי' האוא"ס בגילוי . . . ממלא כל המציאות, והיינו שהי' גילוי אוא"ס..." הוא ביאור גם במשמעות הלשון "ממלא", דר"ל שאוא"ס הי' לא רק נמצא בכל מקום, אלא שהי' שם בגילוי (וע"ד החילוק בין ל' ממלא כ"ע וסובב כ"ע), ואולי גם מקשר זה אם אותה הל' ("גילוי אוא"ס") שבתו"א שבהערה הקודמת. (ב) שלפי מ"ש בתו"א שבהערה 135 (וההגהות לשם שבהערה הקודמת) יש ב' אופנים לא רק בהתגלות וגילוי, אלא גם במשמעות הל' "ממלא", כי בתו"א שם משתמש בה גם בנוגע להמאור ("שהרי המאור ממלא את כל החלל") ע"ש. וראה הערה 145.

(140) ראה תרח"ץ ועטר"ת שבהערה 138. ואולי מבהיר כאן בפנים, שמ"ש בתו"א שבהערה הנ"ל "שאין העולמות יכולים לקבל . . . והיו בטלים במציאות ממש", אין כוונתו שבלי הצמצום הי' מתהווה מציאות העולמות באופן שהמציאות היתה חדורה בביטול גמור, אלא הכוונה היא שהי' מן הנמנע שמציאות העולמות יתהווה בכלל. ומ"ש בפנים (למסקנא) שלא הי' מקום למציאות העולמות, אולי מפרש בזה מ"ש בתו"א הנ"ל "בטלים במציאות ממש", דהיינו שלא רק שבפועל לא הי' מתהווה מציאות העולמות, אלא שלא הי' גם אפשריות שיתהווה מציאותם. וראה מ"ש בהערה 120 בקשר למ"ש בתש"י "ממלא כל מקום המציאות". וראה הערה הבאה.

(141) להעיר מתשכ"ח (ועד"ז תשל"ב) שבמילואים: "...ס'ניט געווען קיין מציאות לעולמות...", ועד"ז תשי"ט שבהערה 118, תשכ"ג שבמילואים להערה 119, ועוד. ואולי מרמז בזה, שגם לפני הצמצום (בעלות הרצון) נתהוו העולמות באופן שאין להם מציאות (וכמ"ש בתש"ב, ועד"ז תרע"ח, ועוד שבמילואים להערה 119 ובשוה"ג 93). ואולי מבאר בזה מ"ש בתו"א שבהערה הקודמת "...והיו בטלים במציאות ממש", דלכאורה משמע שבלי הצמצום הי' מתהווה איזה ענין של עולמות (אלא שמציאותם היתה בטילה לגמרי, וראה הערה הקודמת). ואולי גם למסקנא אינו שולל ענין זה, אלא שמוסיף שגם מקום למציאות העולמות לא הי', כמ"ש בהערה הקודמת. וראה הערה 143.

(142) ראה לעיל בפנים ליד הערה 120 "...לא הי' מקום למציאות". ומה שמוסיף כאן "העולמות", לכאורה הוא ע"פ ל' התו"א שבהערה 138 "...שאין העולמות יכולים . . . בטלים במציאות...". ולהעיר

ממ"ש בהגהות לד"ה פתח אליהו שבהערה 129 (הגהה ה'), שלפני הצמצום הי' האור עכ"פ מציאות מורגש בעצמו, אלא שהי' בבחי' ביטול והעדר תפיסת מקום, ורק ע"י הצמצום כשנכלל האור במאור נתבטל כל מציאותו לגמרי, ע"ש. וראה תש"ה, תרח"ץ ועטר"ת שבהערה 138. וראה תרנ"ו ("...ולא הי' מקום לעמידת העולמות, דהיינו שלא הי' אפשר להיות ממנו מציאות העולמות...") ותרנ"ז ("...לא הי' מקום לעמידת העולמות, וידוע פי' ולא הי' מקום ר"ל שלא הי' אפשר להיות מציאות העולמות...") שבמילואים להערה 155. תרס"ד ע' קנח-ט (הנחה): "...הי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאות ולא הי' מקום לעמידת העולמות כו', דמשום הגילוי אוא"ס לא הי' מקום למציאות העולמות... ע"ש. שם ע' רפ (מאמר אדהרי"צ): "...אור העצמות שהאיר קודם הצמצום כו' ולא הי' אפ"ל מקום למציאות העולמות כלל...". וכבפנים כ"ה גם בתשט"ו ותשל"ז שבהערה 120.

(143) ראה תקס"ו (הנחת הר"מ בן אדה"ז מתו"א הנ"ל בפנים) שבהערה 135: "...שקודם הצמצום הי' האור . . ממלא אף מקום החלל . . שלא יוכל להתקיים מזה המשכות סדרי ההשתלשול' מרוב אורו ית' שלא יכלנו אותו כלל, וא"א להתהוות ממנו אף הנאצלי'...". או"ת הנ"ל בפנים [ועד"ז לקו"א] (שבהערה 111): "...והקב"ה עשה כמה צמצומים דרך כמה עולמות כדי שיהיה אחדות עם האדם, שלא [הי'] יכול לסבול את בהיר[ן]תו...". ומ"ש ע"ז בתער"ב (ע' תתלב) שברשימת רבינו שבהערה 106: "...דהאוא"ס שלפני הצמצום . . אינו בערך העולמות . . כ"א ע"י הצמצום . . אמנם מ"ש שלא יכול לסבול את בהירתו, הכוונה היא גם על האור"פ היינו אור הקו, שאין האדם יכול לקבל את האור והגילוי מצד עוצם הבהירות... ע"ש. וראה או"ת בראשית שבמילואים: "...האור העליון שהשפיע הקב"ה בעולמות היה רב ובהיר במאד מאוד עד אין קץ וסוף, לכן היה העולם מתמוטט, כלומר מחמת רוב הבהירות ואור הגדול המתפשט בתוכו היה בטל במציאות, שלא היה יכול לקבל גודל הבהירות . . לא היה יכול להתהוות לקיום העולם מפני גודל בהירתו, והיו בטלים במציאות כנוכח...". ועד"ז או"ת ויצא ("...לקבל הבהירות . . מגודל בהירתו, והיו בטלים במציאות..."), או"ת בא ("...לסבול בהירות אורו והשפעתו, והיו בטלים מציאות . . הצמצום . . שתהיו יכולים לסבול הבהירות שלי . . מחמת גודל האור והבהירות שלי..."), ועוד שבמילואים. ואולי מרמז כאן בפנים: (א) שהמקור למ"ש בתו"א שבהערה 138 הלי' "והיו בטלים במציאות", אף שכוונתו היא שמלכתחילה לא הי' מתהווה מציאות העולמות (כמ"ש בהערה 140), הוא באו"ת בראשית (וכיו"ב) הנ"ל "...לא היה יכול להתהוות לקיום העולם . . והיו בטלים במציאות...". (ואולי גם שם הכוונה היא שלפני הצמצום נתהוו העולמות באופן שאין להם מציאות, כמ"ש בהערה 141). (ב) שאף שכתב בתער"ב הנ"ל שגם אור הקו הוא גילוי ממש מאוא"ס שלפני הצמצום בלי התעלמות (ע"ש), מ"מ יש חילוק בין בהירות הקו לבהירות האוא"ס שלפני הצמצום, כי בהקו יש רק "עוצם הבהירות" (באיכות), אבל באוא"ס שלפני הצמצום יש גם "רוב הבהירות" (בכמות) – ולכן דוקא אוא"ס שלפני הצמצום שולל לגמרי את ענין המציאות, משא"כ הקו. (ג) שעפ"ז מובן ששינוי הלשון בין או"ת (בהעלותך) הנ"ל בפנים ("בהיר[ן]תו") ואו"ת בראשית הנ"ל ("רוב הבהירות") הוא בדיוק.

(144) עטר"ת [ועד"ז תרח"ץ] (וראה עטר"ט ותש"ה) שבהערה 138: "...וע"י הצמצום [הוא] שנתעלם באוא"ס [- האוא"ס] וה"ה בהעלם [אז] ה"ה נותן מקום לעולמות . . וכאשר הוא בהעלם נותן מקום למציאות...". תרמ"ג שבמילואים: "...לא שנשאר ח"ו מקו"פ לגמרי, אלא אוא"ס ממלא מקום החלל לאח"כ כמו קודם הצמצום, רק החילוק דקודם הצמצום הי' שם גילוי אור, ולאחר הצמצום נמצא שם בהעלם...". וראה הגהות לד"ה פתח אליהו שבהערה 134 (הגהה ג'): "...דהעלם שייך בדבר ששייך בו גילוי, וכמו האור שהוא בחי' גילוי . . וקודם שנתגלה ה"ה בהעלם...". שם לפנ"ז שבמילואים: "...לפה"צ כשהי' אוא"ס ממלא מקום החלל בגילוי . . שאז היו האותיות בהעלם והאור בגילוי, וע"י הצמצום הוא שנתעלם האור שהי' מאיר בגילוי . . ע"י הצמצום והעלם האור . . ע"י העלם האוא"ס שהי' מאיר בגילוי תחילה... ע"ש.

אופן פון העלם, אבער¹⁴⁵ דער מאור שטייט בגילוי איצטער¹⁴⁶ אויכעט, אפילו¹⁴⁶ לאחרי¹⁴⁷ הצמצום ובכל¹⁴⁸ מקום, >ווי¹⁴⁹ דער אלטער... ווי ער טייטשט דארטן אפ

דקדוקי תורה

(145) תו"א שבעה 138: "...שלא יהיה גילוי האור רק המאור (אבל במאור שהוא א"ס עצמו לא שייך צמצום ח"ו ולא העלם, ואדרבה המאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תנוקות יודעים שיש שם א-לֹה מצוי כו', אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה, לפי שאין בהם גילוי האור, שמ"מ המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה)...". ומ"ש כאן בפנים "בגילוי" (ולא "בהתגלות"), אולי הוא בהמשך למה שמשמע לעיל בפנים (ע"פ תש"י, כמ"ש בהערה 139) ש"ממלא" משמעותו "בגילוי", ושרק אופן מסויים של "בגילוי וממלא" שולל מציאות העולמות – ומסיים בזה כאן, שהמאור הוא "בגילוי" באופן אחר שאינו שולל מציאות העולמות (וראה הערה 139 שלכאורה זהו גם ביאור למ"ש בתו"א ש"המאור ממלא את כל החלל"). ואולי גם מבחיר בזה: (א) שאין הכוונה בתו"א הנ"ל של "גילוי" שייך באור, ורק ל' "התגלות" שייך במאור. (ב) שמ"ש בתו"א הנ"ל "שלא יהיה גילוי האור רק המאור", פירושו שלא יהי גילוי האור רק גילוי המאור. (ג) שאף ש"בהתגלות" שבתו"א הוא גם מצד המקבלים (ומצד הרגש המקבלים המאור הוא "אדרבא" יותר "בהתגלות" לאחר הצמצום) כמ"ש בתער"ב שבעה הבאה, מ"מ מה שנוגע למאמר דידן הוא שמצדו המאור נמצא "בגילוי" בשוה בין לפני ולאחרי הצמצום, כמ"ש בהערה הבאה. וראה גם קונטרסים, תר"ס ותנ"ז שבעה 148. תרס"ט שבמילואים: "...בחי' העצמות . . שהוא בבחי' גילוי כמו שהוא בעצמותו בהעלמו העצמי..." ע"ש.

(146) אולי מפרש בזה, שמה שפתח בתו"א שבעה 135, 138 בל' עבר "הצמצום היה . . שהאור נכלל . . צמצם האור", ושוב שינה לל' הוה "המאור הוא בהתגלות" (במקום "המאור נשאר בהתגלות" וכיו"ב) הוא, כדי להורות שלא רק בעת הצמצום הי' המאור בהתגלות, אלא גם "איצטער" לאחר המשכת הקו וכל סדר השתלשלות הוא עדיין בהתגלות. ומ"ש בפנים "אויכעט, אפילו..." אולי מבחיר בזה שמצד המאור אין מעלה (כמו שאין חסרון) לאחר הצמצום – ושמ"ש בתרס"ב, תרפ"ו ותרפ"ח (ועד"ז תער"ב, ועוד) שבמילואים "...ואדרבא המאור הוא בהתגלות כו', והיינו לאחר הצמצום דוקא..." (ע"ש), זהו רק מצד המקבלים (וכמ"ש בתער"ב שם). ולהעיר מתש"י לקמן שבעה 212: "...לגבי ית' הרי הצמצום אינו מסתיר כלל, ומאיר לאחר הצמצום כמו קודם הצמצום . . בהשואה גמורה...". תרל"ב שבמילואים: "...שיהי' נמשך לו ית' דירה בתחתונים גם בעלול' השפלי', כולם ידעו אותי בחי' אוא"ס ב"ה עצומה", אשר גם עכשיו הוא שגור גם בפי התינוקות..." ע"ש. תש"א שבמילואים: "...בכל עת ובכל זמן שם שמים שגור בפי כל..." ע"ש. ואולי זהו גם בקשר למה שמשמע לעיל בפנים (ליד הערה 122, ע"ש) שצריכים לצאת מהעלם הצמצום – כי כשחושבים שיש מעלה לאחר הצמצום לגבי לפני הצמצום, הרצון לצאת מהצמצום יכול להתמעט.

(147) ראה תש"י, תרס"ב, תרפ"ו ותרפ"ח שבעה הקודמת. ואולי גם מפרש כאן בפנים: (א) שמ"ש בתו"א שבעה 145 "נמצא למטה כמו למעלה", היינו שנמצא לאחר ולמטה מהצמצום כמו לפני ולמעלה מהצמצום (וע"ד מ"ש באוה"ת, ועוד שבמילואים). (ב) שלפ"ז הכוונה בתו"א שם היא, שכמו שלמעלה מהצמצום המאור נמצא בכל "מקום" (במכ"ש מהאור שהי' ממלא כל החלל), כן גם למטה מהצמצום המאור נמצא בכל מקום (שבכל סדר השתלשלות, וראה הערה הבאה).

(148) אולי מפרש בזה, שמ"ש בתו"א שבעה 145 "שיש שם א-לֹה מצוי כו'", כוונתו היא כמ"ש בכס"מ שבמילואים בפי' ל' הרמב"ם "שיש שם מצוי ראשון" (ולהעיר מתער"ב (ועד"ז תנ"ז, וראה מנין המצות דהרמב"ם) שבמילואים: "...וכמ"ש הרמב"ם יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם אלוך' מצוי כו'..."), דהיינו "שהוא יתעלה נמצא בכל מקום" (ואולי מ"ש בפנים "בכל מקום" ב' פעמים הוא לפי שמפרש כן ב' לשונות שבתו"א, "שיש שם" הנ"ל ו"כמו למעלה" שבעה הקודמת ע"ש, וראה הערה 153). וראה קונטרס התפלה שבמילואים: "...ועצמות המאור הוא בהתגלות שנמצא בכל

אין תורה אור¹⁴⁹, וואס¹⁵⁰ דאס איז דאך וואס שם שמים שגור בפי כל, אפילו בפי <תי...¹⁵¹> נשים¹⁵⁰ ותינוקות – וואס¹⁵² זיי מיינען דאך דער שם שמים,

דקדוקי תורה

מקום ומקום ממש... ע"ש. תר"ס [ועד"ז קונטרסים] (שבהערה 153) שבמילואים: "...שעצמות הוא בכ"מ. . . ואדרבא המאור הוא בהתגלות, דשם שמים שגור בפי כל אף בפי נשים ותינוקות וע"ה. . . ה"ה בבחי' התגלות בכ"מ ואופן ההתגלות (אינו ענין גילוי ממש. . . כ"א) [ענין הגילוי הוא] מה שנמצא כמו שהוא בעצמותו. . . מה ש"ש שגור בפי כל...". תער"ב שבמילואים: "...עצמו' המאור. . . שהוא בהתגלות בכל מקום וש"ש שגור בפי כל...". ועד"ז בארוכה עזר"ת שבמילואים ("...שהוא בהתגלות וכמו ה' נצב עליו בכ"מ שהוא...") ע"ש. תרנ"ז שבמילואים: "...הוא נמצא בכ"מ בגילוי כמו שהוא בעצם, והגילוי הוא ג"כ העלם והיינו שנמצא כמו שהוא בהעלמו, והו"ע מה ששם שמים שגור בפי כל... ע"ש.

(149) "ווי דער אלטער. . . ער טייטשט... – מסגנון הדברים, לכאורה משמע יותר דקאי על מ"ש לפנ"ז, וא"כ: (א) אולי מדגיש בזה שמ"ש לעיל בפנים "בגילוי", "איצטער", "לאחרי הצמצום", "ובכל מקום" הוא פירוש ל' התו"א, כמ"ש בהערות 145-148. (ב) אולי גם מרמז בזה שאינו ברור אם הסוגריים שבתו"א שבהערה 145 הם מאדה"ז או מהצ"צ. ואת"ל שהציון שבפנים לתו"א קאי גם על מ"ש לקמן בפנים ששם שמים שגור בפי כל, יש להעיר שבכ"מ משמע שזהו הפירוש (המקובל) בדברי התו"א, ועד שמצינים לתו"א כהמקור לזה – ראה אוה"ת ויחי שסג, סע"ב: "...וע' בתו"א פ' וירא ד"ה פתח אליהו שהצמצום אינו שייך אלא בהאור ולא בהעצמות, ולכן מהו"ע ית' שגור בפי כל כו'...". תער"ב שבהערה 146: "...מ"ש בתו"א ד"ה פתח אלי' ואדרבא המאור הוא בהתגלות. . . וההתגלות הוא רק מה ששם שמים שגור בפי כל כמ"ש...". עזר"ת שבמילואים להערה 148: "...וכמ"ש בתו"א ד"ה פתח אלי' ואדרבא המאור הוא בהתגלות ולכן ש"ש שגור בפי כל בנשים ותינוקות וע"ה כו'...". ועד"ז תרמ"ז, תר"ן ותרנ"א שבמילואים. תרמ"ט ר"ע רסט: "...וי"ל עפ"מ בתו"א פ' וירא ד"ה פתח אלי' מ"ש ואדרבא המאור הוא בהתגלות שגם נשים ותינוקות יודעים שיש אלו' מצוי ושגור בפייהם...". ולהעיר שבהמפתח ענינים מרבינו לתו"א יש ערך "שם שמים שגור בפי כל" המציין רק לתו"א דידן: "ידב".

(150) תו"א שבהערה 145: "...ולכן אפילו תנוקות יודעים שיש שם אלוה מצוי כו', אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה, לפי שאין בהם גילוי האור, שמ"מ המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה...". קונטרסים ותר"ס שבהערה 148: "...דשם שמים שגור בפי כל אף בפי נשים ותינוקות וע"ה...". תרס"ט שבהערה 145: "...ששם שמים שגור בפי כל אפי' בפי נשים ותינוקות וע"ה...". (ועד"ז תרס"ד שבהערה 153). וראה תרל"ב [תרנ"ד] ותרס"ג שבהערה 153. תרמ"ז, תרמ"ט, ועזר"ת שבהערה הקודמת. תרנ"ז שבהערה 148. וראה הערה הבאה. ולכאורה מבאר כאן בפנים, שהטעם ש"ש שגור בפי כל הוא לפי שבכל מקום שהם נמצאים הם מרגישים (ראה תרצ"ט שבהע' 152) שהשי"ת נמצא שם. ואולי גם מפרש בזה (וכן בכ"מ שמקשרים תו"א הנ"ל עם מה ש"ש שגור וכו'), שהמקור וההוכחה למ"ש בתו"א שהתינוקות יודעים שהשי"ת מצוי בכל מקום (כמ"ש בהע' 148 מהכס"מ) הוא, מזה ששם שמים שגור בפייהם (בפשטות ובוודאות) בכל מקום שהם. וכפנים כ"ה גם בתשכ"א שבהערה 152.

(151) ראה תו"א שבהערה הקודמת: "אפילו תנוקות יודעים". תקס"ה שבמילואים: "ואף תנוקות ונשים שגור בפייהם ש"ש ית', שמזכירי' אותו תמיד, והיינו את בחי' עצמותו ית'". אדה"ז ענינים שבמילואים: "שם שמים שגור גם בפי הקטנים והתינוקות. . . במאור בעצמו דוקא גם הקטנים יכולים לומר שם אלוה", "אפי' תינוק ש"ש שגור בפיו". תרל"ב שבהערה 146: "שגור גם בפי התינוקות". תרפ"ב שבמילואים: "דשם שמים שגור בפי כל, בפי תינוקות ועמי הארץ". ואולי גם מרמז בפנים, שמה שנזכרו נשים (תחילה) בעניננו הוא גם לפי שתוכן הדיבור והידיעה של תינוקות תלוי הרבה במה ששומעים מפי הנשים המגדלות אותם (ואולי גם מטעם זה לא נזכר כאן "ועמי הארץ" הנ"ל ושבהערה הקודמת).

(152) לכאורה פירושו, שכוונת הנשים ותינוקות בהזכרת שם שמים הוא לעצמותו ית' (וכמ"ש בתשט"ז

וואס¹⁵³ דאס איז דאך דער ענין וואס דער מאור איז נמצא בכל מקום. און¹⁵⁴ וואו איז דער צמצום? איז דאס אין דעם אור, וואס דער אור, תמורת זה וואס ער איז פריער געשטאנען בגלוי, שטייט ער דערנאך בהעלם.

דקדוקי תורה

ותשכ"א דלקמן). ומ"ש שכוונתם הוא ה"ש שמים", אולי פירושו שאין כוונתם להשם (הוי' או "השם" וכיו"ב משמותיו וכינוייו ית') עצמו שמזכירים, כיון שאין להם ידיעה בפירוש שמותיו ית', אלא כוונתם שזהו ה"ש ש[ל] שמים", היינו שבהזכרת השם כוונתם לבעל השם (עצמותו ית', שהם מרגישים כמ"ש בתרצ"ט דלקמן) המכונה אצלם גם בשם הכללי "שמים" (ע"פ ל' חז"ל הרגיל בפי עמא דבר: יראת שמים, סייעתא דשמיא, וכיו"ב) – ואולי מפרש בזה, איך שדיוק הל' "שם שמים שגור..." המובא בענינו מתאים למ"ש בתו"א שבהערה 150 "...אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה, לפי שאין בהם גילוי האור, שמ"מ המאור עצמו...". ולהעיר מאד"ז מועדים ח"א ר"ע שפו [אוה"ת מג"א ע' ח]: "...כמ"ש ואתה תשמע השמים, שהקב"ה נק' שמים כי הוא סובב...", ועד"ז תרל"א, תרמ"ג, תרצ"א שבמילואים (אף שממשיך שם דקאי על ז"א) ע"ש. תרל"ט שבמילואים (הנחת אדנ"ע): "...כמ"ש ואתה תשמע השמים, שמכנים הבורא בשם שמים..." ע"ש. תרצ"ט שבמילואים: "...דש"ש שגור בפי כל...". דבהזכרת ש"ש כל אחד מרגיש אלקות, מי הערט געטליכקייט...". וכבפנים עד"ז גם תשט"ו שבמילואים: "...ברוך השם...". איז דאך ידוע אז בשעת מ'זאגט דאס מיינט מען דאך דעמאלט ניט דעם ענין פון אורות וגילויים, ווארום דאס איז וואס ש"ש שמים שגור בפי כל, איז דאך דאס עצמות אליין, ווארום דער ענין פון אורות וגילויים קען דאך ניט זיין בפי כל...". משא"כ עצמות המאור... ע"ש. תשכ"א (25: 15): "...דער ש"ש שמים שגור בפי כל, אפילו בפי נשים ותינוקות, און מיינען מיינט מען עצמות ומהות...".

(153) תו"א שבהערה 150: "...אפילו תנוקות יודעים שיש שם אלוה מצוי כו'...". שמ"מ המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה... (ואולי מפרש כאן בפנים, שמ"ש "נמצא למטה כמו למעלה", היינו שכונו שלמעלה מהצמצום המאור נמצא בכל "מקום", כן גם למטה המאור נמצא בכל מקום, וראה הערות 147, 148). קונטרסים [ועד"ז תר"ס] שבהערה 148: "...המאור הוא בהתגלות, והיינו כמאמר שם שמים שגור בפי כל אף בפי נשים ותינוקות וע"ה. וענין ההתגלות הוא שנמצא כמו שהוא בהעלמו...". ה"ה בבחי' התגלות בכ"מ... אופן ההתגלות... מה שנמצא כמו שהוא בעצמותו, והיינו מה ששם שמים שגור בפי כל...". תרל"ב [תרנ"ד] שבמילואים: "...א"ס עצומ"ה...". שגור בפי הנשים ותינוקות ג"כ להיותו נמצא בכ"מ...". קונטרס התפלה שבהערה 148: "...ועצמות המאור הוא בהתגלות שנמצא בכל מקום ומקום ממש... ע"ש. פר"ת שבמילואים: "...עצמות א"ס...". שהוא נמצא בכ"מ כמו שהוא בהעלמו כו', ולכן ש"ש שגור בפי כל...". תרס"ג (הנחה) שבמילואים: "...שש"ש שגור בפי כל, אפי' נשים וקטנים ועמי הארץ...". מחמת שהמאור הוא נמצא בכ"מ בשוה...". תרס"ד (הנחה) שבמילואים: "...המאור הוא בהתגלות... דש"ש שגור בפי כל אפי' בפי נשים ותינוקות וע"ה, הרי שהוא בהתגלות, רק שהגילוי אינו לפ"ע המקבלים, דמשו"ז הרי ש"ש שגור בפי כל, מ"מ מהו א"ס זה אינו ידוע...". שאין זה גילוי, ומ"מ הרי הוא נמצא, והיינו שהוא נמצא כמו שהוא בהעלמו, ואין זה ענין העלם, אלא הפי' כמו שהוא בעצמותו כן הוא נמצא בכ"מ...". וראה גם תער"ב שבמילואים. ולהעיר מל' הכס"מ שבהערה 148 "שהוא יתעלה נמצא בכל מקום".

(154) תו"א שם לקמן: "...ועד"ז יובן למעלה בבחי' הצמצום באו"ס, שהאור והגילוי נתצמצם ונתעלם להיות רק בכח המאור ולא בפועל...".

און אט דא איז ער מבאר, לכאורה וויבאלד אז מ'זאגט אז דאס איז אור אין סוף באמיתית, במילא איז דאך דארטן ניט שייכות זאגן קיינע תוארים, קיינע הגבלות, איז מוז מען זאגן אז דארט איז געווען סיי דער אור הגבול סיי דער אור הבלי גבול. דאס הייסט, סיי אט א דער אור וואס ער איז נותן¹⁵⁵ מקום למציאות, סיי אט א דער אור וואס בשעת ער שטייט בגלוי איז אט א דעמאלט איז נישטא קיין מקום למציאות העולמות. וואס אט דאס איז <וואס ער זאגט, בריינגט¹⁵⁶ פון עבודת הקודש, אז אור אין סוף איז שלימותא דפולאהו...> וואס ער בריינגט אין¹⁵⁶ מאמר¹⁵⁷ פון עבודת הקודש, אז אור אין סוף איז שלימותא דפולאהו¹⁵⁷, וכשם שיש לו כח הבלי גבול אזוי האט ער אויכעט דעם כח <ה¹⁵⁸ בגבול, ווארום אז ניט איז אתה

— דקדוקי תורה —

(155) "נותן מקום . . . נישטא קיין מקום..." — ראה מ"ש בהערה 120, שלעיל בפנים לכאורה מפרש מ"ש בתש"י שבהערה 117 "ממלא כל מקום המציאות" שהכוונה היא גם "כפשוטו", היינו להמשל של מקום (פנוי) עבור התהוות המציאות (שהגילוי דאוא"ס שלפני הצמצום הי' מונע עשיית כל ה"מקום" הזה). ואולי מוסיף כאן בפנים, שיש לפרש ל' "מקום" שבתש"י הנ"ל גם מל' נתינת מקום ואפשריות, והיינו שכח הגבול שבא"ס הוא האפשריות לענין המציאות והישות (ולפני הצמצום הי' כל האפשריות והכח הזה ממולא מאוא"ס הבל"ג באופן ששלל את ענין המציאות בפועל, כדלקמן בפנים), וע"ד מ"ש בתרנ"ז שבמילואים (והערה 118): "...וידוע פי' ולא הי' מקום, ר"ל שלא הי' אפשר להיות מציאות העולמות מהגילוי אור עליון פשוט..." ע"ש. וראה תרנ"ח שבמילואים (והערה 120): "...לא הי' מקום לעמידת העולמות . . . דכאשר האור בגילוי אינו נותן מקום למציאות..." ע"ש. תרנ"ד, עטר"ת, תרפ"ו, ועוד שבמילואים.

(156) "בריינגט . . . בריינגט אין מאמר" — ראה עד"ז לעיל בפנים ליד הע' 99. ואולי מדגיש כאן, שמ"ש בפנים בביאור דברי העבודת הקודש הוא דוקא לפי המבואר בתש"י ("אין מאמר"), משא"כ בכ"מ הביאור הוא באופן אחר (ולהעיר שבתש"י הובא העבה"ק בנוגע לאור א"ס, ולא בנוגע לעצמותו ית').

(157) תש"י סט"ו שבהערה 121: "...והענין בזה הוא, דהנה איתא בעבודת הקדש [ובהערת רבינו שם: "בעבודת הקודש: ח"א רפ"ח. — וראה בכ"ז המשך ר"ה השי"ת פכ"ז ואילך. ד"ה מרגלא בפומי' תש"ט (קונטרס סה). ועוד"] הא"ס ב"ה כשם שיש לו כח בבבע"ג כמו"כ יש לו כח בגבול דא"ת שיש לו כח בבבע"ג ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו וא"ס הוא שלימותא דכולא, ופי' דשלימות הא"ס הוא כולל בל"ג וגבול...". וראה עת"ר ותש"י שבהערה הבאה: "...שיש לו כח בלי גבול . . . כח הבל"ג...", וכ"ה ("כח בלי גבול") בעבוה"ק שם. ומ"ש (גם לעיל) בפנים "שלימותא דכולאהו", כ"ה בשם העבוה"ק בתרל"ד ס"ע קסב, תרס"ח ע' סד, עזר"ת ע' קצה. ולהעיר ממדים רבים (דלקמן בפנים) פכ"ה, בביאור ל' הכתוב שבתש"י ולקמן בפנים: "...אכן אתה א"ל מסתתר, והיינו כמו שאתה נופל על בחי' הגילוי כאדם האומר לחבירו לנוכח אתה, כן יש בך כח המסתתר, שהרי אנת הוא שלימותא דכולאהו, וא"ת שיש בו כח הנגלה ולא יש בו כח המסתיר אתה מחסר שלימותו..." (וראה הערה 235).

(158) לכאורה נאמר בפשטות: "הגבול". עת"ר ס"ע ל [מא]: "...וכמ"ש העה"ק ש"א פ"ח, דא"ס הוא שלימות מבלי חסרון ח"ו, וא"ת שיש לו כח בלי גבול ואין לו כח בגבול, אתה מחסר שלימותו, אלא כשם שיש לו כח הבבע"ג, כן יש לו כח הגבול כו' . . . שהן בחי' כח הבל"ג וכח הגבול..." (ועד"ז תש"י ס"ע 62 [תרצ"ב ס"ע ע], קונטרסים ח"א סו, רע"א, תרס"ה ע' קפא, תרנ"ח ע' קצא, ועוד) ע"ש.

מחסר שלימותו. נאר¹⁵⁹ וואס דען, אעפ"כ איז ניטא קיין מקום למציאות העולמות, ווארום בשעת דער אור הבלי גבול שטייט בגלוי, אט א דעמאלט איז ניט נרגש דער אור הגבול. אמת טאקע *ס'דא דער אור הגבול, ער איז אבער ניט נרגש. וואס¹⁶⁰ הערט זיך? <הערט זיך און¹⁶¹ גר...¹⁶²> בהרגש¹⁶⁰? הערט זיך מער ניט ווי דער אור הבלי גבול. ובמילא איז אט א דעמאלט ניטא קיין מקום למציאות העולמות. און¹⁶³ אט דאס איז געווען דער צמצום, און אין וואס פאר אן אופן איז געווען דער צמצום? צמצום¹⁶⁴ אורו לגמרי, וואס דערפאר ווערט דאס אנגערופן א מקום חלל וריקן ופנוי — <אז בערך¹³⁷ האור...> אז¹⁶³ פון דעם אור וואס ער איז פריער געשטאנען בגלוי, איז דארטן איז געווארן א <חלל...¹⁶⁵> א פנוי מזה וריקן וחלל. <וואס דערמיט פאר...¹⁶⁶> און דערנאך האט ער ממשיך געווען דער קו קצר ודק, וואס פון עם האט דערנאך געווארן <דער מציאות¹⁶⁷...> דער בריאת¹⁶⁷ ומציאות העולמות.

דקדוקי תורה

(159) תש"י שבהערה 157: "...דשלימות הא"ס הוא כולל בל"ג וגבול, ולפה"צ הי' גילוי האוא"ס הבל"ג, וכח הגבול שבא"ס הי' בהעלם, וזהו אומרו הי' אור עליון פשוט שהוא אוא"ס הבל"ג ממלא כל מקום המציאות שהי' נרגש רק בחי' הא"ס הבל"ג, וכח הגבול שבא"ס שהוא בחינת המציאות והישות לא הי' נרגש כלל...". ומ"ש בפנים "ניטא . . למציאות העולמות", ראה עד"ז לעיל ליד הערה 120, ומ"ש שם.

(160) תש"י שבהערה הקודמת [ועד"ז פר"ת]: "...אוא"ס הבל"ג ממלא כל מקום המציאות שהי' נרגש רק בחי' הא"ס הבל"ג [- שהי' הרגש הא"ס בכ"מ], וכח הגבול שבא"ס שהוא בחינת המציאות והישות לא הי' נרגש כלל...". וראה תער"ב ח"ב ר"ע תתצד: "...שנרגש במוחו הבנת הענין . . (עס הערט זעך רעכטקייט במוחו...". תרפ"ו ע' חצר: "...נרגש (הערט זעך)...". תרצ"ט ע' 115: "...שרואה ומרגיש אשר החיות הוא רוחני, ומ"מ אינו מרגיש שהוא אלקות . . אינו נרגש שהחיות הוא אלקות, עס הערט זעך די רוחניות, און עס הערט זיך ניט די געטלעכקייט...". קונטרסים ח"א רמה, ב [ועד"ז תרצ"ג ע' תסב]: "...הרגש הדבר עצמו, ואס ער הערט די זאך אליין...". ועוד. ומ"ש בפנים "ניטא קיין מקום למציאות העולמות", ראה עד"ז לעיל בפנים ליד הערה 120, ומ"ש שם.

(161) [קשה להבחין אם המסקנא היא "...הערט זיך בהרגש?", או "...הערט זיך און בהרגש?"].

(162) תש"י שבהערה 160: "...שהי' נרגש רק בחי' הא"ס הבל"ג...".

(163) תש"י שבהערה 160: "...וע"י הצמצום הנה נתעלם האור א"ס ומה שנרגש בפשיטות הוא בחינת הישות והמציאות ואור אין סוף הרי אינו נרגש...".

(164) [קשה להבחין, אבל לכאורה נאמר "דעם צמצום אורו לגמרי...", או תיבה אחרת כיו"ב].

(165) לקו"ת שה"ש (מב, ב) שבהערות 176, 189: "...ונעשה חלל ומקום פנוי ואויר בין רגליו לארץ . . ועד"ז יובן הנמשל . . שמתחלה צמצם אורו לגמרי, שנסתלק ונכלל האור במקורו במאור ונעשה חלל ומקום פנוי, ואח"כ נתגלה קו וחוט . . שקודם נעשה חלל ומקום פנוי ואויר בין רגליו לארץ...".

(166) ראה לקמן בפנים: "וואס דערמיט פארענטפערט מען...".

(167) תרס"ו ס"ע ג [ר"ע ה]: "...וכמ"ש בעה"מ בתחילתו, דבריאית העולמות הי' ע"י הצמצום הראשון שהי' באוא"ס ונשאר חלל ומקום פנוי, ומזה הוא שורש התהוות הכלים ומציאות העולמות כולם כו',

וואס דערמיט פארענטפערט מען אט דאס וואס מ'זאגט אני הוי' לא שנית, <לכאורה ס'איז דאך דא...> און ווי ער זאגט ווייטער¹⁶⁸, אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם – ס'איז דאך דא לכאורה א שינוי גדול ביותר, דער ענין הצמצום, און דערנאך דער ענין פון דער בריאת העולמות, ביז למטה מטה, ווי ער זאגט פריער, עד אין תכלית? און אויף דערויף איז ער מבאר בארוכה אין שער היחוד פרק ט'¹⁶⁹, אז¹⁷⁰ לכאורה איז ניט פארשטאנדיק ווי קען מען זאגן לא שנית: אפילו¹⁷¹ אז ס'דא א שינוי אין מלכות דעשי', זאגט מען דאך אבער אז מלכותך מלכות כל עולמים, אז¹⁷² מלכותך ווי דאס איז לפני הצמצום, איז דאס

⌘ דקדוקי תורה ⌘

ואחר הצמצום נמשך גילוי הקו שהוא בחי' גילוי האור להאיר הכלים והעולמות כו' (ועי' הי' ה'התהוות בפועל, וכידוע דהתהוות הכלים וכן התהוות העולמות בכלל הוא ע"י הקו בכח הרשימה כו'... ע"ש. (168) תש"י סט"ו שבעה 212: "...וכמאמר אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנבה"ע...". וראה גם שעה"י (דלקמן בפנים) שבה' 170: "...ואיך אמר אני לא שנית כלל, וכן אנו או' אתה הוא קודם שנבה"ע כו'...". הנוסח "קודם שנברא..." נמצא בסדר התפלות שברמב"ם סו"ס אהבה (...אתה הוא אחר...), ועוד. וכ"ה הוא בכ"מ בתו"א, לקו"ת, ועוד. ובסידור אדה"ז הנוסח הוא כפנים: "אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם", וכ"ה בטור או"ח סמ"ו ("אתה . . . ואתה"), ובב"ח (ועד"ז בפרישה) שם משמע שכ"ה בכל סידורי "קדמונינו הצרפתים והאשכנזים" (וראה עד"ז של"ה ג, ב). ולהעיר מתניא פ"כ (כה, סע"ב): "...כמו שהיה קודם שנברא העולם ממש שהיה הוא לבדו, וכמ"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא כו' . . . שכמו שהיה הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד קודם הבראם, כן הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד אחר שבראם..." (ועד"ז שעה"ה א פ"ז פב, ב). (169) ברשימת רבינו (הנ"ל הערה 70): "אדהאמ"צ: שעה"י פ"ט. וראה מאמרי תקס"ב (ע' רפ). שער היחוד הנ"ל הובא כאן במילואים על הסדר.

(170) שעה"י רפ"ט (שבעה 168, 169): "אך הנה לכאורה אינו מובן מה שאמר אני הוי' לא שנית, שזה מדבר במל' דא"ס עצמו . . . ואיך אמר אני לא שנית כלל..." (וראה הערה 195). (171) שעה"י שם: "...הרי אם בבחי' מל' דעשי' יש בו שינוי בין דין לחסד שהוא בחי' התפעלות כו', מוכרח שגם במל' דא"ס יש שינוי זה, מאחר שאמר אני הוי' לא שנית, בחי' אני הוי' מל' שהוא בחי' אין דכתר דנעוץ תחלתן בסופן בכל עולם בפרט, וכן דרך כללות הכל, ולזה או' אני הוי' לא שנית בין מל' דא"ס למל' דעשי' כלל, וז"ש מלכותך הוא מלכות כל עולמים עד מלכות דמלכות דעשיה...". שם פ"ט שבעה 170, 171: "...אני הוי' לא שנית שזה מדבר במל' דא"ס עצמו, הרי אם בבחי' מל' דעשי' יש בו שינוי בין דין לחסד שהוא בחי' התפעלות כו', מוכרח שגם במל' דא"ס יש שינוי זה, מאחר שאמר אני הוי' כו' כנ"ל, וכן מלכותך מכ"ע בשוה ממש כנ"ל, דהיינו כאשר עולה ברצונו הפשוט שבעצמות ממש להיות חפץ חסד, הרי חפץ חסד העצמי הזה יורד עד למט' ממש בחפץ חסד דמל' דעשי'...". ולכאורה מבחיר כאן בפנים, שפירוש מלכותך מכ"ע שבשעה"י הנ"ל הוא באו"א ממ"ש שם פ"ז (ז, א-ב): "...אני ראשון הוא בחי' מל' דא"ס אחר הצמצום הראשון הנק' מק"פ כו', ואני אחרון סוף הכל הוא בחי' מל' דמל' דעשי' . . . וז"ש ראו כי אני הוי' . . . בחי' מל' דא"ס אחר הצמצום, שע"ז אמר מלכותך מכ"ע עד מל' דעשי', שהוא ענין אני ראשון ואני אחרון הנ"ל... ע"ש.

מלכות כל עולמים ביו אין העולם הכי תחתון, איז¹⁷¹ אויב ס'דא א שינוי אין מלכות דעשי', איז דאך דאס גופא פועלט אויכעט א שינוי ביו אין מלכותך – און¹⁷⁰ דא זאגט מען אני הוי' לא שנית? און¹⁷³ פארענטפערט אויף דעם, אז וויבאלד אז מ'זאגט אז דאס איז געווארן ע"י הצמצום, <איז¹⁷⁴ דאך דאס ניט פ...> וואס דאס איז שולל¹⁷⁵ דעם ענין פון עילה ועלול¹⁷⁶, וואס דער¹⁷⁷ עלול איז דאך ממהות

❧ דקדוקי תורה ❧

(173) שעה"י פ"ט שבהערה 170: "...והתירוץ לכל זה הוא ענין הצמצום כידוע, דאם היה השפע דרך עילה ועלול הי' נופל ענין שינוי התפעלות כו', אבל מאחר שההמשכ' בבחי' אור וזיו לבד וגם הוא ע"י צמצו', ע"כ אין בעצמו' אלקי' שום שינוי כלל גם במל' דמל' דעשי', וכך הוא עד רום המעלות, ואחר הצמצום יש בחי' שינוי, וזהו מצד המקבלים לבד כידוע. וביאור ענין ההפרש בין אור לשפע ידוע לכל, ואמנם גם בבחי' אור הוצרך להיות ע"י צמצום . . . וכידוע דגם בבחי' הקו"ח . . . הוא נמשך ע"י צמצום . . . כמ"ש בע"ח...".

(174) ראה תו"ח שבמילואים: "...וגם מה שנמשך ע"י בחי' הקו"ח אחר הצמצום הראשון . . . שאינו אפי' בערך טפה בים . . . אבל לגבי מהו"ע ית' אין לכל השתלשלות דקו"ח ערך כלל וכלל לא במהות ולא במספר . . . שאין שינוי כלל וכלל מקודם ההשתלשלות לאחר ההשתל', כמ"ש אני הוי' לא שנית כלל...". ע"ש. תש"א [ועד"ז תרנ"ג] שבמילואים: "...שכ"ז הוא ע"י הצמצום דסילק כבי' אורו הגדול על הצד ונשאר חלל ומקום פנוי, ואח"כ נמשך הקו שהוא הארה מצומצמת להיות בערך העולמות, ומובן דהארה זו אינה בערך כלל לגבי עצמות אוא"ס, ולכן ענין התהוות העולמות אינו פועל שום שינוי ח"ו באוא"ס, וכמ"ש אני הוי' לא שנית שלא יש שום שינוי כלל בין קודם הבריאה ואחר הבריאה . . . [ולכאור' והלא נאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים ונוצרו היצורי' ונעשו הנעשים כו' אך מפני שכ"ז...] דלהיות שכ"ז הוא רק מהארה בעלמא שאינה בערך העצמות אינו פועל שום שינוי ח"ו בהעצמות...". ועוד.

(175) "שולל . . . עו"ע . . . אור . . . שולל . . . שפע" – לכאורה מבחיר בזה, שמ"ש בשעה"י שבהערה 173 "...ענין הצמצום . . . דאם היה השפע דרך עילה ועלול...", אין כוונתו שענין הצמצום שולל (לא רק עו"ע, אלא) גם ענין השפע – כי אור שולל ענין השפע (כדלקמן בפנים), וכדמשמע ממה שממשיך בשעה"י הנ"ל "אבל מאחר שההמשכ' בבחי' אור וזיו לבד [- שבזה שולל שפע] וגם הוא ע"י צמצו' [- שזה שולל רק עו"ע]" (וראה הערה 184). ואולי גם מבאר שזה גופא הוא הכוונה במ"ש בשעה"י "...ענין הצמצום . . . דאם היה השפע...", שמשמע קצת שאכן יש כאן ענין של שפע (לאחר שהתחלה היא "המשכ' בבחי' אור") – דהיינו כדי להבהיר שצמצום אינו שולל שפע. ולהעיר ממ"ש בשעה"י פ"ט לקמן (שבמילואים להערה 169) "...דגם בבחי' ממלא בא ירידת האור והשפע ע"י צמצומים דוקא..." (וראה תרס"ו שבמילואים: "...שמצינו בע"ח ג"כ ל' שפע . . . שזהו בהבחי' השייכים לעולמות . . . אבל במדרי' שלמעלה מעולמות ההמשכה היא בבחי' אור...") ע"ש. וראה הערות 176, 179.

(176) ראה שעה"י שבהערה הקודמת. מצות האמנת האלקות (נא, ב) דלקמן בפנים (וברשימת רבינו שבהערה 197): "...וענין צמצום זה הוא היפוך מענין השתלשלות עילה ועלול...". תו"ח (ועד"ז תרס"ו, ועוד) שבמילואים: "...שיש ב' מיני שפע, הא' הבאה . . . מעילה לעלול . . . הב' הבאה בדילוג הערך . . . ע"י בחי' צמצום אור עצמותו לגמרי בתחלה . . . א"א להיות כמו אופן השפע הא' מעצמו' המשפיע בדרך עו"ע . . . אלא ע"י בחי' צמצום האור האלקי בתחלה לגמרי...". לקו"ת מטות ושה"ש שבמילואים. וראה לשון תקס"ב שבהערה 169 "...אור השמש ג"כ אינו משל אמיתי לזה, אלא לענין לשלול ענין ההשפעה בדרך עלה ועלול..." (אף שמ"ש שם הוא שאור שולל עו"ע לגבי מקורו).

(177) תער"ב (ועד"ז קונטרסים) שבמילואים: "...שהעלול הוא התפשטות העילה ואינו מהות אחר ממנו כו', וכמו הענף המתפשט מן האילן שהוא ממהותו של האילן . . . קיצור . . . שהעלול ממהות העילה...".

העילה, און במילא¹⁷⁸ אז ס'ווערט א שינוי אין דעם עלול ווערט א שינוי אין דעם מהות¹⁷⁷ העילה (און *נאך¹⁷⁹ מערער ווי דאס איז בשעת מ'נוצט דעם ווארט¹⁸⁰ שפע [וואס דער ווארט אור – אור איז דאך, ווי מבואר¹⁸¹ אין דעם מאמר

— דקדוקי תורה —

ע"ש. וראה אה"ת שבמילואים: "...שמסוף מדריגות העילה נתהווה ראש מדריגות העלול. . שתחלה הי' העלול כלול ומיוחד בכל פרטיו בעילה שלו, ואח"כ ע"י ירידת המדרגה נראה למהות אחר, אבל באמת הכל מהות א'..." . עת"ר שבמילואים: "...שהעלול אינו בא בבחי' שינוי המהות מהעילה, כ"א הוא מהות העילה, אף שזהו רק הארה האחרונה שבהעילה ורק חלק קטן ממנו, מ"מ ה"ה מהות העילה. . שההשפעה היא רק חיצונית השכל. . ומ"מ הרי החיצונית שייך אל הפנימיות, שאינו מהות אחר. . ובאמת יש בזה כל הפנימיות בהעלם..." ע"ש. ואולי מבהיר כאן בפנים, שמה שמשמע בשעה"י שם שהשינוי שע"י עו"ע הוא יותר מהשינוי שע"י שפע שאינו בדרך עו"ע (כמ"ש לקמן בפנים ובהערה 179), זה שייך דוקא בהסוג של עו"ע שבו העלול הוא ממהות העילה (ואולי גם מבאר בזה מה שממשיך בשעה"י שם "ע"כ אין בעצמו"ר אלקו' שום שינוי כלל גם במל' דמל' דעשי"), ולא בסוג האחר שבו העלול הוא מהות נבדל מהעילה (שבתער"ב וקונטרסים הנ"ל). וראה הערה 186.

(178) לכאורה פירושו, שגם לאחר שהעלול יצא מהעילה, נשאר העלול מחובר למקורו במהות העילה (בנוד"ד עכ"פ), ולכן שינוי בהעלול פועל שינוי במהות העילה. ואולי מבהיר כאן בפנים, שהשאלה שבשעה"י שבהערה 171 "אם בבחי' מל' דעשי' יש בו שינוי. . מוכרח שגם במל' דא"ס יש שינוי זה" הוא ע"פ קס"ד שהשינויים שבמל' דעשי' משתלשלים ממל' דא"ס בדרך עו"ע – וכפי העולה ממ"ש בארוכה שם לפנ"ז בפ"ח-ט (וגם בהתאם לזה שהתירץ שם (שבהערות 173, 175) הוא מענין הצמצום ששולל עו"ע): "...כמו ברצון. . שנשתלשל וירד מעולם הבריאה לעולם היצ"י ומעולם היצ"י לעשיה ביריד' מדריגות עו"ע. . כך בחכמה. . כל בחי' עו"ע מעולם לעולם נמשך מזה לזה שלא ע"י צמצום רבוי הממוצעי' שביניהם. . שמדות דאצי' מתלבשי' במדות דבריה. . דיצי' . . דעשי' . . מלכותך מכ"ע, שזהו בחי' מל' דא"ס במל' דמל' דעשי', ע"ד הנ"ל ברצון וחכמה ומדות. . אינו מוכן. . מאחר שאמר. . מלכותך מכ"ע בשוה ממש כנ"ל..." ע"ש.

(179) "נאך מערער. . שפע. . שינוי" – אולי מבאר בזה במ"ש בשעה"י שבהערה 173 "...ענין הצמצום. . דאם היה השפע דרך עילה ועלול הי' נופל ענין שינוי התפעלות..." : (א) שכוונתו שה"שינוי התפעלות" הי' שייך אם הי' שפע (ולא אור) וגם עילה ועלול (ולא צמצום). (ב) אבל אין הכוונה ששפע לבד (כשאינו בדרך עו"ע) אינו גורם שינוי, כ"א שהשינוי שע"י השפע שבדרך עו"ע הוא יותר מהשינוי שע"י שפע שאינו בדרך עו"ע, כמ"ש בהערה 186 ע"ש. וראה מ"ש בהערה 177, שלכאורה הכוונה בכל הנ"ל היא רק לסוג א' של עו"ע.

(180) מצות האמנת האלקות (דלקמן בפנים) שבמילואים: "...מלת שפע נופל על ענין פעולה הבאה בהתפשטות כח מעצם המשפיע, עד שעצמותו. . משתנה בין מקודם שהשפיע. . לאחר היותו משפיע. . ויקראו פעולות אלו שפע בלה"ק. ואמנם ל' אור הוא היפוך זה, שעם היות הוא ג"כ המשכה ממקורו, אבל הוא באופן שאין במקורו שום התפעלות ושינוי בין מקודם שהאיר לאחר שהאיר..." .

(181) ראה שעה"י שבהע' 173: "...וביאור ענין ההפרש בין אור לשפע ידוע לכל..." – ואולי מבאר כאן, שנעשה "ידוע לכל" ע"י שביארו אדה"ז כמה שנים לפני שנכתב שער היחוד (בשנת תקע"ד), ומציין לא' מהמאמרים הראשונים (עם תאריך – תקס"ב שבהע' הבאה) שבהם ביאר אדה"ז את הענין (וגם בתקס"ב שם כבר כתוב ע"ז "הידוע ומבואר במ"א" – וראה בארוכה תקס"א(?)) שבמילואים להערה (184), ומה גם שכללות נושא המאמר שייך למאמר דידן (ולהעיר שתרכ"ס המובא לקמן בפנים ליד הע' 262, מיוסד על מאמר הצ"צ (שבהערה הבאה, כמ"ש במילואים להע' 262) המיוסד על מאמר אדה"ז הנ"ל). ולהעיר שהנ"ל הוא לכאורה המקום היחידי בשער היחוד שכתוב בו "ידוע לכל" (סתם, כמ"ש במילואים).

להבין¹⁸² מה שכתוב אור אין סוף עד¹⁸³ למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, ¹⁸⁴דאס מיינט מען אור אויף שולל זיין שפע], איז דאך אט דעמאלט איז, ¹⁸⁵אז ס'ווערט א שינוי אין שפע איז דאך אויכעט דא א שינוי אינעם משפיע¹⁸⁶) — נאר¹⁸⁷

— דקדוקי תורה —

(182) בתקס"ב ח"ב ע' שע ואילך יש מאמר (הנחת אדה"א) ד"ה "להבין ענין אור א"ס ב"ה שהוא למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית" (כנ"ל הערה 48). ומ"ש בפנים "להבין מה שכתוב", אולי מרמז בזה שמאמר הנ"ל הוא ביאור גם על לשון המארוז"ל "אור א"ס למעלה..." [וע"ד מה שהשם "תורה שבכתב" מורה על תוספת דיוק בלשונו, כמ"ש בלקו"ש שבמילואים], אף של המאמר (שבהערה 184) הוא "...למה קראו המקובלים לבחי' אצי' בשם אור..." (משא"כ באוה"ת דלקמן: "...לההמשכה עליונה בלשון אור כמו שאמרו אור א"ס, אורות עליונים, אורות וכלים, אור פנימי, אור מקיף..."). ולהעיר שבאוה"ת (ענינים ע' קי ואילך) יש מאמר (המיוסד על מאמר אדה"ז הנ"ל) בד"ה "להבין הענין שארוז"ל שאור א"ס ב"ה הוא למעלה..." (כנ"ל הערה 48). ולהעיר שהתחלת הנחת הר"מ בן אדה"ז ממאמר הנ"ל (תקס"ב שם ע' שעח ואילך) לא הגיע לידינו. ולהעיר מאדה"ז הקצרים ר"ע תפו: "...ויובן עי"ז מה שכתוב אא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית..." "תו"ח בא קכו, סע"א [צ, ב]: "...ידוע שזהו מ"ש דאורא"ס למעלה [מעלה] עד אין קץ כו'...", ועד"ז אמ"ב כב, סע"ג, אדה"א קונטרסים ע' שנ, ועוד. (183) "עד למעלה..." — אולי מרמז להתיבות שמדלג מל' תקס"ב (ועד"ז אוה"ת) שבהע' הקודמת "אור א"ס ב"ה שהוא למעלה", והיינו שמציין התחלת הד"ה "להבין...". אוא"ס" ושמשיך עד "למעלה...".

(184) תקס"ב שם שבמילואים: "...הידוע ומבואר במ"א, הטעם למה קראו המקובלים לבחי' אצי' בשם אור ולא בשם שפע, להיות כי ענין השפע... נק' בשם התפעלות ושינוי... בקריאת שם הי"ס הנאצלים בשם אור, הוא להורות על ענין העדר התפשטות בחי' ההלבשה, וכ"ש ענין השפע וההתפעלות..." ע"ש. אדה"ז נביאים (אולי מתקס"א) שבמילואים: "...ההפרש שבין אור שבלשון המקובלים לשפע שבל' פילסופים... לשון אור הוא היפך השפע..." (וראה הע' 181) ע"ש. סהמ"צ להצ"צ (דלקמן בפנים) שבהע' 180: "...שפע בלה"ק. ואמנם ל' אור הוא היפוך זה..." (וראה עד"ז הע' 176). וראה גם דרמ"צ שבמילואים: "...וחכמי הקבלה הוסיפו עוד לקרות ל' אור... ונת' במ"א טעמים ונימוקים בבריחתם מל' שפע שנשתמשו בו הפילסופים..." "ומ"ש כאן בפנים "מיינט מען..." — אולי מוסיף בזה, שמזה שהמקובלים הוצרכו להשתמש בל' אור כדי לשלול ענין השפע (ולא הסתפקו בביאור ענין הצמצום), מוכח שענין הצמצום אינו שולל ענין השפע, וכמ"ש בהערה 175 ע"ש.

(185) תרצ"ב (ועד"ז עטר"ת, תש"ג, תש"ח, ועוד) שבמילואים: "...בשפע... וכמו בהשפעת השכל... ואינה דומה ההתעסקות דפרטי ואופני השכלה זו, לההתעסקו' בפרטי ואופני השכלה אחרת, ומטעם זה הרי השפעה עושה שינוי בהמשפיע עצמו... ואחר ההשפעה הנה המשפיע מגיע ועולה לעומק ופנימיות הענין ביותר מכמו שהי' תחלה... ויכול להיות דלפעמים הנה אחר ההשפעה אל הזולת, יהי' התפעלות ענג המשפיע מעומק המושכל שהוא עוד יותר... ע"י ההשפעה הרי מתוסף אור שכל בהמשפיע עצמו, והעדר ההשפעה עושה בו גרעון בשכל... דע"י השתדלות המשפיע שמעמיק עצמו ומייגע בכלי שכלו בהשכלה נמשך אור שכל עמוק יותר... כמו בכח התנועה... דקודם שצריך להגביה משא כבידה צריך להכין עצמו... במדה ובמידה לפי המשא שהוא צריך להגביה, או המלאכה שצריך לעשות, וכמו"כ הוא בכח השכל... דכ"ז הוא שינוי בהמשפיע..."

(186) "אינעם משפיע" — אולי פירושו, שהשינוי שע"י שפע (בלי עו"ע) הוא בהמשפיע — אבל לא (כ"כ) במהות המשפיע, ואילו בעו"ע השינוי גדול יותר, כי ע"י העלול נעשה שינוי (יותר) במהות העילה, כנ"ל בפנים (וממ"ש שם "אין דעם מהות העילה, און נאך מערער ווי... שפע", לכאורה משמע שגם בשפע שייך איזה שינוי במהות המשפיע — ואולי מבאר בזה ההמשך בשעה"י שם "דאם היה השפע... עילה ועלול... אבל מאחר... אור... ע"י צמצו", ע"כ אין בעצמו' אלקו' שום שינוי כלל...). וראה תער"ב

דא איז דאס געווען ע"י הצמצום, וואס דאס איז דאך בפרט¹⁸⁸ דער צמצום הראשון, איז דאך דאס סילוק¹⁸⁹ ודילוג, אזוי¹⁹⁰ ס'געווארן א חלל¹⁹¹ וריקם פנוי, און¹⁹²

דקדוקי תורה

וקונטרסים שבהערה 177 שגם בעו"ע יש סוג שבו העלול אינו ממהות העילה. וראה אמ"ב שבמילואים: "...שיש ג' מיני מדריגות בשפע המשפיע אל המקבל, א' דרך מסך. . ולא כשאר שפע העילה בעלול שגם הוא בא בשינוי המהות. . שאין ערוך כלל ביניהם, אלא בשינוי מהות נבדל ומרוחק לגמרי מן עצם המשפיע שאינו נראה ממהות המשפיע כלל וכלל..." וראה הערה 179.

(187) שעה"י שבהערה 173: "...גם בבחי' אור הוצרך להיות ע"י צמצום, וע"כ צריך כל אדם לידע ענין הצמצום. . כי הוא העיקר בכלל היחוד האלקי באין שינוי לגבי העצמות. . הגם שזהו לגבי בחי' המקיף בלבד הנק' סוכ"ע. . הנה גם בבחי' או"פ בחי' ממלא. . בא ירידת האור והשפע ע"י צמצומים דוקא, וכידוע דגם בבחי' הקו"ח שנמשך מעצמות אא"ס שנק' ממכ"ע דאבי"ע בכלל, הרי הוא נמשך ע"י צמצום בתחל' בעצמות, והוא צמצום הראשון הנק' מק"פ וחלל ריקן כו' כמ"ש בע"ח, וכן בירידת הקו למטה בבחי' עגולים ויושר כו' עד שנעשה בחי' כתר לא"ק הוא ע"י צמצום, וכן מא"ק לע"י וא"א..."

(188) "בפרט" – אולי מפרש בזה, שמ"ש בשעה"י שבהערה הקודמת "ע"י צמצום. . והוא צמצום הראשון..." (ולא בקיצור "ע"י צמצום הראשון...") הוא, להורות שהתכונות המיוחדות של הצמצום הראשון הם חלק עיקרי מהטעם שכל מה שנעשה לאחריו אינו פועל שינוי במה שלפני הצמצום.

(189) "סילוק. . קצר ודק" – אולי מפרש בזה, שמ"ש בשעה"י שבהערה 187 "והוא צמצום הראשון. . כמ"ש בע"ח" הוא, להורות שיש עוד פרטים שנזכרו בע"ח אודות הצמצום הראשון הנוגעים לענינו, ומבאר כאן שהכוונה היא למה שהצמצום והקו היו באופן של סילוק ודילוג, ומה שהקו שלאחריו הוא קצר ודק. וראה לקו"ת שבמילואים להערה 176: "...צמצום ומקום פנוי כמבואר בתחלת ספר ע"ח, דהיינו שמתחלה צמצם אורו לגמרי, שנסתלק ונכלל האור במקורו במאור. . בבחי' דילוג דוקא, שהרי צריך להיות מקודם חלל ומקום פנוי ואח"כ נמשך הקו, ה"ז בחי' דילוג כמשל הדולג שקודם נעשה חלל ומקום פנוי ואויר בין רגליו לארץ. . לגבי הצמצום ומקום פנוי שבינ א"ס ב"ה לאצילות שהוא הנקרא דלוג, אין הפרסא נקרא בשם דילוג כלל. . שאע"פ שהוא העלם והסתור מ"מ לא היה תחלה סילוק כל עצם האור..." ע"ש. וראה ע"ח שבמילואים: "...למה א"ס צמצם עצמו וסילק האור הרב ההוא מן המקום ההוא לגמרי, ואח"כ החזירו במדה ובמשקל דרך הקו. . כי לא יכלו להתהוות הכלי' עד שיסתלק האור לגמרי..." ע"ש. עזר"ת שבמילואים (בביאור ע"ח הנ"ל): "...שאם הי' המשכת הקו מאו"ס. . שלא בדרך דילוג, לא הי' אפשר להיות התהוות העולמות. . וכמ"ש בע"ח. . שאם הי' נשאר הקו מתחלה לא הי' אפשר להיות התהוות הכלים מן הקו. . אבל כאשר נמשך ע"י דילוג הצמצום, ה"ה בא באופן כזה שיוכל להיות ממנו התהוות הכלים והעולמות..."

(190) לקו"ת שבהערה הקודמת: "...שנסתלק ונכלל האור במקורו במאור ונעשה חלל ומקום פנוי. . בחי' דילוג כמשל הדולג שקודם נעשה חלל ומקום פנוי ואויר בין רגליו לארץ..."

(191) "חלל וריקם פנוי" – ראה תו"א הנ"ל בפנים (שבהערה 135): "...נק' צמצום זה מקום פנוי וחלל כו', פ"י שהוא חלל וריק מן האור..." ע"ח שבמילואים להערה הנ"ל: "...ולא היה שום מקום פנוי בבחי' אויר ריקני וחלל. . נשאר מקום פנוי ואויר וחלל ריקני. . להאצילם אח"כ בתוך המקום החלל ההוא וריק ופנוי כנ"ל. . אחר הצמצום הנ"ל, אשר אז נשאר מקום החלל ואויר פנוי וריקני..." שער ההקדמות שבמילואים: "ואין מקום פנוי וחלל וריקם ממנו כלל. . ועשה שם מקום חלל ופנוי מבלי אור..." ע"ש. ואולי (גם) מצרף כאן ל' הלקו"ת שבהערה הקודמת "ונעשה חלל ומקום פנוי" עם ל' התו"א הנ"ל "חלל וריק מן האור", כדי לרמז שהחלל אינו פנוי מהמאור שבו "נסתלק ונכלל האור", כמ"ש בתו"א שם.

(192) לקו"ת שה"ש ד, רע"ד: "...אור א"ס ב"ה, אשר כדי שיומשך ממנו הארה להיות מקור לע"ס היה צריך להיות צמצום ומקום פנוי, ואח"כ נמשך רק קו וחוט כנודע..." שם יח, סע"ד: "...ע"י צמצום

דערנאך ווערט נמשך <מערניט¹⁹³ ווי א הארה...> מערניט¹⁹² ווי א קו קצר¹⁹⁴ ודק¹⁸⁹, און אויכעט פריער, וואו איז געווען דער צמצום? מערניט ווי אין אור והארה, ניט אין אן אופן פון עילה ועלול. איז¹⁹⁵ דאך דערפון פארשטאנדיק, אז ס'פועלט ניט קיין

— דקדוקי תורה —

ומקום פנוי ואח"כ נמשך רק קו והארה כו'...". לקו"ת שבמילואים: "...וכנודע שמתחלה הי' צמצום בהאור ואח"כ נמשך רק קו וחוט לבד מהאור א"ס...". תקס"ו שבמילואים (הנחת אדה"א מתו"א הנ"ל בפנים): "...ידוע דאחר הצמצום הזה הנק' מקום פנוי...". נמשך בצמצום קו וחוט דק בלבד כו' כמ"ש בע"ח, והוא ענין התגלו' מצומצמת מאד...", (הנחת הר"מ בן אדה"ז מהנ"ל (שבמילואים) שבהערות 135, 143): "...כמ"ש בע"ח...". ואח"כ נמשך קו וחוט דק מאור א"ס...". נמשך רק קו א' דק...". ואח"כ נמשך קו א' דק...". שנעשה חלל ומקום פנוי ונמשך רק קו א' דק, בחי' מל' דמל' דא"ס...". ע"ש. פלח הרמון (מהצ"צ) שבמילואים: "...הארת אא"ס בעצם הוא כמו שטח בלתי מוגבל כלל...". ומה שמצמצם א"ע להאיר במדה ושיעור לפי אופן ההשתל' דעכשיו, זהו בחי' קו הקצר ודק ביותר...". ע"ש. תרס"ב (ועד"ז תער"ב) שבמילואים: "...ע"י הקו"ח שהוא בבחי' קו דק וקצר, שראשיתו העליון נוגע ודבוק באוא"ס ובסופו אינו דבוק באוא"ס, כמ"ש בע"ח...". ועוד. וראה שעה"י (ועוד) שבהערה 194.

193) ראה תו"ח שבמילואים: "...שנמשך בבחי' צמצום בקו"ח...". שצמצם אור העצמות ולא נמשך רק הארה א' מצומצמת בלבד...". תרס"ד שבמילואים: "...ע"י צמצום...". נבדל האור השייך אל העולמות...". וגם מאור זה נמשך רק הארה חיצונית לבד שבאה בדרך דילוג...". תער"ב שבמילואים: "...הצמצום שהי' באוא"ס בבחי' סילוק והעלם האור לגמרי כו', ונמשך רק הארה חיצונית ובבחי' דילוג...". עטר"ת [ועד"ז תרפ"ז] שבמילואים: "...דאחר הצמצום אז המשיך מן אוא"ס קו א' ישר...". ופעולת הצמצום הוא...". שנמשך רק הארה מהאוא"ס, לא עצם האור...". לקו"ת ותרס"ו שבהערה הקודמת. ועוד.

194) שעה"י פ"ד ופי"ז שבמילואים: "...הקו והחוט...". מה שנמשך בבחי' קו קצר...". הקו בחי' היולי לבחי' אורך ורוחב דשטח...". וכמשל אמת הבנין שאינו בא בגדר שטח הבנין עצמו לאורך ורוחב...". והוא עצמו רק כמו קו הקצר...". כך ציור הקו בחי' היולי לגבי בחי' שטח...". באורך ורוחב...". גם ראשי' המשכת הקו...". וע"ז מורה צורתו שהוא קצר בעצם והולך ונמשך מלמעלה למטה בלבד...". "...וראשית הקו הוא בחי' המשכה היולית, כמו קו קצר המתצמצם מעילה לעלול...". נמשך קו בצמצום גדול מאד...". ע"כ נמשך דרך קו קצר...". ע"ש. ומ"ש בפנים "קצר ודק", אולי מבאר בזה שבנדוד פירושו של "קצר" הוא דק (וכמו שמצינו בכ"מ שקצר הוא ההיפך של רחב – ראה לדוגמא (ולהעיר מרש"י) סוכה ובבא בתרא שבמילואים). וראה פלח הרמון שבהערה 192. אדה"א ואוה"ת שבמילואים.

195) שעה"י פ"ט שבהערות 173, 187: "...דאם היה השפע דרך עילה ועלול הי' נופל ענין שינוי התפעלות כו', אבל מאחר שההמשכ' בבחי' אור וזיו לבד וגם הוא ע"י צמצו', ע"כ אין בעצמו' אלקו' שום שינוי כלל...". ענין הצמצום...". הוא העיקר בכלל היחוד האלקי באין שינוי לגבי העצמות, וכמו קמ' כחשיכה כאורה רוחניות וגשמיות שוין עד אצ"י ועש' שוין כידוע...". ולכאורה משמע כאן בפנים שמפרש ש"בעצמו' אלקו' הנ"ל פירושו (גם) עצמותו ית', וראה הערות 177, 186 – ואולי מבאר כאן שהכוונה בשעה"י הנ"ל היא לב' הפירושים. ומ"ש בפנים "אני – אין דעם עצמות", אולי מפרש בזה שמ"ש בשעה"י שבהערה 170 "...עד רום המעלות בעצמותו ממש, א"כ יש בחי' חידוש גם בעצמיו' אא"ס, ואיך אמר אני לא שניתי כלל...", היינו שמרמז לעוד פירוש ב"אני הוי' לא שניתי". ואולי גם מבאר בזה, שהשמטת תיבת "הוי'" מהפסוק בשעה"י הנ"ל הוא כדי להדגיש שמפרש תיבת "אני", וע"ד מ"ש שם לקמן (שבהערה הבאה) "...כמ"ש אני לא שניתי, ואני הוא בחי' ממלא כידוע...". ולהעיר שלפ"ז נמצא שיש ג' פירושים ב"אני הוי' לא שניתי" בשעה"י פ"ח-פ"ט: (א) "...אני הוי' לא שניתי, בחי' אני הוא בחי' מל'...". שבהערה 172. (ב) "...בעצמותו ממש...". בעצמיו' אא"ס...". אני לא שניתי...". הנ"ל. (ג) "...אני לא שניתי, ואני הוא בחי' ממלא...".

ענין פון שינוי אין אני – אין¹⁹⁵ דעם עצמות. דערנאך זאגט ער נאך *מערער, אז אפילו¹⁹⁶ אין דעם ענין האור פועלט דאס אויך ניט קיין שינוי. אע"פ – לכאורה זאגט מען דאך אז אין דעם אור איז געווארן א צמצום, און דערנאך איז אויכעט אין דעם אור הנמשך איז דאס א קו קצר ודק, ווי ער איז מבאר – אט דאס וואס דאס איז קצר ודק, דאס גופא באווייזט אז אפילו ווי נמשך, איז דאס נמשך געווארן אין אן אופן פון קצר, וואס דאס איז דאך אויכעט א ענין הצמצום, נוסף אויף דעם ענין וואס מלכתחילה ווערט ער נמשך ע"י הצמצום – און *אף על פי *כן זאגט מען אז לא שנית אויכעט אין דעם אור.

וואס אט דאס איז ווי דער צמח צדק איז מבאר אין מצות האמנת אלקות¹⁹⁷, און בריינגט דארט אויכעט אראפ¹⁹⁸ מה שכתוב¹⁹⁹ במקום אחר אין ביאור פון אוצרות חיים, אז אפילו אין דעם אור איז אויך ניטא קיין שינוי. און ווי ער בריינגט דארט²⁰⁰

❧ דקדוקי תורה ❧

(196) שעה"י שבהערות 173, 187: "...ואחר הצמצום יש בחי' שינוי, וזהו מצד המקבלים לבד . . גמ בבחי' או"פ בחי' ממלא בכלל ובפרט אין שינוי כו', ועליון ותחתון שבו שוין, כמ"ש אני לא שנית, ואני הוא בחי' ממלא כידוע . . משום דגם בבחי' ממלא בא ירידת האור והשפע ע"י צמצומים דוקא, וכידוע דגם בבחי' הקו"ח שנמשך מעצמות אא"ס שנק' ממכ"ע דאבי"ע בכלל, הרי הוא נמשך ע"י צמצום בתחל' בעצמות, והוא צמצום הראשון הנק' מק"פ וחלל ריקן כו' כמ"ש בע"ח, וכן בירידת הקו למטה בבחי' עגולים ויושר כו' עד שנעשה בחי' כתר לא"ק הוא ע"י צמצום, וכן מא"ק לע"י וא"א כו', וגם באצ"י עצמו יש מסך בין כתר לחכמ' בכלל . . וכן מאו"א לז"א ומז"א לנוק' כידוע, וממל' דאצ"י לבריא' יש מסך והמל' בוקע המסך ונעש' כתר לבריא', ועד"ז יש מסך בין בריא' ליציר' ומל' דבריא' בוקע המסך ונעש' כתר ליצ"י, וכן מל' דיצ"י בוקע המסך ונעש' כתר לעשי', עד מל' דעשי' . . בבחי' הצמצום דשם אלקי' שבמל' דעשי' . . ועפ"ז יתורץ הכל, דמ"ש אני הוי' לא שנית בין רצון של חסד או דין בכל עולם דאבי"ע, היינו כמו שהוא קודם הצמצום ומסך שבוקע בו ונעש' כתר לעולם התחתון, וע"ז אמר י"ר מלפניך דייקא, וכל בחי' מעל' ומטה שבעולם זה שוין...".

(197) ברשימת רבינו (הנ"ל הערה 70): "הצ"צ: מצ' האמנת הא' פ"ו (מצויין שם לבי' האוצ"ח – ראה) שרש מצ' התפלה פל"ד ואילך (- בפל"ה "ג' עמודים חלק בגכתן [?] י"ק": ולהעיר מלקו"ת הוס' לויקרא ד"ה להבין מ"ש בסאוצ"ח פ"ה) – ראה ג"כ לקו"ת נצבים (מט, ב), וראה הערות הבאות.

(198) מצות האמנת האלקות (סהמ"צ להצ"צ נא, ב) שבהערה הקודמת: "... (אך איך שאינו שום שינוי גם בהאור, כי הגילוי והצמצום אינו אלא לגבי המקבלים אבל לגבי עצמו ית' אין שינוי כלל, כי לעולם האור כלול במאור ובטל במציאות ואינו עולה בשם כפ"ע, נת' במ"א בביאור האוצ"ח)...".

(199) קשה להבחין אם הכוונה ל"מה שכתוב" (כפנים) או "מה שכתב" – וראה הערה הבאה.
(200) לכאורה הובא הדוגמא בלקו"ת נצבים שברשימת רבינו שבהערה 197. ואולי מגלה כאן בפנים, מה שהי' כתוב ב"ביאור האוצ"ח" דהצ"צ (שמצויין אליו במצות האמה"א שבהערה 198) שכנראה לא הגיע לידינו (וראה עד"ז הערה 206). ואם כוונת הצ"צ בציון הנ"ל היא לשרש מצה"ת פל"ד (שמתחיל "והנה להבין זה בתוס' ביאור ענין הצמצום המבואר בתחלת ספר אוצ"ח...") ואילך שברשימת רבינו הנ"ל,

דעם דוגמא לזה, איז²⁰¹ משה איז דאך געווען נשמה דאצילות, ועד²⁰² דער ענין הנבואה, וואס²⁰³ דאס איז דאך אויכעט א ענין פון אצילות און בריאה, און מ'זאגט אז משחרב בית המקדש איז ניטא דער ענין, בטלה נבואה, איז²⁰⁴ דאך דאס ניט דער ענין וואס ס'א שינוי אין דעם ענין הנבואה, דער נבואה – איז איצטער אויכעט דא דער ענין, נאר וואס דען, ס'ניטא דער מקבל. ואילו²⁰⁵ הי' נמצא משה רבינו עתה, וואלט איצטער דא געווען דער נשמה דאצילות בגלוי, על דרך ווי ס'געווען דעמאלט. איז²⁰⁵ דאך דאס ניט דער שינוי אין דעם אור, נאר דער שינוי איז דערפאר וואס דער מקבל איז ניטא וואס קען דאס צונעמען. ועד²⁰⁷ אויכעט ווי ער זאגט אין מצות האמנת אלקות²⁰⁶, אז בדוגמא²⁰⁷ ווי א רב וואס ער דארף משפיע

דקדוקי תורה

א"כ אולי מגלה כאן מה שהי' כתוב בה"ג עמודים חלק שבגכתי"ק" שבשרש מזה"ת פל"ה, כדמשמע ברשימת רבינו הנ"ל – אלא שלפ"ז לכאורה צ"ל שתוכן העמודים החלקים הי' כתוב בדפים אחרים (שלא הגיעו לידינו), כיון שמדובר ב"מה שכתוב" ב"מ"א (כנ"ל בפנים).

201 לקו"ת נצבים שבהערה 197 (שבמילואים): "...נודע שנשמת משה רבינו עליו השלום היתה מבחינת אצילות, וכן נשמת אברהם...".

202 לקו"ת שבהערה הקודמת: "...וכן עד"ז יש מציאות נבואה גם בעוה"ז, רק שבנביאים היתה בבחי' גילוי, שהנבואה היתה מתגלה בהם לפי שהיה בהם כח לקבל, ועכשיו המניעה מצד המקבלים, אבל מצד האור והשפע אין מונע, שבמציאות יש האור והשפע גם היום, רק שאינו נגלה ונראה אלא לפי ערך כח המקבלים...".

203 לקו"ת במדבר ב, ב: "...וענין התלבשות אצילות ממש בעשיי' יש לצייר מנבואת מרע"ה, שהי' מאיר בו אפי' בחי' אצילות העליון ממש עם היותו מלוכש בגוף שמעשי' הגשמי, ועמ"ש מזה בביאור ע"פ שוש אשיש כו' [- לקו"ת נצבים שבהערות 197, 201, 202], וכמ"ש בשע"ק להרח"ו ח"ג ש"ו שנבואת מרע"ה הי' מאצילות ממש דרך מעבר הבריאה...".

204 לקו"ת שבהערה הקודמת: "...ועכשיו המניעה מצד המקבלים, אבל מצד האור והשפע אין מונע, שבמציאות יש האור והשפע גם היום, רק שאינו נגלה ונראה אלא לפי ערך כח המקבלים...".

205 לקו"ת שבהערה 201: "...שנשמת משה רבינו עליו השלום היתה מבחינת אצילות... והיינו שבמשה רבנו היה מאיר בהם אצילות בבחינת גילוי למטה... מצד אור האצילות עצמו אין מניעה, שאילו היה משה ואברהם גם היום פה עמנו היה אור האצילות מתגלה בהם, רק שבדור הזה אין גילוי אור האצילות למטה, אבל מ"מ מוכרח להיות שבמציאות יש אור אצילות למטה ג"כ, אלא שאינו מתגלה בדורנו זה...".

206 ראה שם פ"ד שבמילואים: "...לענין זה נק' הידיעה בחי' אלקות ממש, כלומר שהיא ידיעה שלו שהוא ית' עשה עצמו יודע, כמו עד"מ הרב שמשפיל עצמו להתחכם עם תינוק קטן לפי השכלתו, שאעפ"כ צמצום השכלת הרב אז אינו בחי' נפרד, והוא הוא ממש אלא שצמצם עצמו, ואע"פ שאין המשל דומה לנמשל, כי שכל הרב הוא מהותו ממש, משא"כ הדעת מהותו רחוק ממהות הקב"ה הפשוט בתכלית, אין זה אלא ריחוק יותר שצמצם אורו להיות במהות רחוק יותר... זהו באמת ענין צמצום שצמצם והסתיר אורו הפשוט עד שיתראה ממנו דמיון כחות אלו, כח ההתחכמות וכח ההבנה וכח הידיעה שהם הנק' כלים דחב"ד דאצי', וכן עד"ז במדות... וכנ"ל ממשל צמצום השכלת הרב, אך שהיא בדרך נפלאה יותר...". ויל"ע אם הכוונה בפנים היא למשל הנ"ל, כי: (א) המשל הנ"ל הובא שם לגבי

זיין א שכל לתלמידו, וואס דער שכל הרב איז דאך שלא בערך לויט שכל והבנת התלמיד, [איז] כד²⁰⁸ ער זאל קענען האבן ביי זיך א שכל וואס דאס איז בערך התלמיד, דארף ער פריער מסלק זיין *אינגאנצן שכלו, און דערנאך איז ער ממציא א שכל וואס ער איז בערך התלמיד. איז אפילו ווען ער איז מסלק שכלו, איז דאך ניט דער ענין אז דער שכל איז ניטא, באַ עם איז דאך דער שכל ווי געווען, ווי פריער. נאר וואס דען, ס'מער ניט דער תלמיד המקבל – מיטן תלמיד המקבל האט דאס קיין שייכות ניט. אט דאס וואס דער מקבל האט א קישור מיטן רב, האט אין דערויף קיין שייכות ניט אט דאס וואס דער רב איז א בעל שכל ווי געווען פריער. ס'מער ניט וואס דאס וואס דער רב דארף <מִשׁ...²⁰⁹> ממשיך²¹⁰ זיין און מגלה זיין לתלמידו, <אט א דא²¹¹> אט א דאס²¹¹ שטייט ניט בגילוי – דער שכל הרב, אפילו

❧ דקדוקי תורה ❧

ענין אחר (שהכלים דהע"ס הם ג"כ אלקות). (ב) חסר שם הפרטים שבפנים אודות סילוק (לגמרי), ואיך שהסילוק אינו מסתיר לגבי הרב. ואולי גם בהמשל שבפנים מגלה לנו מה שהי' כתוב ב"ביאור האוצ"ח" דהצ"צ שמצויין אליו במצות האמנת אלקות פ"ו (וע"ד מ"ש בהערה 200), ומ"ש בפנים "ווי ער זאגט אין מצות האמנת אלקות" קאי על ציון זה.

(207) תרצ"ו שבמילואים: "...וידוע המשל, דכאשר הרב צריך להשפיע שכל לתלמידו והתלמיד הרי אינו בערך לקבל שכל הרב. . . כי כללות השכל של הרב המשפיע הוא למע' באין ערוך לגמרי משכל המקבל. . . שיוכל להתעסק בו ולבוא על ידי הבנת שכל זה גם להבנת שכלים אחרים..." ע"ש. תרע"ח שבמילואים: "...וכמו עד"מ הרב שהוא גדול בשכלו בערך שצריך להשפיע לתלמיד קטן בערך שכלו. . . עד"מ כמו הרב המשפיע שכל לתלמידו, הרי שכל הרב בעצם הוא למעלה מעלה משכל התלמיד, וכמו שהשכל אצל הרב ה"ה שלא בערך התלמיד כלל..." ע"ש. ועוד.

(208) תרצ"ו שבהערה הקודמת: "...בהכרח שהרב המשפיע יעלים ויצמצם שכלו העצמי בכדי להמציא איזה שכל בשביל תלמידו המקבל, ומוכרח הדבר אשר אותו דבר שכל שממציא הרב. . . יהי' האור השכל ההוא בערכו של שכל התלמיד המקבל. . . הוא מסלק שכלו לגמרי כאלו לא השכיל שום שכל מעולם, ואחר סילוק זה הנה נמצא אצל המשפיע איזה שכל. . . בערך להתקבל אצל התלמיד..." ע"ש.

(209) ראה לעיל בפנים: "...א רב וואס ער דארף משפיע זיין..." (וראה הערה 207). וראה תרפ"א שבהערה הבאה: "...צריך להמשיך השפעתו אל המקבל ולהשפיע לו..."

(210) תרפ"א שבמילואים: "...עד"מ המשכת ההשפעה מהמשפיע אל המקבל. . . וכאשר המשפיע צריך להמשיך השפעתו אל המקבל ולהשפיע לו, הרי בהכרח שיעלים כל מהות אור שכלו לגמרי. . . במציאת אור שכל השייך אל המקבל, הנה ראשית המצאת השכל. . . הוא בבחי' נקודה כללית עדיין. . . וצריך לחפש ולמצוא איזה פרט בנקודה זו ימצא בכדי לגלותה אל המקבל..."

(211) קשה להבחין, אבל לכאורה המסקנא היא "אט א דאס" (ולא "אט א דא") כבפנים. ואולי מרמז שגם מצד המקום שנמצא בו התלמיד יש שם כל שכל הרב בגילוי (אלא שלא נתגלה להתלמיד) – ולהעיר מלקו"ת שבהערות 202, 205 (שבמילואים להערה 201): "...שאילו היה משה ואברהם גם היום פה עמנו. . . וכן שלמה. . . נגלה אליו חכמה גדולה כ"כ הגם שגם הוא היה בעוה"ז בבחי' עשיה, הרי שמציאות החכמה היא גם למטה בעוה"ז. . . אלא שנעלמה מעין כל חי זולתו. וכן עד"ז יש מציאות נבואה גם בעוה"ז. . . באדם מתגלה בחי' מדבר אע"פ שהוא במקום א' עם הדצ"ח. . . וכן חכמת שלמה

ניט ווי דער שכל הגבולי שבו, דער שכל וואס איז בערך התלמיד, ווי ער איז צוזאמען באַם רב בגלוי, צוזאמען מיטן שכל ווי דער שכל איז מצד דעם רב.

וואס דאס גיט א הבנה אז אפילו מצד האור איז אויכעט לא שנית, ווארום אין דעם אור איז קיין שינוי ניטא, ס'מערניט וואס ס'ניטא דער מקבל, וואס ער זאל זיין בערך אויף צו מקבל זיין דעם אור הנבואה, אדער <די נשמה...> דער ענין האצילות אז ס'זאל שטיין דא בגלוי, על דרך ווי ס'געווען משה בזמנו, אדער די נביאים בזמנם. ביז וואנעט, ווי ער איז מבאר נאך מערער אין דעם מאמר פון דעם בעל ההילולא, אז²¹² אפילו מצד הצמצום איז אויך ניטא קיין שינוי. און אט דא זאגט ער²¹³, ובדוגמא פון א משל ווי²¹⁴ אזוי א רב <דא...²¹⁵ וויל²¹⁶ ממשיך זיין — >וויל²¹⁷

❧ דקדוקי תורה ❧

לגבי ערכנו, וכן מדרגת הנבואה, שאלו היה מרע"ה וכל הנביאים פה עמנו היום. . שכל מיני הצמצומים והשתלשלות היו באור וגילוי לבד, ולכך כולם הם במקום א' ג"כ וכן"ל... ע"ש.

(212) תש"י סט"ו שבהערות 163, 168: "...ואור אין סוף הרי אינו נרגש, דהגם דאת השמים ואת הארץ אני מלא, והצמצום הוא רק לגבינו אבל לגבי ית' הרי הצמצום אינו מסתיר כלל, ומאיר לאחר הצמצום כמו קודם הצמצום, וכמאמר אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנברא" בהשוואה גמורה, ואין הצמצום מסתיר כלל..."

(213) תש"י שבהערה הקודמת: "...דהמשל בזה הוא כמו הרב המשפיע שכל לתלמידו, דחפצו הוא שיהי' נטיעותיו כמותו, אמנם בכדי שיוכל המקבל להכיל את ההשפעה ה"ה מסלק את אור שכלו לגמרי וממציא אור שכל שהוא לפי"ע המקבל, ועושה בזה כמה צמצומים והעלמות בכדי שיוכל להתקבל אצל המקבל, א"כ כל הצמצומים הם רק לגבי המקבל, אבל לעצמו אינו צמצום כלל. אשר הדוגמא מזה יובן למעלה כביכול דכללות ענין הצמצום הוא רק לגבינו אבל לגבי ית' הרי אין הצמצום מסתיר כלל, ובאמת יובן ג"ז דגם לגבינו הנה הצמצום הראשון וכל הצמצומים דס' השתל' ה"ה בשביל הגילוי, דלהיות דעיקר ענין הצמצום הוא בכדי שיתקבל כנ"ל במשל, א"כ הרי אין הצמצום מסתיר..."

(214) קשה להבחין אם הכוונה היא (רק) "ווי אזוי" (כפנים) או (גם) "בא זיי" — ולהעיר מאעת"ר שבהערה 216. תרפ"ו שבמילואים: "...דמשפיע ומקבל אינם בערך זל"ז כלל, ועם היותם רחוקים זמ"ז בתכלית הרי המשפיע הוא הרב של תלמיד זה, דלמקבל זה הוא דוקא המשפיע. . לפי שכך הוסד בסוד הבריאה וההשתל' שיהי' משפיע ומקבל, ולזאת. . הוא דוקא צריך להשפיע למקבל זה ולעשותו כלי לקבלה...". תרצ"ט שבמילואים: "...צריך הרב המשפיע לצמצם את אור שכלו שיהי' לפ"ע התלמידים המקבלים, ואחרי כן הנה לכל סוג תלמידים צריכים צמצום אחר. . אינו דומה הצמצום שהוא מצמצם א"ע להשפיע לתלמידים גדולים או. . לתלמידים קטנים, ובאמת הרי המשפיע צריך לצמצם א"ע לפ"ע כל תלמיד בפרט. . דכאשר התלמיד שואל איזה שאלה מרבו בפרט, והיינו דזה מה שהתלמיד שואל את הרב בקושי הבנת השכל אשר השפיע לתלמידו, הוא לפי שהרב לא צמצם א"ע לפ"ע חושי מקבל זה. . ואילו הי' הרב מצמצם א"ע לפ"ע כל תלמיד בפרט, אז הי' יכול לתפוס את דבר ההשפעה בתחלה ולא הי' מוקשה לו..." ע"ש.

(215) ראה לעיל בפנים: "...א רב וואס ער דארף משפיע זיין. . דאס וואס דער רב דארף <מש...> ממשיך זיין און מגלה זיין..." (וראה הערה 207). ולהעיר מאעת"ר שבהערה הבאה.

מגלה זיין > מלמד²¹⁷ זיין און מגלה זיין א שכל לתלמידו, ורוצה שיהי' נטיעותיו כמוהו²¹⁸. דער תכלית פון דעם רב איז, אז דער תלמיד זאל סוף כל סוף צוקומען אז ער זאל זיין כמותו²¹⁶ ווי דער רב. כדי²¹⁹ אבער דער תלמיד זאל דערצו צוקומען, דארף מען האבן אז פריער זאל זיין דער צמצום שכל הרב לגמרי – סילוק, ווי צמצום הראשון, און דערנאך דארף זיין א המשכת פון קו קצר ודק – א שכל <שבערך הרב²²⁰...> שבערך התלמיד, און דאס דארף אויכעט נמשך ווערן גיט ווי דאס שטייט באם רב, נאר ווי דאס שטייט אין א קו קצר ודק, כדי דער תלמיד זאל דאס מקבל זיין. און אט א דעמאלט וועט סוף כל סוף אויסגעפירט *ווערן, אז

❧ דקדוקי תורה ❧

(216) תש"י שבערה 213: "...דהמשל בזה הוא כמו הרב המשפיע שכל לתלמידו, דחפצו הוא שיהי' נטיעותיו כמותו...". אדה"ז ענינים שבמילואים: "...ע"פ משל השגות הרב בעצמותו כשאנינו רוצה להמשיך ולהשפיל השגתו כלל, אז אפי' הקיצור דקיצור ממנו אינו בערך עמקות השגות התלמיד המקבל. . אך כאשר ברצון הרב להשפיל השגתו העצמות להמקבל..." ע"ש. וראה תרפ"א שבעה 210. ולהעיר מאעת"ר ר"ע קסט: "...הרב רוצה להשפיע להתלמיד כאשר השפיע איליו פ"א, דאס לא השפיע מעולם עדיין אינו רוצה להשפיע, אבל כאשר כבר השפיע לו ה"ה רוצה להשפיע עוד משום רוחו דשביק בגוי' כו'..."

(217) "וויל מגלה. . מלמד. . און מגלה..." – לכאורה נאמר כן בפשטות. וראה ביאורה"ז שבמילואים: "...ע"פ משל, כאשר אדם רוצה לגלות שכל וסברא לתלמידו, שהגם שיסביר לו השכל. . עד שהתלמיד מבין אותו היטב, מ"מ א"א לו להרב שיגלה לו אור עומק אותו השכל בנקודת תמציתו כמו שהוא אצלו ממש, והוא הנק' טעם הכמוס ונעלם שא"א לבא לידי גלוי כלל בדברי השכל. . אלא שיכול להיות שטעם הכמוס הזה נמצא באיזה פרטי דברים שמדבר הרב, אך המקבל איננו מרגיש בהם כלל..." ע"ש. תו"א הנ"ל בפנים (שבמילואים): "...עד"מ כמו הרב שרוצה להסביר שכל גדול לתלמידו שאין התלמיד יכול לקבלו וצריך להמשילו בדרך משל וחידה. . המשל הזה הוא מענינים אחרים שלא מענין השכל שרוצה ללמד עליו רק לפי שבו ועל ידו יובן השכל לכן הוא מפסיקו בדברים אחרים..." ע"ש. וראה תרפ"א שבעה 210.

(218) ראה ספר חרדים שבמילואים: "...ביותר צריך להזדרז להיות הוא נטע נעמן נאמן נחמד למראה בעיני ה' במעשיו הטובים, אז ייטב בעיני אדון הגן להוציא נטיעות אחרות כמוהו ממנו יהיו..."

(219) תש"י שבעה 216: "...אמנם בכדי שיוכל המקבל להכיל את ההשפעה ה"ה מסלק את אור שכלו לגמרי וממציא אור שכל שהוא לפי"ע המקבל, ועושה בזה כמה צמצומים והעלמות בכדי שיוכל להתקבל אצל המקבל..."

(220) להעיר מתרס"ו שבמילואים: "...קודם שנתגלה כדיבור אל התלמיד הנה שכל זה מופלא ונבדל עדיין מכלי התלמיד, גם שנתצמצם כבר כפי מדת קבלתו, דמאחר ששכל זה המצומצם לא בא עדיין בגילוי בדבור והוא כלול בשכל הרב, ה"ה עדיין מערך שכל והשגת הרב (ואין הכוונה שהיא כערך שכל העצמי של הרב. . אלא הכוונה דבחי' החיצוניות של שכל הרב, היינו מה שבא אחר צמצום עצמות שכלו והוא שייך אל המקבל, הרי אינו דומה מה שהרב יודע בהענין הזה בהשגתו למה שהתלמיד יודע בהענין, והיינו שכל והשגת הרב המלוכש ומצומצם בשכל זה המצומצם כפי ערך התלמיד כו', הנה קודם שנתגלה בדבור מאיר בזה בגילוי קצת עדיין שכל והשגת הרב בזה), שאין ערוך להמקבל..." ע"ש.

ס'וועט ווערן נטיעותיו כמותו ווי דער רב. איז דאך נישט נאר וואס מצד²²¹ דעם אור איז נישטא קיין שינוי, ווארום דער אור שטייט דאך בגלוי, ס'מערניט [וואס] צום תלמיד האט דאס קיין שייכות נישט, [נאר] אפילו²²² דער צמצום אליין, איז וויבאלד אז זיין גאנצער ענין איז כדי ס'זאל ווערן נטיעותיו כמותו, אז <ער²²³ זאל האבן> דער תלמיד זאל ווערן *ווי דער רב, דאס הייסט, ער זאל נעמען אויכעט דעם בלי גבול פון רב, און דורך וואס איז דערצו די וועג? דער ענין הצמצום — איז דאס גופא באווייזט דאך אז אפילו בשעת הצמצום, איז וואס שטייט אין צמצום? שטייט דער ענין וואס דער רב איז א בלי גבולי. נאר כדי דער תלמיד זאל ווערן א בלי גבולי, גייט דאס דורך דורך אט א די ענינים, איז דאך דאס נישט קיין שינוי אמיתי, דאס איז מער נישט ווי דער תלמיד ווייזט זיך אויס אז דאס איז א ענין השינוי, אבער ווי דער רב זעט דעם ענין השינוי והצמצום, זעט ער אין דערויף אז דאס ווערט נטיעותיו כמותו. נאר וואס דען, דערוויילע איז דאס <בכח²²⁴, דען דאס קומט אים... פֿהתָּה...> בכח בהתחלה²²⁴, דערנאך קומט דאס ארויס בפועל.

וואס מצד די אלע ענינים וואס צמצום טוט אויף, און אמת טאקע דאס איז אין א ענין פון לא שניתו, אבער²²⁵ *אף על פי *כן, איז *ווי דאס שטייט בגלוי, איז בנוגע להגילוי שטייט דאס אין אן אופן פון העלם אחר העלם — *ווי גערעדט פריער²²⁶ אין

דקדוקי תורה ∞

(221) תש"י שבהערה 219: "...א"כ כל הצמצומים הם רק לגבי המקבל, אבל לעצמו אינו צמצום כלל. אשר הדוגמא מזה יובן למעלה כביכול דכללות ענין הצמצום הוא רק לגבינו אבל לגבי 'ית' הרי אין הצמצום מסתיר כלל...".

(222) תש"י שבהערה הקודמת: "...ובאמת יובן ג'ז דגם לגבינו הנה הצמצום הראשון וכל הצמצומים דס' השתל' ה"ה בשביל הגילוי, דלהיות דעיקר ענין הצמצום הוא בכדי שיתקבל כנ"ל במשל, א"כ הרי אין הצמצום מסתיר...".

(223) להעיר מתרצ"ו שבהערה 207: "...ע"י התעסקות זו יתחזק כלי המקבל, שיהי' ביכולתו לקבל שכלים נעלים יותר היינו משכלי הרב העצמיים..." ע"ש.

(224) ראה אעת"ר ע' כג: "...ובאמת ענין הספ"י שבכח זהו עיקר הסיבה למציאת הספ"י בהאור שבגילוי, דבאם לא הי' ענין הספ"י בהכח לא היו גם בהפועל כו', וכמו עד"מ למטה, הרי אם לא יהי' תחלה הציוור במח' הרי לא יבוא אח"כ הדבר בהפועל כו', כי א"א להיות התחלת הדבר מן הפועל, כ"א צ"ל תחלה בציוור שכלי ובמחשבה, ואח"כ יבוא לפועל כפי אופן הציוור במח' כו'..." ע"ש.

(225) תש"י שבהערה 227: "...ומ"מ הרי האוא"ס אינו נרגש...".

(226) לעיל בפנים ליד הע' 79, 81, 87. וראה כש"ט שבהערות הנ"ל: "...ברא א־להים את . . . שהוא כ"ב אותיות מן א' עד ת', ובתוכו רוחניותו י"ת . . . שנתעטף ונתלבש הקב"ה בתוך כ"ב אותיות אלו . . . ואח"כ חזר הקב"ה ונסתתר בכמה כסויין ובכמה קליפין דאינון תוהו ובהו וחשך ותהום...". ומה שמזכיר כאן

תורת הבעל שם טוב, אז דאס ווערט נתלכש אין די אותיות פון א' ביו ת',
און דערנאך אין חושך ובוהו. וואס דאס²²⁶ איז וואס ער איז ממשיך אין
מאמר²²⁷, אז ביו וואנעט, אז²²⁸ אע"פ וואס מ'ווייס²²⁹ אז²²⁸ יעדער ענין האט

— דקדוקי תורה —

שוב את תורת הבעש"ט הנ"ל בפנים, אולי מבאר בזה שמ"ש לעיל בפנים (שם) ש"בהעלם אחר העלם"
דלמעלה עד אין קץ שבתש"י כולל גם ההעלמות שבבריאת עלמין דקליפין, הוא ע"פ מ"ש בתש"י
דלקמן בפנים (שבהערה הבאה), וכמ"ש כאן בפנים "...וואס דאס איז וואס ער איז ממשיך אין מאמר."
(227) תש"י סט"ו שבהערה 222 [ועד"ז פר"ת]: "...ומ"מ הרי האוא"ס אינו נרגש, וגם בחינת האור פנימי
שהוא האור והחיות המחי' את כל הנמצאים, הרי יש ברואים כאלו שאינם מרגישים שהוא חיות אלקי [-]
הרי בנבראים התחתונים אינו נרגש כלל שהחיות הוא אלקות], והגם דכל או"א מרגיש שיש בו חיות
המחי' אותו ויודע בבירור שהעיקר הוא החיות, והיינו דהגוף אינו דבר וענין כלל והעיקר הוא החיות,
ומ"מ הרי אינם מרגישים שהוא חיות אלקי, ובפרט בריבוי ההעלמות וההסתרים שהאור מתעלם
ומסתתר ממדריגה למדריגה עד שיכול לומר לי יאורי כו' וכחי ועוצם ידי כו' [- עד שישכח לגמרי על
אלקות ושיאמר לי יאורי כו'. והגם שמקבל חיות מאלקות מ"מ ה"ה היפך ומנגד לאלקות כו'] דכ"ז הוא
מהעלם והסתור האור ביותר עד שיכול להיות מוחו גס כזה שאינו יודע ומרגיש דהטבע הוא אלקות....".

(228) תש"י שבהערה הקודמת: "...האור והחיות המחי' את כל הנמצאים, הרי יש ברואים כאלו שאינם
מרגישים שהוא חיות אלקי, והגם דכל או"א מרגיש שיש בו חיות המחי' אותו ויודע בבירור שהעיקר הוא
החיות, והיינו דהגוף אינו דבר וענין כלל והעיקר הוא החיות....". תער"ב [ועד"ז תרפ"ט] שבמילואים:
"...שבכל דבר יש כח אלקי המהווה ומחי' אותו [והוא עיקר מהותו של הנברא וקיומו], וכמו שהאדם
מרגיש בעצמו שהוא חי מהחיות שמחי' אותו (והיינו שאינו [- שהאדם יודע בעצמו שהוא אינו] בעצם
חי מצ"ע כ"א הוא חי מאיזה דבר המחי' אותו כו'), וכן [הוא] רואה [ב]כל דבר שבעולם שהוא חי כו',
מ"מ אינו נראה ונרגש אצלו שהחיות הוא אלקות כו', והוא [- וטעם וסיבת הדבר הוא] מצד הנהגת
הטבע...." (וראה הערה 231 בענין חיות וטבע, ולהעיר שבתער"ב הנ"ל מקשר כ"ז עם תורת המגיד הנ"ל
בפנים ליד הערה 111 – בהמשך (גם) למ"ש בתער"ב שברשימת רבינו שבהערה 106). ואולי מבאר כאן
בפנים: (א) שממ"ש בתש"י הנ"ל "...האור פנימי . . המחי' את כל הנמצאים, הרי יש ברואים כאלו
שאינם מרגישים שהוא חיות אלקי...." מובן, שכל הברואים מרגישים ויודעים שיש חיות פרטי המחי' את
כל א' מהנמצאים לפי ענינו. (ב) שמ"ש בתער"ב ותרפ"ט הנ"ל (ועד"ז בכ"מ) "שבכל דבר . . כל דבר
בעולם...." אינו בסתירה למ"ש בתש"י הנ"ל "דהגוף אינו דבר וענין כלל", כי מזה מובן שבהשקפה
ראשונה נראה הגוף כ"דבר וענין", ובתער"ב ותרפ"ט (וסיעתם) הנ"ל הכוונה היא (רק) לכל הנראה
כ"דבר" – ומ"ש בפנים "יעדער ענין" (ולא "דבר" או "זאך"), לכאורה זהו ע"פ מה שמצורף "דבר וענין"
בתש"י הנ"ל. (ג) שמ"ש בתש"י הנ"ל "דכל או"א מרגיש שיש בו חיות המחי' אותו ויודע בבירור
שהעיקר הוא החיות", אין הכוונה שלכולם יש איזה ידיעה פרטית אודות הענין המחי' אותם, אלא
הידיעה המדובר כאן הוא רק אודות כללות המציאות של איזה "דבר" המחי' אותם (וכמ"ש בתש"א
(ולהעיר מתש"ב) שבמילואים) – ואולי גם מפרש שזהו מכוונת ל' "מרגיש" שבתש"י הנ"ל (ופר"ת,
ועוד), להורות שהידיעה קשורה ודומה להרגש בזה שאינו משיג מהות הדבר המחי' (וראה תש"א
הנ"ל). (ד) שממשעות תש"י הנ"ל מובן שהחיות (בניגוד להגוף) הוא מציאות "דבר" (חשוב), ואולי
גם מפרש שזהו חלק מהכוונה בהל' המובא בכ"מ (כולל תער"ב ותרפ"ט הנ"ל) "דבר המחי' אותו".
וראה קונטרסים שבהערה 230 ("יש לו"), ועד"ז בכ"מ.

(229) "מ'ווייס . . וויסן" – אולי מפרש בזה, שמ"ש בתש"י שבהערה 227 "ויודע בבירור . .
שאינו יודע ומרגיש" (שתיבות אלו הם הוספה למ"ש בפר"ת) בא להבהיר, שגם במ"ש לפנ"ז (ע"פ ל'
פר"ת) "שאינם מרגישים . . דכל או"א מרגיש . . אינם מרגישים" אין הכוונה דוקא לענין ההרגש בניגוד

זיך²³⁰ דבר המחי' *אותו, וואס דאס ווייס²²⁹ דאך יעדערער²²⁸, אבער²³¹ *אף על פי כן, קען דאך זיין אזא מין וואס זאל א טעות²³¹ האבן און זאל ניט וויסן²²⁹ אז דער חיות²³¹ שלו איז דאס אלקות. ביז²³² וואנעט אז ער קען קומען, ווי ער זאגט אין

דקדוקי תורה

לידיעה, אלא הכוונה שיודע ע"י שמרגיש או שאינם יודעים לפי שאינם מרגישים (ואולי מפרש כן בפנים גם בתרס"ו שבהערה 231). ואולי מדגיש גם בזה, שמדובר בענין השייך לידיעה שכלית (וראה הערה 231 במ"ש בתש"י הנ"ל "מוחו גס"), וכמ"ש לקמן בפנים בענין ההתבוננות מאדמהר"ש. וראה מ"ש בהערה הקודמת ע"ד העדר השגת מהות החיות.

(230) קשה להבחין אם הכוונה ל"זיך" (כפנים) או "דאך" – ולהעיר מקונטרסים [תרצ"ו] שבמילואים: "...כל אחד ואחד מהפרטים המפורטים אשר במין אחד יש לו חיות מיוחדת ומגבל לו לבדו... וכל הרבוי מופלג הלזה הנה כל אחד ואחד מהם יש לו חיות מיוחדת ומגבל לו לבדו אשר החיות ההיא היא נפשו המחיי' אותו, מצמיחו מגדלו ומנהיגו לכל פרטי עניניו בכל תנועותיו... כל דשא פרטי יש לו ציור מיוחד... שאין האחד דומה ממש לחבירו, והוא לפי דכל אחד הרי יש לו חיות מיוחדת ומגבל לו לבדו להחיותו ולהנהיגו בכל פרטי עניניו... והשגחה פרטית הלזו היא חיות הנברא וקיומו..." ע"ש.

(231) תש"י שבהערה 227 [ועד"ז פר"ת]: "...הרי יש ברואים כאלו שאינם מרגישים שהוא חיות אלקי - הרי בנבראים התחתונים אינו נרגש כלל שהחיות הוא אלקות... ומ"מ הרי אינם מרגישים שהוא חיות אלקי... דכ"ז הוא מהעלם והסתר האור ביותר עד שיכול להיות מוחו גס כזה שאינו יודע ומרגיש דהטבע הוא אלקות..." תרס"ו שבמילואים: "...דהגם שיש חיות אלקי בכל נברא, וכ"א מרגיש שיש חיות המחיה אותו, מ"מ אינו מרגיש שהחיות הוא אלקות, עד שיכול להיות ח"ו היפוך מאלקות, והיינו לפי שאינו מרגיש שהחיות שלו הוא אלקות..." (וראה הערה 229). ומ"ש בפנים "זאל א טעות האבן", אולי כוונתו לטעות בשכל, ומפרש בזה שמ"ש בתש"י הנ"ל "מוחו גס", היינו שכשמוחו אינו גס איכול להבין ולידע בשכלו שהטבע הוא אלקות (וכמ"ש לקמן בפנים בענין ההתבוננות מאדמהר"ש), אבל אם מוחו גס אז טועה בשכלו – וראה קונטרסים ח"א נח, סע"ב [תרפ"ט ע' 234]: "...זה שהטבע הוא אלקות הנה זה מובן גם בשכל אנושי...", תש"א שבמילואים: "...ואלו שיודעים את האמת על פי ביאורים והסברים שכלים באותות ומופתים חותכים שגם הטבע היא אלקות..." ע"ש, ועוד. ומ"ש כאן בפנים "חיות" ולא "טבע" שבתש"י הנ"ל, לכאורה מבחיר בזה, שמ"ש בתש"י הנ"ל "...דכ"ז הוא... מוחו גס... דהטבע הוא אלקות" קאי (לא רק על מ"ש מיד לפני"ז "עד שיכול לומר לי יאורי כו' וכחי ועוצם ידי כו'"), אלא גם על מ"ש לפני"ז "יש ברואים כאלו שאינם מרגישים שהוא חיות אלקי...", לפי שגם החיות ש"מרגיש שיש בו" הוא חלק מהטבע (ואולי גם מפרש כאן, שמ"ש בתש"י הנ"ל "דהטבע הוא אלקות" בא לבאר מ"ש (לעיל) בפר"ת הנ"ל "שהחיות הוא אלקות") – וראה תער"ב ותרפ"ט שבהערה 228.

(232) תש"י [ועד"ז פר"ת] (וראה תרס"ו) שבהערה הקודמת: "...ומ"מ הרי אינם מרגישים שהוא חיות אלקי, ובפרט בריבוי ההעלמות וההסתרים שהאור מתעלם ומסתתר ממדריגה למדריגה עד שיכול לומר לי יאורי כו' וכחי ועוצם ידי כו' - עד שישכח לגמרי על אלקות ושיאמר לי יאורי כו'. והגם שמקבל חיות מאלקות מ"מ ה"ה היפך ומנגד לאלקות כו'..." ומה שהקדים בפנים "כחי ועוצם ידי" ל"לי יאורי..." (ועד"ז לקמן בפנים ליד הערה 255) ובהוספת "נאך מערער", לכאורה מובן ע"פ מ"ש בפר"ת הנ"ל "עד שישכח לגמרי על אלקות", ועד"ז בתש"י סי"ג (שבמילואים): "...עד שיכול להיות דבר ההיפך מאלקות לגמרי, והיינו לשכוח על הוי' לגמרי ח"ו, ומכ"ש כמו"ש בקליפה וסט"א לאמר לי יאורי ואני עשיתיני...", ואילו בנוגע לכחי ועוצם ידי מפורש שוב בסי"ג הנ"ל: "...שחושב דכחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיל הזה, דהגם שיודע ומאמין שהוא הנותן לך כח לעשות חיל, וברכת הוי' היא תעשיר, ומזכיר ש"ש על כל דבר ודבר בעסקו, ומ"מ הנה חושב דכחו ועוצם ידו, היינו דחכמתו עמדה לו..."

מאמר²³², ביו אין דעם היפך, אז ער זאגט כחי ועוצם ידי, און נאך²³² מערער, לי יאורי ואני עשיתיני²³³.

וואס לכאורה, ע"י²³⁴ התפוננות דארף ער דאך קומען לידי הכרה אז בדבר הוי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. און ווי דער רבי מהר"ש איז מבאר בכמה מקומות²³⁵ אין המשך מים רבים²³⁵ (וואס איז איינער פון די מאמרים וואס ס'איבערגע'חזר'ט כמה פעמים²³⁶), ווי²³⁷ אזוי דער גאנצער ענין

דקדוקי תורה

(233) ראה לקו"ש שבמילואים: "...פרעה האט געזאגט "לי יאורי ואני עשיתיני" – ער האט געטענה'ט אז ער האט זיך אליין געמאכט. . "יאור לי ואני עשיתיני" יש לפרש בכמה אופנים: א) "אני ואפסי עוד", כבתניא שם – אבל לא זו היתה כוונת פרעה. . ב) "ואני עשיתיני" – גם את עצמי, ופשיטא את היאור, אבל לא ש"אני ואפסי עוד". וזו היתה כוונת פרעה. . ולהעיר מפרש"י. . "ואני עשיתיני" – בגבורתי ובחכמתי הגדלתי גדולתי וממשלתי". . אבל להעיר מסה"מ תש"ד ע' (91) "שאמר (פרעה) אני ואפסי עוד לי יאורי ואני עשיתיני". . וי"ל דאצל פרעה היו שינויים מזמן לזמן. . אבל בכללות ועיקר מדריגתו הוא שאומר לי יאורי ואני עשיתיני. ועצ"ע", ע"ש. תנחומא שבשעה"ג 244.

(234) מים רבים פקנ"ט שבהערה הבאה: "...בכל דברים הגשמיים כשתתבונן בהם היטב תמצא שגם כל דברים הגשמי' הם אינם גשמים. . כל הדברים הגשמי' אשר נתהוו הם הם אלקות ממש, בחי' דבר ה'. . השופע בו ממוצא פי' הוי' ורוח פיו. . השופע עליו ממוצא פי' הוי' ורוח פיו..." ע"ש, ובהקיצור: "...הכל הוא מן ד"י ואינו אחד מן היסודות כ"א מאמר ורוח פיו ית'..."

(235) ברשימת רבינו (הנ"ל הערה 70): "אד' מהר"ש: מים רבים קנט ובכ"מ. – והיינו המשך מים רבים תרל"ו פרק קנט, ואולי הכוונה ב"ובכ"מ" (הנ"ל ועד"ז שבפנים) הוא (גם) להמשך הנ"ל פ"כ-פכ"ד (ולהעיר ממ"ש בהערה 157 מפכ"ה), פל"א, פל"ז ופקט"ז (וכמ"ש בהערות 237, 246, 249). קטעים השייכים מכל הנ"ל הובאו כאן במילואים על הסדר.

(236) היינו שהמשך מים רבים פקנ"ה-פק"ס הוא ל' ד"ה מי כמוכה תרכ"ט (עם איזה שינויים ובהוספת קיצורים), וד"ה מי כמוכה הנ"ל הוא א' מהמאמרים שחזרו אדמהר"ש כמ"פ (כמ"ש בהיום יום שבמילואים: "לכל אחד מהרביים היו מאמרים. . אשר פעם בשנים או בשלש שנים היו חוזרים עליהם ברבים. . אחד ממאמרי אאזמו"ר – מי כמוכה באלים...) – כולל בש"פ שמיני תרל"ו, בתור חלק מהמשך מים רבים. ואולי מרמז כאן רבינו: (א) שהתוספת ביאור שמוסיף כאן בפנים (ע"פ מ"ש בכ"מ בהמשך מים רבים) שייך גם לד"ה מי כמוכה הנ"ל. (ב) שכוונתו בזה היא לבאר איך שאדמהר"ש עצמו הוסיף ביאור זה לד"ה מי כמוכה ע"י שחזר עליו בתור חלק מהמשך מים רבים, כולל גם בהמשך להמקומות שם לפנ"ז שבהערה הקודמת.

(237) מים רבים פקנ"ט שבהערה 235 (ועד"ז תרכ"ט שבהערה הקודמת): "...בכל דברים הגשמיים כשתתבונן בהם היטב תמצא שגם כל דברים הגשמי' הם אינם גשמים, והוא עד"מ מציאת העץ הנה הוא מורכב מד' יסודות ארמ"ע. . בהאפר יש ג'כ ד"י. . ונמצא כי כל דברים הגשמיים כשישנם איזה מציאות הנה עיקר מציאותם הוא כח המרכיב. . וכשתפריד כל היסודות לא ישאר מאומה..." ובהקיצור: "...הכל הוא מן ד"י..." שם פל"א: "...אנו רואים גם למטה מטה בסוף מדריגת המל' בבי"ע, עד בחי' המל' דמל' דעשי' שמהוה ז"ר וארץ וכל צבא השמים המורכבים מיסודות הרוחני' וגשמיות ד"י בארץ..." ע"ש. שם פל"ז: "...כח רוחני דמזל המגדל הרכבת העשב. . וכן יש כח רוחני למעלה שמגדל היסודות דאש ומים שנק' שר של אש ושר של מים, וכן המרכיב היסודות דאש ומים,

<פון²³⁸ די...> אין מציאות למטה איז דאך צוזאמענגעשטעלט פון יסודות. וואס²³⁹ דורך וואס ווערט דאס צוזאמענגעשטעלט? דורך חיבור היסודות. און²⁴⁰ בשעת

דקדוקי תורה

וכמו שישד הפייטן כנאבק לו שר בלול מאש וממים... ע"ש. שם פקט"ז: "...שהמלאכים הם ג"כ נפש בגוף, אלא שהגוף שלהם הוא רק מב' יסודות. . רוחות. . אש לוהט...". תרצ"ז שבמילואים (ובהערות 240, 241): "...כל הנבראים שלמטה ה"ה מורכבים מד"י ארמ"ע. . הרי כל ענין המציאות הוא כח המרכיב...". ואולי מפרש כאן בפנים: (א) שכפל הל' בפקנ"ט (ותרכ"ט) הנ"ל "בכל דברים הגשמיים כשתתבונן בהם היטב תמצא שגם כל דברים הגשמיים..." בא לרבות כל הדברים שבכ"ע, שגם הם נחשבים לגשמיים לפי ערך מקורם, כמ"ש בפל"א (ועד"ז בפל"ז) הנ"ל "ערך המזלות נק' גשם לגבי כחות העליונים שעלולים מהם. . וכך העליונים לגבי העליונים עליהם כאופנים וחיות הקודש..." (ע"ש). (ב) שזהו מ"ש בפקנ"ט (ותרכ"ט) הנ"ל "כשישנם איזה מציאות", דקאי (לא רק על האפר שאבד רוב מציאותו ע"י השריפה – ראה תרפ"ה ותרכ"ז שבהערה 240, אלא) גם על כל הנבראים "הגשמיים" שבכל ב"ע, שיש להם איזה סוג של מציאות (גשמית) לפי ערך מקורם, כנ"ל – ואולי מ"ש בפנים "מציאות למטה" קאי (גם) על כל עולמות ב"ע, ע"פ מ"ש בפל"א הנ"ל "למטה מטה בסוף מדריגת המל' בב"ע..." (ולהעיר מסוף פקנ"ט שבהערה 249: "...המחי' ומהווה כל הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים..." ע"ש). (ג) שמה שמשמע קצת בפקנ"ט (ותרכ"ט) הנ"ל שההרכבה מד' יסודות ארמ"ע נמצא במציאות העץ (והאפר) ולא דוקא בכל דברים הגשמיים שנזכרו מיד לפניו, היינו לפי שיש מהדברים "הגשמיים" (שבכל ב"ע כנ"ל) כאלו "המורכבים מיסודות הרוחניים" (כנ"ל מפל"א), ורק מב' יסודות ("שר בלול מאש וממים" כנ"ל מפל"ז, או מרוחות ואש לוהט כנ"ל מפקט"ז) – ולהעיר מתרל"ג שבהערה 243. (ד) שעד"ז מ"ש בפקנ"ט ותרכ"ט הנ"ל (ב' פעמים) "וכשתפריד כל היסודות מרמז שיש דברים יותר רוחניים המורכבים מיסודות אחרים (רוחניים) או רק מב' יסודות. (ה) שעד"ז מ"ש בתש"י שבהערה 228 "האור והחיות המחי' את כל הנמצאים, הרי יש ברואים כאלו שאינם מרגישים שהוא חיות אלקי..." קאי על "כל הנמצאים דבי"ע" (ראה תקס"ג, תער"ב, ועוד שבמילואים), ומזה מובן שמי שאין "מוחו גס" (כנ"ל הערה 231 מתש"י) יכול להבין מתוך הרגשת החיות האלקי שבעוה"ז, שגם החיות של כל הנמצאים דבי"ע הוא חיות אלקי – וכמו בענין היסודות הנ"ל, שלאחר שידוע שכל מציאות עוה"ז הוא הכח המרכיב את הד' יסודות שבעוה"ז, יכול להבין שגם מציאות כל הנמצאים דבי"ע הוא הכח המרכיב את היסודות הרוחניים שבהם. וראה הערה 248.

(238) תרצ"ז שבהערה הקודמת: "...הרי כל ענין המציאות הוא כח המרכיב...". (239) מים רבים פקנ"ט (ותרכ"ט) שבהערה הקודמת: "...מורכב מד' יסודות ארמ"ע, ועכ"ז הגם כי יש בו כל הד' יסודות מ"מ מציאותו אינו אחד מן היסודות הנ"ל, כ"א עיקרו הוא כח המרכיב את הד'...". לקו"ת חקת נו, סע"ד: "...נפש המרכבת, דהיינו כח ההרכבה המרכיב ומחבר בו הד' יסודות שהוא מורכב מהם...". חובת הלבבות שבספר החקירה להצ"צ (שבהערה 244) שבמילואים: "...מחברים מהיסודות הארבעה. . ואין בנו יכולת לחברם החבור הטבעי. . החבור שחברה אותם התולדה הוא חבור מתוקן וקיים עד עת קץ. . מחברים. . הוא בוראם ית' אשר תקן קשורם ותכן חבורם..." (וראה הגהת הצ"צ שם: "...וקשר וחיבור זה הוא ע"י קו האמצעי..."). רבינו בחי' (ועד"ז רמב"ן) שבמילואים: "...שהמורכבים מארבע יסודות היותם וקיומם הוא חבור היסודות...". גנת אגוז לר"י גיקטליא (שבהערות 240, 244) שבמילואים: "...וזהו סוד חבור היסודות ופירודן...".

(240) מים רבים פקנ"ט (ועד"ז תרכ"ט) שבהערות 237, 239: "...וכשתפריד כל היסודות אז לא תשאר מאומה. . וכשתפריד כל היסודות לא ישאר מאומה, ונמצא כי אין שום מציאות גשמי זולת אלקות...". תרפ"ה ע' קנז: "...האפר הוא ג"כ מורכב מד"י ובהפרדו יתמעט מציאותו, וכן המציאות הנשאר מהאפר הוא ג"כ מורכב, וכאשר יתפרד הרכבתו הרי לא ישאר מאומה..." ע"ש. תרצ"ז שבהערה 237:

ס'וואלט געווען דער פירוד היסודות, איז אט א דעמאלט ווערט אויס מציאות. במילא²⁴¹, איז דאך דעמאלט <וואס²⁴²> איז די מציאות איז²⁴² דער²⁴¹ כח המרכיב <ומאח...²⁴³> ומקשר²⁴⁴ ומאחד²⁴³ די יסודות. וואס²⁴⁵ וואס איז דער כח המרכיב?

— דקדוקי תורה —

"...וכששורפין את העץ נשאר האפר . . . וכשמפרידין האפר נשאר עוד מציאות . . . וכשמפרידים גם אותה הרי לא נשאר שום מציאות כלל..." רבינו בחיי (ועד"ז רמב"ן) שבהערה הקודמת: "...הויתם וקיומם הוא חבור היסודות . . . ומיתתם פרום זה מזה..." גנת אגוז שבהערה הקודמת: "...וזהו סוד חבור היסודות ופירודן..." ולכאורה מבהיר כאן בפנים (ולהעיר מתרפ"ה הנ"ל), ש"וכשתפריד..." שבמים רבים ורכ"ט (ועד"ז תרצ"ז) הנ"ל, אין פירושו שאנו יכולים להפריד חיבור הד' יסודות שבאיזה נברא עד שיבטל כל מציאות הנברא.

(241) מים רבים פקנ"ט (ועד"ז תרכ"ט) שבהערה הקודמת: "...וכשתפריד כל היסודות אז לא תשאר מאומה, ונמצא כי כל דברים הגשמיים כשישנם איזה מציאות הנה עיקר מציאותם הוא כח המרכיב ששרשו מן המאמר המחי' אותו ומהווה אותו בכל עת ובכל רגע . . . ונמצא כי אין שום מציאות גשמי זולת אלקות..." תרצ"ז שבהערות 237, 240: "...הרי כל מהות מציאותו הוא אינו אלא כח המרכיב . . . הרי לא נשאר שום מציאות כלל, א"כ הרי כל ענין המציאות הוא כח המרכיב שהוא האין האלקי המסתתר בהיש..."

(242) [קשה להבחין אם הכוונה (למסקנא) היא "איז דאך דעמאלט איז די מציאות איז דער כח המרכיב" (כבפנים), או "איז דאך דעמאלט וואס איז די מציאות איר[ע]? דער כח המרכיב"].

(243) "ומאח...> . . . ומאחד" — קשה להבחין אם הכוונה היא "<ומאח...> . . . ומאחד" (כבפנים), או "<ומאח...> . . . ומיחד" (או אולי "<ומאח...> . . . ומאחד" או להיפך). ואולי הכוונה שיישמע בב' האופנים, וע"ד מ"ש בשיחון"ק תשי"ב ס"ע רל: "...הקדושה און הגדושה — כ"ק מו"ח אדמו"ר פלעגט אסאך מאל זאגען דעם קו"ף פון הקדושה אין א אופן וואס עס האט זיך געהערט א קו"ף און א גימ"ל..." (וראה תדפיס ומדייק במאמר לתשכ"ד ע' יד הערה 67, שלכאורה כ"ה כמ"פ בתשכ"ג ותשכ"ד). ולהעיר מכ"ט תשרי תשכ"ב (שיחה א — 35: 39): "...דער איחוד (ניט נאר דער קירוב, נאר דער איחוד מיט אן אל"ף און דער יחוד מיט א יו"ד) פון כל בני ישראל יחד..." יו"ד שבט תשכ"ג (שיחה ו — 12: 55): "...אנכי . . . הוי' . . . אלקיך . . . עשה"ד . . . תרי"ג מצות . . . דברי סופרים . . . שתלמיד ותיק עתיד לחדש, וואס דאס איז מען אלץ מאחד ומיחד און ס'ווערט ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד". וראה לקו"ש חכ"ה ע' 496 [498] בהערה: "קהל . . . יחיד: וכידועה מעלת היחוד על איחוד — יחיד על אחד". ולהעיר מזח"ב וזח"ג שבהערה הבאה. וראה מ"ש בתרל"ג שבמילואים בענין יחוד היסודות. וראה ספר הערכים ח"ח ע' שגד-שנה בענין התאחדות פרטים באופן דיחוד.

(244) חובת הלבבות שבספר החקירה להצ"צ שבהערה 239: "...שהנמצאות הוות מן היסודות ומחבורות מהם . . . מחברם זולתם וקושרם בלעדיהם ומרכיבם כנגד טבעם על כרחם, הוא בוראם ית' אשר תקן קשורם ותכן חבורם..." (ועד"ז בהגהת וקיצור הצ"צ שם). גנת אגוז שבהערות 239, 240: "...וזהו קשר הטבעים והרכבתם וחיתתם ומזגם והתאחדם, וזהו סוד חבור היסודות ופירודן, כי כולם נקשרו ונתחברו בשם אלקי"ם המורה לשון קשר וחבור בהיותו מאלם אלומות הטבעים אלו עם אלו . . . בהיותו קושר הטבעים והמזגים וההרכבות בכח אלקי' . . . בכנוי אלקי"ם על היותו מורה על קשר המרכבות וחבורן . . . ובהיותו נאגדים ונקשרים ומתאחדים ומורכבים אלו עם אלו..." ולהעיר מזח"ג שבשעה"ה א פ"ז שבמילואים: "...איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא ותתא, ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו..." זח"ב כד, ב: "...אש רוח מים ועפר כלוהו אחידן דא בדא ואתקשרן דא בדא ולא הוו פרודא..." ע"ש.

(245) מים רבים פקנ"ט (ועד"ז תרכ"ט) שבהערות 239, 241: "...עיקרו הוא כח המרכיב את הד", ונמצא

אט דאס איז א ענין וואס איז העכער²⁴⁵ פון די ד' יסודות. על אחת כמה וכמה, ווי ער זאגט²⁴⁶ דער "אילו ניתנה רשות לעין לראות", וואלט מען דאך דעמאלט געזען ווי אזוי ס'דבר²⁴⁷ הוי'... דברך הוי'... לעולם נצב... דברך²⁴⁷ הוי' לעולם נצב בשמים, איז²⁴⁸ דאס מאכט אויף און האלט אויף די מציאות פון שמים²⁴⁸ וארץ וכל

דקדוקי תורה כח

כי עיקר מציאותו הוא הדבר המהווה אותו ומקיימו והוא המאמר . . האפר הוא ג"כ אינו א' מן הד"י כ"א דבר א' המהווה אותו ומקיימו . . עיקר מציאותם הוא כח המרכיב ששרשו מן המאמר המחי' אותו ומהווה אותו בכל עת ובכל רגע . . קיצור . . הכל הוא מן ד"י, ואינו אחד מן היסודות כ"א מאמר ורוח פיו ית'...". לכאורה מבאר כאן בפנים, שמ"ש במים רבים הנ"ל "...והוא המאמר . . כח המרכיב ששרשו מן המאמר...", פירושו שכח המרכיב הוא למעלה מן הד' יסודות אבל למטה מן המאמר (וכמ"ש לקמן בפנים "עאכו"כ . . דברך הוי'"). ואולי גם מבהיר כאן, שמ"ש במים רבים הנ"ל "כח המרכיב ששרשו מן המאמר", אף שגם שרש הד' יסודות הוא מהעשרה מאמרות, היינו לפי שבכח המרכיב שרשו מאיר בגלוי (משא"כ בהד' יסודות). ואולי גם מפרש כאן, ש"כח המרכיב ששרשו מן המאמר" פירושו שהשייכות היתירה של הכח המרכיב לשרשו נראה במוחש, והיינו בזה שרואים שהוא למעלה מהד' יסודות – וכמ"ש בחובת הלבבות שבהערה הקודמת: "...וכיון שהנמצאות הוות מן היסודות ומחבורות מהם, וידענו כי לא נמזגו מאליהן ולא נתחברו בטבען מפני המחלוקת שביניהם, עלה בדעתנו ונתברר בנפשותינו כי מחברם זולתם וקושרם בלעדיהם ומרכיבם כנגד טבעם על כרחם, הוא בוראם ית'...".

(246) מים רבים פקנ"ט (ועד"ז תרכ"ט) שם לקמן (שבהערה 249): "...ונמצא שלפ"ז לא יש כלל שום דבר זולתו ית', כי כל הדברים הגשמי אשר נתהוו הם הם אלקות ממש, בחי' דבר ה' המהוו ומקיימו, וכמ"ש בסש"ב ח"ב פ"ג אלמלא נתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות והרוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי' הוי' ורוח פיו, לא הי' גשמיות הנברא וחומרו וממשו נראה כלל לעינינו . . והרוחניות השופע עליו ממוצא פי' הוי' ורוח פיו הוא לבדו המוציא תמיד מאין ליש ומהווה אותו...". (ובתניא שם (עח, רע"א): "אילו ניתנה..."), שם פכ"ד שבהערה 249: "...אילו (נשתנה ו)ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות והרוחני' שבכל נברא . . לא הי' גשמיות הנברא וחומרו וממשו נראה כלל לעינינו . . כל הברואים הנה גם מקורם עמם תמיד, כמ"ש לעולם ה' דברך נצב בשמים כו', רק מפני שאין המקור נראה לעיני בשר...". תרמ"ג שבמילואים: "...לעולם הוי' דברך נצב בשמים, שהדבר ה' צריך להיות תמיד בהשמים וכמו"כ בכל הנבראים . . העיקר מציאות הנברא כ"ז קיומו . . הוא הדבר הוי' המהווה אותו . . ואלו נתנה רשות לעין לראות ה' רואין כ"ד איך שהוא בטל במציאות, פי' איך שכל מציאותו הוא רק הדבר הוי' כנ"ל...".

(247) מים רבים פקנ"ט (ועד"ז תרכ"ט) שבהערה הקודמת): "...בחי' דבר ה' המהוו ומקיימו, וכמ"ש בסש"ב ח"ב פ"ג אלמלא נתנה רשות לעין לראות...". תרמ"ג שבהערה הנ"ל: "...וז"ש לעולם הוי' דברך נצב בשמים, שהדבר ה' צריך להיות תמיד . . ואלו נתנה רשות לעין לראות ה' רואין . . איך שכל מציאותו הוא רק הדבר הוי' כנ"ל...". ולהעיר מתקע"ב ס"ע רפ (מגוכתי"ק הצ"צ): "...והנה לעולם דברך ה' נצב בשמי' כתי'...", ועד"ז בכ"מ. אדה"ז מארז"ל ע' כא: "...וזהו לעולם ה' דברך נצב בשמים, פי' דברך שהוא בחי' כתר דרחל, לעולם נצב בשמים שהוא בחי' ז"א בעלה...". ביאורו צ"צ ח"א ס"ע שפה: "...ומבואר בכהאריז"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים, שבחי' כתר שבמל' הנק' דברך הוא לעולם נצב בשמים, דהיינו שהוא תמיד דבוק בז"א הנקרא שמים...".

(248) להעיר מתקס"ח שבמילואים: "...בחי' הבריאה נק' שמים וארץ וכל אשר בהם כנ"ל, ובחי' היצי' נק' הים וכל אשר בו . . וכמ"כ מיצי' לעשי' עד צבא השמים לך משתחוים...". ע"ש. וראה הערה 237 שאפ"ל שלעיל בפנים מפרש שהכוונה במים רבים, תרכ"ט ותש"י היא גם לכל הנבראים דבי"ע.

אשר בם. וואס²⁴⁹ דערצו קען ער צוקומען ע"י התפונות כמבואר בארוכה²⁴⁹, און
 *אף על פי *כן שטייט דאס בהעלם אחר העלם, ביו וואנעט אז ס'קומט ארויס א
 ענין הפכי – ווי גערעדט פריער – <דער חושך²⁵⁰ וְעָנָה...> דער חושך על פני תהום,

— דקדוקי תורה —

(249) מים רבים פקנ"ט [ועד"ז תרכ"ט] שבהערות 234, 246: "...בכל דברים הגשמיים כשתתבונן בהם היטב תמצא שגם כל דברים הגשמי' הם אינם גשמים. . אלמלא נתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות והרוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי' הוי' ורוח פי', לא הי' גשמיות הנברא וחומר וממשו נראה כלל לעינינו, כי הוא בטל במציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו, מאחר שמבלעדי הרוחניות הוא אין ואפס ממש כמו קודם שימ"ב ממש, והרוחניות השופע עליו ממוצא פי' הוי' ורוח פי' הוא לבדו המוציא תמיד מאין ליש ומהוה אותו, א"כ אפס בלעדו באמת. וביאור דבריו שאמר שהוא בטל במציאות ממש, הנה נודע כי ביטול במציאות הוא כענין מ"ש במשה ונחנו מה, שהוא ביטול בלי שום מציאות מהות, וכענין בלי מה שנזכר בס"י, והיינו מפני כי באמת גם מה שנראה הנברא למציאות דבר מה, כשתשכיל בו היטב תמצא שגם זהו כח אלק' [- אלקה] כו', ונמצא כי לא יש שום מציאות זולתו ית' המחי' ומהוה כל הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים, והוא הוא מציאותם וקיומם וחיותם... ע"ש – ואולי מפרש כאן בפנים: (א) שכוונת הביאור הנ"ל בל' התניא "בטל במציאות ממש" היא, שגם כשתשכיל היטב תגיע לביטול במציאות, כיון שגם בלי ראיית העין אפשר להבין שבאמת אין הנברא "מציאות דבר מה" (כי באמת האלקות שבו הוא המציאות), והחידוש שנפעל ע"י ראיית העין הוא באיכות הביטול, שנעשה "בטל במציאות ממש". (ב) שמ"ש בסוף הפרק "כשתשכיל בו היטב" שייך למ"ש בהתחלת הפרק "כשתתבונן בהם היטב", וכדמשמע בהקיצור שם (שבמילואים להערה 235) שכל הפרק הוא ביאור א'. ומ"ש בפנים "ע"י התבוננות כמבואר בארוכה", אולי הכוונה היא גם להמבואר בארוכה במים רבים פ"כ-פכ"ד שבהערה 235 (וראה הערת רבינו דלקמן), ששם כתב בפכ"ד: "...אילו (נשתנה ו) ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות והרוחני' שבכל נברא. . לא הי' גשמיות הנברא וחומר וממשו נראה כלל לעינינו. . כל הברואים הנה גם מקורם עמם תמיד, כמ"ש לעולם ה' דברך נצב בשמים כו', רק מפני שאין המקור נראה לעיני בשר. . ה"ה אינו נראה כ"א שמושג ע"י התבוננות...". וראה תרמ"ג שבהערה 246: "...ואלו נתנה רשות לעין לראות הי' רואין. . איך שכל מציאותו הוא רק הדבר הוי' כנ"ל, רק מפני שעיני בשר לנו אין אנ"ר זאת בראי' חושיית. . אבל בראיית השכל צריכים להבין שכל דבר גשמי שאנ"ר בעינינו אינו גשמי אלא הוא מאמר אלקי, וצ"ל כאלו הוא רואה ממש בעיניו, והו"ע הרגש' כאלו רואה... ע"ש בארוכה. תער"ב שבמילואים: "...להראות גם להגוף ונה"ב בחי' גילוי אוא"ס, והוא ע"י ההתבוננות בהתהוות יש מאין, איך שכל מה שנתהווה הוא מכח אלקי המהווה אותו, כי אין דבר עושה א"ע ואינו חי מעצמו, כ"א מכח אלקי המהווה אותו ומחי' אותו כו', שזה יכול להיות גם בהשגת הנה"ב רק שזהו בבחי' השגת המציאות לבד, שהרי אינו רואה מהות האין האלקי המהווה כו', דאלמלא נתנה רשות לעין לראות לא הי' רואה את היש כלל כו' (דכ"ה בראיית הנשמות הגבוהות למטה שראייתם מצד הנשמה, ה"ה רואין את האין האלקי כו'), רק שמשגי שהדבר הוא כך, שהתהוותם הוא מהאין האלקי...". תש"ט [ועד"ז עטר"ת] שבמילואים: "...אלו נתנה רשות לעין לראות הי' רואה בכל דבר האין האלקי ואיך שהיש בטל במציאות בהאין האלקי כזו השמש בשמש כו', ועוד יותר שכל מציאותו הוא רק האין האלקי כו', שזה מושג ומובן בשכל כמ"ש במ"א [ובהערת רבינו שם: כמ"ש במ"א: ראה בד"ה הנ"ל (-ד"ה ויבוא עמלק (נדפס בקונטרס סב [תש"ט ע' 37-39])]. בהמשך מים רבים תרל"ו פכ"ג ואילך. ובכ"מ], ובפרט בבחי' ראי' דחכמה...".

(250) להעיר מלקו"ת ראה כה, ג: "...העוונות נקראים חשך וענן, וכמ"ש מחיתי כעב פשעך וכענן חטאתך, להיותן מסתירים על אור ה'...". ולהעיר מתורת המגיד (הנ"ל בפנים) שבהערה 115: "...וכשמתדבק בהקב"ה. . נעשה אד"ם. . והאדם צריך לפרוש א"ע מכל הגשמיות עד שיעלה דרך כל

און אזוי אויכעט, ווי ער זאגט אין מאמר²⁵¹, ביז לי יאורי ואני עשיתיני²⁵². וואס²⁵² דאס איז דער בהעלם אחר העלם, דער למעלה מעלה עד אין קץ.

און אויף דערויף זאגט מען²⁵³, על דרך ווי ער האט פריער מבאר געווען²⁵⁴ אז אור אין סוף למטה עד אין תכלית – געפינט ער זיך דארטן אין אן אופן פון אור אין

דקדוקי תורה

העולמות ויהיה אחדות עם הקב"ה . . . וזהו על דמות הכס"א, שהוא ית' מכוסה שם, ע"ד וענן ואש מתלקחת, וענן פי' מקודם החשכות שורה באדם שאינו יכול להתפלל בהתלהבות, ואח"כ ואש מתלקחת, שבא להתלהבות . . . וזהו דמות הכסא, שהוא ית' מכוסה, כמו מרא"ה אדם, כמו שנתעורר בו כך נתעורר אצלו ית'... – ולהעיר מאדה'ז נביאים שבמילואים: "...יש ג' קליפות חושך ענן וערפל . . . הם מתרגשים לכסות כל בעלי בחירות לבלי תת לב להשיב אל ה' לתורתו ועבודתו, ועל המכוס' ומעוטפים בתוך הקליפות הנ"ל אמרו חז"ל יתוש קדמך, כי על הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה, ואם אדם התחתון מקושר באדם העליון אזי הוא למעלה על כל הברואים..." ע"ש. ולהעיר מד"ה ומשה נגש לאדה"ז עם הגהות הצ"צ שנדפס בקונטרס בפ"ע בתשכ"ה, ובש"פ יתרו (כ' שבט) תשכ"ה אמר רבינו מאמר מיוסד על הנ"ל, ובמאמר רבינו הנ"ל בתחלתו מבאר (ע"פ עמק המלך שבהגהות הצ"צ) ג' הענינים דחושך ענן וערפל.

(251) תש"י סט"ו [ועד"ז פר"ת] שבהערה 232: "...ובפרט בריבוי ההעלמות וההסתרים שהאור מתעלם ומסתתר ממדריגה למדריגה עד שיכול לומר לי יאורי כו' וכחי ועוצם ידי כו' -] עד שישכח לגמרי על אלקות ושיאמר לי יאורי כו'..."

(252) תש"י שבהערות 227, 251: "...ברייבוי ההעלמות וההסתרים שהאור מתעלם ומסתתר ממדריגה למדריגה עד שיכול לומר לי יאורי כו' וכחי ועוצם ידי כו', דכ"ז הוא מהעלם והסתר האור ביותר..."

(253) תש"י סט"ו שם: "...דכ"ז הוא בכח הא"ס לעשות העלמות והסתרים כאלו, דכשם שההתפשטות בהאור עד המדרי' היותר אחרונות הוא בכח הא"ס דוקא, הנה כמו"כ הוא כח הא"ס המעלים ומסתיר בריבוי העלמות והסתרים..." ואולי מפרש כאן בפנים, שמ"ש בתש"י הנ"ל "כמו"כ הוא כח הא"ס המעלים ומסתיר בריבוי העלמות והסתרים..." ("כח" בלי ב'), אף שלפנ"ז כתב "בכח הא"ס . . . בכח הא"ס", הוא כדי להבהיר שכאן כוונתו היא (לא ששרש הכח המעלים הוא מאוא"ס, ושהוא מקבל הכח להעלים מאוא"ס, אלא) שהכח המעלים ומסתיר העומד בתוך כל הריבוי העלמות והסתרים הוא אור א"ס בעצמו בלי שום שינוי בענין הא"ס שבו (ולפ"ז לכאורה זוהי הכוונה גם במ"ש לפנ"ז "שההתפשטות בהאור . . . הוא בכח הא"ס דוקא" (כיון שמדמה אותם זל"ז "כשם . . . כמו"כ", וכדלקמן בפנים), אלא שלצורך הבהרה הנ"ל שינה בפעם הג', וממנו למדים לפעם הב').

(254) תש"י ס"ד: "...לפי שהאור הוא א"ס בעצם, ע"כ אין סוף ג"כ להתפשטותו, בריבוי המדריגות וההשתל' עד למטה מטה ממש כו', ובכ"מ שהוא נמשך ומתפשט אינו בהתפעלות והשתנות כלל . . . לפי שהאור הוא אין סוף בעצם, ע"כ הנה גם התפשטותו הוא בבחינת א"ס, שנמשך בכל המדרי' עד המדרי' היותר אחרונות והיותר תחתונות, כמו הברואים היותר שפלים בתכלית, ובכ"מ שהוא נמשך אינו מתפעל ואינו משתנה . . . וזהו למטה מטה עד אין תכלית..." וראה גם תשכ"ד (25:05): "...און ווי ער געפינט זיך אין דעם למטה מטה, שטייט ער אין אן אופן וואס ער איז דארטן אויכעט אין תכלית און אין סוף. וואס מצד דערויף וואס ער איז א פשוט בעצם, איז דערפאר איז התפשטותו אין אן אין סוף ביז למטה מטה. און דערפון איז אויכעט פארשטאנדיק, אז ווי ער שטייט אין דעם למטה מטה, שטייט ער ווי ער איז בפשיטותו, אז ער איז ניט מקבל אויף זיך קיין שינוי והתפעלות..."

סוף²⁵⁴, אט²⁵³ אזוי איז אויכעט אין למעלה מעלה עד אין קץ, אין עילוי אחר עילוי ביו אין קץ, ביו²⁵⁵ וואנעט אז ס'איז אזא מין העלם אז ער קען זאגן <לי²⁵⁵ יאור...> כחי ועוצם ידי, לי יאורי ואני עשיתיני, און²⁵³ אט דארטן שטייט ער אין אן אופן פון אור אין סוף, נאר וואס דען, דאס שטייט אין אן אופן פון העלם אחר העלם.

וואס אט דאס²⁵⁶ איז וואס ער איז ממשיך אין מאמר, איין²⁵⁷ אכן אתה א-ל מסתתר, אז פונקט אזוי ווי דער א-ל (וואס דאס איז חסד א-ל כל היום, דער ענין²⁵⁷ הגילוי, וואס דאס²⁵⁸ איז דער למטה מטה עד אין תכלית) איז נעמט²⁵⁹ זיך דאס

⌘ דקדוקי תורה ⌘

(255) תש"י סט"ו שבעה ערות 232, 251: "...בריבוי העלמות וההסתרים שהאור מתעלם ומסתתר ממדריגה למדריגה עד שיכול לומר לי יאורי כו' וכחי ועוצם ידי כו'...". וראה מ"ש בהערה 232 בטעם שמקדים (גם שם) בפנים "כחי ועוצם ידי" ל"לי יאורי ואני עשיתיני".

(256) "דאס" – אולי קאי על מ"ש לעיל בפנים, שגם בתוך העלם כזה שמצדו יכול לומר כחי ועוצם ידי וכו', נמצא שם האוא"ס באופן דאור אין סוף, ע"ד מה שנתבאר בתש"י סי"ד שגם כפי שהאוא"ס נמצא בתוך ה"למטה" הוא באופן דאור אין סוף – ומפרש כאן בפנים, שזהו הכוונה בההדגשה בתש"י שבהערה הבאה "...דכשם שחסד . . שהגילוי . . כמו"כ מה שמסתתר ומתעלם הוא בחינת אתה ממש", דר"ל שכל מ"ש לפנ"ז בקשר לאוא"ס למטה עד אין תכלית שייך (באופן מקביל) בנוגע לאוא"ס למעלה עד אין קץ. ולפ"ז מה שנמצא בתוך ההסתר הוא "אתה ממש", אוא"ס בלי שום שינוי (כשם שנמצא בתוך הגילוי). ומה שממשיך לקמן בפנים "נעמט זיך דאס פון אתה . . פון אוא"ס . . קען ווערן" (ולא "איז דאס..."), אולי הכוונה בזה היא לה"אתה" ואוא"ס הנמצא בתוך העלם (כנ"ל), ואולי מדגיש בזה (שוב) שמ"ש בתש"י שבעה ערות 253, 261: "...הוא בכח הא"ס לעשות העלמות והסתרים . . הוא כח הא"ס המעלים ומסתיר . . הוא בכח הא"ס דוקא, דרך בכח הא"ס להעלים ולהסתיר..." – כ"ז קאי על הא"ס ("אתה ממש") כפי שנמצא בתוך העלם.

(257) תש"י סט"ו שבעה ערות 253: "...דזהו דכתיב אכן אתה א-ל מסתתר, דזה שמסתתר בריבוי העלמות והסתרים הוא בחינת אתה ממש, דכשם שחסד א-ל [ובהערת רבינו שם: "דכשם שחסד א-ל : להעיר מזח"ג ל, ב"] כל היום, דיום הוא בחינת גילוי, וכמו שהגילוי הוא חסד ושם א-ל, הנה כמו"כ מה שמסתתר ומתעלם הוא בחינת אתה ממש...". תש"א (ועד"ז תרפ"ב) שבמילואים: "...דיום הוא ענין הגילוי...".

(258) תש"י רס"ג [ועד"ז פר"ת ע' רמב]: "...מה שאומר למטה עד אין תכלית, קאי על הגילוי וההתפשטות שהוא . . עד למטה מטה [בבחי' מטה מטה עד אין תכלית]...". ססי"ד: "...וזהו למטה מטה עד אין תכלית, שהוא בהתפשטות ובגילוי...". וראה גם רס"ב [ועד"ז פר"ת]: "...מה שאומרי' למטה עד אין תכלית הכוונה שהגילוי [למטה עד אין תכלית הוא בחי' התפשטות וגילוי האור]...".

(259) בתש"י שבעה ערות 257 לא נזכר בפירוש שא-ל בא מ"אתה" (כ"א שגילוי הוא חסד וא-ל). ואולי מפרש כאן, שמהמשך הענינים שבתש"י שם מובן שר"ל "דכשם . . שהגילוי הוא חסד ושם א-ל" השייך ל"אתה" כמו"ש "אתה א-ל", כמו"כ הוא בנוגע ל"מסתתר". וראה תש"י לפנ"ז שבעה ערות 253: "...דכשם שההתפשטות בהאור עד המדרי' היותר אחרונות הוא בכח הא"ס דוקא, הנה כמו"כ הוא כח הא"ס המעלים ומסתיר בריבוי העלמות והסתרים. דזהו דכתיב אכן אתה א-ל מסתתר..." (ומ"ש בפנים "נעמט זיך פון" (ולא "איז דאס"), ראה הערה 256 ותרנ"א דלקמן). וראה מים רבים פקנ"ט ותרנ"ט הנ"ל בפנים

פון²⁵⁶ אתה, אמ²⁵⁷ אזוי איז אויכעט אט דאס וואס מסתתר, דער²⁶⁰ העלם אחר העלם, איז דאס אויכעט – נעמט זיך דאס פון²⁵⁶ אתה, אז²⁶¹ דוקא פון אור אין סוף, דערפון קען ווערן דער ענין פון למעלה עד אין קץ, דער העלם²⁶¹ אחר העלם. וכמבואר בארוכה אין המשך²⁶² פון רס"ו און ע"ב²⁶³ ובכמה מקומות פון רבי'ן נ"ע²⁶⁴, אז²⁶⁵ פונקט אזוי ווי דער כח הבלי

⌘ דקדוקי תורה ⌘

(שבמילואים להערה 235): "...פי' אתה הוא בחי' גילוי לנוכח, וכשם שאתה הוא בבחי' הגילוי, כמ"כ אתה ממש הוא מסתתר..." ע"ש. תרנ"א ר"ע קלג: "...עצמות אוא"ס ממש. וז"ש אכן אתה א"ל מסתתר, אתה הוא בחי' עצמות שמשם נמשך הגילוי אור, הוא עצמו המסתתר בבחי' העלם אחר העלם..." (260) אולי מפרש בזה, שמ"ש בתש"י שבהערה 257 "...שמסתתר בריבוי העלמות והסתרים..." הוא ביאור למ"ש לפנ"ז ברס"ו (שבהערה 57) "...למע' מע' עד אין קץ. . שהוא בהעלם אחר העלם..." וע"ד מ"ש בתש"י שבהערה 227 "...בריבוי ההעלמות וההסתרים שהאור מתעלם ומסתתר ממדריגה למדריגה..." וראה תרנ"א שבהערה הקודמת: "...המסתתר בבחי' העלם אחר העלם..." (261) תש"י סוסט"ו (שבהערה 257) [ועד"ז פר"ת]: "...כמו"כ מה שמסתתר ומתעלם הוא בחינת אתה ממש. דזהו מה שא' בס"י עומק רום ועומק תחת, דכשם שעומק תחת שהוא הגילוי וההתפשטות עד מדרי' היותר אחרונות הוא בחינת כח הא"ס, הנה כמו"כ עומק רום בעילוי אחר עילוי הוא בכח הא"ס דוקא, דרק בכח הא"ס להעלים ולהסתיר בריבוי מיני העלמות והסתרים, דזהו אור אין סוף למעלה עד אין קץ". ואולי מפרש כאן, שמ"ש בתש"י הנ"ל "...בריבוי מיני העלמות והסתרים..." הוא ביאור למ"ש לפנ"ז ברס"ו (שבהערה 57) "...למע' מע' עד אין קץ. . שהוא בהעלם אחר העלם..." וע"ד מ"ש בהערה הקודמת – ואולי הצורך בב' הביאורים הוא ש"בריבוי העלמות והסתרים" הוא ענין הכמות, ואילו "בריבוי מיני העלמות והסתרים" הוא ענין האיכות. (262) ברשימת רבינו (הנ"ל הערה 70): "אדנ"ע: המשך רס"ו ד"ה אדם כי יקריב, והסמוכים." – קטעים השייכים מד"ה אדם כי יקריב [בהשוואה לאוה"ת שעליו מיוסד] הובאו כאן במילואים על הסדר. (263) ראה תער"ב ח"א ע' כ. שם ע' שב-שג (שבהערות 272, 282). שם ח"ב ע' תתקמ (שבהערה 268). שם ע' תתר-א' (שבהערה 282). וראה גם שם ח"ג ע' א'תעד. (264) ראה תרנ"א ע' קל-קלג (שבהערות 259, 260). תרנ"ז ר"ע מח, תרס"ד ע' ע' קלח [יב], עטר"ת ע' ב וע' כב, שם ר"ע קצ ור"ע קצב (שבהערות 265, 268, 280, 282). תרמ"ג ע' פא, תרס"א ע' קעז (שבהערה 282). עת"ר ר"ע קא [ע' קמ] (שבהערות 280, 282, 283). פר"ת ע' קעג-קעד (שבהערות 272, 274). ועוד. ולהעיר מתרפ"ד ר"ע קצב: "...אתה א-ל מסתתר. . שניהם בחי' אלקות בשוה כו', ואדרבא שרש כח המסתיר למע' מבחי' כח הגילוי (וכמבואר בארוכה בד"ה וידעת היום רנ"ז)..." ע"ש. (265) תרס"ו שבהערה 262 (ע' קפח-קפט [רנא]): "...בכלל בחי' היכולת שבעצמות הוא ג"כ היכולת להיפך, לצמצם גילוי האור שיאיר רק בגבול ותכלית כו', וכידוע דכל אור וגילוי א"א שיצמצם ויגביל א"ע בהמשכתו כו', כ"א מאין שנמשך האור והגילוי משם נמשך הכח לצמצם ולהגביל כו', דבעצמותו ית' הוא בבחי' כח ויכולת כו', דכשם שביכולתו להאיר כך ביכולתו שלא להאיר. . וכמו"כ ביכולתו לצמצם ולהגביל כל גילוי. . וכשם שהיכולת להאיר בבחי' א"ס נק' כחך הגדול, כמו"כ היכולת לצמצם האור והזיו שהוא א"ס ממש שיהי' הגילוי רק בבחי' קו ומדה, היפך מהות הזיו שהוא א"ס, הרי כח יכולת וגבורה זו נק' ג"כ בכחך הגדול. . דבעצמות הכל הוא בבחי' יכולת, דביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר, ומזה הוא בהאור בחי' הגילוי. . ובחי' ההעלם. . ובד"כ הוא בחי' כח הבלי גבול ובחי' כח הגבול. . בחי' הגילוי הוא בחי' כח הבלי גבול. . ומבחי' ההעלם הוא בחי' כח הגבול..." (וראה הערות 269, 270) ע"ש. וראה עטר"ת [ועד"ז תרפ"ו] שבמילואים: "...דאמיתת הענין מה שהעצמות נק' א"ס

גבול²⁶⁶, איז פון²⁶⁵ וואנעט נעמט²⁶⁷ זיך דאס? נעמט זיך דאס פון בלי גבול
האמיתי²⁶⁸. אט²⁶⁵ אזוי איז אויכעט דער כח המגביל²⁶⁹, און *נאך²⁷⁰ נידעריקער –

דקדוקי תורה

הו"ע. . שלילת הגבול ושלילת הבלי גבול שלילת החיוב ושלילת השלילה. . המשכה מהעצמות. . היא גם כח הגבול. . דכשם שנמשך בחי' כח הבל"ג מן העצמות כמו"כ נמשך גם כח הגבול... (וראה הערה 268). וראה גם תרס"ד שבמילואים: "...דכח הגבול הוא מבחי' כח העצמו' ממש כמו כח הבל"ג...". תרנ"ז ועטר"ת [ועד"ז תרפ"ז ותצ"ז] שבמילואים. עטר"ת שבמילואים להערה 280. ה'ש"ת (ע' 160) שבמילואים להערה 282. וראה הערות 266, 267.

266) אולי מבהיר בזה, שמ"ש בתרס"ו שבהערה הקודמת "...באוא"ס. . שהעצמות בכחו ויכולתו להאיר אור. . היכולת להיפך, לצמצם גילוי האור שיאיר רק בגבול ותכלית..." – אין כוונתו ליכולת להאיר אור שהוא מוגבל בשעת התגלותו מהמאור (אף שבודאי יכול עצמותו ית' להאיר גם אור כזה), אלא הכוונה ליכולת לצמצם ה"כח הבלי גבול", היינו האוא"ס שכבר נמשך בגילוי לפני הצמצום (כמו שהוא קודם עלות הרצון, כמ"ש בתרס"ו שם לקמן (ע' קפט [ר"ע רנב]) שבהערה 262) – וכדמוכח ממ"ש שם "דכל אור וגילוי א"א שיצמצם ויגביל א"ע בהמשכתו", שמדובר באור שנמצא במציאות לפני שמגבילים אותו, ולכן שייך קס"ד שיוכל לצמצם את עצמו. ולכאורה מוכרח לפרש כן גם ע"פ מ"ש בהערה הבאה, שהכוונה בהנ"ל היא שזהו רק ביכולת העצמות.

267) "נעמט זיך. . פון. . נעמט זיך. . דוקא פון" – אולי מבאר בזה, שמ"ש בתרס"ו שבהערות 265, 266 "...בכלל בחי' היכולת שבעצמות הוא ג"כ היכולת להיפך, לצמצם..." – אין כוונתו להבהיר שיש לעצמותו ית' היכולת לצמצם, אלא הכוונה היא שזהו רק ביכולת העצמות, ולא בכחם (מצ"ע) של כל המדרגות שלמטה מעצמותו ית' – וכדמשמע מהראי' שמביא ע"ז בתרס"ו הנ"ל "וכידוע דכל אור וגילוי א"א שיצמצם..." (במקום להביא ראי' מהענין דכל יכול), וממה שממשיך שם לקמן "כללות ענין היכולת הו"ע בחי' כח. . דפי' כח בעצמותו ית' הו"ע היכולת, וכשם שהיכולת להאיר בבחי' א"ס נק' כחך הגדול, כמו"כ היכולת לצמצם. . נק' ג"כ כחך הגדול" (וראה הערה הבאה), ע"ש. ולהעיר שלכאורה מוכרח לפרש עד"ז באוה"ת (שבמילואים להערה 262) שעליו מיוסד תרס"ו הנ"ל, ע"ש.

268) "בלי גבול האמיתי" – אולי מפרש בזה, שהכוונה בגדלות יכולת העצמות הנזכר בתרס"ו שבהערות 265, 267 ("...בכחך הגדול, דפי' כח בעצמותו ית' הו"ע היכולת. . נק' כחך הגדול. . נק' ג"כ בכחך הגדול") היא לזה שאין ביכולת העצמות שום הגבלות כלל (ואולי הטעם שמפרש כן הוא כי דוקא גדלות זו (העדר ההגבלות לגמרי) שייך רק ב"כחך", יכולת העצמות) – וכמ"ש בתרס"ו (ד"ה ויולך) שבמילואים: "...ענין א"ס הוא ב' דברים. . והב' ענין א"ס שהוא בלי גבול ממש, היינו שאין לומר בו איזה ענין פרטי ולתארו באיזה הגבלה שיהי'. . ואף לא בבחי' בלי גבול ובבחי' גבול. . וז"ע א"ס, שלילת כל התוארים, שלילת הגבול ושלילת הבלי גבול שלילת החיוב ושלילת השלילה. . דכ"ז אינו שייך רק בבחי' העצמות ממש שמציאותו מעצמותו. . בזה דוקא שייך לומר אמיתית ענין א"ס. . בחי' עצמות ממש הוא בחי' א"ס האמיתי. . מהותו ועצמותו ית'. . הוא לבדו הקדמון, והוא לבדו בחי' הא"ס האמיתי. . בבחי' בל"ג באמת..." ע"ש. תער"ב ח"ב [ועד"ז תרצ"ד] שבמילואים: "...וכמ"ש בדרוש יו"ט של ר"ה רס"ו, דאמיתי' ענין א"ס הוא הבל"ג האמיתי, והיינו אמיתי' השלילה מכל דבר, וכמו שלילת החיוב ושלילת השלילה שלילת הגבול ושלילת הבלי גבול..." עטר"ת [ועד"ז תרפ"ז] שבהערה 265. ולהעיר מהחידוש שבהמבואר בפנים (בנוגע לכח הגבול) ע"פ מ"ש בתער"ב ח"א שבמילואים.

269) "כח המגביל" – לכאורה הכוונה לכח הגבול שבאוא"ס שלפני הצמצום (בחי' עלות הרצון, כמ"ש מתרס"ו בהערה 266), וכמ"ש בתרס"ו שם לקמן (ע' קצג [רנז]) שבהערה 262: "...הקו, שהוא המשכה שבבחי' גבול ומדה, ושרש המשכתו הוא מבחי' כח הגבול שבא"ס. . הקו כשנמשך בגילוי הוא בבחי' גבול ממש לגבי א"ס. . אמנם בחי' כח המשכת גבול זה כשכלול בא"ס אינו גבול ממש, רק כח המגביל

דער כח²⁶⁵ הגבול²⁷⁰, נעמט²⁶⁵ זיך דאס אויכעט דוקא²⁶⁷ פון דעם בלי גבול האמיתי²⁶⁸. והראי²⁷¹, אז ס'קען דאך נישט זיין אז מ'זאל מגביל זיין <א כח...> דעם כח הבלי גבול²⁶⁶, סיידן²⁷¹ דורך א ענין וואס דאס איז העכער פון עם. וואס²⁷² מצד דערויף איז, אדרבה, <נאך מער מוכרח צו זאגן...> מוכרח צו זאגן נאך *מערער, אז דער כח הגבול איז נאך *העכער אין דעם אתה ווי דער ענין פון אל²⁷³ — אז דער מסתתר²⁷⁴ איז נאך *העכער איז דעם אתה ווי דעם ענין פון אל²⁷³. און ווי ער

— דקדוקי תורה —

שממנו יומשך הקו בבחי' גבול כו', אבל הכח המגביל הוא בבחי' א"ס באמת...". וראה הערה הבאה. (270) "נאך נידעריקער . . הגבול" — אולי הכוונה להכלים דאצילות, ש"לגבי א"ס" שלפני הצמצום הם גבול ממש (במכ"ש מהקו עצמו — ראה תרס"ו שבהערה הקודמת), וגם בתוך אצילות פועלים איזה הגבלה (דלא ככח המגביל שבאוא"ס שלפני הצמצום שפועל הגבלה רק לאחר הצמצום — ראה תרס"ו הנ"ל), וכמ"ש בתרס"ו הנ"ל (ע' קצג [רנז]): "...בכלים דאצילות, הגם שבודאי מגבילים גם באצילות, מאחר שהן כח הגבול ה"ה מגבילים בפועל ג"כ, אמנם בחי' גבול זה הוא בחי' בלי גבול ממש . . מה שמגביל באצילות, הגבלה זו גופא היא בבחי' בלי גבול . . דבחי' הגבול שבכח האצילות הוא בחי' בל"ג ממש לגבי גבול בפועל דבי"ע...". ע"ש. ואולי מפרש כאן בפנים, שמ"ש בתרס"ו שבהערות 281, 265 "ביכולתו לצמצם ולהגביל כל גילוי . . זהו עיקר בחי' הכח והגבורה . . לצמצם ולהגביל כל בחי' גילוי אור", היינו שגם הכח להגביל הגילויים דאוא"ס שלאחר הצמצום בא מיכולת העצמות.

(271) תרס"ו שבהע' 265: "...דכל אור וגילוי א"א שיצמצם ויגביל א"ע בהמשכתו כו', כ"א מאין שנמשך האור והגילוי משם נמשך הכח לצמצם ולהגביל . . היכולת לצמצם האור והזיו שהוא א"ס ממש שיהי' הגילוי רק בבחי' קו ומדה, היפך מהות הזיו שהוא א"ס, הרי כח יכולת וגבורה זו נק' ג"כ בכחך הגדול". (272) תרס"ו שבהערות 265, 271: "...אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול . . היכולת לצמצם האור והזיו שהוא א"ס ממש . . נק' ג"כ בכחך הגדול כו', ואדרבה זהו עיקר בחי' הכח והגבורה להעלים ולהסתיר כו', וכמו"כ לצמצם ולהגביל כל בחי' גילוי אור כו', וזה"ע שרש הגבורות במקורן למעלה מהחסדים, כי בחי' גילוי האור זהו כמו בחי' החסד להיות מים יורדים מגבוה לנמוך, אבל בחי' הסתלקות האור במאור זהו בחי' גבורות, ובחי' התכללות זו הוא עילוי נפלא מאד...". תער"ב ח"א ע' שב (שבהערה 282): "...גם מכח הגבול היינו יודעים מציאות העצמות שה"ז מן העצמו' כו', ועוד זאת דמזה דוקא אנו יודעים את כח העצמות כו', וכנודע דכח העצמו' הוא בכח הגבול יותר מבכח הבל"ג כו', וכמ"ש במ"א דרשימו הוא מבחי' עצמות א"ס בבחי' פנימיות יותר, וכמו עד"מ הזריקה שהיא בכח דוקא ובעצם היד לא ע"י האצבעות כו', וזהו נטל צרורות וזרקן כו'...". ע"ש. וראה פר"ת שבהערה 274. ואולי מרמז כאן בפנים, שע"פ מ"ש בתש"י שבהערה 257 בפירוש הכתוב "אכן אתה אל מסתתר", מובן שי"ל כן גם בהכתוב "אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול" שבתרס"ו הנ"ל.

(273) אולי מפרש כאן בפנים, שמ"ש בתש"י שבהערה 257 "אתה ממש" בנוגע להסתהר ("...דזה שמסתתר בריבוי העלמות והסתרים הוא בחינת אתה ממש . . מה שמסתתר ומתעלם הוא בחינת אתה ממש..."), משא"כ בנוגע להגילוי — הוא כדי לרמז שאע"פ שב' הכחות דגילוי והסתהר הם שייכים לבחי' אתה, מ"מ רק כח ההסתהר הוא בחי' אתה ממש.

(274) פר"ת שבמילואים: "...שהכח ההסתהר דש' אלקים הוא כח הא"ס כמו כח הגילוי דש' הוי', ואדרבא דכח ההסתהר מושרש בעצמות יותר מכח הגילוי, וכמ"ש אכן אתה אל מסתתר, שההסתהר הוא מבחי' עצמות א"ס . . וכידוע דבאוא"ס הגבורות קודמים אל החסדים . . ובאמת ענין אתה אל מסתתר הוא למעלה מענין הצמצום . . ההסתהר שלמטה הוא קדום לכח הגילוי . . שבחי' ההסתהר הזה שהוא בחי'

בריינגט דארט די דוגמאות²⁷⁵ ומשלים, ווי דאס איז למטה²⁷⁶ מן הצמצום — ווי דאס איז אין עולמות דא למטה אין כלים²⁷⁷ באבי"ע²⁷⁸, און *נאך העכער אין כלים²⁷⁷

דקדוקי תורה

החשך שלמטה קדום לכת הגילוי, דבשביל זה הוא כל הגילוי בכדי שיהי' התהוות הזאת . . הרי כוונת ההתהוות קדום אל כת הגילוי כו'. וזהו אתה א"ל מסתתר, שההסתר הוא מבחי' עצמות א"ס... ע"ש. (275) תרס"ו שם לקמן שבהערה 277 (ע' קצא-קצב [רנה-רנו]): "...ויובן דוגמת זה עד"מ באדם התחתון, כשפועל בכח שבידו לכתוב וכדומה, הרי הי' כח שביד מתפשט הרבה מאד, ויש בכלי היד כח רוחני מכח היד עצמה שפעולתו לעצור ולעכב בלתי תתפשט אלא בקצבה וגבול כך וכך, דהיינו לכתוב אות אל"ף לבד וכדומה . . והדוגמא מזה יובן בכלים דאצילות..." ע"ש.

(276) תרס"ו שם לפנ"ז שבהערה 265 (ע' קפט [ר"ע רנב]): "...וזהו בחי' כח הבלי גבול ובחי' כח הגבול שבא"ס כו'. וזהו ג"כ ענין ב' מיני ההמשכות שאחר הצמצום, שזהו המשכת בחי' סוכ"ע והמשכת בחי' ממכ"ע כו'. וזהו ההפרש לאחר הצמצום בין המשכת בחי' סוכ"ע להמשכת בחי' ממכ"ע, דהיינו בחי' מל' דא"ס כמו שהוא לאחר הצמצום דמ"מ הוא בבחי' בלי גבול, והמשכת הקו שהוא ההמשכה שבבחי' גבול ומדה, והיינו דהמשכת הסובב הוא מבחי' כח הבלי גבול דבאוא"ס (והיינו קודם עלות הרצון, דבאוא"ס עצמו הוא מקור בחי' הסובב . .), ולזאת גם לאחר הצמצום הוא בבחי' בלי גבול כו', והוא להיות רק בבחי' סובב ומקיף כו', והמשכת בחי' ממכ"ע הוא מבחי' כח הגבול (דזהו מה שיש באוא"ס שרש לספירות כו' כמשנת"ל), לזאת נמשך אור שהוא בבחי' גבול ומדה כו'..."

(277) תרס"ו שם לקמן (ע' קצ-קצא [רנג-רנד]): "...בענין הכלים דאצי' . . בהאורות דאצילות . . שהתפשטותן הוא בבחי' א"ס, והכלים מגבילים להיות המשכתן בבחי' גבול . . בכלים דאצילות, אם נאמר שהן בבחי' גבול ממש, איך מתלבש בהן האור שבבחי' א"ס ובלי גבול . . אם נאמר שהן כמו גבול דבי"ע ח"ו . . דבאמת . . אין ערוך כלל לגבול החיות אלקי שבנבראים לענין גבול שבכלים דאצילות, הגם שיקראו שניהם בשם א' ובלי גבול . . כלים דאצילות אין להם סוף ואין להם קץ כלל..." (שם ע' קצב-קצג [רנו-רנז]): "...בכלים דאצילות, שזהו מה שבכח הפועל דאצילות היינו בכח הגילוי כלול בו כח הגבול להגביל את האור . . רק בהאור כמו שנמשך חוץ לאצילות דוקא כו', ולא יקרא זאת גבול כלל . . וממילא הרי הכח הגבול אינו גבול באמת . . דמה שמגביל בפועל זהו כאשר האור נמשך חוץ לאצילות, היינו שההשפעה שבבי"ע תהי' בבחי' גבול, אבל באצילות גופא אינו בבחי' גבול בפועל כ"א גבול בכח, וגבול בכח אינו הגבלה . . גם כמו שמתלבשין בהכלים ה"ה בבחי' א"ס להתפשטותן . . עם היות שמגבילים את האור להיות בבחי' חכמה וחסד . . בעצם הן בבחי' פשיטות ממש, רק נראים כגון הכלים . . לא שיש ח"ו גבול זה באצילות, כי באצילות הוא רק בחי' כח הגבול, היינו גבול בכח לא בפועל, וההגבלה בפועל היא בהמשכת האור בבי"ע, לא כמו שהוא באצילות כו'. והגם . . דלמעלה אין כח חסר פועל . . מ"מ הרי הפועל הוא לפי אופן מדרי' הכח דוקא . . הגם שבודאי מגבילים גם באצילות . . אמנם בחי' גבול זה הוא בחי' בלי גבול ממש, ולהיות מזה הגבלה ממש בבי"ע זהו דוקא בהאור הנמשך חוץ לאצילות ומתלבש בהנבראים, שם הוא הגבול בפועל היינו בבחי' גבול ממש . . דבחי' הגבול שבכח האצילות הוא בחי' בל"ג ממש לגבי גבול בפועל דבי"ע..." וראה הערה הבאה.

(278) קשה להבחין, אבל לכאורה מסתבר שהכוונה היא "באבי"ע" (כפנים), ולא "בבי"ע". ומה שלפ"ז מזכיר אצילות ב' פעמים ("באבי"ע . . דאצילות"), אולי מרמז בזה לב' הדרגות שבענין הגבול דכלים דאצילות: הגבול בפועל שפועלים בבי"ע, והגבול בכח (שהוא "בל"ג ממש לגבי גבול בפועל דבי"ע") שמגבילים באצילות, כמ"ש בארוכה בתרס"ו שבהערה הקודמת. ואולי גם מרמז למ"ש בתרס"ו לקמן (ד"ה קדושים תהיו) ע' רז [עדר]: "...למ"ד כלים דז"א שנעשים נר"ן לבי"ע, שזהו אור הנשמה דבי"ע, שמזה נבראו הכלים די"ס דבי"ע..." (ולהעיר ממ"ש ברשימת רבינו שבהערה 262 "והסמוכים") ע"ש — והיינו שיש ב' דרגות בהכלים דאצילות עצמם, כפי שירדו לבי"ע כדי לברוא הכלים דבי"ע ("כלים

דאצילות²⁷⁸, ביז²⁷⁹ אין לפני הצמצום, ביז אין²⁸⁰ עצמות וואס דארט איז דאס דער ענין היכולת, יכולת להאיר ו>ל...²⁸¹ יכולת²⁸⁰ שלא להאיר. וואס²⁸² דארט זיינען

דקדוקי תורה

באבי"ע"), וכפי שהם במקומם ("כלים דאצילות"). ואולי מבהיר בזה, שמ"ש בתרס"ו שבהערה הקודמת "וההגבלה בפועל היא בהמשכת האור בבי"ע" (ועד"ז כמ"פ), היינו כשהאור נמשך בבי"ע ביחד עם הלמ"ד כלים דאצילות (כנ"ל).

279) תרס"ו שם לפני"ז שבהערה 276: "...וזהו ב' המדרי' שיש באור הא"ס שלפני הצמצום, כמו שהוא קודם עלות הרצון שהוא בבחי' א"ס והיינו שביכולתו להוות ספי' עד אין קץ כו', ובחי' עלות הרצון שהוא בחי' היכולת על ע"ס כו', כנ"ל בד"ה כי עמך כו'. וזהו בחי' כח הבלי גבול ובחי' כח הגבול שבא"ס כו'..."

280) תרס"ו שם לפני"ז שבהערות 124, 265 (ע' קפח-קפט [ס"ע רנא]): "...וזהו למעלה עד כו' ולמטה כו', דאין הכוונה ענין מעלה ומטה כ"א בחי' ההעלם והגילוי בהאור, דבעצמות הכל הוא בבחי' יכולת, דביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר, ומזה הוא בהאור בחי' הגילוי וההתפשטות של האור ובחי' ההעלם להיות כלול במאור כו'. ובד"כ הוא בחי' כח הבלי גבול ובחי' כח הגבול..." שם לפני"ז שבהערה 265 (ע' קפח [רנ-רנא]): "...דבעצמותו ית' הוא בבחי' כח ויכולת כו', דכשם שביכולתו להאיר כך ביכולתו שלא להאיר אור. . . כללות ענין היכולת הו"ע בחי' כח. . . דפי' כח בעצמותו ית' הו"ע היכולת..." וראה עת"ר [ועד"ז תרפ"ד] שבהערה 124 (שבמילואים): "...בחי' היכולת שבעצמות ממש, מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר, דשם הכל א' ממש דהיינו בחי' היכולת שבעצמות כו', ומזה הוא [גם] בגילויים דאוא"ס (שלפני הצמצום כו') מה שאוא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית. . . דבעצמות [הרי] אין זה ב' ענינים ח"ו כ"א בחי' היכולת שבו, דענין היכולת הוא שיכול כך ויכול כך כו' שז"ע כל יכול..." ע"ש. עטר"ת שבהערה 124 (שבמילואים): "...בעצמו אינם בבחי' כחות ח"ו, והוא בחי' היכולת מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר. . . שאין זה ב' ענינים כ"א ענין א', והוא ענין היכולת שהוא ית' כל יכול..."

281) "ו(ל...) יכולת" – לכאורה נאמר כן בפשטות. וראה תרס"ו שבהערה הקודמת: "...וכך ביכולתו להעלים בחי' האור והגילוי שיוכלל בעצמותו. . . וכמו"כ ביכולתו לצמצם ולהגביל כל גילוי. . . וכשם שהיכולת להאיר בבחי' א"ס. . . כמו"כ היכולת לצמצם האור והזיו שהוא א"ס ממש. . . ואדרבה זהו עיקר בחי' הכח והגבורה להעלים ולהסתיר כו' וכמו"כ לצמצם ולהגביל כל בחי' גילוי אור..." ע"ש.

282) תער"ב שבהערה 272: "...דכח הגבול הוא ג"כ כח העצמו', וכמו"כ כח הבל"ג אינו עצמו' ממש, שהרי עצמו' הוא למע' מבחי' גבול ומבחי' בל"ג ושניהם שוין לגבי'..." תער"ב שבמילואים: "...וזהו משלימות העצמות להיות ב' קוין דוקא. . . ובעצמות זהו מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר. . . שזהו משלימות העצמות להיות ב' קוין אלו כו', וע"כ שניהם שוין לפניו ית'..." ע"ש. עת"ר [תרפ"ד] שבהערה 280: "...שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר, דשם הכל א' ממש..." ה"ש"ת [תש"ח] שבמילואים: "...דפי' יכולת הוא דהן ולא עומדים בהשואה גמורה..." ע"ש. וראה תרפ"א שבמילואים: "...וכח הגבול הוא באוא"ס שלפני הצמצום מצד שלימות העצמות, דשלימות העצמות הוא בכל הכחות בשוה, וכשם שהוא שלם בכח הגילוי בגילויים והתפשטות, כמו"כ הוא שלם בכח ההעלם להעלים ולהגביל..." תשי"א (מתרצ"ד) שבמילואים: "...דביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר הם ב' קוין שקולין באוא"ס. . . כאמיתו שהוא בהב' קוין בשוה..." ע"ש. תרס"א [ועד"ז תרפ"ב] שבמילואים: "...הקוין חו"ג שבעצמות [שהם קוין שקולים ממש]. . . והן שם בבחי' השוואה וההתכללות בתכלית..." ע"ש. ולהעיר מתרמ"ג (ועד"ז תרצ"ז) שבמילואים: "...שהם כח הגבול ומ"מ הם א"ס עצומה" שלפני הצמצום כמו כח הא"ס הבע"ג, ואינו שייך לומר שהכח הבע"ג הוא למעלה מכח הגבול, שבוזה אתה מחסר שלימותו..." וראה גם שער היחוד, תרמ"ז, ועוד שבמילואים. תרס"ד שבמילואים להערה 265.

דאס בשוה. דערנאך²⁸³ קומט דאס אראפ אין אור אין סוף למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, וואס דאס איז דער ענין פון אכן אתה אל מסתתר, <בזו אין אסת...²⁸⁴> בזו אין א מסתתר בפועל, בזו אין אן אופן פון עולמות דקליפה – דקליפין²⁸⁵ (ווי ער זאגט אין תורת הבעל שם טוב²⁸⁵), בזו אין עבודת האדם, אז דאס בריינגט צו כחי ועוצם ידי, צו לי יאורי ואני עשיתיני.

וואס אט דאס איז וואס אין ביידע ענינים זאגט מען <אז²⁸⁶ אור אין סוף... ביידע ווערן אנגערו...> – אז ביידע ענינים שטייט²⁸⁶ אויף אור אין סוף, אז אור אין סוף איז למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית. נאר דער חילוק איז, אז למטה עד אין תכלית איז אט דאס נעמט זיך פון דעם כח וואס ער איז ממשיך און דעם כח וואס ער איז מאיר; דער למעלה²⁸⁷ עד אין קץ איז דאס איז דער ענין וואס ער שטייט בהעלם אחר העלם, דער²⁸⁸ כח שלא להאיר, דעם כח אויף להעלים ולצמצם. און אט דאס איז ער דערנאך ממשיך, אז דאס איז דער ענין פון אוצר (וואס אוצר איז דאך אויכעט ענינו וואס דאס איז העלם), אז נישט נאר מ'ניט לנצח המלחמה דעם

דקדוקי תורה

(283) עת"ר [ועד"ז תרפ"ד] שבהערות 280, 282: "...ומזה הוא [גם] בגילויים דאוא"ס (שלפני הצמצום כו') מה שאוא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית...".

(284) ראה תוי"י (שלפני תורת הבעש"ט שבפנים) שבמילואים להערה 70: "...מ"ש בתיקונים . . לגבי חייביא אשתני הקב"ה ואסתתר בכמה לבושין ובכמה כסויין ובכמה קליפין . . וז"ש אסתירה פני מהם . הרי שיש כמה לבושין וכסויין שהקב"ה מסתתר בהם . . שידע אדם . . כלל גדול, שאין שום מסך מבדיל בינו לבין אלדיו בשעת תורה ותפלה, גם שיעלו לפניו כמה מחשבות זרות שהם לבושין וכסויין שהקב"ה מסתתר שם, מ"מ אחר שידע אדם שהקב"ה מסתתר שם, אין זה הסתרה... ע"ש.

(285) ראה כש"ט שבהערה 87: "...חזר הקב"ה ונסתתר בכמה כסויין ובכמה קליפין . . חזר ונסתתר בכמה קליפין . . ונסתתר מן חייביא בכמה קליפין...", וראה זח"א שבהערה 89.

(286) ראה עד"ז לעיל בפנים ליד הערה 54: "...ער האט מבאר געווען די למטה עד אין תכלית, אויף פארשטייען דעם ענין פון למעלה עד אין קץ, וואס מ'זאגט דאס אויכעט אויף אור אין סוף... – וראה מ"ש בהערה הנ"ל מתש"י "כשם שאוא"ס הוא למטה . . כמו"כ הוא אוא"ס למע'..."

(287) [קשה להבחין אם הכוונה למסקנא היא "למעלה", או "דמעלה", או רק "מעלה". וילע"ע].

(288) תרס"ו שבהערות 265, 267, 280, 281: "...דבעצמותו ית' הוא בבחי' כח ויכולת . . ביכולתו שלא להאיר אור . . וכך ביכולתו להעלים בחי' האור והגילוי שיוכלל בעצמותו . . דפי' כח בעצמותו ית' הו"ע היכולת . . היכולת לצמצם האור והזיו שהוא א"ס ממש שיהי' הגילוי רק בבחי' קו ומדה . . כח יכולת וגבורה זו נק' ג"כ בכחך הגדול כו', ואדרבה זהו עיקר בחי' הכח והגבורה להעלים ולהסתיר כו', וכמו"כ לצמצם ולהגביל כל בחי' גילוי אור . . מזה נעשה בהאור . . בחי' העלי' והתכללות שיתעלם האור בעצמותו ויהי' האור כלול במאור כו', ובכלל זה הוא ג"כ בחי' הצמצום וההגבלה שהאור הבלי גבול יהי' בבחי' גבול ומדה כו'. וזהו למעלה עד כו'..."

ענין פון למטה עד אין תכלית, נאר אויך מ'ג'ט דעם ענין – מבזבו דער אוצרות, דעם ענין פון למעלה עד אין קץ.

און²⁸⁹ דורך דערויף זיינען די אנשי הצבא מנצח די מלחמה, אז אע"פ וואס מ'ג'ט דאס די פקידי החיל, אבער דאס איז דאך די כוונה, אז דורך די פקידי החיל זאל דאס אנקומען צו אנשי הצבא. און ווער זיינען די מנצח די מלחמה²⁹⁰ בפועל? איז דאך דאס די אנשי הצבא. וואס דערפאר ווערן זיי אנגערופן בשם צבאות השם, וואס אט דעמאלט, על דרך ווי בימי צאתך מארץ מצרים איז דאך דעמאלט געווען דער²⁹¹ יצאו צבאות הוי' – דער יצאו מארץ מצרים על צבאותם, און דעמאלט ווערן דאך אידן אנגערופן בשם צבאות²⁹² השם, איז אט אזוי איז אויכעט אראנו נפלאות בביאת משיח צדקנו, ע"י העבודה במשך זמן הגלות ביציאה במלחמה, אין אן אופן וואס מ'נעמט דער אוצר פון יראת שמים, וואס דורך דערויף האט מען דעם אוצרות שלמעלה, איז מנצח די מלחמה, ובני²⁹³ ישראל יוצאים ביד רמה, ע"י משיח צדקנו בקרוב בימינו.

דקדוקי תורה

(289) [מכאן ואילך נאמר בניגון של סיום מאמר].

(290) [קשה להבחין אם הכוונה ל"מנצח די מלחמה בפועל?", או "מנצח די מלחמה? בפועל איז..."].
(291) תש"י ס"י: "...ועש"ז נקראים ישראל צבאות הוי', וכמ"ש ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים. הנה צבאות הוי' הכוונה הוא על ישראל, וכמ"ש ויהי בעצם היום הזה הוציא הוי' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם. . . וכן ביציאת מצרים מזכיר לצבאותם דוקא, וכמ"ש כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים...".

(292) [קשה להבחין, אבל לכאורה נאמר "צבאת השם". וילע"ע].

(293) ראה גם שיחה ו שלפני המאמר (12: 25): "...כאמור כמה פעמים, ווי דער רבי דער בעל ההילולא האט געזאגט, אז ס'איז די לעצטע טעג אין גלות, און דער אויבערשטער ברענט די ווענט פון גלות, און ס'אט אט איז יוצאים ביד רמה..." ע"ש. וראה זח"ג קכה, א (רע"מ): "...ישראל תלמידי חכמים ובגיניהו אתמר (שמות יד) ובני ישראל יוצאים ביד רמה. . . בפורקנא בתרייתא, דישראל. . . מסטרא דאילנא דחיי דאינון נ' שנין דיובלא, אתמר בהון (שם יט) המה יעלו בהר, ובהון (שם יד) ויסע מלאך הא-להים ההולך לפני מחנה ישראל, ולון אתמר (שם יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים, דאינון ענני כבוד, ואביא אתכם אלי, ובני ישראל יוצאים ביד רמה, הכי יפיק לתלמידי חכמים בכל האי יקר..." – וראה אג"ק ("ח"י שבט תשי"ז) שבמילואים: "...ובמהרה בימינו יקוים ג"כ היעוד, דיטעמו כל ישראל מאילנא דחיי דבי' יפקון מן גלותא ברחמים. . . ישראל ת"ח דבגיניהו איתמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה, דהכי יפיק בכל האי יקרא בפורקנא בתרייתא..." ע"ש. אוה"ת פנחס (ח"ו) ע' א'תתקמב [ח"ד ע' א'רד]: "...הנה ישכיל עבדי וגבה מאד ה' עליות המל' לע"ל אחותי רעייתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל בחי' ה', כמ"ש והי' שארית יעקב כטל כו' בקרב עמי' רבים, מה שאכלו ישראל יוסיף ה' ד' ידות, יוצאי' ביד רמה בחי' ה', נרנח"י יחידה משיח... ע"ש.

מילואים לדקדוקי תורה

הערה 4

א. מ"ש כאן "זאגט זיך אויף דערויף דער בעל ההילולא, דער מאמר המדרש..." (ולא "המדרש רבה (במקומו)" וכיו"ב¹ כבתש"י), אולי מרמז בזה שיש להביא סמוכין² למ"ש בתש"י "דעיקר שכינה בתחתונים היתה", מבמדבר רבה, בראשית רבה, פסיקתא דר"כ, וילקוט שמעוני (ואולי גם מדרש הגדול) דלקמן.

דהנה בתש"י בתחילתו כתב: "ואיתא במדרש רבה (במקומו)³ לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה, ועל ידי חטא עץ הדעת נסתלקה השכינה מארץ לרקייע, וע"י חטא קין ואנוש נסתלקה השכינה מרקיע א' לב' וג', ואח"כ בדור המבול נסתלקה מרקיע ג' לד', וכדאיתא במד"ר ע"פ וישמע את קול הוי' אלקים מתהלך בגן א"ר אבא מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך, קפיץ ואזיל קפיץ ואזיל".

אבל בשיר השירים רבה עה"פ (ה, א) הל' הוא:⁴ "באתי לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוני,

שוליים הגליון

- 1 ראה ד"ה באתי לגני תשי"א (0:20): "אין מדרש רבה אויפן ארט". תשכ"ח (0:10): "במדרש רבה במקומו". תשל"ו (0:10): "דער שיר השירים רבה במקומו". ועוד.
- 2 ולהעיר מתרל"ג בתחלתו: "באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי". ופי' במד"ר במקומו דך"ח (. . . ובפ' נשא קרוב לר"פ י"ג, וע' בפ' בראשית פי"ט), לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוני למקום שהי' עיקרי בתחלה דעיקר שכינה בתחתוני היתה" ע"ש (ולהעיר מלקו"ת צו י, סע"ד. שה"ש לא, ד). ואולי מה שהסתפק בתרנ"ח ב"ואי' במד"ר" בלבד, הוא לרמז לב' (או ג') מקומות אלו שבמדרש רבה, ע"פ ציון זה שבתרל"ג. אך אם (רק) זה הי' הכוונה גם במאמר דידן, לכאורה הול"ל כאן "מדרש רבה", ולא "מדרש" סתם.
- 3 מ"ש כאן הוא תוכן ופירוש דברי המדרש, ולא העתק לשונו. ואילו בתרצ"ט בתחלתו הובא השהש"ר כלשונו [בדפוס ווילנא, חוץ משינויים אחדים (כנוסח דפוסים אחרים): "חטא אדם הראשון נסתלקה" ולא "ונסתלקה", "הרשעים מה יעשו" ולא "עשו" וברארכה.
- 4 כ"ה לפנינו, ולהעיר מדרשות ר"י אבן שועיב דלקמן בפנים (סוף אות ב).

למקום שהי' עיקרי מתחלה, ועיקר שכינה לא בתחתונים היתה, הה"ד וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן, א"ר אבא מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך, מקפץ וסליק מקפץ וסליק, חטא אדה"ר (ו)נסתלקה⁵ השכינה לרקייע הראשון, חטא קין נסתלקה לרקייע השני, חטא אנוש נסתלקה לרקייע השלישי, חטא דור המבול נסתלקה לרקייע הרביעי...".

וברוב מפרשי המדרש [פירוש ר' נפתלי הירץ⁶. יפה קול (השלם)⁷, וכ"כ ביפה מראה לירושלמי ברכות פ"ב ה"ח (ד"ה לרעות בגנים). משמעות ציוני המתנות כהונה. זרע אפרים לפסיקתא רבתי פ"ה, ז (אות ט). משמעות ציוני פי' מהרז"ו כאן ובפסיקתא רבתי שם. עץ יוסף⁸. כנפי יונה⁹.

שוליים הגליון

- 5 ראה שוה"ג 3 שבתרצ"ט איתא: "נסתלקה".
- 6 קראקא שכ"ט.
- 7 ד"ה ועיקר (הב'), והוא העתקת לשון עצמו מיפה תואר (השלם) לב"ר פי"ט, ז [יג], ד"ה עקר (הב') – בהתאם למ"ש בהקדמתו ליפה ענף [הנדרס בריש ס' יפה קול (השלם) – איזמיר תצ"ט (כיון שיפה קול הוא באמת חלק מיפה ענף על מדרשי כל החמש מגילות, ונק' יפה קול רק ע"י המו"ל דדפוס הנ"ל]): "ואף שלא אצטרך לחדש עליהן פי', כי המעיין ימצאם במדרש הנז' [– מד"ר עה"ת] . . . הוזקתי להביא פירושם גם בזה, מפני שצריך לחדש בהן כמה דברים כפי קשורן עם הכתובי' אשר במגלות אלו, ומפני כמה שנויין שבאו בלשונם פה מלשונם שם, וגם להקל על המעיין שלא יצטרך לחפש אחריהן שם". וראה לקמן בפנים אות ב.
- 8 ד"ה ועיקר. ולהעיר, שחסר שם הציון "יפ"ת", כי חציו הראשון ("דקדק לומר לשון זה . . . שאין מקום פנוי מהשכינה") הוא ל' היפ"ת (השלם) ויפה קול (השלם) שבשוה"ג הקודם, ורק חציו השני שייך להציון לנזר הקדש (- השלם לב"ר שם, ד"ה מהלך). ואף שהעץ יוסף נקט דיבור המתחיל "ועיקר שכינה לא בתחתונים היתה", מ"ש אח"כ "דקדק לומר לשון זה", קאי לכאורה רק על דיוק הל' "עיקר שכינה", כי הוא ל' מקורותיו הנ"ל – יפ"ת (השלם): "עקר שכינה בתחתונים היתה, דקדק לומר לשון זה...", יפה קול (השלם): "ועיקר שכינה, דקדק לומר לשון זה...", ונזר הקדש (השלם): "ודקדק לומר עיקר שכינה בתחתונים".
- 9 ווארשא תרל"ו.

אולם בבמדבר רבה פ"ג, ב: "באתי לגן אין כתיב כאן, אלא באתי לגני, לגנוני, למקום שהוא עיקרי מתחלה, וכי עיקר שכינה אינה בתחתונים היתה, הה"ד וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן לרוח היום, א"ר חמא בר כהנא מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך בגן, מקפץ ועולה. . כיון שחטא אדם נסתלקה השכינה...". ומההוספה "וכי עיקר שכינה..." מוכח (לכאורה) ששם אינו בניחותא – וכן פירש בסה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 400: "...וכי עיקר שכינה אינה בתחתונים היתה (בתמי)".

ב. והנה הלשון "עיקר שכינה בתחתונים היתה" אכן נמצא בבראשית רבה פ"ט, ז: "וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן לרוח היום. . א"ר אבא בר כהנא מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך, מקפץ ועולה, עיקר שכינה בתחתונים היתה, כיון שחטא אדה"ר נסתלקה שכינה..." – אך לא נזכר שם הפסוק ד"באתי לגני"¹⁶.

אבל בפסיקתא דר"כ פ"א איתא: "באתי לגן אין כתיב כאן, אלא באתי לגני לגנוני, במקום שהיא עיקרה מתחלה, עיקר שכינה בתחתונים הי' . . אמר ר' יצחק, כתיב צדיקים ירשו ארץ. . עיקר שכינה מתחלה בתחתונים היתה", ע"ש. ועד"ז בילקוט שמעוני נשא רמז תשיא'¹⁷: "באתי לגן אין כתיב כאן, אלא באתי לגני לגנוני, במקום שהוא עיקרה מתחלה, עיקר שכינה בתחתונים היה". מדרש הגדול פקודי מ, לד: "באתי לגן אין כת' כן, אלא באתי לגני, לגנוני, למקום שהיה עיקרי מתחלה, עיקר השכינה בתחתונים היתה".

ונמצא, שע"פ מקומות אחרים שב"מדרש" (במד"ר לא "במקומו", וגם במדרשים אחרים) הנ"ל, מובן שכוונת השהש"ר כאן הוא "דעיקר שכינה בתחתונים היתה".

חידושי רי"ח¹⁰. וכן מובן ממ"ש בכנף רננים לרי"י קרמיי¹¹] אכן למדו, שכוונת השהש"ר הוא שעיקר שכינה היתה בתחתונים בתחילת הבריאה, אך לא ביארו¹² איך לפרש את הל' "ועיקר שכינה לא בתחתונים היתה". ולאידך, במלבי"ם עה"פ הביא את המדרש בקיצור: "ובמדרש באתי לגני לגנוני עקר שכינה מתחלה לא בתחתונים היתה", ולכאורה משמע שלדעתו הוא בניחותא¹³, ושס"ל בדעת השהש"ר¹⁴ שבתחילת הבריאה לא היתה עיקר שכינה בתחתונים¹⁵.

שוליים הגליון

(10) ווילנא תרנ"ח.

(11) ויניציאה שפ"ז (נג, א-ב – בביאור תוכנו של שיר לחג השבועות שנדרס שם): "סגנון השיר הזה כי קול ה' בכח לקרוא למלאכי הקדוש, אשר עד הנה משכן כבודם היה בשמי' ממעל, יען מכח(?) החטא הקדום גורשו מן הארץ אשר שם היה עקר ישיבתם, כדחז"ל במד"ר רבה, באתי לגן אין כתיב כאן אלא לגני, לגנוני, למקור' שהיה עיקרי מתחלה, ועקר שכינה לא בתחתונים היתה...".

(12) חוץ מבפסיקתא דר"כ (באבער) פ"א, הערה יא ("בלשון שאלה"). כנפי יונה ("בלשון שאלה, האם עיקר שכינה לא בתחתונים היתה מאז"). תוספות מאיר עין לפסיקתא רבתי פ"ה, אות כד ("בתמיה"). וחידושי רי"ח ("בלשון תימה. . בחר המדרש לשון ערומים וכמתמה וכי עיקר שכינה לא בתחתונים היתה").

(13) ואולי ס"ל לדייק כן משינוי הל' שבין הבמד"ר דלקמן בפנים ("וכי. . אינה") והשהש"ר ("לא").

(14) ולהעיר ממלבי"ם תהלים כד, א: "...וכמ"ש שמיום שברא הקב"ה את עולמו נתאוה שיהיה לו דירה בתחתונים, אולם חטא הדורות הקודמים גרמו להפסיק הדבוק הזה, עד שבאו האבות שהם התחילו לעלות בהר ה' ולהמשיך ההשגחה והשכינה אל הארץ. . שהגם שהיה מכוונת האלהי שיהיה חבור לעליונים עם התחתונים, לא התקיים זה ע"י חטאי הדורות. . עד שבאו השלמים האבות עד משה איש האלהים שהתחילו לעלות בהר ה' וירד ה' על הר סיני..." ע"ש.

(15) ומ"ש במדרש מיד לפנ"ז "למקום שהי' עיקרי מתחלה", לכאורה אפשר לבאר (להמלבי"ם), שלפועל היתה השכינה בתחתונים לזמן קצר ושוב נסתלקה, אבל זמן זה בטלה במיעוטה לדעת השהש"ר – וע"ד מ"ש העקידה (פ') יתרו שער מ"ד חלק הראשון, ד"ה ועתה ואילך) בענין דומה, ותוכן דבריו הובאו כאן ביפה קול (השלם – ד"ה ועיקר (הג')) בזה"ל: "דאע"ג דעיקר שכינה בתחתונים היתה, כיון דתכף ומיד נסתלקה. . כשראה קלקול אדם, ולא כשראה העולם מיד אלא סמוך לבריאתו, וקרי ל' תחלת הבריאה דה"ל כאלו לא היתה

שוליים הגליון

עיקר שכינה בתחתונים כלל, כיון דמיד עלתה, ע"ש (וביפ"ת לב"ר פ"ג, ט [יב]).

(16) ולהעיר מתרל"ג שבשוה"ג 2.

(17) אולי י"ל ע"ד הרמז, שביל"ש זה מרומז הענין ד"נשא את ראש" שהתחיל ב"תשיא" בבאתי לגני, וד"ל.

למקומות אחרים במדרש – בתש"מ (שי"ל בשעתו): "דאיתא במדרש רבה", ובהע' 2: "שהש"ר שם. וש"נ", ובתשל"ח (ט"ו בשבט, שי"ל בתשמ"ט): "דאיתא במדרש", ובהע' 4: "שהש"ר במקומו. וש"נ" (ולהעיר, שהפנים דהמאמר שם אינו בהסגנון דמאמרי באתי לגני דיו"ד שבט, ע"ש). ואפילו בתשי"ט שכתוב שם: "ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא בהמאמר עפ"י המבואר במדרש", מצויין ע"ז (בהע' 4) רק "שהש"ר עה"פ". וראה גם לקו"ש ח"ו ע' 81, והע' 5. סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 292, והע' 10. תשמ"ח ח"א ע' 232, והע' 41.

הערה 6

וראה ס' מי מיכל²⁰ (לרי"מ זאבלודאווסקי, ווילנא תרל"ג) לשה"ש רבה ספ"ד (קב, ב): "יבא דודי לגנו, א"ר יוחנן לימדתך התורה ד"א שלא יהיה החתן נכנס לחופה עד שתתן לו הכלה רשות. מה טעם, יבא דודי לגנו, באתי לגני א"ר מנחם חתניה דר"א ב"א בשם ר"ש ב"ר יוסנה, באתי לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוני למקום שהיה עיקרי מתחלה וכו' הה"ד (בראשית ג') וישמעו את קול האלהים מתהלך בגן.

עיין במדר"ר פרשה י"ג סימן ד'. ואולי כצ"ל: אר"י למדתך התורה ד"א וכו' מה טעם יבא דודי לגנה [ואח"כ באתי לגני, לגנוני]. באתי לגני א"ר מנחם וכו', לגן אין כתיב כאן אלא לגני, למקום שהיה עיקרי מתחלה וכו' מתהלך בגן. והכוונה שר' יוחנן דורש המלות "לגנו" "לגני", שהנו"ן הוא בדג"ש חזק, שאז הברת המלות לגנו, לגני, כאלו כתובות בשתי נוני"ן (והנו"ן הראשון בשוא נח, כידוע) היינו כאלו כתיב "לגנו, לגני", ודורש אותן לפ"ז מלשון גננא וחופה, כמו (תהלים י"ט, ו') כחתן יוצא מחופתו, תרגומו כחתנא נפיק מגנוניה. (ברכות ט"ז ע"א) הו"ק קטרין ליה גננא, פירש"י קושרין לו חופה להשיאו אשה. (גדרים נ' ע"ב) כתב על בית גננא.

שול"י הגליון

ואפשר להביא עוד סמוכין, ממה שהיפה קול העתיק כאן את לשונו מיפ"ת לב"ר¹⁸ מבלי לחדש ולהעיר כלל בקשר לשינוי ה' שבין השהש"ר והב"ר – למרות שכתב בהקדמתו¹⁷ "שצריך לחדש בהן כמה דברים . . (ו) מפני כמה שנויין שבאו בלשונם פה מלשונם שם" – וא"כ משמע שהיפ"ת ס"ל שאין כאן שינוי משמעותי (כ"כ). וביותר משמע כן ממה שהעתיק כאן לשונו מד"ה עקר (הג') שביפ"ת לב"ר הנ"ל, והשאר הדיבור המתחיל "ועיקר שכינה בתחתונים היתה" (אם אין זה טה"ד), למרות שמיד לפני"ז נקט (ב' פעמים) דיבור המתחיל "ועיקר שכינה לא בתחתונים היתה". וראה גם מ"ש ביפה מראה הנ"ל: "כדאמר בחזית [- שהש"ר] באתי לגני לגנוני דהיינו לשון חופה משום דעיקר שכינה בתחתונים היתה".

ולהעיר בכל הנ"ל מדרשות ר"י אבן שועיב פ' ויקהל פקודי¹⁹: "ואמרינן במדרש חזית בפסוק באתי לגני, אמר רבי לוי עיקר שכינה בתחתונים היתה, דכתיב וישמעו את קול ה' אלדים מתהלך בגן, בא אדם הראשון וקצץ בנטיעות ונסתלק לרקיע ראשון, בא קין הרג הבל נסתלק לרקיע שני, בא אנוש ועבד עבוד' זרה ונסתלק לשלישי, באו דור המבול השחיתו דרכם נסתלק לרקיע רביעי, באו בוני המגדל נסתלק לחמישי, בא נמרוד נסתלק לששי, באו סדומיים נסתלק לשביעי, בא אברהם הוריד השכינה מן השביעי לששי, בא יצחק והורידה לחמישי, בא יעקב והורידה לרביעי, בא לוי והורידה לשלישי, בא קהת והורידה לשני, בא עמרם והורידה לראשון, בא משה והורידה לארץ למשכן, ועל זה באה הצואה למשה להקים המשכן שהוא ראוי להשרות שכינה בתחתונים".

ולהעיר, שבלקו"ש חי"ח ע' 176 מביא ה' "עיקר שכינה בתחתונים היתה" (במרכאות), ומציין בהע' 35: "שהש"ר עה"פ (שה"ש ה, א), וש"נ", ע"ש. ולהעיר עוד, שמבין כל מאמרי באתי לגני המוגהים, רק בב' מהם מצויין

שול"י הגליון

(20) וראה מ"ש שם עו, ב (בהערה) של"ב מפירושו הובאו בפירושו עץ יוסף לשה"ש רבה (ע"י שהשאל את הכת"י שלו לבן עירו בעהמ"ס עץ יוסף, בשנת תרט"ו לערך).

(18) כנ"ל שוה"ג 7.

(19) קראקא של"ג – לד, ב.

שמח' אלא בחופ'. ולפי פי' זה נתינין שב מ"ש גני בכנוי, שלא יתכן להזכיר חופה אלא בכנוי חופתי או חופת פ'24, שהמקום בבחינת עצמו לבד אין לקרותו חופה, מה שאין כן אם פי' גן כמשמעו, כי שם גן יצד'25 שלא ביחסו לאחרים."

פירוש למדרש חמש מגילות רבה (לר' נפתלי הירץ, קראקא שכ"ט) כאן: "באתי לגני לגינוני. עיקר ישיבת²⁶ החופה ביום חתונה, כך בתחילת בריאת עולם עיקר שכינה בתחתונים היתה".

וראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' תרלט, סי' (ע"פ מ"ש הט"ז (אה"ע סי' סב, סק"ז²⁷) בביאור דברי התוס' הנ"ל¹⁷ ביפה קול): "...בימים הראשונים שהיו נוהגים שכל ז' ימי המשתה היו מתייחדין החתן והכלה בחדר מיוחד, ואין שום אדם נכנס אצלם רק בעת שרוצים לשמח אותן ולאכול ולשתות עמהם, וזה החדר נקרא חופה. . . שאין עיקר השמחה אלא בחופה, שהוא עיקר ישיבת החתן וכלה, דהיינו מקום שהם מתייחדין שם..." ע"ש.

❧ הערה 10 ❧

אולי הוספת "דערנאך" מרמזת (גם) להמבואר בלקו"ש ח"ו ע' 82 (שיחה ליו"ד שבט) – ע"פ תוכן הענין ד"עיקר שכינה בתחתונים היתה" שבתש"י – שזה שעוה"ז היא "עולם הקליפות וסט"א", הוא ענין שניתוסף לאחר הבריאה, ע"י חטא עה"ד, ואינה מוכרחת להיות כן מצד עצם מהותה (וע"ש ההוראה מזה בעבודת ה'), ע"ש.

❧ שול"י הגליון ❧

(24) פירוש: פלוני.

(25) פירוש: יצדק.

(26) לכאורה גם דבריו הם מיוסדים על דברי התוס', רא"ש וטור (וסיעתם) שבשוה"ג 23 (אבל אינם ע"פ דברי היפה קול הנ"ל בפנים, כי ספרו קדם לפירוש היפה קול – ולפעמים מביא היפה קול דבריו בשמו, כמו עה"פ שה"ש ב, ט (רד"ה אתה – עב, ד): "פי' ה"ר נפתלי...").

(27) קרוב לסופו ("...וברור הוא דגם דעת התוספות כן במה שכתבו במקום עיקר ישיבת חתן וכלה, דהיינו בחדר שמייחדין שם החתן וכלה ואין לזרים אתם, רק בעת שמשמחין אותם. . . בבית המיוחד לו ולכלתו שיוכל לשחק עמה בעת שבני אדם פונים מאליו..." ע"ש).

וזהו שאחר שנתנה להחתן ידידה רשות לכנס לחופה, שאמרה לו יבא דודי לגנו (לגנונו וחופתו) אז, אח"כ באתי לגני (לגנני). ור' מנחם דורש דרוש אחר, מן י' הכינוי של מלת לגני, (ולא מן הדגש חזק של הנו"ן), היינו מדכתיב לגני, ולא כתיב לגן, שזה מרמז שאמרה השכינה באתי לגני להגן שלי, שהוא המקום שהיה שם עיקרי מתחלה, כמ"ש וישמעו את קול א־להים מתהלך בגן".

ואף שתיקון סדר המדרש שמציע אינו מתאים לגירסת הספרים הנפוצים (שהובאה גם בכ"מ בדא"ח) – הרי פירושו בדרשת לגני לגנוני הוא דומה ללשון ד"ה באתי לגני תשכ"ג (הנ"ל בפנים ההערה) ע"ש.

וראה יפה קול השלם [ועד"ז ביפה קול הקצר] לשה"ש רבה כאן: "לגנוני. פירוש לחופתי. והוצרך לפ' זה בכאן משום דמאמר גני לא יורה על היות עיקר מקומו ממאמר²¹ לגן, שהכנוי יורה שהגן שלו, לא שהוא עיקרו, אבל היות פי' חופתו יורה על היות עיקר מקומו שעל כן יקראהו חופתו, שהחופ' במקו' עיקר ישיבת החתן [– החופה אשר שמה עיקר דירת החתן ומיוחדת לו לשמחה²²], כמ"ש התוס' בפרק הישן²³ גבי אין

❧ שול"י הגליון ❧

(21) לכאורה הכוונה, שתיבת גני לא יורה כן יותר מתיבת לגן.

(22) אולי לשונו (של הרב המלקט שחיבר יפה קול הקצר) כאן מיוסד על מ"ש הט"ז שבשוה"ג 27 ("...בבית המיוחד לו ולכלתו שיוכל לשחק עמה...") או (גם) על מ"ש אדה"ז (ע"פ הט"ז) דלקמן בפנים ("...בחדר מיוחד, ואין שום אדם נכנס אצלם רק בעת שרוצים לשמח אותן ולאכול ולשתות עמהם...").

(23) סוכה כה, ב תוס' ד"ה אין: "...ובפ"ק דכתובות (דף ז: ושם) אמרינן נמי מברכין ברכת חתנים בבית חתנים, משמע דוקא במקום חופה דהוא בית חתנים, ומיהו אין ראיה משם. . . וצריך לדקדק מה היא חופה, דאי במקום שברכו תחלה ברכת נישואין קרי ליה חופה, פעמים שאפי' ברחוב העיר מברכין אותה, כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס בבית, אלא מקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי ליה חופה, ולא מקום העשוי לאקראי בעלמא, ושם מברכין ברכת חתנים כל שבעה" (ועד"ז ברא"ש שם פ"ב ס"ח, והובא בטור אה"ע סי' סב – וראה שו"ע אדה"ז דלקמן בפנים) ע"ש.

מצרף (בהמאמר) חטא עה"ד עם החטאים דקין ואנוש וחושב זה בפ"ע" הוא, כי הסילוק מארץ לרקיע שבחטא עה"ד הוא עיקר ענין הסילוק (נוסף על מה ש"זה בעיקר נוגע לנו"). ושם (6:45) נזכר עוד פרט בזה: "וואס דערפאר בריינגט דאס אויך אפ דער רבי אין די מאמר, און איז דאס מפריד בפני עצמו, און מה שאין כן, פון רקיע הא' לב' וג', איז שטעלט ער דאס ביידע צוזאמען" – ולכאורה פירושו, שזהו גם הטעם שמביא תוכן החטא "חטא עץ הדעת" (ולא "חטא אדם הראשון"), אף שבשאר החטאים מזכיר החוטאים ("חטא קין ואנוש . . בדור המבול") ולא תוכן החטאים.

❧ הערה 27 ❧

וראה תו"א ס"פ ויקהל³⁰ (פט, ד): "שהמשכת הרוממות . . ממחותו ועצמותו ית', עם היות שזהו המשכה וירידה מעצמותו להיות סוכ"ע, אך מהות המשכה זו הרי אינה בהתלבשות בהעלמין רק בבחי' רוממות והתנשאות עליהם, שזהו כעין העלאה ממטה למעלה, לכן נק' המשכה זו בזהר בל' אסתלק יקרא דקוב"ה כמאמר הידוע כד אתכפייא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין. ואין זה ענין סילוק האור ממש ח"ו דא"כ מאי מעליותא . . אדרבה ודאי היא המשכת וגילוי אור א"ס ב"ה, רק שהוא בחי' גילוי אור הסוכ"ע שא"א שיהיה הגילוי בפנימיות בתוך הכלי כ"א בבחינת רוממות, ולכן נק' אסתלק כאלו האור מתגלה רק מעט ומסתלק . . שיהי' בבחינת רוממות והתנשאו' והוא המשכת אור הסוכ"ע ממקורו שהמשכה זו היא כמו העלאה."

❧ הערה 29 ❧

ראה אוה"ת יתרו (ח"ג) ע' תשלו: "...ועד"ז יש לפרש מ"ש ולא נחם אלקים דרך ארץ, ר"ל שלא בסדר והדרגה, כ"א ויסב אלקים מבחי' סיבת הסיבות מסוכ"ע, וה' סביב לעמו, ומזה

ולהעיר, שע"פ מ"ש בלקו"ש חכ"ה ע' 429 [סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 200] הע' 52 לכאורה יוצא, שמצד הכוונה העליונה לא היתה מקום לחטאים וירידה בפועל, במשך כל ששת ימי בראשית, עד שנברא אדם הראשון "בסוף מע"ב – ריבוי זמן לאחר שנתאוה כו' ונברא העולם". ובנוגע להזמן דקודם שנברא אדה"ר "הכוונה דנתאוה כו' היתה" רק "שיתהווה עולם (לכתחילה באופן כזה) שיש בו האפשריות ועולגיות לרע", ע"י שההעלם ו"הסתור אורו ית'" שהי' בעוה"ז מתחילת ששת ימי בראשית, שתוכנו הוא "שאינ נרגש בעולם שהתהוותו הוא מאלקות – נותן את האפשריות שיהי' "מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש", ע"ש.

❧ הערה 16 ❧

וראה ד"ה באתי לגני תשי"א ס"ב²⁸: "שבוענין החטא, הרי עיקר החטאים הי' חטא עה"ד, שהרי ע"י חטא עה"ד הי' נתינת מקום לשאר החטאים, וחטא עה"ד הי' סיבה וגורם להחטאים דקין ואנוש וכו'".

ועד"ז ד"ה באתי לגני תשי"ד (0:15): "דעם חטא עץ הדעת, וואס דאס איז דאך געווען א מקור אויף אלע ענינים פון חטאים שלאחר זה". תשט"ו (0:10): "חטא עץ הדעת, וואס דורך דערויף זיינען דאך אויך געקומען די חטאים שלאחריו".

עוד מבואר בתשי"א שם²⁹, ש"הטעם שאינו

שולץ הגליין ❧

(28) ועד"ז שם (5:45): "פונקט אזוי ווי בפשטות, איז דער חטא עץ הדעת געווען דער סיבה, און דער נתינת מקום, אז זאל דערנאך קענען זיין דער חטא קין והבל, און חטא המבול, מיט אט א די אלע, וואס האבן מסלק געווען דערנאך פון רקיע הא' לב' און אזוי העכער...".

(29) ועד"ז שם (6:05): "...איז אט אזוי איז אויכעט אין דעם פנימיות הענין, איז וואס איז געווען דער עיקר ענין הסילוק? איז דאס אט דאס אלץ וואס האט זיך אפגעטאן בתחתונים, וואס מ'האט מסלק געווען די שכינה פון עולם הזה – פון דעם עולם הזה התחתון. פונקט אזוי ווי דא איז געווען דער עיקר שכינה וואס ס'ניטא העכער, אין העכערע עולמות, איז אט אזוי – איז וואו הערט זיך אן דער עיקר החטא, און <וואס איז נוגע...> וואו איז מער

שולץ הגליין ❧

נוגע דער עיקר החטא? איז דאס נוגע דוקא אין דעם חטא עץ הדעת, וואס ער האט מסלק געווען [פון?] ארץ לרקיע הא'."

(30) שבהערת רבינו הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה.

שם ח"ג ע' נג-נד: "...מכתבו מ"ט לעומר (שכן הוא הנוסחא של רבנו הזקן בסידורו הק', וידועה השקו"ט בזה, ויעוין ג"כ אגה"ק סו"ס י"ג)....".

ד"ה אתם נצבים תשכ"ב (תו"מ סה"מ תשכ"ב ע' שלד): "...וצריך להבין דיוק הלשון והי בישורון מלך, דלכאורה הול"ל לישורון, שהרי מבואר באגה"ק ע"פ מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, דמ"ש ליראיך ולא ביראיך היינו משום שהוא בבחי' מקיף מלמעלה, וכיון שהמשכת המלכות, ובפרט בר"ה שהמשכת המלכות הוא משרשה ומקורה הראשון, היא בבחי' סובב, א"כ הול"ל לישורון. אך הענין הוא, שבר"ה נמשכת המלכות בבחי' פנימיות בישראל (בישורון) ומתאחדת עמהם..." ע"ש.

❧ הערה 34 ❧

ולהעיר מקונטרסים ח"ג ע' קג-קד [ועד"ז תרצ"ג ע' תקמא]: "...דבחי' ישועות דלעילא הן בחי' האורות דע"ס דאצילות, וטעם הדבר דהאורות דע"ס דאצי' נק' בשם ישועות, דרש הישועה הוא הטיה והשעה, דענינו ההבטה וההשקפה שלמעלה לטובה ולברכה הבאה על ידי התעוררות הנטי' שלמטה [שהאדם מטה עצמו להעבודה בתומ"צ] וכמ"ש (בראשית ד' ד') וישע הוי' אל הבל ואל מנחתו, ופרש"י וישע ויפן, וכן ואל מנחתו לא שעה, לא פנה. ותרגם והות רעוא מן קדם הוי' להבל ולקורבני', שהוא ההפנה בהבטה והשקפה לטובה, וטעם הדבר הוא לפי שבאה על ידי התעוררות מעשה הטוב בהבאת הקרבן מבכורות צאנו ומחלביהן, דזהו פירוש וביאור המאמר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים, דפירוש שעה הוא לשון הפנה, שעה אחת הפנה אחת, דער קער צום אמת, דאס הייסט דעם איבערבראך פון רע אויף טוב, דהבע"ת קודם ששב, והיינו בעת סורו ר"ל מדרכי התורה והמצות, הרי ענינו הוא מה שהוא בקשיות בעניניו הלא טובים, דזה מה שאינו מקיים מצות הוי' בהנחת תפילין, שמירת השבת, וטהרה, או מה שהוא עושה דברים אסורים אינו מצד הדעת שהתבונן בזה ושיקל בדעתו והחליט לעשות כן, אלא שבא מכמה סיבות צדדיות שמורידים את האדם ר"ל מדחי אל דחי עד שבא

נמשך חיוב ההסבה בפסח . . והיינו שהמשכה זו באה מבחי' סובב כולוהו עלמין....".

אג"ק אדהריי"צ ח"ט ע' שסח: "...ברכי נפשי כו' לבשת ממלא כולהו עלמין, עוטה אור כו' כיריעה סובב כולהו עלמין, ומברכים להתעטף בציצית, הכוונה אשר כוונת עיגול הגדול שלפני הקו תושלם ע"י הציצית שהן ל"ב חוטינן הנמשכים ע"י חכ' דאצילות בד' עולמות אבי"ע....".

❧ הערה 30 ❧

ולהעיר מאגה"ק סוף סי"ג (קיט, סע"ב): "...ומ"ש ליראיך ולא ביראיך, היינו משום שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה הנה בחי' זו אינה מלובשת תוך הגוף במוחו ולבו, אלא הוא בבחינת מקיף מלמעלה, ומשם היא מאירה למוחו ולבו לעתים הצריכים להתעוררות בחי' זו, שתתעורר ותאיר למוחו ולבו כדי לבא לידי מעשה בפועל ממש....".

לקוטי לוי"צ לזהר פקודי רלו, א (ס"ע קסד): "...ובסטר ימינא ובסטר שמאלא, אמר בב' בסטר, היינו מה שהם מושרשים בחו"ג שבדעת, ואח"כ אמר לימינא לשמאלא בל', הוא מה שנמשכים בצלאל ואהליאב מן שרשם חו"ג שבדעת לימינא לשמאלא דהיינו להמדות חו"ג עצמן, זהו בל' שהוא בחי' מקיף, כמ"ש באגה"ק פי"ג במ"ש ליראיך ולא ביראיך..." ע"ש.

רשימות ח"י ר"ע 41 (חל"ח ס"ע 19): "...ויש ב' נוסחאות בעומר – פנימית או לעומר – מקיף [וכמ"ש אגה"ק יג'], כי באמת ההארה בפנימית, אבל אין מרגישים, עד עת קץ שוראו כל בשר גו', ולכן אמרינן לעומר....".

ועד"ז אג"ק ח"ז ע' רס: "...בענין בעומר – לעומר יעוין אגה"ק סי"ג....".

שם ח"י ע' רט-רי: "...במ"ש אודות השינוי בהנוגע לל"ג בעומר, אשר בהמאמרים וכו' הוא בבי"ת, אף שנוסח הספירה בכל הימים וגם ל"ג בעומר בכלל – הוא בלמ"ד . . בחילוק אם בבי"ת או בלמ"ד, ועד"ה הנ"ל, להעיר גם מאגה"ק סו"ס י"ג...." ע"ש.

עבודות הכהנים, שעיקרם עבודת הקרבנות)...

...אמנם לדעת הרמב"ן עיקר הכוונה והחפץ בהמשכן (ומקדש) להיות מקום מוקדש לשמו כו' משם ידבר כו', ועל פי זה הציווי ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" לא קאי אלא על הבית עצמו, לבנות משכן להשראת השכינה – אבל לא נכללו בזה הציוויים על הכלים, כי עיקרם לענין "הקרבנות" (העבודה) שבמשכן... ע"ש.

ולהעיר מלקו"ש ח"ד ע' 1346, הע' 24 (משיחת ש"פ ראה תשכ"ג – ועד"ז אג"ק חכ"ג ס"ע קצה, מר"ח סיון תשכ"ד): "...וכיון שמקרא מלא הוא בנוגע לכוונת מ"ע זו ד"ועשו לי מקדש" שהיא "ושכנתי בתוכם", וכן בנוגע למקום ה"ושכנתי" שהוא הארון. . הרי א"א לומר שהרמב"ם חולק בזה על הרמב"ן... ע"ש.

❧ הערה 37 ❧

וראה לקו"ת פנחס עו, א: "...וזהו ענין ריח ניחוחי, ריח העלאה ממטה למעלה, ניחוחי מלשון נחות דרגא הורדה מלמעלה למטה, וגם לשון מנוחה כמו שפי' רז"ל נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, והכל אחד, שהורדה והשפלה זו היא בחי' ירידת אש שלמעלה אש י' מבחי' סוכ"ע בחי' רצון עליון שלמעלה מחכמה, כי חכמה היא ראשית ההשתלשלות בעשרה מאמרות שנבה"ע ובראשית נמי מאמר הוא, והנה החכמה מאין תמצא מבחינת אין שהוא רצה"ע רעדכ"ר, ורצה"ע זה הוא נמשך למטה בבחי' עשיה. וזהו ונעשה רצוני, וכנודע שהא"ס ב"ה מצד עצמו כביכול לא שייך בו בחי' רצון כלל להיות לו דירה בתחתונים, כי כולא קמיה כלא ממש חשיבא ואין ערוך לך ואם צדקת מה תתן לו כו', רק שכך עלה ברצונו שעל ידי אתעדל"ת בתומ"צ אתעדל"ע להמשיך רצה"ע למטה, וזהו שאמרתי היא התורה, ועל ידי קיום התורה נעשה לו בחי' רצון לדור בתחתונים, שהוא בחי' גילוי כו'..."

תרמ"ג ע' עד: "...ולמה ע"י קרבנות דוקא עי"ז באתי לגני. אך הענין דבקרבנות היו רואי בעין הגשמי איך שנמשך בחי' רצה"ע הוא בחי' א"ס הסוכ"ע במצוה זו, שהי' יורד אש מלמעלה

ר"ל לידי מצב כזה, ולבו קשה מאד, עס ווערט ביי אים ר"ל פארשטיינערט די הארץ שלא להתפעל מכל ענין אלקי, וכאשר מתעורר רוח ממרום ושב אל הוי' הוא מתהפך מן הקצה אל הקצה, אשר תמורת זה שהי' תחלה ברע הוא עתה בטוב וג"כ בחזק ותוקף גדול, ומקיים כל מצוה בהידור במסירת נפש, ואינו מתפעל משום דבר המונע ומעכב אותו, וכמו שאנו רואים במוחש דהבעלי תשובה כל ענינם הוא בתוקף וחזק [וחיזוק] גדול. וזהו ענין שעה אחת, איין קער, אָט דער איבערבראך פון גאָר שלעכט אויף גאָר גוט. דכח ויכולת זה ישנו בכל אחד ואחד, וכמארו"ל אין לך אדם שאין לו שעה, בא' יעדערין איז פאַראַן אָט דער כח ויכולת אויף דעם אַז ער זאָל זיך געבן אַ קער צום אמת און איבערברעכן זיך פון לא טוב אויף טוב. וזהו פירוש שעה הפנה, דכן הוא אמיתית ענין הישועה מלמעלה, שהוא ההפנה בהבטה של רחמים והשפעת ריבוי טוב הבא בהתעוררות נטית האדם למטה במעשה הטוב בקיום התורה ומצות...".

❧ הערה 35 ❧

להעיר מלקו"ש ח"א ע' 122-120: "...ענינים (תכליתם) של המשכן ובית המקדש הם שני דברים כללים:

(א) בל' הרמב"ן הנ"ל "בית מקודש לשמו ושם כו' יצווה את בני כו'" (ולכן גם) "עיקר החפץ" הוא כו' הארון שמשם דיבר, מנוחת והשראת השכינה שהיתה בהם, וכמו שמסיים (בהפסוק) שממנו למד הרמב"ם המ"ע לבנות ביהב"ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכמו שמצינו זה מפורש בנוגע לביהמ"ק "זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתי". ועיקר מנוחת והשראת השכינה הוא בקדשי הקדשים.

(ב) העבודה שבהם (שבעיקרה ה"ה עבודת הקרבנות), והעלי' לרגל אליהם בשלש רגלים.

ובזה היא מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן: מי משני אלה הוא העיקר בציווי הקב"ה לבנות ביהמ"ק; וממחלוקתם זו נובעת פלוגתתם הנ"ל בנוגע להציווי על עשיית הכלים בבית המקדש.

לדעת הרמב"ם תכלית המכוון בבנין המקדש הוא בשביל להקריב בו קרבנות (שכולל כל

ב' הידים גם יד השמאל להאחד ב"ה . . גם יפורש עפמ"ש אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, ומי שמקשר עצמו בהבורא ב"ה יש לו אורך ימין דימין, גם עושר וכבוד דשמאל, וזהו שתי ידות לקרש האחד, היינו מי שמקשר עצמו בהבורא יש לו ב' ידים כאמור ע"ש.

❧ הערה 44 ❧

וראה תו"ח בשלח שכב, א – שכג, א [ועד"ז במהדו"ח רכא, סע"ד – רכב, ג]: "...דהנה אנו רואים במלכותא דארעא, שמאציר המלך אוצרות רבים מזהב וכסף על³¹ הנוסף על הצטרות לעצמו ולאנשי המדינה מן המסים על כל השרים שכבשם מדי שנה בשנה שנוסף³² הון רב, וגם מאשר כובש מדינות רבות ושללם לבזו כידוע. וגם מלכים הראשונים אבותיו אצרו אוצרות רבים בכל משך חייהם דור אחר דור, וכל אוצרות המלך ואוצרות אבותיו כל הון יקר וגדול הזה נאצר באוצר המלך סגור יהי' ומוצנע חתום בחותם המלך תחת יד הממונה על האוצרות, ולא יקחו ויוציאו משם להצטרות גם להנצרך ביותר לפי שעה, וגם מה שיביאו לו כסף וזהב מסים ומנחות ממלכי ארץ ורוזנים הכל³³, וגם מה שינרש מאבותיו כל כלי יקר וחמדה מאבנים טובות ומרגליות וסגולת מלכים בהפלגת ויקר הערך מאד שלא יערכם זהב וכסף כלל, הכל מאציר באוצר המלך, וע"כ נק' אוצרות [ש]מתקבצים ונאצרים בהן הון רב בלי שיעור, מפני שלא יגע בהן יד לעולם ולא יפתחו משך זמן רב כמה מאות שנים, וכ"ש שלא יגיעו להשתמש בכלים וחפצים יקר היקרים ונחמדים מזהב ומפז [רב] אפי' כלי א', רק הם טמונים ומוצנעים אוצרות המלך, ואף כשצריך המלך להוצאות הכרחים מאד לא יסתפק מן האוצרות לעולם, שאם הי' מוציא ומסתפק מהן לעת ההכרח לא היו נאצרים הון רב כ"כ ולא יקרא אוצר כלל, אלא כאשר הנאצר טמון ומוצנע לעולם הוא שנק' מטמונים, כמ"א ג' מטמונים

לאכול הקרבן והו"ע ארי' דאכיל קורבנין, ובחי' ארי' הוא מדרי' גבוה מאד, אור י"ה היינו אור המאיר ב"ה והוא בחי' סוכ"ע, אבל בשארי מצות הגם שע"י נמשך ג"כ בחי' א"ס הסוכ"ע, אבל אינו מאיר בגילוי בעולם, שנמשך האור למעלה ורק הארה לבד נמשך למטה שמאיר בגילוי בנפשו, אבל עיקר האור אינו מאיר למטה בגילוי, ולע"ל יאיר האור שממשיכי' עכשיו ע"י מעהמ"צ, יאיר אז בגילוי למטה, אבל עכשיו אינו מאיר בגילוי בעולם, אבל ע"י הקרבנות האיר בגילוי למטה בחי' א"ס הסוכ"ע, וזהו שנא' על קרבנות דוקא נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני, שע"י הקרבנות מאיר גילוי א"ס הסוכ"ע בעולם. וזהו באתי לגני כו', שכדי שיומשך גילוי אוא"ס לגנוני מקום שהי' עיקרי בתחלה, הוא ע"י אכלתי יערי עם דבשי שהם הקרבנות, שע"י גילוי אוא"ס בעולם, ועכשיו תפלה במקום קרבנות תקנו, שע"י התפלה נמשך לרפאות החולי' ולברך השנים כו', שמאיר ג"כ בגילוי בעולם כמו בקרבנות כו'".

שם ע' קח: "...למטה שיש גוף ויצה"ר, וזהו"ע עצי שטים ל' שטות וכמארז"ל אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות, והיינו שטות שלמטה מן הדעת, ויש שטות שלמעלה מן הדעת, כמו הנביא שנק' משוגע מפני שהוא למע' מטו"ד, וכמו אהני' ל' שטותא לסבא, וכשמהפך השטות דלעו"ז להשטות דקדושה שז"ע עצי שטים שהי' במקדש, ע"י ממשיך תוס' ריבוי אור ולכן הם חביבים יותר, וזשארז"ל על קרבנות נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני, שע"י שמקריבין בהמה גשמיות ע"ג מזבח נעשה נח"ר לפני דוקא, וכמו"כ עכשיו תפלה כנגד כו', ע"י שמבררים הנה"ב נמשך תוס' וריבוי אור שיהי' גילוי א"ס עצומ"ה למטה כו'".

❧ הערה 42 ❧

ולהעיר מאמת ליעקב (לבעהמ"ס מלא הרועים) תרומה ח, א: "שתי ידות לקרש האחד . . גם לקרש אותיות לקשר האחד . . שהשי"ת ברא באדם ב' ידים בחי' ימין ושמאל, והטעם שהוצרך ליד שמאל, כדי שתהא שמאל דוחה הרע, ועי"ז נתקשר גם בחי' שמאל לקב"ה . . וז"ש שתי ידות לקרש האחד, שצריך לקשר בחי'

שול"י הגליון

(31) בכת"י אחדים ליתא תיבת "על".

(32) בכת"י אחדים: "עד שנאסף".

(33) בכת"י אחדים: "כו'".

בד"ה מים רבים תר"ץ ע' ט: "אי' בזהר חדש פ' יתרו ובכמה מקומות בספרים... למעלה מעלה... ולמטה מטה...".

פר"ת ר"ע צג ("דהנה אי' בת"ז..."). שם ס"ע צג ("וזה מ"ש בתיקונים..."). שם ס"ע קיז ("דאי' בת"ז... למעלה מעלה... ולמטה מטה..."). שם ר"ע רמב ("דאי' בת"ז..."). ועד"ז שם ר"ע ש ("ד"ה ראשית גוים עמלק): "...בסטרא דקדושה, הגם שיש בזה ג"כ מדידות, הרי זהו מה שהוא רצונו ית' והרצון הוא בבחי' הגילוי, ע"כ אין בזה קץ וסוף, וכמ"ש בת"ז³⁵ למע' מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית כו'...".

ולהעיר מסה"מ מלוקט ח"א ס"ע קמג [ח"ד ע' צח]: "...על ידי עליית עוה"ז התחתון דוקא נעשה עלי' בכל העולמות, ועלי' באופן דאין ערוך, וע"ד המבואר בההמשך דיום ההילולא [ובהע' 47 שם: "באתי לגני ה'שית" פי"ב ואילך (אולי ע"פ ז"ח יתרו לד, סע"ג: לעילא עד א"ס ולתתא עד אין תכלית)"] (של בעל הגאולה), שהענין דלמטה עד אין תכלית שייך להענין דלמעלה עד אין קץ".

שם ח"ב ע' רצא [ח"ג ע' קעא]: "...ויובן זה בהקדים מה שארז"ל אור א"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית...". ובהע' 5 שם: "ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט – מ, ב). ז"ח יתרו לד, סע"ג. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ד (השלמה לכרך ג) ערך אוא"ס (ד) ס"ז סק"ו. שם ס"ח. וש"נ".

ולהעיר מע"ח שער א, ענף א: "...כי הנה נודע כי האור העליון למעלה למעלה עד אין קץ הנק' א"ס, ושמך מוכיח עליו שאין בו שום תפיסה לא במחשבה [ו]לא בהרהור כלל ועיקר, והוא מופשט ומובדל מכל מחשבות, והוא קודם אל כל הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים, ולא היה בו זמן התחלה וראשית, כי תמיד הוא נמצא

הטמין יוסף כשליקט כל הכסף כו', וכתוב אם כמטמונים תחפשינה, דמשמע שהמטמון והאוצר טעון חיפוש גדול (שע"פ רוב השמירה לאוצר של ממון בעומק הקרקע, וכלי יקר מאבנים טובות ומרגליות בחדרים מוצנעים מעין כל רואה כו'), לפי שהמטמונים והאוצרות סגורים וצנועים בתכלית ההסתור מעין כל כידוע. ואף שלפעמים חפץ המלך להשתעשע ולהתענג בכלי חצו יקר³⁴ וסגולת מלכים שנטמנו באוצרות[יו] ואוצרות אבותיו, או להראותם לפני שר גדול [און] אוהבו וריעו כנפשו, לא ירצה ליקח מן האוצרות הטמונים מכבר, כי אינו חפץ ואינו לפי כבודו שיגלה לעין רואה מאוצרות[יו] ומטמוני[ו] [ה]מוסתרים שנטמנו זה כמה מא[ות] שנים, וגם מאשר נאצר על ידו להיות מונח לעת הצורך הגדול, וברצותו להשתעשע בכלי חמדה יקר מן המוכן בביתו לשולחנו כיד המלך להתכבד לפני השרים והמלכים כו'. . . וכ"ש וק"ו שלא ימכרם בכל הון שבעולם, אף בעת הצורך גדול מאד. והנה מכ"ז אנו רואים גודל עוצם הפלאה יקר הערך של [ה]כלים הגנוזי' באוצרותיהם, שהן כלי חמדתו היקרים בעיניו כ"כ עד שגם בגודל התענוג והשמחה שחפץ להתענג ולהשתעשע בכלי חמדה, אין התענוג שלו שוה כלום כשישתמש בהן, לגבי עוצם מעלת ערך יו[ן] קרם וחשיבותם בעצם, ע"כ מבטל רצונו ותענוגו ואינו חפץ להשתמש בהן, ואף לא להראותם ולגלותם לשום שר וחשוב [ו]רעים אוהבים. . . אנו רואים בחוש במדת הנצחון. . . יגיע לנקודת פנימית הנפש שלמעלה מכל הרצונות ותענוגים שבפנימיות נפשו, מאחר שיוכל להשליך הכל מנגד רק בשביל ניצוח זה שיקום כרצונו דוקא בדבר מה [יהי' מה] שיהי', כמו שאם הי' נוגע הדבר בפנימית בנפשו ממש... ע"ש.

הערה 48

וראה עד"ז תרכ"ו ע' רעט [תרכ"ז ס"ע תלו [ר"ע תע], ועד"ז תרנ"ח ע' סח]: "...מה שמבואר בז"ח פ' יתרו ובכמה מקומות בספרים...", ועד"ז

שול"י הגליון

(35) ובהערת רבינו שם: "וכמ"ש בת"ז: ראה ס' המאמרים תרכ"ז בסופו. מאמר יום ההילולא (יו"ד שבט השי"ת) באתי לגני פי"ב ואילך".

שול"י הגליון

(34) בכת"י א': "חפצו היקרים", ובכת"י אחר: "יקר חפצו".

וקיים לעד, ואין בו ראש וסוף כלל...".

באופן ד"במה דסיים פתח", אבל אעפ"כ, הסדר הרגיל הוא – "על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון", ולכן, יש צורך בהסבר וביאור בנוגע לשינוי הסדר בפרש"י [זה]...".

❧ הערה 50 ❧

ולהעיר מסה"ש תנש"א ח"ב ע' 501: "...לימוד התורה בעיני מלך המשיח ובעיני הגאולה שנתבארו בריבוי מקומות, – בתורה שבכתב . . . ובתורה שבעל פה, בגמרא . . . ובמדרשים, וגם – ובמיוחד – בפנימיות התורה, החל מספר הזוהר . . . ובפרט בתורת החסידות . . . בתורת רבותינו נשיאינו, ובפרט בתורתו (מאמרים ולקוטי שיחות) של נשיא דורנו..." ע"ש.

ולהעיר ממ"ש באותה שיחה עצמה – לפנ"ז (תנש"א שם ע' 497, הע' 67): "...ואנן (חסידים) נעני' אבתרייהו (בנוגע לרבותינו נשיאינו, ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) – יוסף שמו, שנאמר "יוסף אדני שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל גו'", יצחק שמו, שנאמר "אז ימלא שחוק פינור" – ולאח"ז (תנש"א שם ע' 502): "...שזוכים לשמוע ההכרזה (ובכל העולם ובכל סדר ההשתלשלות) ש"הנה זה (מראה באצבעו ואומר זה) מלך המשיח בא", והנה זה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בא (כיון ש"הקיצו ורננו שוכני עפר, וצדיקים קמים לתחי' מיד), וכל רבותינו נשיאינו וכל צדיקי ונשיאי ישראל, ומשה ואהרן עמהם..."

ולהעיר ממ"ש בלקו"ש ("של נשיא דורנו" כנ"ל) חל"ב ע' 26-23: "...וי"ל אשר השייכות (דהנצחיות) דנשיאי ישראל לחדש ניסן מודגשת ביותר בנוגע לנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר: ב' ניסן הוא יום ההילולא של הנשיא כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ויום התחלת הנשיאות של (בנו ממלא מקומו) כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו . . . וזוהי הכוונה בדברי אדמו"ר נ"ע . . . שזוהי התקשרות נצחית בגשמיות בין הנשיא אדמו"ר נ"ע וכל ישראל. וכן הוא בנוגע לבנו ממלא מקומו, נשיא דורנו . . . ויש לומר שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הדגיש זאת תיכף במאמרו (תורתו) הראשון (בתור נשיא) . . . ההוראה בנוגע

אבל ראה ל' שער ההקדמות הקדמה ג: "...כי נודע ומפורסם כי האור העליון הלא הוא נקרא אין סוף, ושמו מוכיח עליו שאין בו תפיסה לא במחשבה ולא בהרהור כלל, והוא מופשט ובלתי מושג מכל המחשבות העליונות, והוא קדם אל כל הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים, והוא אשר המציאם והאצילם, ולא היה בו התחלה וראשית, כי תמיד היה נמצא וקיים לעד ולנצח נצחים..." (ולהעיר מל' שער ההקדמות מהדורת אהבת שלום (המיוחס כל' הרח"ו המקורי) ו, סע"א: "...כי נודע ומפורסם שהאור העליון למעלה למעלה המאציל העליון הלא הוא נקרא אין סוף, ושמו מוכיח עליו...").

וראה זח"א כד, סע"א (ע"ד העלאת המלכות לכתר והמשכתה למטה בכל העולמות, כמ"ש במק"מ שם): "...במיתך לסלקא צלותא להווא אתר ידיע . . . צריך לסלקא מחשבתיה בצלותיה בההיא תגא אבן מוכללת ומעוטרת דאתמר בה כל הזוקף זוקף בשם . . . וצריך לסלקא (נ"א לה) עד אין סוף, וכד נחית לה אתמר ביה כל הכורע כורע בברוך, דצריך לנחתא (נ"א לה) עד אין תכלית..."

❧ הערה 49 ❧

להעיר מלקו"ש ח"ד ע' 109, הע' 9: "עפ"י הנ"ל יומתק למה התחיל רש"י . . . אף שע"פ פשטות צריכים להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון...", ובשוה"ג שם: "אבל ע"ד ההלכה איתא בנדרים (ג, א. וראה נזיר ב, א. תוס' שבת כ, ב ד"ה במה. ועוד) "זימנין מפרש ההוא דפתח ברישא, זימנין ההוא דסליק מפרש ברישא" ע"ש.

שם חכ"ד ע' 368 [אג"ק חכ"א ס"ע שמ – מכ"ג אלול תשכ"א]: "...ואפילו את"ל שגם במפרשים נוהג דפתח במה דסליק מיני' – כאן אאל"פ כן, כיון שמתחיל הפי' בהתיבות "יציאות השבת" שבהתחלת משנתנו..." ע"ש.

תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ס"ע 464: "...ולהעיר: מצינו אמנם לפעמים שהסדר הוא

כנ"ל], הנה כמו"כ הוא אוא"ס למע' מע' עד אין קץ בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם, ובעילוי אחר עילוי, בבחי' העדר האור והעדר הגילוי [- שהוא העדר האור והגילוי כו'], ובכללות הו"ע [- והו"ע] הצמצום [הראשון] שהי' באור אין סוף ב"ה, שהוא [- שזהו בחי' התעלמות האור והתכללות בעצמותו ית' כו'], דהנה לפני [- דקודם] הצמצום הי' האוא"ס בגילוי, וכמ"ש בע"ח טרם שנאצלו הנאצלים, הי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאות [כו'], והיינו שהי' גילוי אוא"ס, פי' דמה שהי' נרגש בפשיטות הוא אוא"ס [- והרי הי' הרגש האוא"ס בבחי' פשיטות], אבל בחינת המציאות [- והמציאות] והישות לא הי' נרגש כלל [כו'], והיינו שהי' גילוי אוא"ס [- (ובד"כ הוא הגילוי דבחי' הבל"ג. והענין בזה הוא, דהנה איתא בעבודת הקדש³⁹ הא"ס ב"ה כשם שיש לו כח בבכע"ג כמו"כ יש לו כח בגבול דא"ת שיש לו כח בבכע"ג ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו וא"ס הוא שלימותא דכולא, ופי' דשלימות הא"ס הוא כולל בל"ג וגבול, ולפח"צ הי' גילוי האוא"ס הבל"ג, וכח הגבול שבא"ס הי' בהעלם [- בבחי' העלם כו'], וזהו אומרו הי' [- וכמ"ש בע"ח שהי' אור עליון פשוט שהוא אוא"ס הבל"ג ממלא כל מקום המציאות [היינו] שהי' נרגש רק בחי' הא"ס הבל"ג [- שהי' הרגש הא"ס בכ"מ], וכח הגבול שבא"ס שהוא בחינת המציאות [- והמציאות] והישות לא הי' נרגש כלל [כו']⁴⁰, ועיי' הצמצום

לפועל: צריכים להתקשר עם נשיאי ישראל שבכל דור ודור, ובדורנו – בנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ועיי' מקבלים מה"נצחיות" של הנשיא... ע"ש.

שם חל"ו ע' 58: "...וכן תהי' לנו, בגמר נצחון המלחמה שע"י בנ"י בסוף זמן הגלות, שלפי כל הסימנים שבש"ס הוא דורנו זה, ובמיוחד בהיותנו ארבעים שנה מהסתלקות הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שליום ההילולא שלו נתן ללמוד מאמרו הידוע ד"ה באתי לגני, ובו מבאר (בארוכה לפ"ע) זה שבני ישראל נקראים בשם צבאות ה', ועבודת בנ"י בזה, ובכחו של משה רבינו שבדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר, הרי במשך ארבעים שנה בודאי הצליח כאו"א למלא שליחותו ותפקידו בתור "צבאות ה'"... ע"ש.

ועד"ז בכ"מ בלקו"ש.

הערה 53

לתועלת הלומדים, מובא בזה סעיף טו מד"ה באתי לגני תש"י³⁶ – כל הסעיף על הסדר³⁷ [עם הלשונויות המקבילות שבד"ה בעצם היום הזה פר"ת (ע' רמג-רמד)] – והתיבות שהם הוספה על מ"ש בפר"ת (שם) הודגשו באותיות כאלו:

"טו) והנה כשם שאוא"ס הוא למטה מטה בהתפשטות וגילוי עד אין שיעור ומספר כלל [- למטה עד³⁸ תכלית בבחי' התפשטות וגילוי

שול"י הגליון

מתבטא בפועל בזה שאוא"ס מתפשט ומתגלה עד תכלית ההשתלשלות. ולהעיר שבתש"י סוסי"ד שינה ממ"ש בפר"ת (הנ"ל): "וזהו למטה עד תכלית שנמשך עד למטה מטה כו'", ואכן הוסיף תיבת "אין": "וזהו למטה מטה עד אין תכלית" – אבל שוב דייק לתאר את המדריגות הכי שפלים בל' "תכלית": "שהוא בהתפשטות ובגילוי עד גם במדרי' היותר שפלים בתכלית", ואולי מרמז בזה שמ"ש בפר"ת "עד תכלית" הוא מדויק. ולהעיר שגם בתש"י רסט"ו (שבפנים) שינה ממ"ש בפר"ת "עד תכלית", ובמקומו כתב "עד אין שיעור ומספר כלל".

(39) בעבודת הקודש: ח"א רפ"ח. – וראה בכ"ז המשך ר"ה השי"ת פכ"ז ואילך. ד"ה מרגלא בפומי' תש"ט (קונטרס סה). ועוד.

(40) זהו סיום הסוגריים שהתחילו לעיל בפנים (ובד"כ הוא הגילוי...).

שול"י הגליון

(36) תש"י ע' 136-137.

(37) עם הערות רבינו עליו – בשוה"ג הבאים.

(38) "עד תכלית" – כ"ה בגוכתי"ק (ועד"ז בשורה שלפנ"ז שם [שבמילואים להערה 100]: "וזהו למטה עד תכלית"), ואוצ"ל (בב' המקומות): "עד אין תכלית" (ע"פ הערת המו"ל בפר"ת שם). ולהעיר ממה שמשמע בפר"ת שם לקמן ועד"ז בתש"י סוף פט"ו (דלקמן בפנים), שלמטה עד אין תכלית הוא ענין מ"ש בס"י עומק תחת, ואולי מרמזים שם שבפועל יש תכלית להתפשטות וגילוי אוא"ס, כיון שבפועל מתפשט רק עד עומק תחת, היינו הדרגא הכי תחתונה שנמצא בפועל (אף שבכחו להמשיך להתפשט בלי גבול כלל). וא"כ אולי גם כאן בפר"ת מרמזו עד"ז, שהענין דאוא"ס למטה עד אין תכלית

הוא אלקות, דכ"ז הוא בכח הא"ס לעשות העלמות והסתרים כאלו [- שזהו ג"כ כח הא"ס להסתיר כ"כ כו'], דכשם שההתפשטות בהאור עד המדר' היותר אחרונות [- שההתפשטות דהאור האלקי למטה מטה כנ"ל] הוא בכח [- כח] הא"ס דוקא, הנה כמו"כ הוא כח הא"ס המעלים ומסתיר בריבוי העלמות והסתרים [- כמו"כ ההעלם וההסתור להעלים ולהסתיר כ"כ ה"ז ג"כ כח הא"ס כו']. דזהו דכתיב אכן אתה אל-מסתתר, דזה שמסתתר בריבוי העלמות והסתרים הוא בחינת אתה ממש, דכשם שחסד אל-ל⁴¹ כל היום, דיום הוא בחינת גילוי, וכמו שהגילוי הוא חסד ושם אל, הנה כמו"כ מה שמסתתר ומתעלם הוא בחינת אתה ממש, דזהו [- וזה"ע] מה שא' בס"י עומק רום ועומק תחת, דכשם שעומק תחת שהוא הגילוי וההתפשטות עד מדר' היותר אחרונות הוא בחינת כח הא"ס [- דכשם שכח הא"ס הוא בעומק תחת], הנה כמו"כ עומק רום בעילוי אחר עילוי הוא בכח הא"ס דוקא [- כמו"כ הוא כח הא"ס בעומק רום כו'], דרק בכח הא"ס להעלים ולהסתיר בריבוי מיני העלמות והסתרים, דזהו אור אין סוף למעלה עד אין קץ [- וזהו שאוא"ס הוא למעלה עד אין קץ בבחי' העלם והסתור האור כו']".

❧ הערה 58 ❧

ולהעיר מתרנ"ה ר"ע קכד: "...מצד דעת המקבלים שהם היש, הרי הארה אלקית המהוה אותם מאין נסתר ונעלם מהם, דהיינו שמתעלם ומסתתר מהם כו' (דאל"כ לא היו מציאות יש כו') ונק' אין, הרי תופסי' מקום ויש, ומצד הסתר והעלם זה כשבא בהשתלשלות רבות בעילוי אחר עילוי יתהוה מאין ליש גמור, כמו אלקים אחרים שהם מבחי' אחוריים דאחוריים דשם אלקים המהוה כל המוגבלים, וכמו פרעה שאמר לי יאורי, דמבחי' ד"ע שהוא כמו שיוצר כולם יחד במח' אחת והיינו בחי' גילוי האלקות א"א להם לקבל, כ"א מבחי' ד"ת, דכמו שההארה האלקית בא בבחי' העלם והסתור שמתעלם ומסתתר, הנה בהעלם אחר העלם דהיינו מאחוריים דאחוריים

הנה נתעלם [- שנתעלם] האור א"ס ומה [- הרי מה] שנרגש בפשיטות הוא בחינת הישיות והמציאות [- המציאות והישיות] ואור אין סוף [- והאוא"ס] הרי אינו נרגש [כו'], דהגם דאת [- שאת] השמים ואת הארץ אני מלא, והצמצום [- שהרי הצמצום] הוא רק לגבינו אבל לגבי ית' [- לגבי אוא"ס] הרי הצמצום אינו מסתיר כלל [- אין הצמצום מעלים], ומאיר לאחר הצמצום כמו קודם הצמצום, וכמאמר אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנבה"ע בהשוואה גמורה, ואין הצמצום מסתיר כלל. דהמשל בזה הוא כמו הרב המשפיע שכל לתלמידו, דחפצו הוא שיהי' נטיעותיו כמותו, אמנם בכדי שיוכל המקבל להכיל את ההשפעה ה"ה מסלק את אור שכלו לגמרי וממציא אור שכל שהוא לפי"ע המקבל, ועושה בזה כמה צמצומים והעלמות בכדי שיוכל להתקבל אצל המקבל, א"כ כל הצמצומים הם רק לגבי המקבל, אבל לעצמו אינו צמצום כלל. אשר הדוגמא מזה יובן למעלה כביכול דכללות ענין הצמצום הוא רק לגבינו אבל לגבי' ית' הרי אין הצמצום מסתיר כלל, ובאמת יובן ג"ז דגם לגבינו הנה הצמצום הראשון וכל הצמצומים דס' השתל' ה"ה בשביל הגילוי, דלהיות דעיקר ענין הצמצום הוא בכדי שיתקבל כנ"ל במשל, א"כ הרי אין הצמצום מסתיר, ומ"מ הרי האוא"ס אינו נרגש [- ומ"מ אינו נרגש כלל כו'], וגם בחינת האור פנימי שהוא [בחי'] האור והחיות [- אור וחיות] המח' את כל הנמצאים, הרי יש ברואים כאלו שאינם מרגישים שהוא חיות אלקי [- הרי בנבראים התחתונים אינו נרגש כלל שהחיות הוא אלקות], והגם דכל אוא"א [- שכאוא"א] מרגיש שיש בו חיות [- מרגיש את החיות] המח' אותו ויודע בבירור שהעיקר הוא החיות, והיינו דהגוף אינו דבר וענין כלל והעיקר הוא החיות, ומ"מ הרי אינם מרגישים [- אינו מרגיש] שהוא חיות אלקי [כו'], ובפרט בריבוי ההעלמות וההסתרים שהאור מתעלם ומסתתר ממדרגה למדרגה [- וגם בחי' ההסתור ביותר] עד שיכול לומר [- עד שישכח לגמרי על אלקות ושיאמר] לי יאורי כו' וכחי ועוצם ידי כו' [והגם שמקבל חיות מאלקות מ"מ ה"ה היפך ומנגד לאלקות כו'] דכ"ז [- שכ"ז] הוא מהעלם [- מחמת העלם] והסתור האור ביותר [כו'] עד שיכול להיות מוחו גס כזה שאינו יודע ומרגיש דהטבע

תיבה ודיבור להמתיק הדינין, כי אות א הוא סוד פלא, ונתלבש באות ב' שהוא ב' אלפין, וכן באות ג' ג' אלפין, עד אות ת' ד' מאות אלפין, וכל מה שנתרחק האות נתרחק מהחיות ונתלבש בקליפות עד מל' שבמל' ששם מחשבות רעות וזרות וכו'. וכאשר יתן לב על גלות השכינה שהי' ניצוץ השכינה מלובש בתוך כיעור הקליפות הזה יתחדר חרדה גדולה, ואז יתפרדו כל פועלי און, ונעשה יחוד יראה עם נורא, ונתברר ניצוץ הקדוש ונתחבר למעלה אל החיות בסוד והחיות רצוא ושוב, והוא גאולה מהשבי'. וזהו הכנעה, כאלו הוא אינו מדבר רק השכינה, והבדלה להפריד הקליפות וכו', והמתקה להעלותן להמתיקן בשרשן וכו', ודפח"ח. ושמור כלל גדול זה, והבן".

בן פורת יוסף ויצא מו, ג (ועד"ז כש"ט סי' מה): "...דכתבתי במ"א ששמעתי ממורי אין בכל אות נכללו כל האותיות, כי שורש כל האותיות הוא אות א והוא קרוב לאחדות הא"ס, ואח"כ נתפשטו, כי אות ב' הוא ב' אלפין וכו', עד ת' הוא ד' מאות אלפין, ואות ת' הוא אחרון ורחוק מן המאציל, וע"י הצדיק מקרב כל אותיות לשרשן לאות א, ואז נמתק הדין בשרשו וכו'..."

צפנת פענח פקודי צה, רע"ב: "...והנה כמו שכ' הרמב"ם בשכ"ס הנבדלים אין שייך תואר ריבוי ומספר, ה"נ אין שייך באותיות רוחניות התורה ריבוי ומספר, כי אם צד עילה ועלול, כי א' ראש כל האותיות נקרא עילה, וכל האותיות עלולין ממנו, והוא כאשר קבלתי ממורי כי אות ב' הם ב' א, וכן אות ג' ג' אלפין וכו', עד אות ת' הם ד' מאות אלפין וכו' ודפח"ח..."

ומזה שלא נזכר בכל מקומות הנ"ל אודות הקשר למ"ש בראשית ברא אלקים את וגו' והארץ היתה תוהו ובוהו וגו' (שבכש"ט ותוי"י שבמאמר דידן⁴³), לכאורה אפשר להסיק שפרטים אלו הם הוספות מבעל התוי"י. ולאידך, לכאורה יתכן שבעל התוי"י קיצר והשמיט קשר

יכולים הם ג"כ לקבל כו' . . ענין דעת תחתון שמלמטה למעלה, שהוא א"ל המסתתר בבי"ע, שמחמתו האור יתצמצם הסתר אחר הסתר עד שיהי' יש גמור..."

הערה 66

ולהעיר משער האמונה לא, סע"א: "...דזהו הכלל דעצמו' אא"ס ב"ה למעלה מעלה עד אין קץ שזהו בבחי' העלי' דאו"ח, ולמטה מטה עד אין תכלי' שזהו ירידה דאו"י, וכאש' בחי' ההעל' דאחר העל' שבעצמו' בא לידי ירידה למטה עד אין כו', היינו בחי' עמ"ר שנמשך לעמ"ת, והוא ענין השבת והחול, שהן עתה ב' הפכים רק זה גורם לזה, אבל לע"ל יתאחדו ממש כו', דהיינו שבחי' העילוי דהעלם אחר העל' שנק' סדכ"ס שבמהו"ע עד אין קץ כו' יבא כמו שהוא למטה כו'..." ע"ש.

הערה 69

וראה תולדות יעקב יוסף ויצא כה, א⁴² (השייך לכש"ט סי' צו-ב): "...ושמעתי ממורי, כי א' הוא סוד אלופו של עולם טמיר וגניז בגוי', ואות ב' הוא ב' אלפין, וכן ג' ג' אלפין, עד אות ת' ד' מאות אלפין, א"כ שורש אותיות התורה שקרוב יותר אל החיות הרוחני אור א"ס הוא אות א', ואח"כ יורד והולך ומתלבש זה בזה ונתרחק מן החיות, עד אות ת' שהוא מל' שבמל' ששם מתלבש בתוך מחשבות רעו' וזרות, וצדיקיא שלוחי דמטרוניא אינון לקשר א"ע אל האותיות ולהעלותן במחשבה עד מחשבה עליונה, ואז מעלה מתהום עד רום רקיעא את נצוצי השכינה שהי' בלבושי' הנ"ל, שנק' זה לימוד לשמה, לכך זוכה לדברים הרבה, שיש כמה מדרגות בכל אות והוא מזכה להעלותן וזוכה עמהם, ודפח"ח..."

שם רא, א (ועד"ז כש"ט סי' קס): "...עוד שמעתי ממורי ביאור סוד א"ב וכו', ואיך שצריך לעשות בכל תיבה הכנעה והבדלה והמתקה, ר"ל כי דיני ש"ך ופ"ר הרמז בתיבת א-דני דפתיחת תפלת י"ח, כל הכוונות שיש שם צריך לכוין בכל

הערה 70

לתועלת הלומדים, מובא בזה על הסדר כתר שם טוב⁴⁸ שברשימת רבינו⁴⁹ [עם השינויים שבתולדות יעקב יוסף ר"פ בראשית⁵⁰]:

"מהבעש"ט⁵¹ זלה"ה [- ונודע⁵² כי אות א הוא חכמה ומחשבה, כמ"ש בפסוק עזרא ואאלפך חכמה, ובזה יובן] בראשית ות"י⁵³ [- ותרגומו]

שוליי הגליון

(48) בהוצ' קה"ת (תשל"ג ואילך) נמצא בסי' שנה.

(49) הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה.

(50) ז, א (בדפוס – קארעץ תק"מ).

(51) הבא לקמן בפנים הוא ע"פ כתר שם טוב דפוס צילום (שכנראה השתמש בו רבינו ברשימתו) הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה – ובשוה"ג הבאים צוינו חלק מהשינויים שבכש"ט דפוס.

(52) כש"ט המובא בפנים היא ב"ח"ב קרוב לסופו" (כלי רשימת רבינו הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה). אבל גם בכש"ט ח"א (סי' פו בהוצ' קה"ת) הובאה חלק מתורה זו (בסגנון אחר קצת), ושם מתחיל מל' התוי"י שבפנים (בשינויים קלים – הבא לקמן הוא ע"פ דפוס צילום (ר"ע 14) שבשוה"ג הקודם): "מבעש"ט ז"ל נודע כי אות א' הוא חכמה ומחשב', כמ"ש ואאלפך חכמה. ובזה יובן בראשית ותרגומו בחכמתא שהיא אות א', בזה ברא א' להים את השמים, כי כל כ"ב אותיות הם לבושין זה לזה, כי א' נתלבשה תוך אות ב', כי ב' ב' אלפין, ג' ג' אלפין, וראשית הבריא' ה' ע"י אות א' שהוא חכמה, וברא הכל ע"י חכמה כמ"ש בחכמה עשית כו'. הרי רוחנייתו י"ת בתוך אות א', ונתעטף בו וברא אור מן אות א', והוא אור אצילות, ואח"כ נתעטף עם א' בתוך אות ב' וברא עולם הבריא כו'".

(53) "ות"י" – בכש"ט דפוס: "ותי" (וכ"ה בדפוס לעמבערג תר"ט, לעמבערג תרי"א), ולכאורה אפשר לפענחו: "ותירגומו", ע"ד מ"ש כאן בתוי"י (שבפנים). ואילו בדפוס צילום (שבשוה"ג 51) שבפנים: "ות"י" (וכ"ה בדפוס קארעץ תקנ"ז, לעמבערג תרי"ח, לעמבערג תרכ"ג-ד) – ואולי גם בזה יש לפענח: "ותירגומו", כיון שהקיצור לתיבת "יתברך" (או "יתעלה") דלקמן בפנים הוא "יית" (וכ"ה בכש"ט דפוס וסיעתו הנ"ל – במקום "ית" שבתוי"י). ולאידך, יש להעיר שהתרגום של "בחכמה" (וכיו"ב) לתיבת "בראשית" נמצא רק בתרגום ירושלמי עה"פ, וא"כ לכאורה יתכן שהמדפיס (הבלתי ידוע) של דפוס קארעץ תקנ"ז (הנ"ל) הבין, שהכוונה ב"ותי" שבכש"ט דפוס הוא "תרגום ירושלמי" (או אולי "תרגום ירושלמי") – אלא שיל"ע עוד בדפוס קארעץ ולברר אם שינוי (ע"פ הבנה) כזה מתאים לדרכו של המדפיס.

זה בשאר המקומות הנ"ל לפי שלא הי' שייך לתוכן דבריו שם, או (גם) לפי שסמך על מה שכבר הזכירו בתחילת הספר (הראשון שלו – תולדות יעקב יוסף).

וראה תולדות יעקב יוסף שבמילואים להערה 70: "ונודע כי אות א הוא חכמה ומחשבה, כמ"ש בפסוק עזרא ואאלפך חכמה, ובזה יובן בראשית ותרגומו בחכמה וכו', שהוא אות א', בזה ברא א' להים את השמים, כי כל כ"ב אותיות הם לבושין זל"ז, כי א' נתלבשה תוך אות ב', כי ב' ב' אלפין, ג' ג' אלפין וכו' כמו ששמעתי ממורי זלה"ה וכו'. . . וז"ש ויהי אור, והבן והש"י יכפר" ע"ש – שמהסיום "והש"י יכפר" (שהובא גם בכש"ט שבמילואים הנ"ל), לכאורה משמע שחלק מהאריכות שלפנ"ז הוא הוספה של בעל התוי"י⁴⁴.

וראה מ"ש בעל הכתר שם טוב בשער הספר: "והם כל דברי קדשו של [הרב⁴⁵] הקדוש והנורא מוהר"ר⁴⁵ ישראל בעש"ט זלה"ה אשר הובאו ביתה יוסף, שהם ספרי קודש של תלמידו ה"ה הרב הגאון הגדול החסיד מוהר"ר יעקב יוסף זלה"ה אב"ד דק"ק פולנאי⁴⁶ ה"ה ספר בן פורת יוסף וס' תולדות יעקב יוסף וס' צפנת פענח, והנה לקטתי אני הצעיר אהרן במוהר"ר צ"ה כהן מק"ק אפטא את כל דברי קדשו של מוהר"ר בעש"ט זלה"ה מתוך הספרים הנ"ל, וגם קיצור הדרושים של הרב הגאון מוה"ר⁴⁷ יעקב יוסף זלה"ה, ושאר אריכות הדרושים הנחתי במקומם, ולא הבאתי בספר הקדוש הזה אלא השיך לדברי קדשו של מוהר"ר בעש"ט זלה"ה...".

שוליי הגליון

(44) ולהעיר גם מתוי"י בשלח מז, ג (שהובא בשינויים בכש"ט סי' קיב): "ושמעתי בשם מורי . . . ודפח"ח, והש"י יכפר מה שנכתוב גם בקצרה... ע"ש.

(45) יש טפסים שונים מכש"ט דפוס: (א) יש שכתוב בו "הקדוש והנורא מוהר"ר" כפנים. (ב) ויש שכתוב בו "הרב הקדוש והנורא מו'".

(46) בטופס א' (שבשוה"ג הקודם): "פולאני".

(47) בטופס ב' (שבשוה"ג 45): "מו'".

ונסתתר בכמה כסויין ובכמה קליפין דאינון תוהו ובהו וחשך ותהום [- וחשך וכו'], כמ"ש בתיקונים [- בתיקונין הנ"ל]. וז"ש [- וזש"ה] והארץ היתה תוהו ובהו כו' [- וחשך וגו'], ר"ל לאחר שנתלבש בד' מאות לבושין שהיא אות ת', ובאלו [ה] לבושין ברא הארץ, חזר ונסתתר בכמה קליפין, וזש"ה והארץ היתה תוהו ובהו [וחשך] וגו', כי צפה וראה שיהיה [- שיהיו] דורות הרשעים [- רשעים] וגנו אור הנ"ל ונסתתר מן חייביא בכמה קליפין [וכו'], אבל לגבי צדיקייא שנקראים א־להים, כמ"ש [- כמו שמצינו] במשה [שנאמר] ראה נתתיך א־להים לפרעה, וכן יעקב ויקרא לו א־ל א־להי ישראל, וכיוצא בשאר צדיקייא, לא אסתתר מהן [- מהם] הקב"ה, לכך ויאמר א־להים יהי אור ויהי אור, ר"ל מיד כשעולה [- כשעלה] במחשבה של אנשי הדעת [ה]נק' ⁵⁷ [- שנק'] אלהים שהקב"ה שנק' אור מסתתר שם, אז נתפרדו [כל פועלי און] ונתגלה אורו י"ת [- ית'], וז"ש ויהי אור, והבן והש"י יכפר".

וראה גם מ"ש בתולדות יעקב יוסף שם לפני"ז: "...דכתבתי לקמן מ"ש בתיקונים, אני ה' לא שנית, אבל לגבי חייביא אשתני הקב"ה ואסתתר בכמה לבושין ובכמה כסויין ובכמה קליפין, דאינון תוהו ובהו וחשך וכו', וז"ש אסתירה פני מהם, אבל אינון דתליין מני' ומשכינת' לא אשתני לעולם וכו' יעו"ש, הרי שיש כמה לבושין וכסוין שהקב"ה מסתתר בהם. אמנם כתבתי לקמן דשמעתי ממורי זלה"ה, שאם ידע האדם שהקב"ה מסתתר שם אין זה הסתרה כי נתפרדו כל פועלי און, וז"ש ואנכי הסת"ר אסת"ר פני מהם, ר"ל שישתיר מהם שלא ידעו שהקב"ה שם בהסתרה זו וכו' ודפח"ח. . ואחר שידע אדם כלל זה שהוא כלל גדול, שאין שום מסך מבדיל בינו לבין אלדיו בשעת תורה ותפלה, גם שיעלו לפניו כמה מחשבות זרות שהם לבושין וכסוין שהקב"ה מסתתר שם, מ"מ אחר שידע אדם

בחכמ' ⁵⁴ [- בחכמה וכו'], שהוא אות א', בזה ברא א־להים א"ת [- את השמים], כי כל [כ"ב] אותיות הם לבושין זל"ז, כי א' נתלבש' תוך אות ב', כי ב' ב' אלפין, ג' [הם] ג' אלפין וכו' [כמו ששמעתי ממורי זלה"ה וכו']. וראשית הבריאה היה ע"י אות א' שהוא חכמה כמ"ש ⁵⁵ ואלפך חכמה, וברא הכל ע"י חכמה כמ"ש כולם בחכמה עשית, כי נתפשטו האותיות מלמעלה למטה, ובהו ברא כל הנבראים ע"י כ"ב אותיות מא' עד ת', וכל הנברא ע"י אות שהוא קרוב ל[ה]מאציל הוא יותר עליון, עד כי הנברא מאות ת' שהוא אות אחרון, מברי' זו [- ברי' זה] היא שפל ברי' [- בריה] מכל הנבראים, כ"א [- כי אם] שיקרב אדם את עצמו להש"י, ויכלול מן אות ת' לאות ש' בסוד תשרי"ק, עד שיקו[ו]רב אל אות א' ששם אלופו של עולם, וזש"ה מבטן שאול שועתי אליך וגו'. הרי רוחניותו י"ת [- ית'] בתוך אות א', ונתעטף בו וברא אור מן אות א' והוא אור אצילות, ואח"כ נתעטף עם אות א' באות [- בתוך אות] ב' וברא עולם הבריאה כמ"ש בכנפי יונה [יעו"ש], ואח"כ חזר ונתעטף עם אות ב' בתוך אות ג' וברא עולמות למט' מעולם הבריאה, עד שנתעטף באות ת' וברא עולמות תחתונים [- תחתונות] שנק' מלכות שבמלכו. וז"ש בראש"י, בחכמ' [- בחכמה] שהוא [- שהיא] א', ברא א־להים א[ת] השמים, שהוא כ"ב אותיות מן א' עד ת', ובתוכו רוחניותו י"ת [- ית'] שנק' [- שנקרא] שמים, שנתעטף ונתלבש הקב"ה בתוך כ"ב אותיות אלו וברא את הארץ, שהוא כל ענייני חומר הארץ, שהוא ע"י ד' מאות לבושין מן א' עד ת', שהוא ארץ תחתית ⁵⁶ [- תחתית] שאין למטה ממנו [- הימנו]. ואח"כ חזר הקב"ה

שוליי הגליון

(54) "בחכמ' — כ"ה בדפוס צילום (שבשוה"ג 51). ואילו בכש"ט דפו"ר (כאן): "בחכמה", וכ"ה בכל הדפוסים (תקנ"ז-תרכ"ג) שבשוה"ג הקודם, וכ"ה בתו"י"י כאן (שבפנים). ולהעיר מכש"ט (סי' פו) שבשוה"ג 52 (גם בדפו"ר וסיעתו הנ"ל): "ותרגומו בחכמתא".

(55) "כמ"ש ואלפך חכמה" — תיבות אלו נוספו בכש"ט ע"פ מ"ש בתו"י"י לעיל שם (שהובא לעיל בפנים).

(56) "תחתיות" — כ"ה בכש"ט דפוס צילום שבשוה"ג 51, וכ"ה בדפוס לעמבערג תרכ"ג-ד. אבל בכש"ט דפו"ר: "תחתית", וכ"ה בשאר הדפוסים (תקנ"ז-תרי"ח) שבשוה"ג 53, ועד"ז בתו"י"י כאן (שבפנים).

שוליי הגליון

(57) "נק' — כ"ה בכש"ט דפוס צילום שבשוה"ג 51, וכ"ה בדפוס לעמבערג תרכ"ג-ד. אבל בכש"ט דפו"ר: "הנק'", וכ"ה בשאר הדפוסים (תקנ"ז-תרי"ח) שבשוה"ג 53, ועד"ז בתו"י"י כאן (שבפנים).

ראשית, בגין דא ב' ראשית...".

פרדס שער ג (אם הא"ס הוא הכתר) פ"ג (יז), סע"ג): "ועו' ראייה מהזהר פ' בראשית, וז"ל בראשי' ב' ראשית היא חכמה, דאמרי' בת"י בראשי' בחכמת'...", ובביאורי הב"ח לשם: "דאמרינן בת"י כו'. ר"ל בתרגו' יונתן או ר"ל בתרגו' ירושלמי".

❧ הערה 74 ❧

וראה מפעלות אל-הים (להאברבנאל) מאמר ג, פרק ד: "...כתב הרמב"ן וז"ל . . אם תזכה ותבין סוד בראשית, ולמה לא הקדים לומר אלקים בראשית, תדע כי ע"ד האמת הכתוב יגיד בתחתונים וירמוז בעליונים, ומלת בראשית תרמוז בחכמה, ולכן תרגם הירושלמי בחכמתא . . אמתת כונת הרב היא לפרש מלת בראשית על ספירת החכמה כדרך המקובלים, לפי שעם היות הספירות כלן ראשים לנבראים, הנה ספירת החכמה היא ראשית אותם הראשים, ויאמר הכתוב א"כ שבאמצעות החכמה שהיא הראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ...".

אור התורה בראשית (ח"ז) תתשנ"ד, סע"א: "...הרמב"ן הקשה עמ"ש רש"י שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בראשית ממלכת כו', מפסוק מגיד מראשית אחרית ע"ש, ועפ"י האמת הפי' בראשית ברא, ע"י הראשית ברא הבורא ית' את השמים כו' (וזהו כמ"ש בת"י בחוכמתא ברא), ולכן בראשית הוא התחלת התורה, ובכל מקום שנו' במקרא לשון ראשית הכל הוא מהראשית של התורה שנק' ראשית, וזהו מגיד מן אותו הראשית שנאמר בראשית ברא כו'. והענין שהתורה נק' ראשית, ובאמצעות התורה ברא הש"י את העולם, וכן פי' האלשך⁶⁰ וכ"פ באוה"ח אות ו'⁶¹... ע"ש.

❧ שוליי הגליון ❧

(60) "האלשך" – כ"ה באוה"ח שבפנים, וכ"ה בגוכתי"ק שממנו נדפס (בין 1114 סח, רע"ב). וכ"ה בכמה ספרים.
(61) ז"ל האוה"ח עה"פ: "...ו' עוד תתפרש בראשית ע"ד או' ואהיה אצלו אמן, ודרשו ז"ל אל תקרי אמן אלא אומן, והוא עצמו שרמוז הכתוב תחילת דבר ה' והודיע

שהקב"ה מסתתר שם, אין זה הסתרה וכנ"ל . . והנה כמו שיש כ"ב אותיות בדבור תורה ותפלה, כך יש בכל עניני החומר והגשמי שבעולם ג"כ כ"ב אותיות שבהם נברא העולם וכל אשר בו, וכמ"ש בש"ס דברכות יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנברא בהם שמים וארץ וכו', רק שהאותיות מלוכש בחומר עניני העולם בכמה כסויין ולבושין וקליפי', ובתוך האותיות שורה רוחניות הקב"ה. הרי שכבודו ית' מלא כל הארץ וכל אשר בה, לית אתר פנוי מנין⁵⁷] כמבואר בתיקונים, רק שהוא בהסתרה, וכאשר אנשי הדעת יודעין מזה ההסתרה אינו אצלם הסתרה ושינוי, וז"ש בתיקונין הנ"ל, אבל אינן דתליין מהקדוש ברוך הוא לא אשתני מהם וכו', והבן זה... ע"ש.

❧ הערה 73 ❧

וראה רבינו בחיי בראשית א, ב: "...וכן מלת בראשית בתרגו' ירושלמי בחכמתא...". ריקאנטי בראשית א, א: "...וכן אמרו רבותינו ז"ל בספר הבהיר אין ראשית אלא חכמה, ועל כן תרגמו בתרגום ירושלמי בחכמתא...". ציוני בראשית א, א: "...וכן תרגום ירושלמי בראשית בחכמתא...". שם וזאת הברכה לד, יב: "...וכן מלת בראשית . . וכן תרגם יונתן בחוכמת'..."⁵⁸. מנחת ביכורים⁵⁸ [תורת המנחה] (לר"י סק"ני"ל, תלמיד הרשב"א) בהר-בחוקות ע' קכח [459]: "...דכ"ת] בראשית ברא . . ותרגום [- ותרגם] יונתן בחכמתא ברא...". צדה לדרך מאמר ראשון, כלל ראשון פכ"ג: "...שעשה כל מעשיו בראשית שהיא התורה והחכמה, כמו שאמר התרגום הירושלמי בחכמתא ברא...". ובכ"מ.

וראה זח"א לא, רע"ב: "...בראשית ב' ראשית היא (חכמה)⁵⁹ כמה דתרגם יונתן בראשית בחכמתא)⁵⁹, בגין דאיהי תניינא לחושבנא, ואקרי ראשית בגין דהאי כתרא עלאה טמירא היא קדמאה, ועל דלא עייל בחושבנא תניינא הוי

❧ שוליי הגליון ❧

(58) נ"י. תשי"ד.
(59) (חכמה . . בחכמתא) – להעיר שבדפוס מנוטבה שי"ח וקרימונה שי"ח (כ, ג) נמצא בלי בסוגריים, וכ"ה בפרדס דלקמן בפנים.

תמיד עיני ה' אֵלֶיךָ בָּה, שהענינים הם כינויים להמשכת והארת אור החכמה. . והארה והמשכה זו אף שהיא תמידית אעפ"כ אינה בבחי' ומדרגה אחת לבדה מימי עולם, אלא שבכל שנה ושנה הוא אור חדש עליון, כי האור שנתחדש והאיר בר"ה זה הוא מסתלק בער"ה הבאה לשרשו. וז"ש מרשית השנה ועד אחרית שנה לבדה, ולכן כתיב מרשית חסר א', רומז על הסתלקות האור שמסתלק בליל ר"ה עד אחר התקיעות, שיורד אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה...".

וראה אור התורה ר"ה (ח"ג) ע' א'שסט: "...והנה מרשית חסר א', פי' באגה"ק סי' י"ד רמז על הסתלקות האור שמסתלק בליל ר"ה עד אחר התקיעות שנמשך אור חדש. . מה שהי' מרשית חסר, הנה ע"י השופר בא המשכה חדשה, וזהו ראש השנה ראש באלף כו', גם אלף היינו אאלפך חכמה כו'..." ע"ש.

הערה 78

ראה תניא פמ"ח (סז, סע"ב ואילך): "...ההשפעה שהוא בבחי' גילוי בעולמות נקראת בשם הלבשה שמתלבשת בעולמות, כי הם מלבישים ומשיגים ההשפעה שמקבלים, משא"כ ההשפעה שאינה בבחי' גילוי אלא בהסתור והעלם ואין העולמות משיגים אותה, אינה נקראת מתלבשת אלא מקפת וסובבת...".

וראה מאמרי אדה"ז הנחות הר"פ ר"ע קמח: "...מקור אור הסוכ"ע הוא הנק' לבוש מל', כי מל' דא"ס. . שהיא קודם הצמצום ומקום פנוי כמו לבוש עד"מ, כמו טלית שהאדם מתעטף בו והטלית הוא ממעל לראש ומקיף את כל האדם מכל צד, כמו"כ למעלה נק' זה לבוש מל', שהוא העיגול הגדול שקודם החלל ומקו"פ ומקיפו וסוכ"ע בשוה לכל ד' עולמות אבי"ע, והוא ממעל לראשם כמו טלית, היינו שנק' לבוש המקיף גם לגולגלתא שהוא בחי' כתר דאצי'..."

מאמרי אדה"ז כתובים ח"א ר"ע פט [ע' קכד]: "...וצריך שיהי' בחי' תפילה לשון התחברות שיתחבר בחי' עני לבחי' כי יעטוף, עטיפה הוא מלשון מקיף, דהיינו שימשיך מבחי' כתר הנק'

עבודת הקודש ח"א פ"ב: "...ידוע לחכמים האמיתיים כי ראשית האצילות הוא מחכמה העליונה, כי כתר אינה במנין הנתפשים בהרהור הלב. . וכן נראה שהיא קבלת אברהם אבינו ע"ה בספר יצירה שלו, בשלשים ושנים נתיבות פלאות חכמה חקק וכו', עשר ספירות בלימה אחת שהתחיל בו, ואמר בפרק ההוא בבבא אחת ממנו ע"ס בלימה רוח א-להים חיים וכו', וכוונתו בזה על ספי' חכמה, ואמר אחת רוח וכו' לומר שהיא הראשונה במנין, ופי' הרמב"ן ז"ל בבבא זו שאין התחלת ישות אלא מחכמה, והתורה התחילה בה באמרה בראשית ות"ר⁶² בחכמתא שהיא ראשית האצילות".

הערה 76

ולהעיר מאגה"ק סי' יד⁶³: "...ה' בחכמה יסד ארץ, שיסוד הארץ העליונה, היא בחי' ממלא כ"ע, והתחתונה היא ארץ חפץ. . הוא נמשך מהמשכת והארת חכמה עילאה מקור החיים העליונים. . והארה והמשכה זו היא מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה, כי הוא יתברך וחכמתו אחד בתכלית היחוד. . שאין סוף ואין קץ למעלת וגדולת האור והחיות הנמשך ממנו יתברך ומחכמתו. . ובכל שנה ושנה יורד ומאיר מחכמה עילאה אור חדש ומחודש שלא היה מאיר עדיין מעולם לארץ העליונה, כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל ער"ה כשהחדש מתכסה בו, ואח"כ ע"י תקיעת שופר והתפלות, נמשך אור חדש עליון מבחי' עליונה יותר שבמדרגת חכמה עילאה להאיר לארץ עליונה ולדרים עליה, הם כל העולמות העליונים והתחתונים המקבלים חיותם ממנה, דהיינו מן האור א"ס ב"ה וחכמתו המלוּבש בה. . וז"ש

שולחן הגליון

בריאית עולם, הודיע במה בראה ואמר בתורה בראה כי הוא האומן...".

(62) "ות"ר" – כ"ה בדפוס ויניציאא שכ"ז (שנדפס בשם "מראות א-להים"). ולכאורה יש לפענחו: "ותרגומו" או "ותרגם" (והיינו שהגרשיים הוא סימן לקיצור תיבה אחת ולא לראשי תיבות). אבל בדפוס קראקא של"ז נדפס: "ותנו רבנן" (וכן הוא בשאר הדפוסים שתח"י).

(63) קכ, א – קכא, רע"א

בשם סוכ"ע לבחי' עני... ע"ש.

אור התורה בהעלותך (ח"ב) ע' של: "...וכמו והיו העטופים ללבן בבחי' עטיפה ומקיף לבד, והקשורים ליעקב בבחי' קשר והתחברות בתוכיות ופנימי' ממש..." ע"ש.

שיחת ליל שמחת תורה תשט"ז (שיחור"ק ע' 43): "...און דאס איז אויך איינע פון די טעמים שנהגו ישראל אז טלית גדול טוט מען אן אחרי הנשואין דוקא: [מיט] א טלית קטן גייט מען אויך פריער, ווייל א ט"ק איז ניט קיין אמת'ער מקיף, ער איז דאך ניט מקיף את כל הגוף, און מען דארף דאך נאך מדייק זיין ער זאל האבן א שיעור, משא"כ א טלית גדול איז מקיף את כל הגוף, ומתעטפים בו בשעת לבישתו עכ"פ, ובפרט לויט דער דיעה אז דעם גאנצן דאוונען דארף מען זיין מעוטף בטליתו. איז דער טעם אויף דעם מובן כנ"ל, ווייל בשעת הנשואין ווערט נתגלה דער כח הא"ס שלמעלה מהשתל', בחי' מקיף, דערפאר טוט מען יעמולט אן א טלית גדול..." ע"ש. ועוד.

וראה גם שערי תשובה נח, ב-ג: "...ויש נשמות נמוכות שאין בהן התפעלות אלקות בתוך תוכם ממש, רק מרחוק לבד כנ"ל, והן הנקר' עטופים. והטעם שנקראו בשם עטופים דוקא, דהיינו כמו בהתעטף עלי רוחי, וכמו תפלה לעני כי יעטוף וכה"ג, דעיטוף זה לשון לבוש, כמו המתעטף בדבר שמתכווין בתוכו להתעלם בו מפני השפלות והבושה בבוא אדם גדול כשר ומלך וכה"ג. והענין הוא, מה שאנו רואים באותן נשמות הנמוכות הנ"ל, שאין להם התפעלות חושיים בהשגת אלקות, עכ"ז פועל בהם ההשגה באלקות בחי' השפלות והבושה, שהוא הנפילה בעצם שנשפלים מאד בעיניהם (כל"א ער פאלט אראפ זייער ביי זיך און ביהאלט זיך זייער בבחי' הקטנות כו'), והיינו מפני שרואים ערך קטנות נפשם שלא יוכלו לקבל ולקלוט אור ההשגה האלקית בתוך נפשם בגילוי גמור, אזי נעשה ההשגה האלקית עכ"פ נפלאה ונשגבה עליהם בבחי' הרוממות והיקר מערכם השפל, ונשפלים בעצמם מאד ומתכווצים ומתצמצמים בעצמותם, שנק' ביטול עצמיות שלהם, ולפי שההשגה

האלקית שמשיגים בכלי מוחם נעשה בבחי' מקיף עליהם מלמעלה, היינו כמו שמתעטפים בנפשם, כמו שמתעלמים בלבוש בבחי' הקטנות וביטול גדול, כמו בהתעטף עלי רוחי כו', כאשר תקצר הנפש בעיניו אז תתעטף רוחו עליו ותתעלם בבחי' הקטנות והשפלות, וכן תפלה לעני שהוא בשפלו' כי יעטוף רוחו עליו ויקראהו מרחוק בשפלו' והכנעה עצומה, וכמו משל תלמיד לפני הרב שמתעטף רוחו בעצמו מפני הבושה והשפלו' כנ"ל. וכ"ז אינו רק מפני שלא יוכלו לקבל האור האלקי בגילוי גמור בנפשם, ע"כ תתעטף נפשם בעצמם ולכך נק' בשם עטופים וד"ל. ודוגמא זו מצינו בנשמות עליונות שבג"ע, שיש בהם שמקוצר כלי הקבלה לקבל אור וזיו האלקי בג"ע בתוך תוכם ממש יתעטפו בנפשם שלא יתבטלו במציאות לגמרי, והרי עיטוף זה כמו מסוה דמשה שהי' מצד שלא היה יכול להביט בלתי לבוש כו', כך העיטוף שמתעטף נפשם הוא מצד שלא יוכלו לקבל אלא מרחוק ע"י עיטוף..." ע"ש.

עטר"ת ע' קעב [ועד"ז תש"ז ר"ע 230, תרפ"ה ס"ע קכ]: "...וכמו שא' במד"ר, מהיכן האורה נבראת? מלמד שנתעטף הקב"ה בשלמה והבהיק כו' שנאמר עוטה אור כשלמה, והיינו בחי' מח' דאנא אמלוך, שזהו בחי' השלמה ולבוש שבו מתעלם האור ובוקע באור הקו כו'..." ע"ש.

וראה תניא פל"ח (נ, א): "...שבשניהם אור אחד שוה בבחי' הסתר פנים ולבושי' שוים שהאור מסתתר ומתעלם ומתלבש בו..." ע"ש.

סהמ"צ להצ"צ קז, רע"א: "...השפע בעוה"ז נמשכת דרך לבוש הטבע, פי' שהיא מתלבשת ומתעלמת ומסתתרת עד שנראה כאילו עולם במנהגו נוהג דרך הטבע..." ועד"ז בכ"מ.

❧ הערה 83 ❧

ולהעיר מקונטרסים ח"ב שיג, א: "...דמה רבו מעשיך בריבוי ההתחלקות הוא מבחי' חכמה, וכמ"ש בראשית ברא ות"י בחוכמתא ברא . . והנה בזח"א דט"ו ע"א א", בהאי בראשית ברא ההוא סתימא דלא אתיידע להיכלא דא, היכלא דא איקרי אלקים, ורזא דא בראשית ברא אלקים,

משמע שיש כח הפועל בנפעל, ולא שייך זה אלא בשמותיו ית' כמ"ש בראשית ברא אֱלֹהִים הוא שמוֹתוֹ של הקב"ה, אבל עצמותו ומהותו כביכול הוא רק כאלו צוה ונבראו ממילא... "ע"ש. ועד"ז תקס"ו ח"א ע' שכז (הנחת הר"מ בן אדה"ז מהנ"ל): "...ולכך נאמר כי הוא ציוה ונבראו, ולא נאמר ובראם כ"א ונבראו כאילו נבראו ממילא ע"י הציווי של מהותו ועצמותו ית' בלבד, שציוה כביכול שמוֹתוֹ להפעיל ולברוא אותם ולא שהוא בעצמו ית' מתלבש בתוכם לברוא אותם, והיינו כדכתיב במע"ב בראשית ברא אלקים, ששם נאמר ברא ממש, דהיינו שהוא שם אלוֹקִים שהוא מדות הצמצום, שהוא א' מו' שמוֹת שאינם נמחקים שהוא רק שמו ית', לכך נאמר בו ברא ממש, דהיינו שהבורא את הנברא הוא מתלבש בתוך הנברא, וימצא בהפועל בחי' כח הפועל ממש שמלוּבש בהנפעל לקיימו ולהחיותו תמיד, וזה לא יתכן בעצמותו ית' שיהי' הוא בעצמו בחי' כח הפועל שבנפעל, שיקרא בעצמו ית' בשם בורא וכח הפועל שבנברא ונפעל, עד שיכתב שהוא בראם כו', כ"א מהותו ועצמותו ית' מרוּם לבדו, ואני ה' לא שנית כי אין בין קודם שנברא לאח"כ, רק שמו ית' הוא המתפשט על כל עלמין להחיותם, מצד שעצמותו ית' א"א להתלבש בתוך כ"ע ממש לברוא אותם (וגם הי' בחי' שינוי והתפעלות שיתפעל כח הפועל מכח הנפעל, כי כל מניע מתנונע כו' כמ"ש במ"א), זולת שמו שם אלקים הוא הבורא אותם מאין ליש בציווי ורצון המאציל ב"ה, כדכתיב בכל מע"ב ויאמר אלקים יהי אור יהי רקיע כו', ולכך נאמר שם לשון ברא ממש..." ע"ש. ועד"ז בכ"מ.

❧ הערה 84 ❧

ראה תניא פנ"ב (עג, סע"א – עד, רע"א): "...וכמ"ש בזהר וע"ח שהשכינה שהיא מלכות דאצילות . . היא מתלבשת בהיכל ק"ק דבריאה שהיא חב"ד דבריאה, ובהתלבשותן במלכות דבריאה נבראו הנשמות והמלאכי' שבבריאה . . ובהתלבשות מלכות דאצי' במלכות דבריאה מתלבשת בהיכל ק"ק דיצי' שהוא חב"ד דיצירה, ובהתלבשותן במלכות דיצירה נוצרו הרוחות והמלאכים שביצירה . . וכן בדרך זה ירדה השכינה ונתלבשה בהיכל ק"ק דעשיה. וכל עולם

ופי' במק"מ, ע"י ראשית שהיא החכמה, ברא הבורא שהוא אריך את הבינה הנק' אלקים..." ע"ש.

ביאורי הזהר להצ"צ ח"ב ע' תתריב: "...המשכת האור בבחי' גילוי שיהי' נראה יש . . כשהי' כלול במהו"ע ית' הי' בחי' אין ממש, וא"כ זה שיהי' האור והזיו נמשך להיות נראה ליש הי' לזה התחלה ממש, והיינו ענין המשכת הקו כו'. וא"כ י"ל שזהו פי' בראשית, דהיינו שזהו הקו והמשכת אא"ס שיש לו ראשית והתחלה ממש, וע"י ראשית זה ברא הבורא ית' את א"ק הנק' אדם דבריאה. והנה הוא כתר הכללי והוא נק' אלקים, שהרי גם עולם האצי' שלמטה מא"ק הוא בחי' אלקות דאיהו וגרמוהי חד, וכ"ש א"ק שלמעלה מאצי', ומ"מ שייך ע"ז ל' ברא, שהרי לעיל ר"ל דאפילו על האור שייך ל' ברא משום שנראה יש, משא"כ מקודם כשהי' כלול במהו"ע הי' אין ממש, א"כ אף לפמ"ש דעל האור ממש שייך לשון אצי' ולא ל' בריאה, מ"מ עכ"פ על א"ק ודאי שייך לומר כן ל' בריאה ממש, שהרי יש בו ע"ס, א"כ אף שהם מתייחדים בו ית' מ"מ לגבי מהו"ע ית' שאין שייך בו בחי' ספי' כלל שייך לומר ע"ז ל' ברא ממש..." ע"ש.

אור התורה נצבים (ח"ג) ס"ע א'קפט: "...וע' מזה בזח"ג פ' פנחס דרל"ג ע"ב, ואמר שם אלקים דמע"ב אחזי לעילא ואחזי לתתא ביי"ע, ופי' במק"מ, אחזי לעילא אצילות ע"י אלקים שהוא בינה ברא אותה, ואחזי לתתא ביי"ע ע"י המל' שנק' אלקים ג"כ נבראו, ולפי"ז גם בהתהוות האצילות ג"כ בתחלה עלה במחשבה לברוא במדה"ד, והוא עפמ"ש בביאור ע"פ ולא אבה איך שיש כמה צמצומים ובחי' שערות עד שנמשך להיות התהוות החכמה שהיא ראשית האצילית, וזהו שבראשית שהיא חכ' עילאה הנק' ראשית, ברא אותה ע"י אלקים בחי' צמצומים מדה"ד..." ע"ש.

תורה אור מגילת אסתר צו, ג: "...כמ"ש יהללו את שם ה' כו', בחינת שם בלבד שאינו מערך עצמותו ומהותו כו', כי הוא, דהיינו עצמותו ומהותו ית', צוה ונבראו, שלא שייך עליו ית' לומר שברא את העולמות כנ"ל, כי לשון ברא

האותיות כ'-ס', והעולמות הפרטיים דעשי' נבראו ע"י של"ט⁶⁵ העלמות של האותיות ע'-ת'.

ולכאורה יש להביא סמוכין לכללות הענין מהמבואר בביאורי הזהר חיי שרה קלא, ד (ועד"ז בכ"מ⁶⁶) ש"בבחי' הכלים הכלל השני אמת, דכל הגבוה יותר יותר הוא בבחי' היחוד ומיעוט המספר. . בחי' כלים הן רק בחי' גילוי אור השפע ונק' אותיות... ע"ש.

וראה יהל אור ס"ע שכא: "...במדרש רבה פ' ויקרא ר"פ ב' ע"פ אדם אחד מאלף מצאתי בקהלת סי' ז' כח, בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסים למקרא יוצאים מהם מאה למשנה, יוצאים מהם עשרה לתלמוד, יוצא מהן אחד להוראה, הה"ד אדם אחד מאלף מצאתי כו' עכ"ל. והנראה כי יחידות עשירות מאות הם ב"ע⁶⁷ כמבואר בענין מאה ברכות⁶⁷. והנה

שולץ הגליון

(65) כי אות ע' מוסיפה עשרה העלמות על ששים ההעלמות של אות ס', וכיון שמבואר במאמר דין ש'ת' העלמות היינו ת' עולמות – היינו שמכל העלם נברא עולם א' (כנ"ל בפנים בדקדוקי תורה), א"כ לכאורה צ"ל שמאחד מההעלמות של אות ע' נברא עולם העשי' הכללי, ומשאר הט' העלמות של אות ע' נבראו ט' מהעולמות פרטיים דעשי'.

(66) ראה אוה"ת ענינים ע' קצג-קצה (ושם ר"ע קצד: "...ודבר זה נתבאר התירין באריכות מרכינו נ"ע איך החילוק הוא בין אורות לכלים. . והטעם פשוט, כי הכלים הן האותיות ריבוי הצירופים, וכל מה שהמקבל קטן יותר צריך לומר לו השכל בריבוי צירופים יותר..."), תרמ"ב ע' שכד-שכה ("...באמת שניהם אמת הם, כי משנת' שלמטה הוא ריבוי יותר היינו בחי' התחלקות ופירוד המדריגות, כמ"ש ומשם יפרד והי' לארבעה כו'. . משא"כ למעלה הם בבחי' יחוד והתכללות, ומ"ש שלמעלה הוא ריבוי יותר זהו בחי' ריבוי האורות וההתגלות כו', אבל הריבוי שלמטה זהו מבחי' הכלים והפירוד כו'..."), ועוד.

(67) ראה לקו"ת ראה כב, ב-ג: "...ואמרו רז"ל (פרק קמא דחגיגה דף ט' ע"ב) עובד ואשר לא עבדו תרויהו צדיקי גמורי נינהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד. . ועיין במהרש"א בח"א שם, שפי' דמספר מאה זהו מגיע עד נר"נ שהם בסוד יחידות עשירות מאות, וזהו ענין מאה ברכות, אבל השונה פעם אחת יותר מזה הוא חלק א-ליו ממעל כו' ע"ש..."), ובמהרש"א חגיגה שם (ד"ה ואינו דומה): "...והכוונה בזה ע"ד שכתבנו בס"פ התכלת [מנחות מג, ב] לגבי ק' ברכות

מג' עולמות אלו מתחלק לרבבות מדריגות הנקראות גם כן עולמות פרטים, ומלכות דאצילו' מלובשת במלכות של כל עולם פרטי יורדת ומתלבשת בהיכל ק"ק שהוא חב"ד שבעולם שלמטה ממנו במדרגה. והנה מהשכינה המלובשת בהיכל ק"ק של כל עולם ועולם כללי או פרטי נמשך ומתפשט ממנה אור וחיות לכל העולם והברואים שבו נשמות ומלאכים וכו', כי כולם נבראו בעשרה מאמרות שבמעשה בראשית, שהם דבר ה' הנקרא בשם שכינה".

ולהעיר, שמ"ש בכש"ט הנ"ל בפנים ההערה⁶⁴: "...נתעטף עם אות א' באות]- בתוך אות] ב' וברא עולם הבריאה. . ואח"כ חזר ונתעטף עם אות ב' בתוך אות ג' וברא עולמות למט' מעולם הבריאה... – לכאורה אפשר לפרש בזה: (א) שעולם הבריאה הכללי נברא ע"י אות ב', ומה שנברא ע"י אות ג' (וכן ע"י אותיות ד'-ט', כנ"ל בפנים ההערה) הוא מעולמות הפרטיים דבריאה, שהם "למטה מעולם הבריאה" הכללי. ואולי אפשר גם לפרש בזה: (ב) ש"ברא עולמות למטה מעולם הבריאה" פירושו שמקור העולמות (הפרטיים דבריאה) שברא הוא "מעולם הבריאה" (הכללי). או בסגנון אחר קצת: (ג) שגם ה"עולמות למטה" הם "מעולם הבריאה", היינו שהם עולמות פרטיים שנכללים בהסוג הכללי של עולם הבריאה, ומ"ש "מעולם הבריאה" אינו (רק) תיאור למקור התהוותם, אל (גם) לסוג העולמות שבו הם נכללים.

עוד יש להעיר, שאם תמצוי לומר (כנ"ל בפנים ההערה) שעולם היצירה נברא ע"י אות י' ועולם העשי' נברא ע"י אות ע', וכל העולמות שנבראו ע"י שאר האותיות הם עולמות פרטיים דבריאה או יצירה או עשי' – לפ"ז יוצא שיש חילוק בין הסוגים השונים של העולמות הפרטיים:

שכל העולמות הפרטיים דבריאה נבראו ע"י ז' העלמות של האותיות ג'-ט', ואילו העולמות פרטיים דיצירה נבראו ע"י נ' העלמות של

שולץ הגליון

זהו תכלית עיקר המכוון, ואילו לא הי' ממשיכין מאה ברכות לבריאה כו' אזי לא הי' נמשך בעשי' אפי' בחי' אחת. והוא ע"ד מארז"ל ע"פ האלף לך שלמה, אלף נכנסין למקרא יוצאין מהן למשנה מאה, מאה למשנה יוצאין מהן לתלמוד עשרה, עשרה לתלמוד יוצא אחד להוראה, והיינו כי מקרא בעולם העשי' ומשנה ביצי' ותלמוד בבריאה והוראה הוא בעולם האצי', והנה בכדי שיהי' בחי' אחד להוראה צ"ל תחלה בחי' אלף למקרא ומאה למשנה כו'. אך צ"ל החילוק בין ענין מאה הברכות הנ"ל, ששם הוא המספר היותר גדול במדרגה עליונה יותר, וכאן אנו אומרים שאלף הוא בעשי' ומאה ביצירה וכו' ואחד באצי', נמצא שמספר המועט הוא גבוה יותר. אך הענין יובן, כי החילוק הוא בין אם הוא דרך המשכה מלמעלמ"ט או דרך העלאה מלמטלמ"ע, ובכלל הוא ענין החילוק בין אורות לכלים, שידוע שלמע' הוא ריבוי האורות ולמטה הוא ריבוי הכלים. ולכן בענין חייב אדם לברך כו', שהו"ע ההמשכה מלמעלמ"ט שיומשך גילוי אורות למטה בעוה"ז השפל והגשמי, המספר המרובה הוא למע', כי שם באצי' הוא ריבוי האור, וכשממשיכין מאה המשכות לבריאה ועשרה ליצירה יוכל להיות גילוי אור אחת בעשי' ע"י ריבוי צמצומים והעלמים. אכן בענין האלף לך שלמה הוא דרך העלאה מלמטלמ"ע, לכן הוא להיפוך, כי ריבוי הכלים הוא למטה, ולכן מקרא הוא בעשי' כי מקרא הוא בחי' אותיות כלים ולבושים להעלים ולהסתיר על אור השכל הגנוז בו, ומשנה הוא ביאור המקרא ולכן שמה הכלים מתמעטים, אך הוא עוד בבחי' העלם, התלמוד הוא פי' המשנה ששם מתגלה עוד יותר אור השכל, ולכן הוא מיעוט הכלים, עד שבהוראה הוא בחי' אחד הו"ע הלכה אחר הבירור וליבון כל הענינים המסתעפים, היינו ריבוי הכלים והלבושים עד אשר יצא הדין לאמתו..."

הערה 88

ולהעיר מתניא פרק מ (נד, ב): "...הרי קב"ה איהו ממלא כל עלמין בשוה, ואעפ"כ אין העולמות שוים במעלתם, והשינוי הוא מהמקבלים בב' בחי', הא' שהעליונים מקבלים הארה יותר גדולה לאין קץ מהתחתונים, והשנית שמקבלים בלי לבושים ומסכים רבים כ"כ

מבמ"א דבכלים הריבוי למטה יותר ובאורות הוא להיפך. והנה מקרא בעשי' ומשנה ביצירה, ובחי' א' דיצי' כולל יו"ד מעשיה, כמו רגלי החיות כנגד כולן, וכמו מל' דיצירה שהיא הבחי' העשירית דיצירה היא מקור לכללות ע"ס דעשי', ע"כ מבחי' אלף שנכנס' למקרא שהוא בעשי' יוצאים רק מאה למשנה שהיא ביצירה, שהרי כל א' ממאה אלו כולל ע"ס דעשי' כנ"ל, ותלמוד בבריאה ע"כ מבחי' מאה הנ"ל יוצאים יו"ד לתלמוד, ומזה יוצא אחד שיהי' ראוי לבחי' אצילות שמשם החכמה שממנה ההוראה, הרי בחי' א' דאצילות הוא כנגד אלף שבעשי', שזהו פי' אדם אחד מאלף מצאתי..."

תרנ"ו ע' תמד-ה (הנחה): "...וזהו ג"כ כוונת רז"ל חייב אדם לברך מאה ברכות בכ"י, מאה ברכות היינו מאה המשכות, ובחי' מאה הוא בכתר, ידידע שיש בחי' יחידית עשירית מאות, בחי' יחידית הוא בעשי' עשירית ביצי' ומאה בבריאה, והיינו שממשיכין מאו"ס דאצי' בחי' מאה בעולם הבריאה, ואז נמשך עשרה ביצירה, ויכול להיות נמשך בעשי' גילוי בחי' אחת אשר

שולחן הגליון

שחייב אדם לברך בכל יום, בסוד נפש רוח נשמה דמיון כהן לוי ישראל, שיבא לחלק הנשמה א' מק' דהיינו מעשר מן המעשר, ונמצא שונה ק' פעמים הוא חלק א' לנשמה, אבל השונה פ"א ביותר מזה הוא חלק א-לוה ממעל, והיינו בין עובד א-להים גו'..." ובחדא"ג מהרש"א למנחות שם (ד"ה חייב אדם): "...וע"פ דעת חכמי האמת בסוד נפש רוח נשמה דמיון כהן לוי ישראל, דלכך הו"ק ברכות, שמעשר מן המעשר מהם יבא לחלק הנשמה, ברכה אחת שהיא חלק א-לוה ממעל, ורמז על זה חסר האל"ף ממאה, שהיא הברכה האחת ממאה הברכות היא בסוד הנשמה ממעל ליראה ה' וגו', ובזולת האל"ף הוא מה, שהוא מורה על דבר קטן, אבל עם אות האל"ף שהוא חלק הנשמה נעשה מאה, בסוד אי"ק וק"ל". ולהעיר מלקר"ת בלק עד, סע"ב (ועד"ז בכ"מ): "...וזהו ענין ג' אותיות בכר שהם יחידות עשירות מאות, כי בבריאה שהוא נשמה הספירות כלולים כל אחד מיו"ד ויו"ד מיו"ד, ע"כ הם בבחינת מאות, וביצירה אינן כלולים רק מיו"ד, ובעשיה הם רק בבחינת נקודה לבד, וכמ"ש בע"ח שמ"ז פ"ה שבעשיה הוא בבחינת נקודה לבד, וגם בשער הפרצופים שער כ"ט בסופו כתב ענין נקודה ספירה פרצוף כי הספירות דעשיה הם קטנות בתכלית, ונק' נקודה בערך הספירה כו' ע"ש..."

הענן והחשך, ואלין קליפין דאגוזא... ע"ש.

וראה זח"ג סא, סע"א: "...דתנינן עד לא ברא קב"ה האי עלמא הוה בארי עלמין וחריב לון..."

ב"ר פ"ג, ז [ועד"ז שם פ"ט, ב, קה"ר פ"ג, יא]: "...א"ר אבהו מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן - ב"ר פ"ט: בורא עולמות ומחריבן בורא עולמות ומחריבן, קה"ר: בונה עולמות ומחריבן בורא עולמות ומחריבן] עד שברא את אלו, אמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי..." ע"ש.

תורת שלום ע' 134-135: "...דער גאנצער מציאות הקליפות איז גאר פון העדר הרצון, ווארום אין פלוג איז דאך גאר ניט מובן פון וואנען איז געווארען התהוות הקליפות, וויבאלד זיי זיינען היפך דעם ענין העצמות, היינט ווי זיינען זיי גיווארען, אז מי וויל זיי ניט, ווי זיינען זיי גיווארען, און ווי זיינען זיי פאראן, נאר דער אמת איז, אז התהוותם וקיומם איז מער ניט ווי העדר, וויילע מציאותם איז פון העדר. ווארום למע' איז פון העדר הרצון ווערט אויך א התהוות, כשם שמבחי' הרצון שלמע' נתהוו כל מה שעלה ברצונו ית', כמו"כ גם מבחי' העדר הרצון איז אויך געווארען א מציאות, וכמא' דין אהני' לי' ודין לא אהני' לי', שנתהווה מציאות מה דלא אהני', והתהוותם הוא מזה גופא מה דלא אהני' לי', ולהיות כן שהתהוותם הוא מהעדר הרצון, לזאת גם מציאותם הוא בבחי' העדר, עס איז א מציאות פון העדר..." ע"ש.

שיחת יום ב' דחג השבועות תשכ"ד (שיח"ק ר"ע 402): "...דעם רבי'נס (מהורש"ב) נ"ע א שיחה, געדרוקט אין תורת שלום, וואס ער רעדט דארטן וועגן דער ענין פון תהו - כמרז"ל מלמד שהי' סדר זמנים קודם לכן - שבירת הכלים, ביז אז ס'איז געווארן מציאות הקליפות. זאגט ער דארטן, אז ווי אזוי איז געווארן די מציאות הקליפות? פון דעם וואס דין לא הניין לי', און למעלה איז פון לא הניין לי' ווערט אויך נתהווה..." ע"ש.

כבתחיתונים⁶⁸, ועוה"ז הוא עולם השפל בב' בחי', כי ההארה שבו מצומצמת מאד עד קצה האחרון, ולכן הוא חומרי וגשמי, וגם זאת היא בלבושים ומסכים רבים עד שנתלבשה בקליפת נוגה להחיות כל דברים הטהורים שבעוה"ז, ובכללם הוא נפש החיונית המדברת שבאדם. . שהיא מסתרת ומכסה על קדושתו ית' שבנפש החיונית כשמדברת דברים בטלי', ושבנפש החיונית שבשאר בעלי חיים הטהורים. . וגם ההארה והתפשטות החיות ממנו ית' מסתרת בלבושים ומסכים רבים ועצומים עד שנתלבשה ונסתתרה בלבוש נוגה..." ע"ש.

וראה ד"ה ואברהם זקן תשל"ח ס"ה⁶⁹: "...זה מה שהתומ"צ שבעוה"ז הגשמי צריכים וזקוקים לסיוע המלאכים הוא לא רק מפני שעוה"ז הגשמי הוא רובו ככולו רע, אלא (גם) מצד הגשמיות דעוה"ז [ובהערה 39 שם (על תיבת "גם")]: "ראה תניא פ"מ (נד, ב), שעוה"ז הוא עולם השפל בב' בחינות: (א) ש"ההארה שבו מצומצמת מאד עד קצה האחרון ולכן הוא חומרי וגשמי". (ב) שהארה זו גופא "בלבושים ומסכים רבים כו'". [להיותו גשמי הוא באין ערוך לעולמות העליונים (הרוחניים)...] ע"ש.

הערה 89

ראה זח"א (השמטות) רסב, ב: "והארץ היתה תהו, בזמנא דקב"ה הוה באלין קליפין הוה בונה עלמין ומחריבן, והא אוקמוה דלית השפעה בכל עלמין, ונהר דאיהו צדיק יחרב ויבש בתרין עלמין, בעלמא דין ובעלמא דאתי, ואית מ"ד דסליק במחשבתיה למבני עלמין ולהחריבן ואמר דין מהניין לי ודין לא מהניין לי, אלין דאתמר בהון את השמים ואת הארץ מהניין לי, ואחרניין דאתמר בהון והארץ היתה תהו ובהו, דאחזי על עלמין דסליק ברעותיה למבני לון ולא עביד לון עלייהו אתמר תהו ובהו, ובזמנא דקב"ה באלין קליפין אתמר ביה (איכה ג) סכות בענן לך מעבור תפלה, תהו וחשך עלייהו אתמר (שמות יד) ויהי

שוליי הגליין

הערה 90

וראה קונטרסים ח"א עו, ב (מתר"ץ): "...דהנה

(68) בהערות ותיקונים לתניא מרבינו: "כהתחיתונים".

(69) סה"מ מלוקט ח"א ע' רצב [ר"ע שי].

מסתיר שאינו נרגש בהם האור, אבל באמת אינו מסתיר כו'...".

הערה 96

וראה תער"ב ח"א ע' מג-מה: "...וי"ל הדוגמא מזה בע"ס הגנוזות הכלולים באוא"ס לפני הצמצום, שהיו בבחי' אחדות דאז הי' בהם גילוי אור... לבד האור שהי' בהם בבחי' אור פנימי כו'... עוד זאת הי' בהם בחי' האור כללי העולה על כולנה כו', די"ל שהי' מאיר עליהם בגילוי האור שבבחי' אוא"ס שהוא בבחי' בל"ג ממש כו', וע"י הצמצום להיות נמשך ספי' אחת לבדה, הנה לבד בחי' מיעוט דהאופ', עוד זאת הי' בחי' הסתלקות והתעלמות האור העולה על כולנה כו'... ולמעלה הן ב' צמצומים, הא' צמצום הא"ס והוא שהאור שבבחי' א"ס נסתלק ונתעלם שנכלל בעצמותו כו', והב' הצמצום בשרש ומקור הקו להיות נמשך ספי' אחת לבד לא בהתערבות כולם יחד כו'. וי"ל דכשהי' מאיר האור הבלי גבול ממש היו הע"ס הגנוזות בטלים לגמרי כביטול זיו השמש בשמש כו' כמשנת"ל פי"ח, וע"כ הי' תחלה הצמצום בחי' התעלמות האור הבל"ג ואח"כ הצמצום בהע"ס הגנוזות כו'... קיצור. והדוגמא מזה למעלה דקודם הצמצום הי' אור הא"ס מאיר בגילוי על הע"ס הגנוזות, והצמצום הי' בב' ענינים, סילוק אור הא"ס ושיהי' אצילות ספירה אחת פרטיות... והנה הצמצום שהי' באוא"ס הוא שנתעלם האור שבבחי' א"ס ונשאר רק בחי' השערה הנ"ל, דהיינו התכללות הע"ס הגנוזות שזהו בחי' היותר האחרונה שבאוא"ס, והיא בחי' נקודה לבד לגבי האוא"ס הבל"ג, והיא בחי' מל' שבא"ס כו'. אמנם הנקודה הראשונה שהתחיל להתגלות לאחר הצמצום, והיינו בחי' הראשונה שבע"ס, היא בחי' החכ' כו' (וזהו צמצום הב' להיות החכ' בחי' ספי' פרטיות בפ"ע כו'). דנקודה זו יש בה ב' צמצומים, צמצום הא' הוא שאור א"ס ב"ה צמצם כל אורותיו והאציל רק מבחי' תחתונה שבאור כו' (והיא בחי' השערה הנ"ל), שזהו מ"ש כולם בחכ' עשית, כי גם חכ' היא בחי' עשי' אצלו ית' הבלתי בעל גבול ותכלית (דהיינו שגם לגבי האור והזיו היא בחי' עשי'), לפי שנאצלה מבחי' היותר תחתונה שנק' עשי' עד"מ כו' (והיא בחי' מל' שבא"ס כנ"ל). וצמצום הב' הוא שבהע"ס הגנוזות הכל קשור

כתיב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, שמים וארץ, הנה שמים כולל כל העולמות העליונים הרוחניים, וארץ כולל העולם התחתון, דבריא שמים וארץ הוא ע"י שם אלקים, דאלקים הוא מדת הדין והצמצום, שהו"ע ההעלם וההסתר, דהב' שמות הוי' ואלקים הם חו"ג, דשם הוי' הוא חסד ורחמים, ושם אלקים הוא גבורה וצמצום שהו"ע העלם והסתר האור והגילוי, וכמ"ש כי שמש ומגן הוי' אלקים כו', דהב' שמות הוי' ואלקים הם בדוגמת השמש ומגן השמש שהוא הנרתק המכסה על אור השמש, והיינו דכשם שהנרתק של השמש מכסה ומעלים על אור השמש ומסתיר עליו, הנה בדוגמא כזו הרי שם אלקים מעלים ומכסה על הגלוי אור דשם הוי'. וזהו בראשית ברא אלקים כו', דבריא ומההוות העולמות הוא ע"י שם אלקים שהו"ע מדת הדין והצמצום להעלים ולהסתיר על האור דשם הוי'... ע"ש.

וראה גם תרפ"א ע' רכא: "...והאור כמו שהוא בבי"ע אינו אותו האור כלל כמו שהוא באצי', שבא בשינוי והוא הארה בלבד, והתהוות האצי' מאוא"ס המאציל הוא ג"כ ע"י הצמצום, וכמו שבראשית ברא אלקים, דהתהוו' בי"ע הוא ע"י גבורות וצמצומים, להיותם אינם בערך האור לכמו שהוא באצי', כמו"כ התהוות האצי' לגבי אוא"ס המאציל ב"ה, שהוא ג"כ הארה, ולכן כללית הגילוי שבאצי' הוא בחי' חכמה דעניני' נקודה שהוא צמצום, וגבורות דעתיק מלובשי' במו"ס, שבאה ג"כ ע"י הצמצום והגבורה, וזהו גבורות דעתיק להיות התהוות דבחי' מו"ס... ע"ש.

הערה 91

ולהעיר מקונטרס עץ החיים פ"ו (ר"ע 29): "...באמת זהו הכל משם הוי', דהוי' הוא המהווה ולא שם אלקי', ומ"ש בראשית ברא אלקים הוא בכח שם הוי' דוקא, רק שהוא ע"י שם אלקי' שהוא מדת ההסתר, עי"ז יכול להיות מציאות היש, משא"כ משם הוי' שהוא גילוי בחי' אוא"ס הבלי גבול א"א להיות מציאות יש כ"א ע"י אלקי' כו', אבל מי הוא המהווה הוא הש' הוי', כי השם אלקי' אינו מסתיר כלל על ש' הוי' ומאיר שם הוי' ע"י שם אלקי', רק שלגבי הנבראים הוא

נעשה אדם"ם [- לקו"א וכש"ט⁷⁷: אדם]. והקב"ה עשה כמה צמצומים דרך כמה עולמות כדי שיהיה אחדות עם האדם [- לקו"א וכש"ט⁷⁷: אדם], שלא [לקו"א וכש"ט⁷⁷: הי'] יכול לסבול את בהירתו [- לקו"א: בהירותו]. והאדם [- לקו"א וכש"ט⁷⁷: ואדם] צריך לפרוש א"ע מכל הגשמיות [- לקו"א וכש"ט⁷⁷: מכל גשמיות כ"כ] עד שיעלה דרך כל העולמות ויהיה [- לקו"א: ויהא] אחדות עם הקב"ה עד שיבוטל ממציאות, ואז יקרא אדם⁷⁸. וזהו על דמות הכס"א, שהוא ית' מכוסה שם, ע"ד וענן ואש מתלקחת, וענן פי' [- וענן כי] מקודם החשכות [- חשכות] שורה באדם [- על האדם] שאינו יכול להתפלל בהתלהבות, ואח"כ ואש מתלקחת, שבא להתלהבות [- שהוא התלהבות]. וזהו דמות הכסא, שהוא ית' מכוסה, כמו [- דמות] מרא"ה אדם, כמו [- ר"ל כפי] שנתעורר בו כך נתעורר [למעלה] אצלו ית'. אם נתעורר ב[ה]צדיק אהבה נתעורר למעלה [- בכל העולמות] אהבה, וכן כל המדות. וזהו כשמביא א"ע [- את עצמו] בהזדככות גדול למעלה מכל העולמות ויהיה [- ויהא] אחדות עמו ית', כמו שהוא [- אחדות עמו שהוא] ית' אינו חושב רק את [- רק להטיב על] האדם, שכל⁷⁹ מה שחושב אינו אלא בשביל האדם, ע"ד [- כמ"ש] כל העולם כולו לא [- כל העולם לא] נברא אלא לשמש[ני] (הגה"ה⁸⁰ כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל שיקבלו את התורה), וכל העולמות [עליונים] וכל המלאכים [- וכל המדות] הם ברשותו, והוא בהם כמלך בגדוד, וכמ"ש [- כמ"ש] דוד המע"ה וחסידיך ירננו, ואיתא בזוהר [הלא] לויך ירננו הוה⁸¹ ליה למיכתב, אך כמו שהוא רצה [- אלא כמו שהצדיק רוצה] כך רצה [- רוצה] הקב"ה, ואפילו זיווג האבות [- ביאות האמורות באבות] היא [-

בבחי' התאחדות, וא"כ הרי בחי' החכ' היתה כלולה עם שאר הספי' שהיתה בעצם במדרג' גבוה ונעלית, דהיינו לא בבחי' מציאות ניכרת והי' בה גילוי האור הנעלה שבהצטרפות דכל הספי' יחד (כמו עד"מ אור השכל המלוכש בהתיבה, והו"ע גילוי הכוונה העליונה שבע"ס כו'), וכאשר האציל החכ' נאצלה ספי' החכ' לבדה כו'. אך צמצום הא' הוא בבחי' סילוק והתעלמות האור, וצמצום הב' הוא בבחי' מיעוט לבד כו'...".

❧ הערה 100 ❧

וראה פר"ת ס"ע רמג⁷⁰: "...וזהו מפני שהאור הוא בחי' א"ס בעצם ע"כ הוא נמשך עד למטה מטה ומתלבש בכל הנבראים היותר שפלים. ומ"מ בכל מה שהוא שמתלבש אינו משתנה כלל וכלל, מפני שהוא בבחי' א"ס ובבחי' פשיטות בעצם כו'. וזהו למטה עד⁷¹ תכלית שנמשך עד למטה מטה כו'...".

❧ הערה 106 ❧

לתועלת הלומדים, מובא בזה על הסדר אור תורה בהעלותך ד"ה עשה לך שתי חצוצרות כסף⁷² שברשימת רבינו⁷³ [עם רוב השינויים שבלקוטי אמרים⁷⁴ להרב המגיד⁷⁵]:

"עשה לך שתי חצוצרות כסף. פי' [- פירש] ב' חצוצרות [- שתי חצי צורות], ע"ד על דמות הכסא [- על כסא] דמות כמראה אדם עליו מלמעלה, כי האדם הוא רק ד' מ' [- דל"ת מ"ם], דיבור מלכות [- והדיבור] שורה בו, וכשמתדבק⁷⁶ בהקב"ה שהוא אלופו של עולם

❧ שו"י הגליון ❧

❧ שו"י הגליון ❧

- (77) שבשוה"ג הקודם.
 (78) עד כאן מה שנמצא בכש"ט שבשוה"ג⁷⁶, ומכאן ואילך כל השינויים שבסוגריים הם שוב רק מלקו"א הנ"ל בפנים.
 (79) "שכל . . בשביל האדם" – בלקו"א להה"מ שם ליתא.
 (80) ("הגה"ה . . את התורה) – בלקו"א להה"מ שם ליתא.
 (81) "הוה . . למיכתב" – בלקו"א להה"מ שם ליתא.

- (70) המקביל לתש"י סוף סעיף יד.
 (71) ראה שוה"ג³⁸.
 (72) בהוצ' קה"ת (תשל"ג ואילך) נמצא בסי' קלד.
 (73) הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה.
 (74) וחלק מהם נמצאים גם בכש"ט, כמ"ש בשוה"ג⁷⁶.
 (75) בהוצ' קה"ת (תשל"ג ואילך) נמצא בסי' כט.
 (76) "וכשמתדבק . . ואז יקרא אדם" – קטע זה נמצא גם בכש"ט ח"ב (סי' רצב[ג]) בנוסח דומה ללקו"א להה"מ הנ"ל בפנים, עם איזה שינויים (כדלקמן בפנים).

לך, לך אתה עושה ואין אתה עושה לאחר, אתה משתמש בהן ואין אחר משתמש בהן. תדע לך, שהרי יהושע תלמידו של משה לא נשתמש בהן אלא בשופרות, כשבא להלחם ביריחו נתכנסו ליריחו שבע אומות. . ומה כתיב שם? וירע העם ויתקעו בשופרות⁸³, מלמד שאפילו יהושע תלמידו לא נשתמש בהן... "ע"ש.

וראה רמב"ן לך לך יב, א: "ויאמר ה' אל אברם לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים, לשון רש"י. ואין צורך, כי משפט הלשון כן, הגשם חלף הלך לו (שהש"ר ב, יא), אלכה לי אל הגדולים (ירמיה ה, ה), קומו ועברו לכם את נחל זרד (דברים ב, יג), ורובם ככה. אבל רבותינו (יומא ג: עב:) עשו מדרש במה שאמר הכתוב (דברים י, א) ועשית לך ארון עץ, ועשה לך שתי חצוצרות כסף (במדבר י, ב), בעבור שאין המלאכה שלו, והיה ראוי שיאמר כמו שאמר במשכן ואת המשכן תעשה (שמות כו, א) – ואולי בהעבודה דעשה לך שתי חצוצרות שבתורת המגיד אכן "המלאכה שלו", היינו של כאו"א מירשאל, ושוב אין צורך לדרוש תיבת לך.

ולהעיר מכתבי קודש מחכמי אמת (לבוב תרכ"ב) כג, א סוד"ה בתחילה עלה: "...ועשית לך שתי חצוצרות, ופי' חז"ל חצי צורות, פי' שהי' לאדם שתי צורות, א' שלו והוא כח החיוני שלו, והוא הצורה של החומר שלו, וצור' א' לבוש בדיבורים של תפילה ומע"ט, ששם ילבוש כל כחו בהדיבור, ויחשוב שכל העולמות אומרי' זה הדיבור עמו, והצורה השני נק' ז"א, והמה כמו חצי צורות, ויהי' של כסף, שיכסוף לבית אביו בהדיבורי' בחשקות" ע"ש.

גנזי ישראל (לר"י מטשארטקוב, שי"ל לראשונה בברוקלין בשנת תשכ"ה בדפוס בלשן⁸⁴) בא תרס"ג (ר"ע קלא): "...הנה איתא

הוא] תורה שלימה [דהא כתובים בתורה], ואילו נחסר ויבוא גם אל רחל [וגו'], [און] ויאהב יעקב את רחל, היה הס"ת פסולה, שהכניסו הקב"ה בהם [- פסולה, כי עשו הכל בדביקות הש"י], והיה להקב"ה תענוג בהם [ונעשה מזה תורה], ואורייתא וקב"ה [כולה] חד, ואעפ"י שהוא גשמיות גדולה נתענג [- מתענג] הקב"ה בהם [- מהם]. וזהו שתי חצוצרות כסף, שהאדם הוא חצי צורה שהוא רק ד"ם, ואל"ף לבד כביכול ג"כ אינו צורה שלימה [- רק דם, והקב"ה נק' אלופו של עולם], אמנם כשיתדבקו [- כשמתדבקים] יחד נעשה צורה שלימה. כס"ף לשון תאוה, שתהא אתה [- שתהא תמיד] מתאוה להקב"ה, והקב"ה יאהב אותך. עד"מ⁸² האב שאוהב את הבן והבן אוהב את האב, שהם גוף אחד, שיש להם געגועים זע"ז, וכ"א בעצמו אינו בשלימות ואינו רק חצי צורה, ושניהם ביחד הוי צורה שלימה, והנמשל מובן".

הערה 105

ולהעיר מיומא ג, רע"ב: "...דתניא קח לך משלך, ועשה לך משלך, ויקחו אליך משל צבור, דברי רבי יאשיה. ר' יונתן אומר, בין קח לך בין ויקחו אליך משל צבור. ומה תלמוד לומר קח לך? כביכול, משלך אני רוצה יותר משלהם. . עד כאן לא פליגי אלא בקיחות דעלמא ועשיות דעלמא, קיחות דעלמא קח לך סמים, עשיות דעלמא עשה לך שתי חצוצרות כסף... "ע"ש.

מנחות כח, א-ב: "תנו רבנן, כל הכלים שעשה משה כשרים לו וכשרים לדורות, חצוצרות כשרות לו ופסולות לדורות. חצוצרות מ"ט? אילימא דאמר קרא עשה לך, לך ולא לדורות, אלא מעתה ועשית לך ארון עץ, הכי נמי דלך ולא לדורות, אלא אי למאן דאמר לך משלך, אי למ"ד כביכול בשלך אני רוצה יותר משלהם, האי נמי מיבעי ליה להכי? שאני התם, דאמר קרא לך לך תרי זימני, עשה לך והיו לך".

תנחומא בהעלותך י: "עשה לך. משלך. עשה

שול"י הגליון

(83) יהושע ו, כ.

(84) של ר"מ שוסטרמאן ורשד"ב פויזנער, אשר מחלקה אחרת של אותו דפוס (דפוס "עזרא") הי' סניף רשמי של הוצאת ספרים קה"ת, שבו נדפסו כו"כ מספרי קה"ת (ע"פ

שול"י הגליון

(82) מכאן ואילך ליתא בלקו"א להה"מ שם.

שאנו יכולים לקבל אורם של המועדים, וזהו בשמחה ובששון, שהשמחה הוא גדול מששון, בעולמות עליונים הוא שמחה, וכשנשתלשל דרך עולמות עליונים לעולם שלנו נעשה ששון ונתצמצם אורם, ואפי' לאחר כמה צמצומים גדול אורם והשמחה רק ע"י יין יכול לקבל אורם. . והמוחין של אדם הם צר מאד לקבל אורם אפילו ע"י כמה צמצומים... ע"ש.

❧ הערה 113 ❧

ולהעיר מלקו"ת נצבים מח, סע"א: "...הצמצומים רבים ועצומים ריבוא רבבות מדרגות עד אין חקר, וכמ"ש אגידה ואדברה עצמו מספר, שצמצם אור ע"ס ב"ה להיות נראה ונגלה כבוד הדר מלכותו ומלכותך מלכות כל עולמים, שמוזה חיות העולמות וקיומם, כי אין מלך בלא עם. . ריחוק זה מגילוי אור א"ס ב"ה, שכמה צמצומים ועולמות אין מספר המעלימים ומסתירים גילוי אור א"ס ב"ה... ע"ש.

❧ הערה 115 ❧

ראה תער"ב ח"ב ע' תתלד-תתלה: "...והאדם צריך לפרוש א"ע מכל הגשמיות עד שיעלה דרך כל העולמות (ענין הפרישות מכל הגשמיות זהו תחלת העבודה בכדי שיוכל להיות כלי לאור האלקי כו', כי כל איש אשר בו מום לא יקרב כו', והיינו חשכת וחומריות הגוף ונה"ב המונעים ומעכבים מלהתקרב אל אלקות כו', וצ"ל תחלת הכל לפרוש א"ע מעניני החומרי' וכמ"ש שכי עמך ובית אביך כו', והיא הכפי' בפועל לצאת מהרגילות שלו בחומרי' בכלל, שהרי האדם בתחלה הוא חומרי, כי הנה"ב הרי אקדמי' טעניתי' שבא קודם לנה"א, וכנודע דהתגלות הנה"א הוא בהיותו בן י"ג שנה וקודם לזה הוא בהעלם, והנה"ב הוא בהתגלות כו', וע"כ הוא חומרי שמוטבע ומורגל בענינים החומרי' שלו, וע"כ צ"ל הכפי' בפועל לצאת מהחומריות בכלל, או במי שהוא מורגל באיזה פרט ביותר שמוכרח להיות העזיבה בזה, והיא ההגדרה שמגדיר א"ע בכח ועוז גם כשאין עדיין גילוי אור בנפשו, הנה מי שמנדכו לבו להתקרב לאלקות (דבאמת זהו חיוב על האדם להתקרב אל ה' ולאהבה אותו וכמ"ש ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"א ליראה את ה' ולאה' אותו כו'), צ"ל ראשית

בשם המגיד הגדול הקדוש ממעזריטש ע"פ ועשית לך שתי חצוצרות של כסף, ואמר הוא על זה שתי חצי צורות, וכבר יגעו בזה כל החרדים לדבריו להבין אמרי קודש⁸⁵... שם ליל ר"ה תרס"ד (ע' קנט): "...הנה איתא בשם זקני המגיד הק' זצ"ל, ועשית לך שתי חצוצרות של כסף, ואמר ע"ז שתי חצי צורות... שם תרומה תרס"ה (ע' רה): "...הסברתי הדברים במה שאמרתי כבר בענין, מה שאיתא בשם המגיד הקדוש ממעזריטש זצ"ל – על הכתוב ועשית לך שתי חצוצרות כסף, ואמר הוא שתי חצי צורות...".

❧ הערה 108 ❧

ולהעיר מתורת חיים יתרו שפז, א [רסה, א]: "...וזהו ההפרש בין מ"ם סתומה למ"ם פתוחה, שזהו מאמר סתום ומאמר פתוח דמח' ודבור, דמח' נק' מאמר סתום, ודבור נק' מאמר פתוח... ע"ש. ועד"ז בכ"מ.

קונטרסים ח"א רנד, רע"ב (תרצ"ג ר"ע תפו) [ועד"ז תרע"ח ע' לט-מ]: "...מ' פתוחה היא כאשר המל' מתלבש' בבי"ע, לפי שאז יש מבוא ופתח אל החיצונים לינק ולקבל חיות ממנה בהתלבשותה בע' שרים. . משא"כ מ' סתומה עלמא דחירות שאין שם יניקה לחיצונים, והיינו בעלותה באצי' אשר שם לא יגורך רע...".

❧ הערה 111 ❧

ולהעיר ממאמרי אדה"ז הקצרים ע' תכז-תכח: "והנחילנו ה' אלקינו בשמחה ובששון שבת ומועדי קדשך, הנחילנו לשון נחל שהמים שבתוכו מצומצם, כך אין אנו יכולים לקבל השמחה והתענוג של המועדים רק ע"י צמצומים הרבה, שנתמעטו אורם דרך כמה עולמות עד

— שו"י הגליון —

הוראות והדרת רבינו – כמ"ש בס' "למען ידעו... בנים יולדו" ע' 108-110, וראה גם שם ע' 81 ואילך).

(85) להעיר מאוהב ישראל בהעלותך ד"ה עשה לך: "עשה לך שתי חצוצרות כסף וגו'. שמעתי בשם הרב הק' כו' מוה' דוב בער זללה"ה שאמר אלו הדיבורים, עשה לך שתי חצוצרות נוסרי' שתי חצי צורות, אך פירושן של הדברים לא שמעתי. וי"ל ביאור הדברים, כי דבר גדול דיבר וסוד עמוק...".

[- הגשמיים] ומותרות וכל שאר צרכי הרשות, רק יספיק [- יסתפק] עצמו בכדי ההכרחי [- ההכרח] לקיום נפשו [- גופו] ובריאותו [ועל כל דבר ודבר ידון בעצמו אם צריך הוא להדבר הזה, וידקדק על עצמו ביותר, בדקדוק גדול, ובכל דבר ודבר יהי' כל השתדלותו לשבור את הרצון שבזה, דעיקר גדול בבע"ת אז ער זאל ברעכען זיינע רצונות], ועמ"ש [- כמ"ש] בשע"ת להר"י זצ"ל [- לרבינו יונה] דהבע"ת צריך לשבור תאוות, דכל מה שהוא רוצה ומתאוה אפי' מדברים המותרים יפרוש מהם, להיות כי התאוה היא אשר היתה בעוכריו וגרמה [- (והיא היא אשר) גרמה] הרעה לנפשו לעבור על רצון ה' [- הוי"ו], לזאת כששב אל ה' [- הוי"ו], צריך לשבור הסיבה העיקרית הקודמת שגרמה לו הריחוק כו'. והשבירה היא ע"י הפרישה בפו"מ [- הפרישות בפועל ממש, ניט טאָן וואָס ער וויל], שע"ז [דוקא] נשבר רוח התאוה כו', דכשם שע"י שמשמש בכחותיו הטבעיים הבהמיים ה"ה מתגברים . . כמו"כ להיפך ע"י העדר הפועל נשבר רוח התאוה הטבעית כו' [והפ"י העדר הפועל, הוא שלא לעשות (טאָקע ניט טאָן) בפו"מ, ולא כטעות הטועים בעבודה וחושבים דכאשר פועלים בעצמם שלא לעשות הדבר (כמו אכילה שתי' דיבור והדומה) בלב ולב⁸⁶, הרי כבר פעל זיכך ובידור, הנה לבד זאת דעוד ספק גדול, אם אמת הדבר שפעלו בעצמם, שלא יהי' בלב ולב, הנה לבד זאת בזה עוד לא פעלו בעיקר הדבר, שהוא שבירת הרצון, שבזה דוקא נשבר רוח התאוה. קיצור, שבירת התאוה הוא דוקא ע"י הפרישות בפו"מ . .] וכשם שזה בבע"ת [- כשם שהבעל תשובה הרי העיקר הוא שיגרע בכחות הנה"ב ויוסיף בהנה"א, הנה] כמו"כ הוא בכל אדם בתחלת עבודתו צריך לנסר ולגרוע מתאוות נפשו הטבעית, שז"ע שכחי עמך ובית אביך, היינו היציאה מהרגילות הקודמת, שזהו התחלת העבודה, להסיר חומריות וגסות הרע כו'.

דבר ההגדרה בענינים שמוטבע ומורגל בהם מצד חומריות הנה"ב לפרוש מהענינים אלו כו', ועי"ז ויתאו המלך יפ"ך בגילוי אור האהבה בתפלה כו' וכמ"ש בתו"א בד"ה רני ושמחי הא'. ואח"כ בסדר התפלה הרי אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש שהיא ההכנעה והשפלות והלב הנשבר ע"י שהוא ממארי דחושבנא בפרטי מחדו"מ שלו ובפרטי נגעי לבבו כאו"א כפי אשר ידע בנפשו כו', ושע"ז נתרחק נפשו מאלקות כו' ואיך שרע ומר עזבו את ה' כו', וידוע שלזה צ"ל הרגש האלקי וכל מה שירגיש יותר את היוקר דאלקות יהי' מרירות נפשו ביותר על הריחוק מהאלקות כו', ובפרט כמה שגרם הכובד גם בהראש והיינו במאן דשרי' על רישי' כו', והו"ע גלות השכינה שגורם כו', דבכ"ז יתמרמר נפשו מאד וישבר רוחו בקרבו שזהו שבירת החומרי' לא רק בבחי' יציאה לבד כ"א שבירת כללות החומריות כו', ולהיות שזהו ע"י אור וגילוי בנפשו ע"כ צ"ל תחלה ענין שכחי עמך הנ"ל דאז יכול להיות גילוי אור והרגש אלקי בנפשו כו', כי ע"י היציאה מהחומריות מתגלה בו אור הנה"א שיוכל להיות השגה אלקית ושירגיש היוקר האלקי כו', וגם זאת שהמרירות יגיע ללבבו זהו ע"י היציאה מהחומרי' כו', וע"י שבירת החומרי' שבהמרירות שקודם התפלה מתגלה אור נפשו האלקי' ויכול לעלות במעלות התפלה כו', ובסדר התפלה דפסוד"ז הוא ג"כ החקיקה מבחוץ ע"י ההתבוננות בהתהוות יש מאין שע"ז מתעלה במעלה עליונה יותר כו' וכמשנת"ל פ' שצ"ב, דעלי' זו צ"ל בבחי' קיום לא רק לפי שעה לבד היינו רק בשעת ההתבוננות דפסוד"ז, כי בעבודה אמיתית כאשר עושה עלי' בנפשו שמתעלה במעלה העליונה ה"ה עומד במעלה ומדרי' זו כל היום והיינו שכל היום הוא למעלה מהדברי' החומרי' כו', וזהו לפי שפעל ועשה שבירת החומרי' בהכובד ראש שקודם התפלה ע"כ עליותיו בתפלה הן בבחי' קיום בנפשו כו', וגם עצם העלי' דתפלה תלוי בהיציאה ושבירת החומרי' והפרישה מהגשמי' כו' כנ"ל... ע"ש.

שול"י הגליון

(86) ובהערת רבינו בתש"ט שם: "בלב ולב : ע"פ לשון הכתוב דברי הימים א' יב, לג, וכפי' ויק"ר פכ"ה, ב. הובא ברש"י שם".

וראה עת"ר ע' ס (פג-פד) [ועד"ז תש"ט ע' 221-222, ועד"ז תרפ"ג ע' רנא-רנג]: "...שיראה הבע"ת שיהי' במעשיו מדת נסירה, דהיינו שיראה לגרוע מעניני עוה"ז ומתאוות הגשמיית

העולמות)...". תש"ג ס"ע 62: "...מקודם הי' האוא"ס מאיר בגילוי במקום החלל ולא הי' מקום פנוי לעמידת העולמות, ואור זה נתצמצם ונתעלם להיות מקום לעולמות..."

ועד"ז תרפ"ז ס"ע לט: "...לא הי' מקום לעמידת העולמות ע"כ נסתלק האור. . ונשאר חלל ומקו"פ לעמידת העולמות..." (ועד"ז ה'ש"ת ע' 160 שהובא לקמן ליד שוה"ג 286).

ולהעיר מתרפ"ד ע' פב-ד⁸⁹: "...וע"י הצמצום נעשה החלל ומקו"פ והוא שנעשה מקום אל עמידת העולמו'. . . מקום החלל שהניח כבי' בשביל עמידת העולמו'. . . נעשה חלל ומקו"פ מה שהניח מקום לעמידת העולמות. . . לא הי' מקום לעמידת העולמות ולא הי' אפ"ל העולמו'..." ע"ש.

ולהעיר מתרפ"ה ע' שלא: "...וכמא' הע"ח דכשעלה ברצונו ית' להאציל ולברוא את העולמות הי' אור עליון פשוט ממלא כל מקום המציאות ולא הי' מקום לעמידת העולמות..." תרפ"ז ע' קסט: "...דהרי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים הי' אור עליון פשוט ממלא כל מקום המציאות ולא הי' מקום לעמידת העולמות, ורק ע"י הצמצום נעשה מקום לעמידת העולמות..." תרצ"ז ע' 163: "...דהנה אי' בע"ח בתחלתו דתחלת הכל הי' אור העליון ב"ה ממלא כל מקום המציאות ולא הי' מקום לעמידת העולמות..." תש"א ע' 143: "...דהנה אי' בע"ח דתחלת הכל הי' אור עליון ממלא כל מקום המציאות ולא הי' מקום לעמידת העולמות..."

❧ הערה 119 ❧

התיאור "ממלא כל החלל" (על אוא"ס שלפני הצמצום) נמצא גם בתו"א קיג, סע"ד. תקס"ב ח"א ר"ע רפב. תקס"ז ע כב-כה (כמה פעמים). תקס"ח ח"א ס"ע קלד. שם ס"ע תקטז. שם ח"ב ע' תרפה. שערי אורה עט, סע"ב. אור התורה ויחי שפח, ב. מצה זו תר"מ ע' י [ח"א ר"ע קכח].

❧ שו"י הגליון ❧

(89) שהובא ביתר אריכות במילואים להערה 120.

(ומהחסידיים⁸⁷ הקודמים היו [- אשר כן הי' הדבר בחסידים הקודמים⁸⁸, שבקרבכם אל הוי' להתעסק בעבודה, הנה ראשית העבודה היתה] שעשו הסכם בנפשם, שכל דבר המותר, אך שיש לו איזה רצון וחמדת הלב לזה, לא יעשה זאת כו', ועי"ז נעשה שבירת התאוה ו]הצליחו בזה הרבה[, מה ששבירתן זהו] תקנתן כו', [דע"י השבירה הלזו עשו יסוד ושרש להתיקון הבא, שתהי' עבודה תמה בכל עניניהם כו']. וזה"ע גורעין [שצריכין] לגרוע מהתפשטות הנה"ב כו', [. והוא ע"י כח ההגברה שבנפש, כי יש בכח הנה"א להתגבר על הנה"ב גם בהיותו בתקפו וגבורתו, שמושרש ומשוקע ר"ל בהמדות רעות כו', מ"מ יש כח ותוקף בנה"א להתגבר עליו. . . ולשלוט על רוח תאותו ונכמו האדם דיש בו כח לשלוט בבהמה, דהגם שמצד ענין הגבורה, הרי הבהמה בתוקף יותר מכמו האדם, ומ"מ האדם שולט בבהמה גם בעת שהיא בתקפה וגבורתה. ואופן השבירה הוא] בלי שום טענה ומענה [שגוזר עליו (הנה"א על הנה"ב)] לפרוש מהם בפו"מ כו' [ואינו נכנס עמו בדברים והסברים, כי בדברים לא יוסר עבד (ובפרט בהיות הנה"ב בתקפו בציור הרע, שאינו כלי לשמוע איזה דבר), ורק ירעים עליו בקול רעם ורוגז, ושולט עליו לעצור בעדו, שלא יעשה בשום אופן מה שהוא חפץ, בין שהוא בענין אכילה ושת"י דיבור והדומה, או שהוא באיזה ענין שיהי'], ועי"ז נשבר חומריות וגסות הנה"ב כו'..."

❧ הערה 118 ❧

וראה קונטרסים ח"א סה, סע"ב [תרפ"ט ס"ע 253]: "...ולא הי' מקום לעמידת העולמות (והיינו שהוא הגילוי אור שלפה"צ שהוא בחי' בל"ג, ובמילא לא הי' מקום פנוי לעמידת

❧ שו"י הגליון ❧

(87) "ומהחסידיים. . . שבירת התאוה" — קטע זה הובא (בקצת שינויים) בהיום יום כ"ז שבט, וז"ל: "אאמור" כותב באחד ממאמריו: חסידים הקודמים עשו הסכם בנפשם שכל דבר המותר, אך שיש לו איזה רצון וחמדת הלב לזה לא יעשנו, ועל ידי זה נעשה שבירת התאוה."

(88) ובהערת רבינו בתש"ט שם: "בחסידיים הקודמים : ראה קונטרס העבודה ספ"ב. שיחת י"ג תמוז תרצ"א (קונטרס טו). קונטרס חי אלול תש"ג שיחה ואו".

תרנ"ד ס"ע רכ. עת"ר ע' ל [לט]. תרפ"ה ע' פג. תשי"ע 62 [תרצ"ב ר"ע ע]. ועוד.

וראה סה"מ תשל"ג ע' 343 (בלתי מוגה), שבאמצע המאמר דש"פ יתרו העיר רבינו ע"ד תיקון טעות (בההנחה מהמאמר דש"פ בשלח (השבת שלאחר יו"ד שבט) שבהמשך לד"ה באתי לגני תשל"ג): "...וכן מובן ממ"ש בעץ חיים, בתחלה ה' אור עליון פשוט ממלא כל המציאות ולא ה' שום מקום פנוי [ודלא כמו שנכתב בהרשימה (דש"פ בשלח) שבתחלה ה' חלל ומקום פנוי, והאוא"ס ממלא מקום החלל, ובאמת אין שייך לומר לפני הצמצום הלשון מקום פנוי, כ"א לאחר הצמצום. והרי ידוע לגבי ההלכה דדבר שיש לו מתירין דלא בטל, דכ"ז הוא דוקא באם האיסור ה' ניכר בתחלה בפ"ע ואח"כ נתערב, אבל באם תחלת ביאתו לעולם הוא ע"י תערובת לא נקרא דשיל"מ, וכן כל כיוצא בזה. וכן הוא גם לגבי לפני הצמצום, דכיון דמתחלה ה' אוא"ס ממלא את כל המציאות החלל, הרי אין שום מציאות אחרת מלבד אוא"ס, וממילא לא שייך לקרא לזה בשם חלל ומקום פנוי. ע"כ מאמר המוסגר]. הרי שישנם בזה שני ענינים, האוא"ס הממלא את המציאות, והאפשרויות למציאות החלל – אע"פ שלא ה' עדיין הצמצום בפועל, עכ"ז הרי יש בזה הנתינת מקום לזה....".

[ולהעיר משרש מצות התפלה פל"ה (שברשימת רבינו שבדקדו"ת הערה 197): "...שכמו שה' קודם הצמצום שה' האור ממלא כל מקום החלל עד"מ לשכך האזן, כך הוא אח"כ ג"כ...." ע"ש.]

אבל ראה ד"ה בסוכות תשבו תשל"ח (30:25): "...איז דער כללות הביאור בזה איז דאך, ווי ער זאגט אין לשון הקבלה, אז קודם הצמצום איז דאך דעמאלט אור אין סוף ה' ממלא <כל מציאות הָ...> כל הָחלל, ביז וואנעט אז ס'ניט געווען קיין מציאות – קיין אפשרויות און קיין מציאות פאר עולם. . וואס דאס איז דאך ווי דאס ווערט שוין אנגערוּפֿן בַּשֵּׁם אור אין סוף, ביז וואנעט אז מ'זאגט אז ס'קען זיין עפעס א שייכות צו מציאות העולמות, נאר

וואס דען, ס'ניט געווען קיין אפשרויות אויף מציאות העולמות, דערפאר וואס ס'געווען אור אין סוף ממלא כל מקום החלל – איז שוין דא א חלל, און שוין דא אן אפשרויות וואס מ'דארף דאס שולל זיין און זאגן אז ס'קען ניט זיין דארט⁹⁰ קיין מציאות העולמות....". ובההנחה המוגהת שם (ס"ט⁹¹): "...וכללות הביאור בזה (בל' הקבלה), דהנה בתחלה [היינו קודם הצמצום] ה' אוא"ס ממלא כל מקום החלל ולא ה' מקום לעמידת העולמות [והיינו שלא ה' אפשרויות ומציאות לעולמות] . . והנה בחי' זו (שהי' ממלא מקום החלל כו' לפני הצמצום) נקראת כבר בשם אוא"ס, ועד שאפשר להיות שם איזה שייכות למציאות העולמות, אלא שכוין שהי' אוא"ס ממלא כל מקום החלל משו"ז לא ה' אפשרויות למציאות העולמות. אבל גם שם הרי ישנו חלל, וגם ישנה האפשרויות שצריך לשלול ולומר שאאפ"ל מציאות לעולמות....".

[ולהעיר מד"ה מה טובו תשכ"ג (11:15): "...קודם הצמצום, איז דאך דעמאלט איז החלל איז געווען מלא פון אור אין סוף – לא ה' מציאות לעולמות....", (21:40): "...אזוי איז דאך דאס לא ה' מציאות לעולמות, דערפאר וואס אור אין סוף ממלא כל מקום החלל....".]

וכד דייקת, לכאורה יש ללמוד גם מהדמיון שבתשל"ג הנ"ל להדין דדבר שיש לו מתירין (שכשתחילת ביאתו לעולם הוא ע"י תערובת לא נקרא דשיל"מ), ש"תחילת ביאתו" של החלל הוא לפני הצמצום כשהוא מעורב וממולא מאוא"ס.

ומה שלפי דמיון זה צ"ל ש"לא נקרא חלל" (כיון שתחילת ביאתו הוא ע"י תערובת) – הנה ע"פ המשך הלשון (הבלתי מוגה) בתשל"ג הנ"ל "דמתחלה ה' אוא"ס ממלא את כל המציאות החלל. . אין שום מציאות אחרת. . והאפשרויות למציאות החלל", אולי אפשר לחלק בין "מציאות החלל" ובין חלל ממולא ומעורב שאינו

(90) קשה להבחין אם נאמר "דארט" (כבפנים) או "דא".
(91) סה"מ מלוקט ח"א ס"ע רמט [ר"ע קלט].

מציאות הַחָלָל... כל החלל..."), ומה ששולל בתשל"ג הוא רק חלל שבבחי' מציאות.

זאת ועוד, שבתשל"ג משמע קצת ששולל בעיקר את הלשון "מקום פנוי" (ולא "חלל" בפ"ע). ולכאורה אפ"ל ש"מקום פנוי" משמע יותר שפנוי בהווה ובפועל, משא"כ "חלל" ששייך גם כשמלא דם, אור, רוח חיים וכיו"ב (כמ"ש בתניא, תו"א ולקו"ת שבמילואים להערה 136) – ולכן אפ"ל ש"חלל" שייך גם לפני הצמצום, כשלא רק מלא בהווה מאוא"ס שהי' ממלא כל החלל, אלא תמיד הי' כן מ"תחילת ביאתו", ואף פעם לא הי' פנוי מאוא"ס.

ולהעיר מב' האופנים שבתרע"ח שבמילואים להערה 155: "...בידיעתו ית' הוא שמאיר בגילוי ממש גם לאחר הצמצום, וממילא אין שום מציאות כלל כו', וכל העולמות הן כמו שהיו כלולים ברצונו ית' באוא"ס שלפני הצמצום, שאינם בבחי' מציאות כלל וכלל כו' (ובמ"א מב' דענין ההתהוות בידיעתו ית' הוא רק התגלות בחי' ש' אלקי' בעצמותו, והיינו רק נתינת מקום שיכול להיות מציאות דבר כו')..."

הערה 120

ראה תרפ"ה, תרפ"ז, תרצ"ז ותש"א שבמילואים להערה 118.

תרנ"ד, תרנ"ו, תרנ"ז, תרע"ה, עטר"ת, תרפ"ו ותרח"ץ שבמילואים להערה 155.

תרנ"א ר"ע רלב (הנחה): "...שהרי הרצון הנ"ל הי' סבת הצמצום, דאיתא בע"ח דמתחלה הי' אווא"ס ממלא כל מקום החלל ולא הי' מקום לעמידת העולמות, שלא הי' בחי' ראש וסוף, ולאחר שעלה ברצונו כו' נעשה בחי' צמצום ומקו"פ, והיינו שעלה ברצונו לברוא העולמות כמו שהן עתה, וזה א"א להיות לפני הצמצום, ע"כ הי' זה סבה לבחי' הצמצום..."

סה"מ תרס"ו ר"ע עח (הנחת ר"ש קוראטין מדיסנא): "...דמה שמתחלה הי' העולם נמשך ומתפשט, הנה בשרשו הראשון קאי זה על בחי' אווא"ס שלפנ"צ, שלא הי' בו ראש וסוף

בבחי' מציאות, ולומר שמדמיון הנ"ל מוכח רק ש"לא נקרא מציאות חלל"⁹².

וע"ד מ"ש בתש"ב ע' 28: "...כשהי' אווא"ס ממלא מקום החלל הרי לא הי' אפשר להיות מציאת העולמות, והיינו דכשעלה ברצונו ית' להוות את העולמות, הנה בעליית הרצון הזה הנה כבר נתהוו העולמות, אלא דזהו התהוות דמח'... דאין ענינה ענין המציאות..."⁹³ ע"ש.

ולפ"ז אולי אפשר לתווך בין תשל"ג ותשל"ח הנ"ל, שמ"ש בתשל"ח "שוין דא א חלל" יישנו חלל", היינו חלל שאינו בבחי' מציאות (וע"ד ההדגשה שם על אתר שאי אפשר להיות מציאות העולמות – ולהעיר ממ"ש שם "...ממלא > כל

שולי הגליון

(92) ולהעיר גם מלשון הע"ח (שער א ענף ב, מהדורא תנינא) שהובא לעיל בפנים בדקדוקי תורה: "...דע כי תחלת הכל היה כל המציאות אור פשוט - כ"ה בע"ח מדפוס שאלוניקי תר"ה ואילך, וכ"ה באוצרות חיים כבר בדפוס קארעץ תקמ"ג (דפו"ר), ואילו בדפוסים הראשונים של ע"ח: "היה מציאת אור פשוט", ונק' אור א"ס ב"ה, ולא היה שום חלל ושום אור פנוי, אלא הכל היה אור א"ס..."

(93) וראה עד"ז עזר"ת ע' קננ [ועד"ז תרפ"א ע' רכט, תש"ז ע' 241]: "...וכמ"ש בע"ח שעלה ברצונו הפשוט להאציל... דקודם שנאצלו ונבראו העולמות עלו תחלה במחשבה כו', וידוע דכי לא מחשבותי מחשבותיכם, דלמטה הרי ממחשבה לא יהי' שום דבר, אבל למעלה כאשר עלה במחשבה נתהווה הדבר במח', רק שאין זה שנתהווה בבחי' מציאות כו' - תרפ"א: דממח' שלמטה הרי כמה שיחשוב האדם לא נעשה מזה מאומה, ומח' שלמעלה הנה נעשה ונתהווה הדבר ממש שעלה במח', ורק שאינו התהוות בבחי' מציאות ממש], והוא הן בבחי' מחשבה הקדומה שאחר הצמצום... במח"ק דא"ק... וכמו"כ הוא באוא"ס שלפני הצמצום, בבחי' עליית הרצון שעלה ברצונו הפשוט להאציל כו', ושיער בעצמו בכח כל מה שעתיד להיות בפועל כו'..." ע"ש. וראה גם תרע"ח דלקמן בפנים. עטר"ת ותרפ"ו שבמילואים להערה 265. עטר"ת, תרצ"ט ותש"ה שבמילואים להערה 138. לקו"ת ראה כה, רע"א (ועד"ז תק"ע ע' קצו, ע' קצ-קצא). מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' א'פג-ד. דרמ"צ נח, א. שם קעח, א ואילך. אוה"ת שלח (ח"ב) ע' תקיא-ב. תרל"ב ר"ע פט [עטר"ת ע' ער, תרפ"ב ע' ר]. תרל"ג ח"א ע' כג-ד. תרס"ג ח"א ע' פב. תרס"ו ע' ה [ז]. תער"ב ח"ב ע' א'קעב. עטר"ת ע' שסה-ו [תרפ"ב ע' טז-יז [סט-עא]]. תו"ש ע' 50. ועוד.

אלף אלפים ורבוה רבואות, וכולם כא' הם תוך המקום החלל הנ"ל, ואין דבר חוצה לו...⁹⁴.

ולהעיר מעמק המלך שער א (שעשועי המלך) רפ"א: "...קודם כל דבר עלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות. . ובאותו זמן לא היה מקום פנוי לעולמות. . כי הכל היה מלא מאור עצמותו יתברך אשר הגביל אל תוכו. . מה עשה בעל הרצון, שיער בעצמותו יתברך רוחב ואורך העיגול של חלול עמידת העולמות הנזכרים, ואותו האור שבתוך העיגול צמצם וקבץ מיניה וביה. . ונשאר מקום פנוי מהאור הראשון, אבל לא מכל וכל, כי הרושם של האור הראשון במקומו עומד ואינו זז משם. . וזהו הצמצום הראשון מאור עצמותו. נמצאו כל העולמות אח"כ היו עומדים בעיגול זה...⁹⁵.

[וראה נובלות חכמה (ליש"ר מקנדי) עלה ה (קנה, א): "...שקודם אבי"ע וקודם כל דבר, לא היה מקום פנוי לעמידת העולמות, והיה אור הא"ס יתעלה ממלא כל מקום הראוי לברוא בו העולמות, כי מלא כבוד ה' ואור הא"ס כל העולם, ובאור ההוא הנורא לא היה אפשר להעמיד עולמות...⁹⁶ ע"ש].

ולהעיר מתרפ"ד ע' פב-פג: "...ומבאר

שולח הגליון

(94) וראה עד"ז ע"ח שם ענף ג: "...ועד"ז בכל העולמות הנמצאים והנבראים והיצורים והנעשים אשר נתקנו תוך המקום החלל והאור הפנוי כנ"ל, כי במקום הזה נתהוו כל העולמות כולם, אין דבר חוצה לה...". שם ריש ענף ד: "...בחי' מדריגות העולמות אשר נבראו תוך המקום החלל הריקני הנ"ל, שאין דבר חוצה לו מן המקום הזה, וכל העולמות כולם הם תוך המקום הזה...".

(95) וראה גם עמק המלך שער א (שעשועי המלך) רפ"ס: "...ובזה פנה מקום לעולמות. . ולא יהיה מקום לעמידת העולמות מפני הלבוש הזה. . לכן צמצם אותו הקב"ה ופנה מקום לעולמות...⁹⁷ ע"ש, ועד"ז שער ב (אור קדמון) פ"א: "...ולא היה גם כן מקום פנוי לעמידת העולמות, כי הלבוש היה ממלא הכל, לכן העלה קב"ה אור חצי הלבוש התחתון אחורי חצי העליון. . כדי לפנות מקום לעמידת העולמות, ונשאר מקום חצי המלבוש התחתון פנוי מאור הלבוש...⁹⁸ ע"ש – אבל שם לא מדובר בצמצום הראשון, כמ"ש ברפ"ס שם ("והוא צמצם שלישי"), וכפי שהאריך להדגיש ולהוכיח בתרמ"ט ע' רעח-רעח⁹⁹.

ומעומ"ט כדאיתא בע"ח שלא הי' אז מקום לעמידת העולמות, וע"ז הי' צריך להיות בחי' שאמר לעולמו די שהו"ע הצמצום הראשון...".

תרע"ח ע' שעה-שעו [ועד"ז קונטרסים ח"א רסו, ב (מתרצ"ג – ושוב נדפס בתרצ"ב ר"ע רנה), תש"ה ע' 221-222]: "...דלהיות דהאור שלפני הצמצום הוא בבחי' א"ס ממש ואינו בערך העולמות כלל (והוא בחי' אצי' דכללות כנודע), וכמ"ש בע"ח [תרצ"ב-ג: דע כי] טרם שנאצלו הנמצאים [תרצ"ב-ג: כו'] הי' אור עליון פשוט [תרצ"ב-ג: ממלא כל המציאות] כו', ולא הי' מקום לעמידת העולמות כו', דמאור זה א"א להיות התהוות העולמות, וא"א שהעולמות יקבלו אור כזה כו'...".

פר"ת ע' ע [ועד"ז תש"ה ע' 35]: "...והנה הסילוק דאוא"ס הוא באוא"ס הבל"ג, וכמ"ש בע"ח בתחלתו, טרם שנאצלו הנמצאים הי' אור [עליון] פשוט ממלא כל המציאות ולא הי' בו ראש וסוף ומעומ"ט, ולא הי' מקום לעמידת העולמות כו', דעולמות הן בע"ג וא"א להיות התהוות העולמות מאוא"ס הבל"ג...".

ה"ש"ת ע' 160 שהובא לקמן ליד שוה"ג 286.

תש"ג ע' 122: "...דהנה אי' בע"ח טרם שנאצלו הנמצאים ונבראו הנבראים הי' אור עליון ממלא כל המציאות, ולא הי' מקום לעמידת העולמות, וכשעלה ברצונו ית' להאציל את הנמצאים ולברא את העולמות סילק את אורו הגדול על הצד...". ועוד.

וראה עץ חיים שער א (עיגולים ויושר) ענף ב: "...והנה אחר הצמצום הנ"ל אשר אז נשאר מקום החלל ואור פנוי וריקני באמצעות האור א"ס ממש כנ"ל, הנה כבר היה מקום שיוכלו להיות שם הנמצאים והנבראים והיצורים והנעשים. . ובמקום החלל ההוא האציל וברא ויצר ועשה כל העולמות כולם. . אמנם מבואר ופשוט הוא שכמה מיני עולמות נאצלו ונבראו ונוצרו ונעשו,

שלא הי' מקום לעמידת העולמות, והוצרך כביכ' לעשות המקום הפנוי... ע"ש. שם ה, ב: "...אך אמר ע"ז בע"ח שם שלא הי' מקום לעמידת העולמות מחמת שהי' האור דא"ס ממלא את כל החלל..."

חנה אריאל – מאמר מצה וכוסות ב, ב: "...והוא ע"פ מ"ש בע"ח כשעלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות הי' אוא"ס ממלא וכו' ולא הי' מקום לעמידת העולמות..."

מאמר שני המאורות יח, ב: "...וכענין לא הי' מקום לעמידת העולמות המבואר בכ"ד..." שם כז, רע"א: "...וכמ"ש בע"ח לא הי' מקום לעמידת העולמות..." שם פב, סע"ב: "...אלא שע"ז אמר בע"ח שבגליפו דטה"ע לא הי' מקום לעמידת העולמות מחמת שאא"ס הי' מתפשט וכו'..." שם קכט, רע"ד: "...מבואר בארוכה במ' השבת... וכאן לא נשנה אלא מה שיתחדש תוס' ביאור בלשון הע"ח לא הי' מקום לעמידת העולמות, ולשון זה מורה באצבע שמציאת העולמות נמצא תומ"י כשעלה ברצונו לברוא העולמות, ולעולמות הללו המצויים אין להם מקום שיעמדו בו..." ע"ש.

ולהעיר מהפירושים הנוספים בתיבת "מקום" בנדו"ד שבתרס"ד ע' קכט-קל (הנחת אדהרי"צ, וש"נ): "...עולם שנה נפש... והנה עולם הוא מקום והוא מדרי' המציאות שהו"ע הכלים, שהרי כל מציאות תופס מקום, והוא למעלה ענין הכלים שנופל בהם מדרי' המציאות, ובשרש הוא בחי' הרשימה שרשימה הוא שרש הכלים, וגם בו שייך ענין מקום, וכדאי' בע"ח שבתחלה לא הי' מקום לעמידת העולמות, ואחר הצמצום הוא התחלת שרש הכלים, שהוא כעין ענין המקום..." [ולכאורה עפ"ז – פתח אליהו תשט"ו (2:25): "...עולם און שנה און נפש. וואס דער ענין פון עולם בפלל איז דאך דאס די זאך פון ששה קצוות, דער ענין המקום. וואס דאס איז דאך א סימן אויף מציאות – אז דאס איז תופס מקום. א נברא איז א ענין פון א נברא ווען ער איז תופס מקום, וואס *ער איז דארטן און ער לאזט ניט צו קיין אנדערען אהינצו. וואס בכללות איז דאס, אין לשון החסידות און לשון הקבלה, דער ענין

בעמה"מ (בתחלתו) דזהו סוד הצמצום שהי' באוא"ס, וע"י הצמצום נעשה החלל ומקו"פ, והוא שנעשה מקום אל עמידת העולמו', ונק' המקום הזה מקום קדוש, דהנה אי' בע"ח שער ב"י⁹⁶ (עיגולים ויושר) ענף ב', דע כי טרם שנאצלו הנאצלי' ונבראו הנבראים הי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאו', ולא היה שום מקו"פ בבחי' אויר ריקני וחלל, אלא הכל הי' ממולא מן אוא"ס פשוט ההוא כו', וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות ולהאציל הנאצלים כו', הנה אז צמצם א"ע כביכול בנקודה האמצעית אשר בו (לשכך את האוון או' כן כו')⁹⁷ ואז נשאר מקו"פ ואויר חלל ריקני ע"כ לזאת הנה מקום החלל שהניח כבי' בשביל עמידת העולמו' הוא מקום קדוש, דלהיות הוויית החלל ומקום פנוי הוא ע"י הצמצום שסילק את אורו הגדול על הצד כנ"ל, א"כ המקום הוא קדוש..." – שלכאורה (גם) מקשר בין ענין עמידת העולמות שבעמק המלך למ"ש בע"ח הנ"ל.

ולהעיר שהלשון "לא הי' מקום לעמידת העולמות" (וכיו"ב) נזכר ריבוי פעמים בספרי הרי"א מהאמיל, ובכמה מקומות מזכירו בשם העץ חיים – ראה לדוגמא:

חנה אריאל תולדות מב, א: "...[וכמ"ש בע"ח כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולמות לא הי' מקום לעמידת העולמות כו']..." שם מקץ סא, רע"א: "...כמ"ש בע"ח שקודם הצמ"פ⁹⁸ לא הי' מקום לעמידת העולמות מחמת שאא"ס ב"ה הי' מתפשט וממלא את כל המקום וכו'..."

חנה אריאל – אמרות טהורות ב, ב: "...הוא היפך המפורסם בקבלת האריז"ל שלא הי' מקום לבריאת ועמידת העולם עד שנעשה מקום פנוי מאא"ס דוקא⁹⁹. . במאמר הנז' בשם האריז"ל

— שו"י הגליון —

(96) כ"ה ("השער הב") בע"ח דפוס קארעץ תקמ"ב (דפו"ר), אבל מדפוס קארעץ תקמ"ד ואילך נקרא "השער הא" או "השער הראשון".

(97) ראה מה שהובא בקשר לזה במילואים להערה 137.

(98) פירוש: הצמצום מקום פנוי.

(99) המשך לשונו שם הובא בשוה"ג 135.

ומקו"פ כו' וכמ"ש בע"ח...") (ולהעיר משם ב, א: "...דע"י עוברא דיצחק בחפירות בארות מובן שע"י נעשה למעלה מעלה ג"כ בחי' או"ח דבחי' הגבורות, שיחזור ויוכלל האור בעצמות המאציל . . דהענין הוא שיצא אור הראשון מבחי' הצמצום והעלם הראשון ויחזור ויוכלל בעצמות א"ס ממש, כטבע או"ח שחזור לקדמותו ממש . . שע"י בחי' העלאה דאו"ח דיצחק שהוא גילוי ההעלם מלמטה למעלה שיצא מן הצמצום הראשון כנ"ל, ה"ז עלי' האור לבחי' עצמות המאציל ממש ששם האור בבחי' א"ס ממש...").

ד"ה קול דודי תשל"ו (21:00): "...מלך מלכי המלכים הקב"ה בפבורו ובעצמו, ביז ווי לפני הצמצום, וואס אהינצו דערגרייכט מען דורך דעם אופן העבודה אין אן אופן של דילוג, וואס דאס איז די עבודה במסירת נפש . . ביציאת מצרים לאמיתתה ובשלימותה, דער ארויסגיין מכל מיצרים וגבולים, אין דעם העכסטן אופן ווי ס'דא דער ענין פון מיצר וגבול, וואס דאס הויבט זיך אן פון צמצום הראשון . . ווי גערעדט פריער אין עבודת האדם, די עבודה וואס ער איז כולו מסירת נפש... ע"ש.

וראה תורה אור יתרו עא, ג: "...וכ"ז הוא ע"י מ"ת, שאז ניתן הכח הזה לישראל להיות העלאה והמשכה זו על ידם, להיות מס"נ עולה ונכלל בא"ס ב"ה ממש, ולהיות המשכת התורה והמצות מבחי' אוא"ס ב"ה, שזה נעשה דייקא ע"י ישראל שזכו לזה במ"ת . . שבישראל נמשך כח זה במתן תורה להיות בהם תלוי המשכת המצות, ונמשך בהם בחי' אנכי ממש להיות אלקיך ממש. וזהו אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי כל סדר ההשתלשלות נק' בשם מצרים בחי' מצר וגבול, שהוא בבחי' אדם ג' קווי' ומעלה ומטה כו' שהן התחלקות המדרגות, משא"כ לישראל ניתן כח היחוד באוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, בחי' כי לא אדם כו' שאין שם התחלקות המדרגות כלל. ולא יהיה לך אלקים אחרים על פני, הגם שהוא לשון צווי הוא גם לשון הבטחה, שלא יהיה בחי' צמצום והעלם המעלים ומסתיר אור ה' וקדושתו מפנימיות החיות מאוא"ס ב"ה עצמו, שלמעלה מהשתלשלות גם חשך לא יחשיך כו', משא"כ בסדר ההשתלשלות בבחי' אדם נעשה ירידת המדרגות והתלבשות' בהשרי'. וזהו אשר חלק ה'

הכלים¹⁰⁰, ביז וואנעט בשרש שרשו נעמט זיך דאך דאס פון דעם ענין הרשימו, וואס דאס איז דאך נתגלה געווארן לאחר הצמצום. וואס צמצום האט אויפגעטאן דער ענין המקום, ווי ער זאגט אין עץ חיים בתחילתו, אז בתחילה כשהי' אור אין סוף ממלא את המציאות, לא הי' מקום לעולמות – למציאות העולמות, און נאכן צמצום איז געווארן דער ענין המקום..."].

עטר"ת ס"ע קג: "...עושין רצונו של מקום, מקום הוא בחי' מל', להיות דבחי' מל' היא מקור העולמות ומתלבש בהם ע"כ נק' מקום, ובד"כ מקום הוא בבחי' ממכ"ע . . בלק"ת מהאריז"ל כ' בפ' הנה מקום אתי, הוא מקומו ש"ע, זה תבין בסוד הצמצום המבו' אצלינו שהניח מקום לעולמות, והיינו שהצמצום הוא שנסתלק ונתעלם האור שבבחי' א"ס, ושיהי' בבחי' מדה וגבול, וזהו שהניח מקום לעולמות, דבתחלה כשהי' בגילוי האוא"ס שבבחי' בל"ג לא הי' מקום לעולמות כמ"ש בע"ח בתחלתו, וע"י הצמצום שנתעלם האור שבבחי' א"ס, ולחיות אור שבבחי' מדה וגבול, זהו שהניח מקום לעולמות... ע"ש – ובתער"ב ח"ב ס"ע תתקמד: "...ופי' וענין המקום הוא מקום החלל שזהו בחי' מקום . . שמקום החלל הוא המקום וכמ"ש בלק"ת מהאריז"ל . . זה יובן בסוד הצמצום שנעשה מקום לעולמות...", ועד"ז פר"ת ר"ע קפה: "...ובלק"ת מהאריז"ל כ' . . זה יובן בסוד הצמצום, שבתוך הצמצום הזה עשה הקב"ה מקום לעולמות, הרי שהחלל ומק"פ הוא בחי' המקום... ע"ש.

❧ הערה 122 ❧

ולהעיר מתורת חיים תולדות א, א-ב: "...בענין התבוננות בפ' ראשון בק"ש באמרו שמע ישראל . . ידוע בעיקר הכוונה בק"ש במס"נ בה' אחד דווקא, היינו בבחינת אחדות הפשוטה בתכלית הפשיטות, שהוא בחי' עצמות אוא"ס ב"ה ממש שלפני הצמצום הראשון דקו"ח כו', דהיינו כמו שהוא בעצמו ממש שהי' ממלא כל החלל

— שול"י הגליין —

(100) קשה להבחין אם נאמר "כלים" (כפנים), או "כלי".

בכחו ויכולתו להוות יש מאין ואפס המוחלט כו', וכידוע דשם בורא הוא אמיתית [- אמיתית] השם ששייך [- תש"י ותרצ"ב: דשייך] על [- תרפ"ז: אל] העצמות כו', וכמ"ש¹⁰² במ"א [- תרפ"ז: וכמ"ש באגה"ק, מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו בכחו ויכולתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסבה אחרת קודמת ליש הזה], והרי בהעצמות אינו שייך גם ענין ירידה וצמצום ח"ו, הרי [תש"י ותרצ"ב: מובן מזה] דיכולת העצמות בהתהוות אינו כמו ענין היכולת דבמדרי' [תש"י ותרצ"ב: שבסדר] ההשתל' כו'... "ע"ש.

❧ הערה 126 ❧

וראה תקס"ז ע' כב: "...דשם זה אור א"ס הכונה על בחי' האור והזיו שהיה ממלא כל החלל, ואח"כ נעשה בחי' הצמצום הנק' מקום פנוי באמצעותו, כמ"ש בהתחלת הע"ח, ועל בחי' האור בלבד שייך לקרות לשון א"ס ולא לשון אין לו תחלה, כי בחי' האור הוא רק בחי' ההתפשטות מן העצם ואינו בחי' עצמיו, לכך שייך לקרותו בלשון א"ס, כלומר אין סוף להתפשטותו, אבל בעצמו' ממש לא שייך לומר אין סוף להתפשטותו, אחר שלמעלה הוא מבחי' ההתפשטות..."

תרח"ץ ע' קפא: "...וכמ"ש בע"ח, תחלת הכל הי' אור עליון ממלא כל המציאות כולה, ולא הי' מקום לעמידת העולמות, ואח"כ הי' צמצום ונמשך אור הקו בבחי' מדה וגבול, וידוע דהצמצום הי' בהאור ולא בהעצמות ח"ו, ובהאור גופא הוא במדרי' האחרונה היינו בהתפשטות האור, אבל עצם האור הוא למעלה מהצמצום, וזהו דע"י התורה ממשיכים עצם האור, והיינו דגם אחר הצמצום ימשיכו אתה¹⁰³ אור שלפני הצמצום..."

❧ שול"י הגליון ❧

(102) "וכמ"ש במ"א" – בתש"י ותרצ"ב שם ליתא.

(103) "אתה" – כ"ה בתרח"ץ שם (שנדפס מהעתקה), ואולי צ"ל: "עתה".

אלקיך לכל העמים, משא"כ ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים, מבחי' שלמטה בהשתלשלות לבחי' שלמעלה מהשתלשלות... "ע"ש.

וראה גם ד"ה החודש תשל"ט (7: 40): "...דעם ענין פון פסח און יציאת מצרים, וואס ענינו איז דאך יציאה ממצרים וגבולים, ביז יציאה ממצרים וגבולים הכי עליונים, כולל אויכעט דעם ענין פון צמצום הראשון, וכמבואר אין קבלה, אז לעתיד לבוא וועט זיין דער קו נוגע אויכעט בתחתיתו אין דעם עיגול, ביז ווי דער ענין איז כפשוטו, אז דורך לימוד התורה וקיום המצוות ווערט דער ענין פון יציאת מצרים בכל אחד ואחת, ווי ער איז מבאר אין תניא..." "ע"ש.

❧ הערה 124 ❧

וראה תער"ב ח"ב ע' תתר: "...וזה"ע אוא"ס למע' מע' עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, שזהו ב' קוין דחו"ג, דלמע' מע' עד אין קץ הוא בחי' ההעלם בעצמו בעילוי אחר עילוי כו', ולמטה מטה עד אין תכלית הוא בחי' הירידה והגילוי עד למטה מטה כו', וזהו משלימות העצמות להיות ב' קוין דוקא כו' (ובעצמות זהו מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר כו' כמ"ש במ"א)...". וראה גם שם ח"ג ע' א'שנג: "...ועמ"ש במ"א בענין אוא"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית כו', ובבחי' היכולת הוא מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר כו' וכמ"ש במ"א..."

❧ הערה 125 ❧

ראה עטר"ת ע' תקפג-ד [ועד"ז תרפ"ז ע' קסט, תש"י ע' 77 (תרצ"ב ע' פו)]: "...ויכולת [- דיכולת] העצמות, להיות שאינו [- תש"י ותרצ"ב: העצמות אינו] בבחי' תואר דבר רק מצד העצם, ע"כ הוא כל יכול בכל ההפכים והכל שם לא בבחי' דבר, וכמו [- תרפ"ז: אלא שהוא כמו] העצמות ממש [תרפ"ז: כבי'] כו' . . . ההתהוות היא מבחי' עצמות א"ס, דממך הכל והוא¹⁰¹ לבדו

❧ שול"י הגליון ❧

(101) "והוא . . . המוחלט כו'" – כ"ז ליתא כאן בתרפ"ז, והובא שם לקמן באריכות יותר (כדלקמן בפנים).

השמש כשהוא כלול בשמש, ובבחי' הארה זו הי' הצמצום..."

תרס"ו ע' קפו [רמח]: "...לפמשנת"ל שבחי' התכללות זו נק' יכולת של המאור להאיר ממנו אור כו', הרי א"כ הרי ענין הוא ושמו הוא כמו הוא לבד, שהרי אין כאן שום דבר כלל זולת המאור ומה שביכולתו להאיר כו'..."

הערה 129

לתועלת הלומדים, מובא בזה על הסדר כל השייך (לכאורה) למאמר דידן מתורה אור ריש פרשת וירא (יד, א-ב) [והגהות אדמו"ר נ"ע עליו (משולבות באותיות כאלו)]¹⁰⁵ שברשימת רבינו¹⁰⁶:

"...אך ההפרש בין כתר דאצילות לכתר שבכל העולמות, כי התהוות אצילות הוא ע"י צמצום אור א"ס להיות מקום פנוי וחלל ממש כו', והתהוות ב"ע היינו ע"י פרסא המפסיק בין אצי' לבריאה ובין בריאה ליצירה כו', ולא מקום פנוי. וההפרש שבין פרסא למקום פנוי יובן בהקדם ענין הצמצום באור א"ס. כי הנה אור א"ס היינו אור וגילוי להיות איזה התפשטות והתהוות מקור וחיות, ואור א"ס שבעצמותו היינו בחי' זו שיש בו אור להיות מאיר ומתפשט להוות ולהחיות. וזהו קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד, דהיינו הוא א"ס בעצמו [הגהת אדמו"ר (הא' 107)]: ר"ל עצמות המאור. ובמ"א מבואר דשם א"ס שייך לומר רק על האור ולא על העצמות, ומה שאומרים אוא"ס אין הכוונה אור של א"ס כ"א שהאור הוא א"ס, אבל על עצמות המאור לא יתכן לומר א"ס משום ב' טעמים, הא' למה יקרא

הערה 127

וראה תרנ"ט ע' צו [פט]: "...שיש ב' בחי' באור א"ס שלפני הצמצום, בחי' התפשטות האור ועצם האור, ולמעלה מזה בחי' עצמות המאור שהוא בחי' א"ס יש אמיתי כו'. והנה המשכת הקו הוא מבחי' התפשטות האור שהוא בחי' הגילוי דאור א"ס כו', שעז"א בע"ח שהי' אור פשוט ממלא כל המציאות כו' . . בבחי' ההתפשטות דאור א"ס פעל פעולת הצמצום להיות בבחי' מציאות אור ובבחי' מדה וגבול . . כשנמשך מבחי' עצם האור, ולמעלה יותר מבחי' עצמות המאור שלמעלה מבחי' גילוי, הנה בהמשכה זאת אינו פועל פעולת הצמצום כו', דדוקא בבחי' התפשטות האור להיות שהוא בחי' התפשטות וגילוי לבד, לכן פועל בזה הצמצום לצמצם כו', אבל בבחי' עצם האור, וכ"ש בבחי' עצמות המאור, אין הצמצום פועל כלל..." ע"ש.

הערה 128

להעיר משרש מצות התפלה ספל"ד¹⁰⁴: "...דבחי' זו הוא רק בחי' הזיו המאיר ממנו ית', וקודם שנבה"ע הי' הזיו כלול במאור ושם אין ואפס עליו . . וראיתי כ"ק ממו"ר הגדול אדמו"ר נ"ע שכינה לבחי' זו בשם יכולת, ונלע"ד שאפשר כוונתו שענין הזיו כשהי' כלול במאור עד שלא נבה"ע הוא רק ענין מה שיש ביכולת המאור הקדוש ב"ה להאיר ממנו הארה לכשירצה להאיר, וזה דק יותר הרבה ממשל הזיו השמש הכלול בשמש, ששם יש עכ"פ התכללות הזיו ממש, משא"כ למעלה במהו"ע ית' הוא מה שביכולתו להאיר כו', וא"כ אפס זולתו ממש, ותדע שזיו השמש מאיר מהשמש שלא בטובת ורצון השמש, משא"כ למעלה שברצונו שלא יאיר הי' כלא הי' ההארה, א"כ ראוי לקרוא יכולת. ועוד דאפי' לאחר שנבה"ע הרי הם בטלים קמי' כזיו כדלעיל באריכות, וא"כ קודם שנאצל העולם אפ"ל שענין מקור החיות המתפשט ממנו ית' ברצונו קודם שנתפשט והי' כלול במהו"ע ית' שייך לקרותו רק יכולת שיש במהו"ע ית' להאיר כו', ולאחר שהאיר הרי ההארה בטילה ג"כ כזיו

שול"י הגליון

¹⁰⁵ קטע נוסף מהגהות אדמו"ר נ"ע לד"ה פתח אליהו (ע' כב-כג [לד]) הובא במילואים להערה 144 (כיון שרק אותו קטע, מתוך הגהה ארוכה, נראה כשייך למאמר דידן, משא"כ התחלת ד"ה פתח אליהו עצמו שעל"י מוסב הקטע).

¹⁰⁶ הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה.

¹⁰⁷ כדי להקל על הלומדים, הוספנו מספר לה' ההגהות שהובאו כאן במילואים. הגהה הא' שבפנים נדפס במקורו בע' נ-נא [ע-עב].

בטלים במציאות ממש כו', לכך צמצם האור שיוכלל במאור (להיות רק בכח ולא בפועל) ויתעלם בו, שלא יהיה גילוי האור רק המאור (אבל במאור שהוא א"ס עצמו לא שייך צמצום ח"ו ולא העלם, ואדרבה המאור הוא בהתגלות [הגהת אדני"ע (הג' 109): ויש¹⁰⁹ הפרש בין ענין ההתגלות שנאמר באור ובין ענין ההתגלות שנאמר במאור, דהנה האור הרי ענינו הוא גילוי, דזהו כל ענין האור מה שנמשך ונתגלה מן המאור, וממילא ענין ההתגלות בו הוא להיות נתפס ומושג, והיינו שיאיר בפנימיות שהמקבל ידע וירגיש את הדבר, שזהו"ע הגילוי שהדבר מאיר ומתגלה אליו, היינו שיודע ומרגיש אותו ויודע איך ומה הוא, וזהו"ע התפיסא שנתפס אצלו, וזה שייך בהאור שהוא בחי' גילוי כו', (ולכן באוא"ס שלפה"צ שאין העולמות יכולים לקבל את הגילוי, שא"א להיות בבחי' תפיסא בהם כו', נתצמצם ונתעלם בהמאור ונמשך אח"כ אור הקו שהוא לפי"ע העולמות, שנתלבש ונתפס בהכלים דע"ס כו', והארה דהארה דהארה מתלבשת ונתפסת בכל הנבראים כו' כמ"ש באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי חד), משא"כ המאור אין ענינו להיות בבחי' גילוי, שאינו בגדר גילוי כלל, דכל עצם בלתי מתגלה כו' (ואינו שייך בו ענין העלם ג"כ, דהעלם שייך בדבר ששייך בו גילוי, וכמו האור שהוא בחי' גילוי (והיינו דכללות ענינו הוא להיות בבחי' גילוי כו' כנ"ל) וקודם שנתגלה ה"ה בהעלם, אבל עצם המאור שאין ענינו גילוי ממילא אינו שייך בו ג"כ העלם כו'), וא"כ ענין ההתגלות בו אין ענינו שיהי' בבחי' תפיסא והשגה לידע מה הוא, מאחר שאינו בגדר גילוי כו', כ"א ענין ההתגלות הוא מה שהוא נמצא ומתגלה כמו שהוא למעלה מגדר גילוי וגדר העלם כו', וזהו המאור הוא בהתגלות, וכמו שמבאר אח"כ שאפי' תינוקות יודעים כו'), ולכן אפילו תנוקות יודעים שיש א-ל"ה מצוי כו', אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה, לפי שאין בהם גילוי האור, שמ"מ המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה),

א"ס ולא אין לו תחלה, דכשם שאין לו סוף כך אין לו תחלה, וזה שאין לו תחלה הוא מעלה יותר ממה שאין לו סוף, וגם כולל אותו דכשאינו לו תחלה ממילא אין לו סוף. . וא"כ על העצמות צריך לומר אין לו תחלה וממילא אין לו סוף כו', והב' דא"ס שייך לומר על דבר המתפשט, שא"ס להתפשטותו כו', ובחי' העצמות אינו בגדר התפשטות כלל, ומה שמתפשט הוא רק אור וזיו לבד כידוע דכל עצם בלתי מתפשט כו', ומכ"ז מובן דעל עצמות אינו שייך לומר א"ס כ"א על האור שייך לומר א"ס, שא"ס להתפשטותו, ואין לו תחלה אינו שייך לומר על האור כי יש לו תחלה שהוא נמצא מן המאור כו', רק א"ס שייך לומר עליו כנ"ל, אבל על עצמות המאור אינו שייך לומר א"ס כ"א אין לו תחלה כו', ומש"כ א"ס בעצמו הוא לאו דוקא, והכוונה הוא על עצמות האור כו'), ושמו הוא אור א"ס שבעצמותו, שהוא רק בחי' שמו שהוא בחי' הגילוי, דהיינו מה שיכול להיות מתגלה ומתפשט, כמו זיו השמש מהשמש, שהזיו הוא האור שיש בשמש להאיר על הארץ, והשמש עצמו היינו גוף השמש עצמו, והנה האור היוצא מהשמש נק' בשם אור, כמו שכתוב ויקרא אלקים לאור יום, שהיום נק' אור ע"ש התפשטות האור והזיו מה שמאיר ביום, משא"כ עצמיות השמש נקרא מאור, וכמ"ש את שני המארת הגדלים כו'. וכך הוא באור א"ס, שהאור נקרא הגילוי שמתפשט ממנו התהוות האור וחיות כו', וא"ס בעצמו הוא בחי' המאור שהוא מקור האור וממנו נמשך האור [הגהת אדני"ע (הב' 108): מ"ש שהוא מקור האור אין הכוונה שהוא בחי' מקור ממש, שהרי ידוע דכל מקור הוא שבא בבחי' גילוי והתפשטות, היינו שמתגלה ומתפשט להיות בחי' מקור כו', אבל העצמות שאינו בגדר גילוי וגדר התפשטות כלל, דכל עצם בלתי מתגלה ובלתי מתפשט, ממילא אינו בגדר מקור כו'...].

והנה הצמצום היה באור א"ס, דהיינו שהאור נכלל במאור, כי לפי שאין העולמות יכולים לקבל גילוי אוא"ס כמו שהוא בעצמותו, והיו

— שול"י הגליון —

(109) נדפס במקורו בע' נב [עג]. וראה שוה"ג 107.

(110) לכאורה הובאה הגהה זו עם שינויים והוספות בתרפ"ו שבמילואים להערה 146 (ליד שוה"ג 154).

— שול"י הגליון —

(108) נדפס במקורו בע' נא [עב]. וראה שוה"ג הקודם.

כו', לכך קרא להצמצום מה שנכלל האור במאור בשם מקום פנוי, שהוא התעלמות האור, והתעלמות זו היא העדר האור, עד שאינו עולה בשם כלל [הגהת אדנ"ע (הה¹¹²): כאן מפרש העדר האור ר"ל ביטול האור, דכל התכללות הוא ביטול . . וא"כ התכללות האור במאור היינו ביטול האור, דכשמאיר בגילוי ה"ה בבחי' אור עכ"פ, אבל כשנכלל במאור ה"ה בבחי' ביטול לגמרי, וכמ"ש בסש"ב ח"א פל"ג וח"ב פ"ג בענין אור וזיו השמש כשהוא במקורו, שהוא בבחי' אין ואפס ממש כו', וכמ"כ יובן בהאור שנכלל במאור שנתבטל כל מציאותו לגמרי והוא בבחי' אין ואפס ממש כו', והגם דהאור גם כשמאיר בגילוי הוא דבוק בהמאור, דמשו"ז הוא מעין המאור כו' כמ"ש במ"א באריכות, וכל דביקות הוא ביטול כידוע, וא"כ מהו ההפרש בענין הביטול בהאור כשמאיר בגילוי שדבוק בהמאור, וכמו שהוא בבחי' התכללות בהמאור כו'. אך ענין ההפרש הוא כמ"ש במ"א (בד"ה וככה, רל"ז, ספכ"ג) ההפרש בין מה שאמרו דכתור עליון כו' אוכם הוא קדם עה"ע ובין מה שבחי' רדל"א הוא בחי' לא ידע ולא אתיידע, דאוכם הו"ע הביטול לבד והיינו מה שמתבטל קדם עה"ע, אבל מ"מ הוא מציאות מורגש בעצמו, והיינו שהוא במציאות עכ"פ אלא שהוא בבחי' ביטול והעדר תפיסת קדם¹¹³ עה"ע כו', אבל ענין לא ידע הוא שאינו בבחי' הרגש כלל גם בעצמו, והיינו שהוא בבחי' ביטול כל מציאותו לגמרי כו'¹¹⁴. . . וזהו שאמר בהתכללות האור במאור שהוא בחי' העדר האור וביטולו עד שאינו עולה בשם כלל כו' להיות נק' בשם חכמה, ואפי' חכים ולא בחכמה ידיעא כו' (שאינו ניכר מורגש אפי' בכח) עד אחר כמה ירידות והשתלשלות המדרגות עקודים נקודים כו'...".

❧ הערה 130 ❧

ראה לקוטי תורה פקודי ז, סע"ב: "...ויובן זה

שול"י הגליון ❧

(112) נדפס במקורו בע' נג-נה [עד-עה, עז]. וראה שוה"ג 107.

(113) תפיסת קדם: כ"ה בגוכתי"ק, ואוצ"ל: תפיסת מקום קדם (הערת המו"ל בהגהות תרנ"ח שם).

(114) ע"ש בארוכה.

ולכן נק' צמצום זה מקום פנוי וחלל כו', פי' שהוא חלל וריק מן האור, שאין בו אור והתגלות כלל, אלא נשאר בכח במאור. וכמשל הנפש, שבבואה לגוף נראה גילוי החיות שבה שמחיה את הגוף, אבל קודם בואה לגוף, אע"פ שיש בה כח החיות להחיות את הגוף בהתלבשותה בו, מ"מ הרי החיות ההוא בכח ולא בפועל, כ"ז שלא נתלבשה עדיין בגוף להחיותו, ולהוציא גילוי החיות מכח אל הפועל ומההעלם אל הגילוי. וכן איש חכם, שכשהחכמה שלו היא בבחי' התפשטות לזולתו או אפילו לעצמו, דהיינו בשעה שעוסק בה, אזי היא בבחי' גילוי שנראית ונגלית חכמתו לזולתו או לעצמו, אבל בעידנא דלא עסיק, הרי חכמתו רק בכח הנפש, דהיינו שיש בכחו להשכיל אם יעסוק בהשכלה, אבל לא באה לידי גילוי מכח אל הפועל. וכן כח הראי' שבעין, שאף שאם יסתום העין יש לו כח הראי' בשלימות, מ"מ לא בא לידי גילוי להיות העין רואה ממש עד שיפקח עיניו, וכן כח ההילוך שברגל וכיוצא בזה בשאר החושים שבכל האברים כו'. ועד"ז יובן למעלה בבחי' הצמצום באוצ"ס, שהאור והגילוי נתצמצם ונתעלם להיות רק בכח המאור ולא בפועל, וה"ז נק' מקום פנוי וחלל לגבי האור שלא נשאר אור וגילוי. ואף שבאמת אינו מקום פנוי לגמרי ח"ו, שהרי המאור ממלא את כל החלל, שבמאור עצמו לא שייך צמצום והעלם ח"ו, והאור הוא בכח כו' [הגהת אדנ"ע (הד¹¹¹): ר"ל שגם מצד האור אינו מקו"פ באמת, שהרי ענין צמצום האור א"ז הסתלקות ח"ו כ"א שנתעלם לבד, דבדבר רוחני אינו שייך סילוק לגמרי ח"ו כ"א מה שמתעלם לבד, והיינו מה שהוא בכח ולא בפועל אבל הוא נמצא שם בכח בהעלם כו', ועמ"ש מזה בסידור ד"ה זכר רב טובך בענין ההפרש בין התגלות להתפשטות, וא"כ יובן דבאמת אין כאן חלל ומקו"פ מצד האור ג"כ, שהרי הוא נמצא שם במקום החלל אלא שהוא בכח ובהעלם כו'], אעפ"כ לפי שהמשיל האריז"ל את הגילוי וחיות הנמשך מא"ס, והתהוות ע"ס חכמה בינה כו', בשם אורות, שהם כמו אור וזיו היוצא משמש ומאיר

שול"י הגליון ❧

(111) נדפס במקורו בע' נג [עד]. וראה שוה"ג 107.

שם נצבים מט, א-ב¹¹⁵: "...הנה הצמצום ומקום פנוי וחלל הוא באור א"ס ב"ה, דהיינו באור ושפע הנשפע ממנו להיות בחי' גילוי, ולא בא"ס ב"ה עצמו ח"ו כנודע, והיינו שנתצמצם הזיו וההשפעה שלא להיות גילוי אלא דרך קו וחוט..." ע"ש.

שם שה"ש, ז, סע"ד – ח, רע"ב: "...ואף האור המהוה כל הספירות הוא רק כמו זיו השמש, אשר אינו פועל שום שינוי בעצם המאור, לכן נקרא בשם אור א"ס שהוא לשון זיו והארה בעלמא. אך גם זאת, כדי שיהיה האור א"ס יכול לבוא לידי גילוי שיתהוה מזה כל הספירות, צריך להיות מקודם בחינת ממוצע בין המאציל לנאצלים, ואז יוכל האור א"ס להוות ולהחיות הספירות, והממוצע זהו כתר, שיש בו מבחינה אחרונה שבמאציל ויש בו בחינה שנקרא שרש הנאצלים, לכן לפעמים נקרא הכתר אור א"ס (דהיינו מצד בחינה האחרונה שבמאציל שיש בו, שבחי' זו אינה במנין ע"ס כלל, ומצד בחינת שרש הנאצלים נמנה בע"ס, ע"כ הוא בחינת ממוצע), כי עצמותו ומהותו של המאציל, עצם א"ס, אינו בגדר כל עלמין שיוכל לבוא בגילוי האור וההשפעה ממנו, אף בעולם אצילות, אם לא ע"י בחינת ממוצע הנ"ל (ומה שיש להבין, איך שייך לומר באין סוף בחי' אחרונה, כי לא שייך בחי' אחרונה או ראשונה רק במקום ששייך לומר ראש וסוף, והיינו בע"ס שהחכמה נקרא ראשית ההשתלשלות כו' והמל' נקרא סופא דכל דרגין, משא"כ בא"ס ב"ה שאין לו קץ וראש והוא פשוט בתכלית הפשיטות, מהו ענין בחי' אחרונה. והיה נראה לומר ע"פ משנ"ת בכמה דוכתי בפירוש מארז"ל עד שלא נברא העולם היה הוא ושמנו בלבד. דידוע הקושיא איך שייך קודם בריאת העולמות להיות בחינת שם להקב"ה, ומי קראו בשמו. אך הענין כי התפשטות החיות הנמשך ממנו ית' להחיות כל העולמות והע"ס, אין התפשטות והמשכה זו רק בחינת שם, שהוא רק זיו והארה בעלמא ונקרא אור אין סוף, אבל מהותו ועצמותו ית' הוא רם

יותר עפ"מ"ש הרמ"ע בהקדמה בס' יונת אלם, ובספר פלח הרמון שער ד', הקושי' למה נק' אור אין סוף, שלכאורה היה ראוי לקרותו אין לו תחלה... ותירץ דמה שאנו קורין אין סוף אין ר"ל לתאר מהותו ועצמותו יתעלה ח"ו, כי לו דומיה תהלה, רק שהוא לבחי' שמו ית' שאין לו סוף כו'. וביאור הענין, כי שמו הוא בחי' אור וזיו עד"מ הנמשך מן המאור ברצונו הטוב, וקודם שנברא העולם היה הוא ושמנו בלבד, שהיה האור כלול במאור והיה בחי' אין לגמרי, כמו במאור השמש הזיו כלול בבחי' אין לגמרי, ואח"כ נמשך להיות בחי' זיו, ובו היה הצמצום ונמשך בחי' קו כו', ולכן על בחינה זו שייך לקרותו אין סוף דוקא, כי האור הוא זיו והמשכה וגילוי שנמשך ממהותו ועצמותו, ועל המשכה זו שייך לומר שנמשך ומתפשט בבחי' א"ס כו'..." ע"ש.

שם בחוקתי מו, ב-ג: "...יש ג"כ בחי' אותיות החקיקה, והוא מ"ש בתחלת ספר זוה"ק (בראשית ד' ט"ו ע"א) בריש הרמנותא דמלכא גליף גליפו בטהירו עילאה, פי' טהירו עילאה הוא בחי' התגלות הארה מא"ס ב"ה, מלשון כעצם השמים לטוהר, ובחי' התהוות פרצוף ע"י וא"א מהארה זו נק' גליף גליפו, שהוא ענין חקיקה ורשימה בטהירו עילאה, ונמשלו לחקיקה להורות שבחי' הכתר הנק' ע"י ואריך אנפין מתאחד בתכלית בהאור א"ס, ולמעלה מעלה מבחי' שאר העשר ספירות דאצ"י, אע"פ דג"כ איהו וגרמוהי חד מ"מ נמשלו לבחי' אותיות הכתב כמשי"ת, אבל בחי' ע"י וא"א נמשלו לחקיקה. ומ"מ גליף גליפו רק בטה"ע, שהוא בחי' ההארה הנמשכת מן האור א"ס... משא"כ מהותו ועצמותו ית' אין שייך כלל לומר בו כן, וכנודע ג"כ שהצמצום ומקום פנוי היה רק בהאור כו' כמ"ש במ"א..."

שם ויקרא נב, ג: "...והנה בבחי' אור א"ס שהוא בחי' שמו הגדול בו היה הצמצום הנז' באוצ"ח ובמבוא שערים, שמתחלה היה האור ממלא מקום החלל ואח"כ צמצם אורו כו', ולכן צמצום זה אינו נוגע כלל במהותו ועצמותו ית', כ"א רק בבחי' האור, והוא הנק' שמו ית'..."

האוצ"ח, וז"ל דוקא הארה מן הא"ס אבל לא מעצמותו ב"ה, וזהו המשיך, ר"ל מאורו בלבד האיר למטה עכ"ל. גם הרמ"ע בהקדמת ספרו יונת אלם כתב, דאין סוף הוא שייך לומר על שמו ית' ולא על מהותו ועצמותו כו'. אך אמנם, עם היות שאמת נכון הדבר דעל האור לבד יתכן לומר מ"ש בע"ח בחי' היותר אחרונה כו', מ"מ באמת פ"י בחי' היותר אחרונה שבא"ס דקאמר בע"ח, אין הכוונה על כללות האור והזיו ממש, כ"א עוד זאת ר"ל, שבחי' היותר אחרונה שבהאור והזיו, מזה נמשך להיות עתיק לאצילות, וכנודע שמתחלה הי' צמצום בהאור, ואח"כ נמשך רק קו וחוט לבד מהאור א"ס כו', והקו הוא נקרא בחי' אחרונה לגבי האור כו'... ע"ש.

הערה 132

ראה שרש מצות התפלה פ"ב (קטו, א): "...ההפשטה הידוע לכל, שכל מה שדברו המקובלים וכינו לאלקותו ית' בערכי הכינויים הגשמיים כמו ראש וידים ורגלים כו' ודומיהן, הכל משל ומליצה, ומקרא מלא כתיב כי לא ראינו כל תמונה כו' וכמ"ש באד"ר, אלא שהם כחו' אלקי' שנקראו כן לפי שהם מקור דמקור להתהוות הדברי' הגשמי' שבעוה"ז שנק' על שמם כן כמ"ש בשל"ה, וגם לפי שמהותם וענינם למעלה ברוחניו' באלקו' לפעול פעולת דוגמת פעולת האיברים שבאדם שנק' על שמם, כגון כמו שיד האדם פעולתו ליתן בו דבר לזולתו או ליקח ממנו, כמ"כ למעלה בחי' כח החסד להשפיע מאורו ית' להנבראים נק' דרועא ימינא כו', וכעד"ז בשארי הכינויים..."

וראה תרמ"ח ע' קנז¹¹⁶: "...להבין מ"ש בע"ח בתחילתו, כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם, ומתחילה הי' אור עליון פשוט ממלא את מקום החלל כו', ואח"כ צמצם את עצמו א"ס בנקודה האמצעית כו', וצמצם האור ההוא ונתרחק אל הצדדי' כו', ואז נשאר מקו"פ כו'.

ונשא, כי אני ה' לא שניתי כתיב כו'. והנה גם קודם שנברא העולם, מה שיכול להיות מתגלה ושיומשך ממנו ההארה והזיו ברצונו הפשוט, זהו הנקרא בחינת שמו שהיה עד שלא נברא העולם, שכח ויכולת זה נקרא בחי' שמו הכלול בעצמותו. וזהו ענין בחי' אחרונה שבמאציל, וכמו שם האדם עד"מ שהוא אין ואפס ממש לגבי עצמותו כו', ומבחינה זו לבד הוא שנמשך להיות עתיק וכתר האצילות כו'. ויצדק מאד לקרוא זה בחינה אחרונה, לפי הלשון המבואר במ"א, כי לא זה הוא עיקר האלקות מה שהעולמות מתהווים ממנו ומקבלים חיותם והתהוותם מאלקותו ית', שהרי אתה הוא עד שלא נברא העולם ולאחר שנברא בשוה ממש, וגם אילו לא היה בורא העולמות הי' הכל שוה לפניו ית' כמו עכשיו שברא כו', אלא מה שמחיה ומתהווה העולמות זהו רק ע"י הארה לבד ממנו ית', והיא חיי החיים של כל השתלשלות העולמות, אבל מהותו ועצמותו ית' הוא למעלה אין קץ מבחי' הארה זו שהיא חיי החיים של כל העולמות, וכלא ממש חשיבי קמי' ית', ולכן נקרא הארה זו בחי' היותר אחרונה מכל האפשר בא"ס המאציל ב"ה. דהנה גם בחינת זיו ואור המתפשט מן השמש, הנה זה פשוט שאור וזיו הזה ישנו ג"כ בגוף כדור השמש עצמו כו', ונחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והזיו הזה כו', וכמ"ש באריכות בס"ב (שער היחוד והאמונה פ"ג), שבהיותו כלול בשמש אין נופל עליו שם יש כלל, רק שם אין ואפס, כי באמת הוא שם לאין ואפס ממש כו' ע"ש. והנה זיו השמש מאיר מהשמש שלא ברצון ובחירה מהשמש, וכ"ש וק"ו באלף אלפי הבדלות לאין קץ למעלה, שלהיות גילוי האור הוא כשעלה ברצונו וחפצו, וא"כ כח זה הכלול בעצמותו הוא אין ואפס ממש לגבי מהותו ועצמותו, כמו שם האדם ממש לגבי עצמותו, וזהו ענין עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד. וז"ש האריז"ל בחינה היותר אחרונה מכל האפשר כו'. והנה מדברי האריז"ל אלו הוא הכרח וראיה גמורה למ"ש בכמה דוכתי דפירוש אור א"ס היינו האור והגילוי, אבל מהותו ועצמותו הוא עד"מ בחי' המאור שהוא מקור האור כו', דאל"כ מהו פ"י בחינה תחתונה ושפלה מכל בחי' א"ס דקאמר האריז"ל, אלא ודאי דר"ל עד"מ האור והזיו כו'. וכ"כ הרמ"ז בהג"ה בתחלת

מציאות העולמות . . ובבחי' אוא"ס לא הי' אפשר להיות מציאות העולמות, שהרי האור הוא מעין המאור וא"ס להתפשטות . . אשר כ"ז לא הי' אפשר להיות מבחי' אוא"ס כמו שהי' ממלא מקום החלל כו', לכן צמצום¹²² א"ס א"ע וסילק אורו הגדול עה"צ¹²³ כו'... ע"ש. שם ע' קסא: "...והנמשל מכל הנ"ל יובן למשכיל בענין הצמצום הראשון, שבתחילה הי' אוא"ס מאיר בגילוי כו', אך לא הי' אפשר שיהי' מזה מציאות העולמות כנ"ל, לכן צמצום¹²⁴ א"ע וסילק אורו הגדול, והיינו שהאור שהי' בגילוי נתעלם ונכלל בהמאור, ולא שנסתלק לגמרי, אלא שאינו מאיר בגילוי כ"א בהעלם העצמות..." ע"ש.

❧ הערה 135 ❧

וראה תקס"ו ע' לז [ח"א ע' נג-נד] (הנחת הר"מ בן אדה"ז מד"ה פתח אליהו שבתו"א, הנ"ל בפנים בהמאמר)¹²⁵: "...שקודם הצמצום הי' האור מלא כו', שהי' ממלא אף מקום החלל בבחי' הגילוי של השפע שלו, אך המאציל ב"ה ראה שלא יוכל להתקיים מזה המשכות סדרי ההשתלשלו' מרוב אורו ית' שלא יכילנו אותו כלל, וא"א להתהוות ממנו אף הנאצילי' מצד שהם תוארי' מהות דבר מה, מהו' חכמה ומהות חסד כו', ואור א"ס פשוט בתכלית הפשיטות עד שאין להם ערך אליו כלל כנ"ל, לזאת הי' הצמצום באור א"ס ב"ה, להיות נעשה חלל ומקום פנוי ריקני מגילוי אור א"ס ב"ה שנעדר האו"ר והגילוי' משם, כ"א נכלל האו"ר ההוא שהי' ממולא בתוך החלל בעצמו' המאציל המאור הנעלם כו', אבל במאור הנעלם ממולא אף החלל דלית אתר פנוי מיני', ולא נק' חלל ומקום פנוי רק לגבי הגילוי של האו"ר שנעדר ממנו כנ"ל..." ע"ש.

עץ חיים שער א (עיגולים ויושר) ענף ב:

❧ שול"י הגליון ❧

- (122) "צמצום א"ס א"ע" – כ"ה בתרמ"ח שם, וכ"ה בגוכתי"ק הנ"ל. וראה שוה"ג 118.
(123) פירוש: על הצד.
(124) "צמצום א"ע" – כ"ה בתרמ"ח שם. אבל בגוכתי"ק הנ"ל: "צמצום" (וראה שוה"ג 118).
(125) שבדקדוקי תורה הערה 143.

ובמה"ת¹¹⁷ כ', צמצם עצמו באמצע האור שלו כו', והנה כאשר צמצם עצמו אז דרך צד אחד נמשך דרך קו אחד ישר כו', כענין צינור אחד הנמשך מא"ס אל תוך החלל וממלא אותו כו'. וצ"ל מ"ש צמצם¹¹⁸ א"ע וצמצום האור כו', וכן במה"ת א'¹¹⁹ צמצם עצמו באמצע האור שלו, והלא כל ענין הצמצום הוא מה שהאוא"ס שהי' ממלא מקום החלל נתצמצם ונתעלם כו' ונשאר מקו"פ, וכמו שהתחיל שבתחילה הי' האור ממלא כו', ומה"ע צמצום¹²⁰ א"ע כו'. ועוד איך שיין לומר צמצום על עצמותו ומהותו כביכול, וכמו שמבואר בכ"מ דענין הצמצום הוא העלם וכמשי"ת אי"ה, ה"ז שיין בהאור שהוא בחי' גילוי, וכמ"ש שהי' ממלא מקום החלל כו', ונופל ע"ז ענין הצמצום שהאור נתעלם, אבל בחי' 121 עצמותו ית' שהוא בחי' העלם המאור שאינו בגדר גילוי כלל אינו שיין לומר ענין הצמצום ח"ו כו'. ולהבין זה צ"ל ל' אור א"ס, למה נק' בשם א"ס ולא בשם אין לו תחילה...". שם ע' קנט-קס: "...ועפ"ז יובן מה שנק' בשם אוא"ס ולא אין לו תחילה, דאם הי' נא' על עצמיות המאור הי' שיין לומר אין לו תחילה, אבל באמת עצומ"ה אינו שיין לתאר בשום תואר ושם כלל, וקאי על בחי' האור . . דהאור הוא מעין המאור וא"ס להתפשטותו . . בחי' האור שהוא בחי' גילוי המאור הוא בחי' א"ס ממש כו' שהוא מעין המאור כו'. והנה כשעלה ברצונו הפשוט שיהיו

❧ שול"י הגליון ❧

- (117) פירוש: ובמהדורא תנינא כתב [או: כתוב, או: כותב].
(118) "צמצם א"ע וצמצום האור" – כ"ה בתרמ"ח שם, אבל בגוכתי"ק (בוכ 2960) שממנו נדפס, לכאורה כתוב "צמצום . . וצמצום..." (וכ"ה לקמן בפנים ליד שוה"ג 120, 122 – משא"כ לעיל בפנים בסמוך, וראה שוה"ג 124, 131). ולהעיר שכ"ה ("צמצום א"ע") גם בתרמ"ז ותנינא שבמילואים להערה 135 (ליד שוה"ג 129, 130, 131), תרס"ט ע' נג (ובבוכ 2979 – גוכתי"ק שממנו נדפס), עזר"ת ע' קצו (ובבוכ 2993 – גוכתי"ק שממנו נדפס), ועוד.
(119) פירוש: במהדורא תנינא אמר [או: אומר].
(120) "צמצום א"ע" – כ"ה בתרמ"ח שם, וכ"ה בגוכתי"ק הנ"ל. וראה שוה"ג 118.
(121) "בחי" – כ"ה בתרמ"ח שם, וכ"ה בגוכתי"ק הנ"ל. ואולי צ"ל: "בבחי'".

אוא"ס קאי על בחי' האור המתפשט מהמאור, ואין סוף להתפשטותו כמו שהמאור א"ס . . כשעלה ברצונו שיהי' מציאות עולמות נאצלי' בע"ס דוקא, עד שיהי' מציאות עולמות ונבראים בע"ג שיהי' נראה למציאות יש ודבר נפרד, שזה א"א להיות מבחי' האוא"ס שהוא בבע"ג, לזאת צמצום¹³⁰ א"ע כו', ר"ל שהאור הא"ס שהוא גילוי העצם נתצמצם ונתעלם בהמאור, ולא שנסתלק לגמרי אלא שהאור הגילוי נתעלם בעצמיות המאור, ונשאר בכח ולא בפועל כו'..." ע"ש.

תרנ"א ע' קלב: "...וכמו"כ יובן בשרש ענין צמצום הראשון שהי' בעצמות, דמתחילה הי' אוא"ס ממלא מקום החלל בבחי' בלי גבול כו', ואח"כ צמצום¹³¹ א"ע לצמצם ולהעלים את אור העצמו', הנה שרש הצמצום הזה הוא מבחי' א"ס עצומ"ה, שמשם נמשך בחי' האוא"ס שהי' ממלא כו', והוא ששרש הצמצום הוא ג"כ מבחי' עצמות המאור כו', וכוונת הצמצום הוא משום דסוף מעשה עלה במח' תחילה, דהרי עלה ברצונו בבחי' העצמות שלמעלה מגילוי אורו בבחי' בלתי בע"ג כו', שיהיו מציאות עולמות עד שיהיו נבראים נראים לנפרדים, ומבחי' אוא"ס שהי' ממלא מקום החלל לא הי' אפשר להיות עולמות כאלה, כ"א הכל בבחי' א"ס ממש, ולזאת צמצם א"ע לצמצם ולהעלים האור כו', ונמשך אח"כ בדרך קו'..."

תרנ"ט ר"ע עז [ס"ע רמט] [ד"ה החלצו סכ"ז]: "...דהנה ידוע מה שכתוב בע"ח, דקודם הצמצום הראשון הנק' מקום פנוי, הי' אוא"ס ממלא כל החלל כו' ולא הי' רק גילוי אוא"ס כמו שהוא לבדו, שעז"א עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד, וכמו שאו' אתה קדוש ושמן קדוש, וכן אתה אחד ושמן אחד כו', שזה בחי' מל' דא"ס שנק' שמו הגדול, שמי' רבא כו', שכלול

"...דע כי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות¹²⁶, ולא היה שום מקום פנוי בבחי' אור ריקני וחלל, אלא הכל היה ממולא מן אור א"ס פשוט ההוא . . וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות ולהאציל הנאצלים, להוציא לאור שלימות פעולותיו ושמותיו וכנוייו, אשר זאת היה סיבת בריאת העולמות, כמבואר אצלנו בענף הא' בחקירה הא', והנה אז צמצם את עצמו א"ס בנקודה האמצעית אשר בו באמצע אורו¹²⁷ ממש (הג"ה אמר מאיר, בערכנו¹²⁸ אמר הרב זה וק"ל), וצמצם האור ההוא ונתרחק אל צדדי סביבות הנקודה האמצעית, ואז נשאר מקום פנוי ואור וחלל ריקני מנקודה האמצעית ממש . . בעבור הנאצלים אשר עתיד להאצילם אח"כ בתוך המקום החלל ההוא וריק פנוי כנ"ל . . והנה אחר הצמצום הנ"ל, אשר אז נשאר מקום החלל ואור פנוי וריקני באמצעית האור א"ס ממש כנ"ל..." ע"ש.

תרמ"ז ע' מג: "...ועפ"י כל הנ"ל יובן מ"ש בע"ח, כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם הי' אוא"ס ממלא את מקום החלל, צמצום¹²⁹ א"ע וסילק אורו הגדול עה"צ כו'. דהנה נת"ל דפי'

— שו"י הגליון —

(126) ראה דקדוקי תורה הערה 118.
(127) "אורו" — כ"ה בעץ חיים דפוס שאלוניקי תר"ה, דפוס ירושלים תרכ"ו-ז, ועוד. וכן היתה גירסת הרמ"ז שהעיר כאן (נדפס בהגהות וביאורים שבבע"ח דפוס ווארשא תרנ"א, ועוד [ועד"ז במקום בינה (שאלוניקי תקע"ג) נג, א]:) "דייק אורו לאפוקי עצמותו [- במק"ב שם: עצמות עצמותו], והוא כדרך הנשמה שאינה מחזקת מקום, רק אורה מתפשטת [- במק"ב: מתפשט] בכל הגוף להחיותו, כך כל הדברים האלו הם באור [- במק"ב: כאור] המתפשט מעצמותו". וכ"ה בתש"י ע' 59 [תרצ"ב ע' 50] עם הגהת הרמ"ז (כגירסת ההגהות וביאורים הנ"ל). אבל בע"ח דפוס קארעץ תקמ"ב (דפור), תקמ"ד, תקמ"ה, דפוס שקלאוו תק"ס, לאשצוב תקע"ח, לבוב תרכ"ה נדפס: "באמצע ממש". וכ"ה בתרמ"ט ר"ע רעח³.
(128) ראה מ"ש בזה בחנה אריאל שבמילואים להערה 137.

(129) "צמצום א"ע" — כ"ה בתרמ"ז שם, וכ"ה בגוכתי"ק (בוך 2959) שממנו נדפס, וכ"ה לקמן בפנים ליד שוה"ג הבא, בתרנ"א דלקמן בפנים ליד שוה"ג 131, ובכ"מ (כמ"ש בשוה"ג 118).

(130) "צמצום א"ע" — כ"ה בתרמ"ז שם, וכ"ה בגוכתי"ק הנ"ל. וראה שוה"ג הקודם.

(131) "צמצום א"ע" — כ"ה בתרנ"א שם, וכ"ה בגוכתי"ק (בוך 2963) שממנו נדפס (ואילו לקמן בפנים, וכ"ה בגוכתי"ק שם: "צמצם א"ע"). וראה שוה"ג 129.

במהו"ע ית' ממש כו'. ואח"כ צמצם א"ע ונסתלק האור הראשון ונכלל בעצמות א"ס... ע"ש.

בתוך המקום החלל ההוא וריק ופנוי כנ"ל . . . אחר הצמצום הנ"ל, אשר אז נשאר מקום החלל ואויר פנוי וריקני... ע"ש.

תניא רפ"ט: "...מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל שמאלי שהוא מלא דם..."

תורה אור וישב כט, ג: "...שבלב יש ב' חללים, חלל הימני מלא אויר ורוח, וחלל השמאלי מלא דם שהדם הוא הנפש, רביעית דם שהנפש תלוי בו משכנו בלב..."

לקוטי תורה מסעי צא, ד: "...בב' חללי הלב, דהיינו חלל השמאלי מלא דם בחי' גבורות ומרירות . . . אך זהו בחלל אחד הוא השמאלי, וחלל הימני מלא רוח חיים, הוא בחינת שמחת הנפש ע"י מצות ה'..." ע"ש.

שם שמיני עצרת פו, סע"ג: "...בחלל הימני שבלב אשר הוא מלא רוח חיים, משא"כ חלל השמאלי בו משכן הדם שהוא הנפש..." ועוד.

❧ הערה 137 ❧

ולהעיר מע"ח שער א (עיגולים ויושר) ענף ד: "...ובזה אל תטעה חלילה כי בא"ק יש בחי' כלים ממש ח"ו, כי הנה בחי' כלים לא נתגלו רק מן עולם הנקודים ואילך כמ"ש בע"ה, ואם¹³³ אנו מכנים אותם בשם כלים הוא בערך האור והעצמות אשר בתוכם, ואמנם הכלים בעצמן הם אור זך בתכלית הזכות ודקות, והזהר ואל תטעה עוד בענין זה..."

וראה מבוא שערים שער א ח"א פ"א: "...והנה אחר שהא"ס היה בתחלה ממלא מקום כל העולמות שברא אח"כ, ולא היה אז מקום פנוי, והוצרך שהא"ס בעצמו יצמצם מציאותו ואורו ויניח מקום פנוי להאציל בתוכו העולמות, ואמנם

וראה גם תרס"ו ע' קצד [רנח] (ד"ה אדם כי יקריב דלקמן בפנים בהמאמר¹³²): "...אמנם ברוב הדרושים מבואר שהקו הוא ג"כ המשכה שבבחי' בלי גבול, והיינו דשרשו הוא מבחי' אוא"ס הבלתי בע"ג, והוא מעין המאור, שהוא ג"כ בבחי' א"ס, ולכן כל היחודים הן ע"י הקו, לפי שהוא בבחי' א"ס כו' אלא שנמשך בבחי' קו, והיינו מה שאוא"ס הבלי גבול צמצם א"ע להיות בבחי' קו ושיוכל להתלבש בכלים . . . וכמו"כ הוא בבחי' הקו, שזהו שהאוא"ס הבל"ג צמצם א"ע להיות בבחי' קו כו'..." ע"ש.

ולהעיר ממ"ש שם ס"ע תסה [ע' תריב-תריג]: "...דידוע דענין הצמצום הו"ע התכללות והתעלמות האור בהעצמות (וצ"ל דאין זה בבחי' העצמות ממש כ"א בבחי' עצם האור, כי הצמצום ידוע שהי' בבחי' התפשטות האור דאוא"ס שלפני הצמצום, ואינו בערך שהאור הזה יוכלל בבחי' העצמות כו', וגם אינו שייך לומר בעצמות שנתעלם בו האור (ובע"ח הל' צמצם עצמו וצמצם אורו כו', וזה אינו שייך על העצמות ח"ו) ושאח"כ חזר והאיר כו', ובחי' העיגול הגדול הוא למטה עדיין מבחי' עצם האור כו' (ועמשנת"ל ד"ה אדם כי יקריב וד"ה אדם כי יהיה), ומ"ש בתו"א ואדרבה המאור הוא בהתגלות, נר' דקאי על עצמותו ית'..."

❧ הערה 136 ❧

וראה עץ חיים שבמילואים להערה 135: "...דע כי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות, ולא היה שום מקום פנוי בבחי' אויר ריקני וחלל . . . וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות ולהאציל הנאצלים . . . וצמצם האור ההוא ונתרחק אל צדדי סביבות הנקודה האמצעית, ואז נשאר מקום פנוי ואויר וחלל רקני . . . בעבור הנאצלים אשר עתיד להאצילם אח"כ

❧ שולֵי הגליוֹן ❧

(133) "ואם אנו" – כ"ה בע"ח דפוס קארעץ תקמ"ב (דפו"ר), תקמ"ד, ועוד. ואילו בדפוס שאלוניקי תר"ה, ועוד: "וימה שאנו".

❧ שולֵי הגליוֹן ❧

דפשיטא ואצ"ל זו כלל, אלא ודאי כוונתם¹³⁹ שבערכינו דוקא הוא צמ"פ¹³⁷ לעמידת העולמות, אבל קמ' ית' אין מקום לעמידת העולמות, וכמו שהי' אא"ס ב"ה בתכלית הפשיטות אף שהי' בכחו כל הנמצאים, כידוע בסה"ק¹⁴⁰ ובכתבים, ככה הוא גם אחרי שנעשה המקום לעמידתן ע"י הצמ"פ¹³⁷ הנ"ל, ורק בערכינו הוא שנעשה מקום לעמידת העולמות¹⁴¹. . . וכנ"ל שאתה הוא עשנה"ע¹³⁴ וכו', ובערכינו דבר הרב ענין הצמ"פ¹³⁷ לעמידת העולמות...".

ולהעיר מתרפ"ד ע' פב-פג: "...דהנה אי' בע"ח שער ב'¹⁴² (עיגולים ויושר) ענף ב', דע כי טרם שנאצלו הנאצלי' ונבראו הנבראים הי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאו', ולא היה שום מקו"פ בבחי' אויר ריקני וחלל, אלא הכל הי' ממולא מן אוא"ס פשוט ההוא כו', וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות ולהאציל הנאצלים כו', הנה אז צמצם א"ע כביכול בנקודה האמצעית אשר בו (לשכך את האוון או' כן כו') ואז נשאר מקו"פ ואויר חלל ריקני...".

ולהעיר מע"ח שער א (עיגולים ויושר) ענף ב'¹⁴³: "...בזוהר . . . פרשה בראשית די"ט . . . אם תפקח עיני שכלך, תבין ותראה כי מאמר זה מדבר

שול"י הגליון

(139) ראה גם מאמר יציאת מצרים (להרי"א מהאמיל – ווילנא תרל"ז) ג, רע"ב: "...ולכן עשה כב"י מקום פנוי . . . אמנם לית אתר פנוי מיני' מעצמותו ממש, ואין זה רק לגבי התחתונים, כמ"ש בע"ח בהגה"ה, בערכינו דבר זה הרב וכו'...".

(140) פירוש: בספרי הקבלה. (141) וראה עד"ז חנה אריאל שם י, ב: "...וכבר מובן מן האמור בסי' זה, שמקום עמידת העולמות נק' בשם ולשון שהוא פנוי מאא"ס אף שאינו כן באמת, וכמבואר היטיב לעיל, א"כ בערך בחי' העולמות אותו המקום פנוי מאא"ס, ומצד העצמות דאא"ס שהוא לא אשתני ולא ישתני, אין מציאות העולמות תופס מקום כלל לומר שהוא מסתלק ח"ו בכדי להיות מציאות עולמות, כי מציאותם והעדרם שוה בערכו... ע"ש.

(142) כ"ה ("השער הב'") בע"ח דפוס קארעץ תקמ"ב (דפו"ר), אבל מדפוס קארעץ תקמ"ד ואילך נקרא "השער הא"ו או "השער הראשון".

(143) דף ו, ג-ד (בדפוס קארעץ תקמ"ד – ושם נקרא ענף ג).

מקום הצמצום הזה לא היה בשום צד מצדדיו זולתי באמצעיתו ממש, בנקודה אמצעית שבו...". ובהגהת הר"י צמח: "צמח, נ"ל שר"ל באמצעית שבחלל, והיא אמצעי בערך כל העולמות שנאצלו אח"כ, שהרי בא"ס עצמו לא שייך אמצע וקצות ח"ו, ושמו מוכיח, ואין אמצעי בלא ראש וסוף, והרי בחלל עיגול העולמות, אם לא היה נמשך אותו הקו של הא"ס לא היה ניכר מעלה ומטה ואמצעי, כ"ש וכ"ש במה דלית ליה סוף".

חנה אריאל – אמרות טהורות (להרי"א מהאמיל) סט, א: "...וכמאמר אתה הוא עשנה"ע¹³⁴ אתה הוא משנברא, וכלומר שאתה הוא לבדך גם במקום שנבראו העולמות כמו שהי' מתחלה, וכמ"ש בהג"ה¹³⁵ בע"ח¹³⁶ על ענין הצמ"פ¹³⁷, וז"ל בערכינו אמר הרב זה עכ"ל, שאין לומר¹³⁸ שכוונת ההג"ה הוא על מה שאמר בע"ח ענין הצמצום בהגשמה גדולה, דמילתא

שול"י הגליון

(134) פירוש: עד שלא נברא העולם. (135) ראה גם חנה אריאל שם ב, ב: "...לכאורה מ"ש הוא מקומו של עולם הוא היפך המפורסם בקבלת האריז"ל שלא הי' מקום לבריאת ועמידת העולם עד שנעשה מקום פנוי מאא"ס דוקא, ואף שאין הדברים כפשוטן, וכמ"ש בהג"ה בע"ח בערכינו דיבר זה הרב עכ"ל, אעפ"כ מצד הלשון הנה המאמרים הנ"ל הם שני הפכים, וגם מצד הענין יש להעמיק דעת איך יבואו לעמקי השוה... ע"ש.

(136) שער א ענף ב (שבמילואים להערה 135). (137) פירוש: [ה]צמצום מקום פנוי.

(138) להעיר מחנה אריאל שם עח, ב: "...לבאר מעט ענין ההסתלקות . . . עדמ"ש שהי' ההתפשטות עד אין תכלית, כלומר למה שידוע ענין זיו מזיו בהארה דהארה, ועד סוף כולם הי' מתפשט אוא"ס עד שאינו נקרא בשם התגלות רק עצם ממש, והר"ז כאילו ד"מ לומר שהאוא"ס ממלא אותם עד סוף כל ההארות ובטלים הם אליו בביטול אין ואפס מוחלט, ובערכם יאמר שנסתלק מהם עצמותו ומהותו . . . ואולי [– אוצ"ל: ואולי זהו] מ"ש בע"ח בערכינו דבר זה הרב, ודוק ולא כפשוטו... ע"ש. מאמר השפלות והשמחה (להרי"א מהאמיל – ווארשא תרכ"ח) לג, רע"ד: "... (כי בעל כרחינו צריכים אנו לצייר ההפסק לפי ערכינו, שהוא בשרשו עכ"פ מחשבת ההעלם דולא יותר הנזכר כ"פ [– ראה שם יא, סע"ד], ואולי זה כיון בעל ההגה"ה בע"ח ש"כ [– שכתב] בערכינו דבר זה הרב)... ע"ש.

האזן, ודון מינה ק"ו בא"ס, ותו דאם בא"ק אין אנו רשאין לדבר בבחי' עצמותו כ"א במה שמשפיע לזולתו, כ"ש שאין מי שיוכל לדבר בעצמותו של הא"ס. וכמו שכבר הודעתך שאין השגה לשום נמצא בעצמותו כלל, וא"כ על כרחך לומר כי מה שנצייר בו צורת עיגול וקו בתוכו, מלבד שאין זה אלא דרך משל לשכך את האזן, הנה גם הוא דוקא בבחינת אופן השפעתו, ולא בבחינת עצמותו".

ולהעיר מלקוטי תורה ויקרא נא, סע"ב¹⁴⁵: "להבין מ"ש באוצ"ח בתחלתו, כאשר עלה ברצונו להאציל הנאצלים כו' צמצם עצמו באמצע האור שלו כו', ונשאר החלל בנתיים כו', עד שנמצא עולם האצילות וכל העולמות נתונים בתוך החלל הזה, והאור א"ס מקיפו בשוה מכל צדדיו עכ"ל. ובהג"ה שם איתא, ונשאר חלל, לאו דוקא חלל כי נשאר שם רשימו מהאור, אבל גבי הא"ס נקרא חלל עכ"ל. (הג"ה ועיין עוד מענין הצמצום ומקום פנוי במבו"ש בתחלתו פ"א ופ"ב...".

ועפ"ז מבאר בתרס"ג ח"ב ע' תג (רשימת אדהרי"צ – "הגהות לד"ה להבין מ"ש באוצ"ח בלקר"ת נא, ב"): "שטה גבי כו' עכ"ל (הנה ההג"ה¹⁴⁶ מוסיף על מ"ש בפנים, דבפנים מבאר שנשאר החלל כו', משמע שנשאר חלל ומקום פנוי לגמרי, וההג"ה מוספת שהחלל שנשאר הוא נקרא חלל לגבי הא"ס¹⁴⁷, אבל מ"מ נשאר שם רשימו מהאור כו'. והוא ע"ד שמבאר במבו"ש בתחלתו פ"א, וז"ל כי אין גילוי כלים רק בעולם הנקודים, אבל אין¹⁴⁸ קוראי' עתה כלי' בערך אור של עצמות הגדול הזך ממנו המתלבש בתוכו . . עכ"ל . . ולכן קוראי' כלים בערך אור של עצמו

בערכינו אנחנו שוכני ארץ התחתונה, אשר היותר קרובה אלינו הוא הנק' קליפה הסובבת בערכינו אשר המוח הוא אשר לפנים ממנו, והוא הגלגל הסובב עליו, ואח"כ גלגל אחר היותר פנימי ממנו בערכינו . . וכל מה שמתרחק מאצלינו וסובב כל שאר הגלגלים נק' פנימי בערכינו... ע"ש.

ולהעיר בכל הנ"ל מ"ש בשומר אמונים ויכוח שני סימן מ-מא: "...מ שאלתיאל: א"כ איפוא, מי יתן ואדע מדוע האר"י זלה"ה לא כתב כן בפירוש, דהצמצום הוא דרך משל לשכך את האזן, כי (הא"ס) [אין בא"ס] שום ציור. מא יהודיע: הלא בדרוש מטי ולא מטי¹⁴⁴ כתב האר"י בפירוש כמו שאמרת, והא לך לשונו, כבר ידעת כי אין בנו יכולת לעסוק קודם אצילות העשר ספי', ולא לדמות שום צורה ודמיון כלל ח"ו, רק לשכך את האזן אנו צריכין לדבר דרך משל, והחכם יבין מדעתו כי אין מציאות ציור כלל ח"ו שם, אמנם מן העשר ספירות ולמטה אפשר לדבר דרך משל ודמיון, ולכן אף אם נדבר במציאות ציור שם למעלה, אין הדבר רק לשכך את האזן וכו', והנני מתחיל ואומר כי הלא הא"ס אין בו שום ציור ח"ו כלל כמבואר עכ"ל. הרי שכתב בהדיא דאף אם נדבר במציאות ציור למעלה מהי"ס, דאין הדבר כן, רק לשכך את האזן אנו אומרים כן. גם בס' אוצרות חיים בדרוש א"ק כתב, וז"ל והנה אעפ"י שאנו קוראים ומכנים כנויים אלו, כגון אדם וראש ואזנים ועינים וכיוצא משאר הכנויים, הנה אינו רק לשכך את האזן לשיובנו הדברים, לכן אנו מכנים כנויים אלו במקום גבוה זה עכ"ל. וקודם זה כתב שם, וז"ל בבחינת פנימיותו שצמותו של זה הא"ק אין אנו רשאין לדבר ולהתעסק כלל, רק נדבר במה שנאצל ממנו שמשפיע דרך הנקבים והחלונות שבו שהם אזן חוטם פה וכו' עכ"ל. הרי דמי שיש לו עינים בראשו ראה יראה מפורש בדברי האר"י זלה"ה דאין ענין הצמצום כפשוטו, חדא כי בהדיא כתב דאין בא"ס שום ציור כלל ח"ו, ועוד דאפי' בא"ק שהוא בחי' נאצל כתב הוא ז"ל, דאם נדבר בו במציאות ציור אין הדבר רק לשכך את

שוליי הגליון

(145) הנזכר (לקמן שם פ"ה) ברשימת רבינו שבדקדוקי תורה הערה 197, ולכאורה גם לעיל בפנים במאמר דין (כמ"ש בדקדוקי תורה הערה 130, וראה הערה 133).

(146) "ההג"ה . . בפנים" – היינו הגהת הרמ"ז, ו"בפנים" האוצרות חיים.

(147) היינו לגבי האור (הנקרא) אין סוף.

(148) "אין" – כ"ה בתרס"ג הנ"ל בפנים (ויל"ע בגוכתי"ק). ואילו במבוא שערים שם לפנינו: "אנו".

שוליי הגליון

(144) עץ חיים שער ד (אזן חוטם פה) ריש פרק א (בשינוי לשון מהנדפס).

❧ הערה 138 ❧

וראה עטר"ת ע' תרסד [ועד"ז תרצ"ט ע' 63, תש"ה ע' 76]: "...הרי זהו ענין [- תש"ה: רק שזהו פעולת] הצמצום שהוא בחי' [- תרצ"ט: וכאשר אוא"ס ב"ה כבי' צמצם א"ע, הנה פעולת הצמצום באור הבל"ג הוא בבחי' סילוק, שהוא] סילוק והעלם אור הא"ס [תרצ"ט: ב"ה], דקודם הצמצום שהי' אור הא"ס בגילוי לא הי' מקום לעמידת העולמות, וע"כ נסתלק ונתעלם האור, וגם [- תרצ"ט: לכן הנה גם] לאחר הצמצום שנמשך האור שבבחי' א"ס היינו בחי' סוכ"ע [- תרצ"ט: שבבחי' הא"ס שהוא אור הסוכ"ע], ה"ה בהעלם, כי אם יהי' בגילוי [תרצ"ט: הרי] לא יהי' מציאות העולמות, ע"כ הוא בהעלם, רק ע"י העבודה ממשיכים אותו בגילוי [תרצ"ט: היינו דהגילוי מזה יהי' לע"ל], וזאת [- תש"ה: וזו] היא הכוונה להמשיך גילוי האור [- תרצ"ט: הכוונה בהעבודה דתומ"צ להמשיך אור] הזה ע"י העבודה [- תרצ"ט: עבודה]..."

❧ הערה 141 ❧

להעיר מד"ה וחזקת והיית לאיש תשכ"ח (13:00): "...ווי ער זאגט אין עץ חיים, אז ס'געווען דער אור אין סוף ממלא כל החלל, און ס'ניט געווען קיין מציאות לעולמות..."

ד"ה פדה בשלום תשל"ב (24:15): "לפני הצמצום, וואס דארט איז אור אין סוף ממלא כל החלל. . . אז ס'ניטא קיין מציאות לעולמות, פון עולם..."

❧ הערה 143 ❧

וראה אור תורה בראשית סי' ב': "...דאיתא במדרש, מתחילה כשברא הקב"ה את העולם היה העולם מתמוטט, שלא היה לו על מה לסמוך. . . וי"ל מה ענין התמוטטות העולם. ויובן עפ"י הקדמה ידועה, כי מתחילה עולם חסד יבנה, ונאמר בה"בראם, באב"רהם שהוא נקרא חסד לאברהם, וידוע שמדת החסד דרכו להתפשט ביותר, שהוא כמים המוגרים. והנה האור העליון שהשפיע הקב"ה בעולמות היה רב ובהיר במאד

הגדול הזך כו'. ובדוגמא כזו הוא בענין החלל, שמוסיף ההג"ה פירוש שרק לגבי הא"ס¹⁴⁷ נקרא חלל, אבל נשאר בו רשימו מהאור כו'..." ע"ש.

[ולהעיר שרשימת אדהריי"צ הנ"ל לא הגיע לידי מערכת "אוצר החסידים" (קה"ת) עד לערך שנת תש"ס, כמ"ש המו"ל בפתח דבר לסה"מ תרס"ג ח"ב (שיצא לאור לקראת ב' ניסן תשס"ג), ש"מאמרים אלו היו ספונים וטמונים באוספו האישי של כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע, ולא נודע אודותם, עד שנתגלו בשנים האחרונות. . . רשימות. . . המונחים בביכל הנ"ל ע"ש.

אבל ראה תדפיס ומדייק במאמר לבאתי לגני תשי"ח, דקדוקי תורה הערות 247, 253, 265 – שלכאורה מוכח שבג' מקומות בתשי"ח חזר רבינו על לשון הקיצורים של אדהריי"צ להקדמת דרך חיים, אף שקיצורים אלו לא הגיעו לידי מערכת "אוצר החסידים" עד לאחר תשמ"ח¹⁴⁹ – ולכאורה חזר עליהם רבינו ע"פ הרשום בזכרונו הק' ממה שראה לפני כו"כ שנים, קודם שהגיע לארה"ב.

וראה תדפיס ומדייק במאמר לבאתי לגני תשי"ט, מילואים להערה 306, שאולי אפ"ל כן גם בנוגע לרשימות ומאמרי אדהריי"צ מתרס"ד¹⁵⁰, קיצורי אדהריי"צ (מהדורא ב) לביאורי הזהר¹⁵¹, והנחות אדהריי"צ מתרס"ג (הנ"ל), שיתכן שכולם הובאו בתשי"ט, ע"ש.

וראה עד"ז תדפיס ומדייק במאמר לבאתי לגני תשכ"א, מילואים להערה 39 (בנוגע לתשכ"א והנחות תרס"ג הנ"ל).

❧ שו"י הגליון ❧

(149) ולכן יצאו לאור לראשונה (לא בהוצאת תשמ"ח, אלא) רק בהוצאת תשס"ב של דרך חיים.

(150) שלא הגיעו לידי מערכת "אוצר החסידים" עד לאחר שנת תשד"מ (לכאורה), ולכן יצאו לאור לראשונה (לא בסה"מ ליקוט ח"א שנדפס בשנה הנ"ל, אלא) רק בסה"מ ליקוט ח"ב שנדפס בשנת תשנ"ג.

(151) שי"ל לראשונה בביאורה"ז מהדורת תשע"ה ע"פ צילום גוכי"ק שהגיע לידינו לאחרונה, כמ"ש המו"ל שם ע' V, הע' 7.

עכ"ז הוא נקרא דילי ר"ל נק' על שמי, כי מחמת גודל האור והבהירות שלי הוא [- היא] המניעה להשפיע עליכם חסדי המרובים וגודל טובו [- טובי], לכן הם דילי [- דילי]...".

שם קרח סי' קמ [ועד"ז לקו"א סי' ר"נ]: "...הרב חסד שהקב"ה עושה למענו בשביל קיום העולם, כדרכו להטיב לברואיו, הוא חסד גדול ורב מאוד להגדיל חסדו עם בריותיו, שהוא מצמצם שכינתו ומאיר בעולמות כפי כח המקבלים, כנשר יעיר קנו, נוגע ואינו נוגע, והאור הוא מטי ולא מטי, שאם לא כן היו העולמות מתבטלים ממציותם מחמת בהירות האורות והיה לאי"ן, וזהו עולם חסד יבנה . . ואם הוא מקטין א"ע ואינו חושב עצמו [- א"ע] לכלום, אז כביכול גם הש"י [- גם הקב"ה כביכול] מצמצם שכינתו ושורה עליו . . וכ"ז הוא אם האדם [- אדם] מקטין א"ע כנזכר [- כנ"ל]. אבל אם במה הוא נחשב ומחשיב [- ומחשב] א"ע למה ואין לו מדת [ה]ענוה, וא"כ כמים פא"פ גם הקב"ה כביכול אינו מצמצם שכינתו, ומחמת רוב בהירות האור הוא מתבטל..." ע"ש.

❧ הערה 144 ❧

וראה תרמ"ג ר"ע צח: "...וענין הצמצום הוא התעלמות האור, שהאור נכלל במאור ונשאר חלל ומקום פנוי. והנה לא שנשאר ח"ו מקו"פ לגמרי, אלא אוא"ס ממלא מקום החלל לאחז"צ כמו קודם הצמצום, רק החילוק דקודם הצמצום הי' שם גילוי אור, ולאחר הצמצום נמצא שם בהעלם..."

וראה הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח (שברשימת רבינו שבדקדוקי תורה הערה 129) ע' כב-כג [לד"ה¹⁵³]: "...ונמצא גם לפה"צ כשהי' אוא"ס ממלא מקום החלל בגילוי היו ג"כ בחי' האותיות, אלא שאז היו האותיות בהעלם והאור בגילוי, וע"י הצמצום הוא שנתעלם האור שהי' מאיר בגילוי ונתגלו אז האותיות, ואף שלא נתחדש דבר בעצם האותיות, שהרי היו גם קודם

מאוד עד אין קץ וסוף, לכן היה העולם מתמוטט, כלומר מחמת¹⁵² רוב הבהירות ואור הגדול המתפשט בתוכו היה בטל במציאות, שלא היה יכול לקבל גודל הבהירות . . הנה הגם שהיה האור כבר, עכ"ז לא היה יכול להתהוות לקיום העולם מפני גודל בהירותו, והיו בטלים במציאות כנזכר..." ע"ש.

ועד"ז שם ויצא ר"ס לח: "...וכבר בארנו ענין הצמצום שהיה לתיקון העולם וקיומו, כי לולי הצמצום לא היו יכולים לקבל הבהירות ולסובלו מגודל בהירותו, והיו בטלים במציאות..."

שם בא סי' פג [ועד"ז לקו"א להה"מ סי' קפד]: "...איתא [בזוהר] בסבא דמשפטים, ניסן קרוי אביב שהוא א"ב כסדרן הוא דילכון, תשרי אותיות למפרע הוא דילי. ויובן ע"פ שנאמר כנשר יעיר קנו וגו', מרחף, נוגע ואינו נוגע. והענין, כי הנשר רחמני על בניו, ורוצה להשפיע להם ולהגן עליהם, אך מחמת שהוא גדול האבר והנוצה ואם יגע בהם [ממש] לא יוכלו לסובלו, ע"כ הוא נוגע ואינו נוגע, כך הוא ית' לא היה העולם יכולים [- יכול] לסבול בהירות אורו והשפעתו, והיו בטלים ממציות, הוצרך לצמצם אורו. והנה האותיות [כסדרן] הם מורים על השפעתו ית' מעילא לתתא, ואתון מהופכים למפרע הם מורים על הצמצום . . וז"ש ניסן אתון כסדרן הוא דילכון, ר"ל בשביל אהבתו אתכם ורחמנותו עליכם להשפיע ולהגן עליכם. אבל תשרי שהם אתון למפרע מורה על הצמצום, ואעפ"י שגם [זה] הוא בשבילכם ולטובתכם שתהיו יכולים לסבול הבהירות שלי,

❧ שו"י הגליון ❧

(152) "כלומר מחמת..." – כ"ה באו"ת דפוס קארעץ תקס"ד (דפוס), וכ"ה בשאר הדפוסים שתח"י (וכ"ה בלקוטי יקרים לו, סע"ד שצוין באו"ת השלם דלקמן). אבל באור תורה השלם (קה"ת תשס"ו, תשע"ב – הוצאה השלישית, קה"ת תשע"ח, אינה תח"י) נדפס כאן: "כלומר שלא היה הדבר בשלימות לקיום העולם..." – וכנראה הוא טעות הדפוס, כי בדפוסים הנ"ל המושך ל' האו"ת שבפנים היא "...לקבל גודל הבהירות ומה שהמדרש נותן טעם מפני שיצא ממנו ישמעאל כלומר שלא היה הדבר בשלימות לקיום העולם...", וכנראה באו"ת השלם נשמט בטעות מ"כלומר מחמת" עד "כלומר שלא".

שיודעים אותו ומרגישי' אותו איך הוא ומה הוא, וזהו תפיסא שהגילוי נתפס אצלו. דכ"ז הוא שייך רק באור שהוא גילוי, לכן הוא נתפס. ולזאת בהאוא"ס ב"ה שלפני הצמצום, דהעולמות אינם יכולים לקבלו היינו שא"א שיהי' האור ההוא נתפס בהם, ולזאת הי' הצמצום שנתעלם האור בעצמותו ונתגלה אור הקו, שהוא הגילוי אור שלפ"ע העולמות מה שהוא בא בבחי' התלבשות ותפיסא בע"ס דאצי', והארה, והארה דהארה, והארה דהארה היא מתלבשת ונתפסת בכל נברא ונברא. הרי כ"ז שייך רק באור, לפי שהוא בגדר הגילוי וענינו הוא¹⁵⁵ לכן ענין ההתגלות שלו הוא שבא בתפיסא ובמורגש. אבל עצמות המאור אינו בגדר הגילוי ואין ענינו גילוי, דכל עצם בלתי מתגלה, ולכן בעצמות ב"ה אינו שייך העלם, דהעלם שייך לומר רק במקום ששייך גילוי, דכאשר נופל לומר גילוי שייך לומר העלם. וכמו אור שהוא בגדר הגילוי (הנה לבד זאת מה שאור בכללותו גילוי וכמבואר בד"ה אני לדודי, רפ"ה) נופל בו ענין ההעלם, והיינו דקודם הגילוי הוא בהעלם. אבל בעצמות ב"ה דאינו בגדר הגילוי אינו שייך העלם, ולזאת הנה ענין ההתגלות שבמאור אינו דומה כלל לענין ההתגלות שבאור, דהאור הוא גילוי ולזאת ההתגלות שלו הוא תפיסא והרגש, אבל העצמות, להיות שאינו בגדר הגילוי הנה אין ההתגלות הוא לידע איך ומה הוא, כ"א ההתגלות הוא מה שנמצא ומתגלה כמו שהוא בעצמותו למעלה מגדר העלם ומגדר גילוי, וזהו אדרבה המאור הוא בהתגלות¹⁵⁶ כו', והיינו לאחר הצמצום דוקא, שנתצמצם האור והגילוי, נתגלה בחי' עצמות המאור כו', [ו]בעולמות הוא בבחי' עשי' דוקא כו')....

תער"ב ח"ב ע' תשיז-תשיח: "...שההתפשטות מעלים על העצם כו'... וי"ל דגם בשרש הראשון, מ"ש בתו"א ד"ה פתח אלי' ואדרבא המאור הוא בהתגלות, זהו ע"י הצמצום דוקא כו', דעם היות

הצמצום וכמו"כ הן גם לאחר הצמצום, אלא שמה שנתגלה הוא ע"י הצמצום והעלם האור... ע"י העלם האוא"ס שהי' מאיר בגילוי תחילה ולא הי' ניכרים האותיות, ועי"ז שנתעלם האור נתגלו האותיות... ע"ש.

❧ הערה 145 ❧

וראה תרס"ט ע' סא: "...וענין העלם וגילוי שייך רק באור, להיותו בכללות בחי' אור וגילוי שייך בו ג"כ העלם, דמה שלמעלה מבחי' גילוי דהיינו מה שאינו בגדר גילוי אינו שייך בו ג"כ ענין ההעלם, ולכן בחי' העצמות שאינו בגדר גילוי כמו"כ הוא ג"כ לא בגדר העלם כו', דלכן על עצמות נא' ל' אתה, וכמו אתה הוא הוי' לבדיך, דאתה הוא שהוא בבחי' גילוי כמו שהוא בעצמותו בהעלמו העצמי כו', והיינו מה ששם שמים שגור בפי כל אפי' בפי נשים ותינוקות וע"ה, ומהות ועצמות הדבר אינו ידוע לשום נמצא, אפי' במדרי' היותר עליונות כו'... והיינו שאינו בבחי' העלם וגילוי כו'... ע"ש.

❧ הערה 146 ❧

וראה תרס"ב ע' שס [ועד"ז תרפ"ו ע' לד-לה, תרפ"ח ע' קעג]: "...וזהו אין ערוך לך בעוה"ז דוקא כו' [- תרפ"ו: והאין ערוך האמיתי הוא בעוה"ז, דבעולם העשי' הגשמי דוקא נתגלה כח העצמות דא"ס ב"ה] (וזהו ג"כ מ"ש [- תרפ"ו: ובוה יובן ל' רבינו ז"ל] בתו"א ד"ה פתח אלי' ואדרבא [- תרפ"ו: ואדרבא] המאור הוא בהתגלות [- תרפ"ו: דהנה יש¹⁵⁴ הפרש בין ענין התגלות שנאמר באור לענין התגלות שנא' במאור. דהנה אור הגדר שלו הוא גילוי וכל ענינו הוא גילוי, דזהו"ע האור מה שנמשך ומתגלה מן המאור, ולזאת דהאור ענינו גילוי הרי ענין ההתגלו' שלו הוא להיות נתפס ונרגש, והיינו שיאיר בפנימי' ושהמקבל יקבל אותו, והיינו שיודעו ומרגישו, דזהו"ע גילוי אור מה שהוא ידוע ומתקבל,

(155) וענינו הוא: כ"ה בגוכי"ק, ואוצ"ל: וענינו הוא גילוי (הערת המו"ל בתרפ"ו שם).

(156) עד כאן מה שלכאורה מיוסד על הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח שבשו"ג 154.

(154) הבא לקמן בפנים (עד ליד שוה"ג 156) הוא לכאורה ל' ההגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח (ע' נב [עג] – הגהה ג' שבמילואים להערה 129) עם שינויים והוספות, וחלקים ממנו הובאו בדקדוקי תורה הערה 134.

למעלה (ואדרבא, עיקר התגלותו הוא למטה)...
ע"ש.

ולהעיר מתרמ"ג ע' לח: "...שהשינויים הם מהמקבלים שאינם יכולים לקבל האור, אבל א"ס הוא נמצא למטה כמו למע' ממש, שאין לך דבר שחזן ממנו ועצמות אינו שייך שיסתיר. . ושם אלקים מיוחד באוא"ס. . וא"כ אינו שייך שיסתיר רק לגבינו, דהן הן גבורות, אבל לגבי א"ס אינו שייך שיסתיר, ונמצא למטה כמו למעלה ממש, ואדרבה המאור הוא בהתגלות, פי' נמצא למטה כו'..."

ולהעיר מתרל"ב ח"ב ע' תלו: "...ועיקר המעלה להיות עובד אלקים לשבר הטבע, ע"ד עורות עבודי, שלא ימשך אחר תאוות גופני' ח"ו כ"א לאהבה את ה', ולהכלל בה בחי' היראה, ע"י שמהפך מחשוכא בחי' הסתר כל דבר שבעולם לנהורא הוא בחי' אור הגלוי שיהי' לע"ל, שכ"ז הוא ע"י שטועם מר למתוק ע"י התבוננות שג"ז עצמו לטובה רק שאינו מבין מחמת קטנות שכלו, ומה גם כי לא הכל ניתן רשות לאדם להבין בשכל כ"א רק בדרך ידיעה לבד, ע"ד הידוע מציאותו לבד ולא מהותו, וכשיודע כל מה שאפשר לו לידע, עי"ז יזכה להבין בכל פרט ופרט גילוי אלקותו ית', איך שהוא אין עוד כלל זולתו שום דבר וחצי דבר כלל וכלל, שזהו תכלית כוונת הבריאה שיהי' נמשך לו ית' דירה בתחתוני' גם בעלול' השפלי', כולם ידעו אותי בחי' אוא"ס ב"ה עצומ"ה, אשר גם עכשיו הוא שגור גם בפי התינוקות..."

תש"א ע' 20-21: "...כאשר תפלתו היא בדרך מצות אנשים מלומדה ומתפלל בחטיפה, ואין זה רק מה שאינו מתעורר באהורי' הבאה ע"י ההתבוננות בהשגה אלקית, אלא פשוט הדבר שאינו שומע פירוש המלות מה שהוא אומר ותפלתו היא על צד הרגילות בלבד, ולפעמים הוא טרוד ומוטרד במחשבות שונות של דברים בטלים עד ששוכח גם איזה מזמור הוא אומר, ואין זה רק מה שאינו משים לבו לפני מי הוא עומד אלא כאלו ח"ו שוכח לגמרי על אלקות, ואין זה הענין דהיסח הדעת מאלקות ח"ו, דבאיש ישראל אינו שייך הענין דהיסח הדעת ח"ו

דבעצמות המאור אינו שייך ענין ההתגלות, שזהו למעלה מהעלם וגילוי כו', וההתגלות הוא רק מה ששם שמים שגור בפי כל כמש"ש, וא"כ התגלות המאור אין זה שהוא מתגלה כו', ומ"מ י"ל דההתגלות דהיינו הרגש העצמות הוא ע"י צמצום האור דוקא כו', דבהתגלות האור שזהו בחי' ההתפשטות דאוא"ס אינו נרגש כ"כ העצמות, ודוקא בבחי' צמצום האור נרגש העצמות כו', ובגילוי אורות ודאי כן הוא שההתפשטות מעלים על העצם כו'. . קיצור. . וי"ל דמ"ש בתו"א ואדרבא המאור הוא בהתגלות, הגם שזה למעלה מהעלם וגילוי, הנה הרגש המאור הוא ע"י צמצום האור..." ע"ש.

ד"ה באתי לגני תשכ"ט ס"ד¹⁵⁷: "...בהקדים מ"ש אדמו"ר הזקן בתו"א ד"ה פתח אליהו¹⁵⁸, שהצמצום הי' רק בהאור ולא בהמאור. ומ"ש בכתבי האריז"ל¹⁵⁹ שע"י הצמצום נעשה חלל ומקום פנוי לעמידת העולמות, הכוונה בזה היא שהוא חלל וריק מן האור שלא נשאר בו אור וגילוי, שבכדי שיוכל להיות התהוות העולמות, גם עולמות הכי עליונים, עלה ברצונו ית' שהמקום שבו יהי' עמידת העולמות יהי' פנוי מן האור, אבל המאור נמצא בכל מקום. ומוסיף בתו"א, שבהמאור לא שייך צמצום ח"ו. היינו, דלא רק שלא הי' בו צמצום בפועל, אלא יתירה מזו שאין שייך בו צמצום. ואדרבא המאור הוא בהתגלות. דלא רק שע"י הצמצום לא נעשה העלם בהמאור [מכיון שהצמצום הי' רק בהאור ולא בהמאור, כנ"ל], אלא אדרבא, ע"י הצמצום הוא התגלות המאור¹⁶⁰. וממשיך שם, דזהו הטעם שאפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוהה מצוי [או כהלשון המובא במק"א¹⁶¹, ששם שמים שגור בפי כל], כי המאור הוא בהתגלות למטה כמו

שול' הגליון

(157) סה"מ מלוקט ח"ג ע' מה-מו [תו"מ ח"ב ע' שכג-שכד].

(158) ובהערה 46 שם: "פ' וירא יד, ב".

(159) ובהערה 47 שם: "ע"ח שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. אוצרות חיים ומבוא שערים בתחלתם".

(160) ובהערה 48 שם: "וראה סה"מ תרס"ב ע' ש. תרפ"ו ע' לה. תרפ"ח ע' קעג".

(161) ובהערה 49 שם: "סה"מ תר"ס ע' מג. סה"מ קונטרסים ח"ב רצו, א. ובכ"מ".

מילואים לדקדוקי תורה

קטו

שם בהעלותך (ח"ב) ע' שלז: "...והענין נתבאר בלק"ת בד"ה להבין פי' הפסוק מי א-ל כמון, ושם פ"ב גבי וזהו פי' היחוד שיהי' יחיד ומיוחד אחר הצמצום וההתפשטות כמו קודם לכן בלי שום שינוי כו' שיתגלה יחודו עכ"ל, ור"ל שיהי' גילוי אוא"ס למטה כמו למעלה ממש זהו נק' יחוד קוב"ה....".

שם (ח"ו) ע' א'תשסו [ח"ב ע' 14]: "...בחי' אהרן הוא אה"ר שיהי' הגלוי למטה כמו למעלה (וז"ס היחוד עליון, עיין בד"ה להבין הפסוק מי כמון, ושם פ"ב וזהו פי' היחוד שיהיה יחיד ומיוחד אחר הצמצום וההתפשטות כמו קודם לכן)....".

פלח הרמון שה"ש קכג, ב (הנחה מד"ה היושבת בגנים הב' תרכ"ב להצ"צ): "...להיות מאי' לאחר הצמצום כמו קודם הצמצום, למטה בהשתל' כמו למע' מהשתל'....".

תרס"ג ח"ב ע' שצח (רשימת אדהריי"צ): "...שמאחר שידוע שהאור שלמטה לאחר הצמצום אינו בערך אור הקדום והכלול בעצמותו, אשר ע"כ תכלה נפשו לעלות למעלה בשרש ומקור הכל בחי' עצמות א"ס כו'....".

הערה 148

ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"א, ה"א: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון...", ובכסף משנה שם: "מלת שם שכתב כאן רבינו אינו מורה על מקום, שהוא יתעלה אין לו מקום, אבל מלת שם פה היא כפ"א רפה בלשון ישמעאל . . ועוד יש לפרש פה מלת שם, לומר שהוא יתעלה נמצא בכל מקום, כדכתיב מלא כל הארץ כבודו".

[וראה גם מנין המצות שבריש הל' יסודי התורה: "לידע שיש שם א-לוה" (וכ"ה במנין המצות שבריש ספר היד (מ"ע א), ובמנין המצות שעל סדר ההלכות שבריש ספר היד).

ולהעיר מתרנ"ז ס"ע ק: "...וז"ש הרמב"ם ז"ל יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש אלק' מצוי כו'....".

מאלקות, שע"פ התורה הנה היסח הדעת הוא דכאשר האדם עושה איזה דבר, כמו הוא מלובש בתפילין, ומוחו ולבו ודעתו טרודים ותקועים בענין אחר, ושואלים אותו מה הוא על ראשך ועל ירך ומפני טרדתו אינו משיב מיד, זהו היסח הדעת, דבאופן כזה בהיסח הדעת מעניני אלקות אינו שייך בישראל, כי בכל עת ובכל זמן שם שמים שגור בפי כל, שגם הפחות שבפחותים שבישראל הוא מקושר לאלקות, אלא שהוא בהעלם מאד שצריך ענינים מיוחדים שיתגלה ויתראה התקשרותו לאלקות, דזהו מ"ש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, שמלמעלה עושים כמה עילות וסבות לקרב את האדם לעניני התומ"צ ואלקות, ויש בזה ב' אופנים, הא' ע"י קירוב בהשפעה מרובה, והב' ע"י ביטוש ח"ו וריחוק, שע"ז מתגלה התקשרותו לאלקות, שמזכיר שם שמים, להיות דכללות ענין היסח הדעת ח"ו מאלקות אינו שייך ביהי' מי שיהי' מישראל, כי אב אחד לכלנו מצד הנשמה.... ע"ש.

הערה 147

וראה לקוטי תורה ר"ה סא, ב (ד"ה להבין ענין הפסוק מי א-ל כמון וגו'): "...צריך להבין פי' לשם יחוד קוב"ה שנתייסד קודם התפלה ליחודא שם י"ה בוי"ה ביחודא שלים . . וזהו פי' היחוד, שיהיה יחיד ומיוחד אחר הצמצום וההתפשטות כמו קודם לכן בלי שום שינוי, אלא שבעוה"ז אין היחוד שלם עד ימות המשיח, שאז עין בעין יראו וגו' וראו כל בשר וגו', אבל בעולמות עליונים גם עתה יכול לעשות היחוד שיתגלה יחודו. וזהו והופע בהדר גאון עוזך, פי' שיאירו היודי"ן והווי"ן שהם בחי' צמצומים והתשלשלות המשכות והארת אור עליון . . אור א"ס ב"ה, יאירו גם למטה מטה אפי' בעוה"ז, עד כי וידע כל פעול כו' דקאי על כל הברואים....".

ומ"ש עפ"ז באוה"ת נצבים (ח"ג) ע' א'רמב: "...והמשכה זו הוא מבחי' סוכ"ע שלמע' מסדר ההשתל' לבחי' וסדר ההשתל', מבחי' את השמים ואת הארץ אני מלא להיות מכה"כ, ונק' יחוד קוב"ה ושכינת' . . והיחוד זהו גילוי אור א"ס שלמע' מבחי' הצמצומי' גם למטה אחר הצמצום, כמ"ש בדרושי עשי"ת מי א-ל כמון".

הגילוי הוא מה] שיהי' נתפס ח"ו כו', כ"א) [-
 כ"א ענין הגילוי הוא] מה שנמצא כמו שהוא
 בעצמותו כו', והיינו מה ש"ש¹⁶² [- ששם שמים]
 שגור בפי כל, אפי' במדרי' הפחותי' שבישראל [-
 במדרי' היותר פשוטים, דהכל בוטחים בה'
 וקוראים בשם ה'], ועצם הענין מה הוא [- מהו
 עצמות] אינו מובן ומושג אפי' בהיותר גדולים
 כו' [- ואינו מושג גם אפילו הנאצל היותר נעלה
 ונשגב...], וזהו בחי' אתה [- וזהו אתה שהוא
 לנוכח, אתה שהכל יודעים ממך, דו וואָס אַלע
 ווייסן פון דיר, אתה שהכל בוטחים בך, דו וואָס
 אַלע פאַרטרויען זייער זיכערן אָנהיינג אין דיר,
 אתה שהכל מבקשים אותך, דו וואָס אַלע בעטן
 גאָר באַ דיר, אתה מה שאין שום נברא ונאצל
 יודע מי ומה אתה]...".

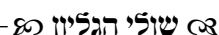
תער"ב ח"א ר"ע רעז: "ל...וכידוע¹⁶³ בענין
 אתה הוא הוי' לבדך, דחשיב כאן ג' ענינים והכל
 במדרי' שלפפה"צ, דאתה הוא בחי' עצמו' א"ס
 ב"ה הנק' עצמו' המאור, ונא' ע"ז אתה שהוא
 בהתגלות בכל מקום וש"ש שגור בפי כל כו',
 וענין ההתגלות בזה הוא שמתגלה כמו שהוא
 בהעלמו להיות שזהו למע' מהעלם וגילוי כו',
 והיינו שהכל יודעים את העצמיות, ואין שום אחד
 משיגו כו'..."

עזר"ת ע' קיז-קיח: "...דהנה אתה הוא ה' הן
 ג' מדרי', אתה הוא בחי' עצמות א"ס הנק' עצמות
 המאור, ואו' ע"ז אתה מפני שעצמות הוא בכל
 מקום בשמים ובארץ ובמטה מטה כו', וכמ"ש
 בתו"א ד"ה פתח אלי' ואדרבא המאור הוא
 בהתגלות ולכן ש"ש שגור בפי כל בנשים
 ותינוקות וע"ה כו', וענין ההתגלות הוא שנמצא
 כמו שהוא בהעלמו כו', כי בעצמות אינו שייך
 ענין העלם וגילוי, דהעלם וגילוי שייך בדבר
 שבכללותו הוא בגדר גילוי, והיינו בחי' האור
 שהוא בגדר גילוי שייך בו בחי' העלם וגילוי,
 אבל עצמות שאינו בגדר גילוי כלל, אינו שייך

וראה תרנ"ז ע' קפח: "...מ"ש אדון עולם אשר
 מלך בטרם כל יצור נברא, שלא יש שום דבר
 כלל, והיינו שמנושא בבחי' התנשאות עצמית,
 ולא שהוא מופלא ומנושא לגבי איזה דבר כ"א
 בבחי' התנשאות בעצם כו' (וממילא בבחי'
 התנשאות כזאת אפשר להיות שני הפכים, היינו
 שהוא מנושא ומרומם וגם הוא נמצא בכ"מ
 בגילוי כמו שהוא בעצם, והגילוי הוא ג"כ העלם
 והיינו שנמצא כמו שהוא בהעלמו, והו"ע מה
 ששם שמים שגור בפי כל בפי נשים ותינוקות
 ועמי הארץ, וגם הגדול ביותר אינו יודע ואינו
 משיג אותו כלל כו' כמ"ש במ"א)..." ע"ש.

קונטרס התפלה ספי"א (ר"ע 26): "...ועצמות
 המאור הוא בהתגלות שנמצא בכל מקום ומקום
 ממש (שאינו שייך בו ח"ו העלם וגילוי כלל וכלל
 כו' כמ"ש במ"א), ולפניו ית' וית' עומד ומתפלל
 (ויובן עפ"מ"ש במ"א בענין אתה הוא ה' לבדך
 אתה עשית כו') ומדבר לנוכח כו'..."

תר"ס ע' מג [ועד"ז קונטרסים ח"א רצו, א-ב
 (מתרצ"ד)]: "...דהנה פי' אתה הוא הוי' לבדך,
 אתה הוא בחי' עצמות א"ס [ב"ה] שנק' עצמות
 המאור [כבי'], ואומר ע"ז אתה ל' נוכח לפי
 ש[ה]עצמות הוא בכ"מ בשמים ובארץ ולמטה
 מטה כו', וע"ז אי' בתו"א ואדרבא [- ואמר רבינו
 נ"ע ואדרבא] המאור הוא בהתגלות, דשם [-
 והיינו כמאמר שם] שמים שגור בפי כל אף בפי
 נשים ותינוקות וע"ה כו', וענין ההתגלות הוא
 שנמצא כמו שהוא בהעלמו, כי ב[ה]עצמות
 [ב"ה] אינו שייך ענין העלם וגילוי כלל, כי כל
 ענין העלם וגילוי שייך רק בדבר שבגדר [- שהוא
 בגדר] גילוי, והיינו בבחי' [- וכמו] אור שהוא
 בגדר גילוי שייך בו ג"כ ענין בחי' העלם [- ענין
 העלם], והיינו בחי' עצם האור שלמעלה [- והיינו
 דעצם האור מה שהוא למעלה] מהתגלות הוא
 בחי' העלם כו', אבל עצם שאינו בגדר גילוי כלל
 ממילא אינו שייך בו ענין העלם וגילוי כלל, ולכן
 ה"ה בבחי' התגלות בכ"מ, ואופן ההתגלות (אינו
 [- אמנם אופן ההתגלות הרי אינו] ענין גילוי
 ממש [המושג אצלינו נבראים בעלי חומר דענין

(162) "ש"ש" - כ"ה בתר"ס שם, וכ"ה בגוכתי"ק (בזך
 2971), ואולי פענוחו הוא: "ששם שמים" (כבקונטרסים
 שבפנים).

(163) ראה גם תרס"ד שבמילואים להערה 153.

הערה 151

וראה תקס"ה ח"א ע' יב-יג: "...עצם המאור הוא המאציל ית' בעצמו הוא סתימו דכל סתימין, ומלא כל הארץ כבודו, שקמיה כחשיכה כאורה שוין כלא חשיכי, לכך הוא נמצא למטה בעשיה כמו שנמצא למעלה מעלה, שכמו שלמעלה מעלה שרוי בארץ סתים כמ"כ למטה מטה ממש, שקמיה אין סדר [בנ"א נוסף: השתלשלות] מעלה ומטה כלל, שכולן חשיכי בערך הביטול קמיה בשוה כנ"ל, ואף תנוקת ונשים שגור בפיהם ש"ש ית', שמזכירי' אותו תמיד, והיינו את בחי' עצמותו ית' שדר בתחתונים כמו בעליונים בשוה ממש, הכל בארץ סתים, שלפניו אין חילוק בין אצי' לבי"ע, כמ"ש (בתפלת ר"ה) לפניך נגלו כל תעלומות כו' . . צמצם את אורו ית' פ"י שנכלל האור שנתגלה בעצם המאור עצמו הסתום . . נעדר האור והגילוי ממקום ההוא ונכלל בעצם המאור הנעלם ושלא [- נ"א: ומלא] כל המקומות אף בחלל ההוא, רק באורח סתים כנ"ל . . המאור עצמו ית' נמצא אף במקום פנוי ההוא, כי לית אתר פנוי מיני', רק הוא באורח סתים כנ"ל . . ונשאר מקום ההוא פנוי וריקני מגילוי האור, כ"א מלא בעצם המאור הסתום אשר הוא מלא כל המקומות ולית אתר פנוי מיני' כו' כנ"ל...".

מאמרי אדה"ז ענינים ע' סח [ח"א ע' עג-עד]: "...כענין לפניך נגלו כל תעלומות כו', משום דלית אתר פנוי מיני', פ"י מעצמותו כו', גם לאחר ההשתל' בגילוי אחר גילוי כו' . . והיינו שאנו רואים שיכול להיות שם שמים שגור גם בפי הקטנים והתינוקות שאין משיגים בבחי' ההתבוננות גילוי העולם כלל כו', כי בחי' המאור דעצמות א"ס ב"ה לית אתר פנוי מיני' כלל וכנ"ל, וע"כ במאור בעצמו דוקא גם הקטנים יכולים לומר שם א-לוה, לפי שהוא למעלה מהשתל' העלם וגילוי... ע"ש. שם ס"ע ע [עו]: "...צמצום מקום חלל, פ"י שנכלל האור במאור עצמו, ולא כמו שסוברים העולם צמצום ממש, שאדרבה המאור הוא בכל העולמות ולפניו שוין עשי' כמו אצי', כי לפניך נגלו כל תעלומות, שהרי אפי' תינוק ש"ש שגור בפיו כו' מחמת אור המאור עצמו...".

לומר בו ענין העלם וגילוי, רק שההתגלות הוא כמו שהוא בעצמותו היינו כמו שהוא בהעלמו, והוא דהכל יודעים את העצמות והיינו מה ששגור בפי כל, ומה הוא העצמות אינו ידוע לשום נמצא אפי' במדרי' היותר גבוהים כו', דענין מחויב המציאות שנמצא בבחי' בלתי מציאות נמצא זאת אינו ידוע לשום נמצא כו', וזה שעל עצמות או' אתה שזה אינו מתאר את הדבר ואינו מורה על הידיעה, דהנה הוא מורה על הידיעה, דכאשר אומר על דבר הנעלם הוא היינו שידוע שישנו, הרי בהכרח לומר שידוע שצריך להיות דבר שהוא נעלם, דאל"כ מאין¹⁶⁴ יודע שישנו מאחר שהוא העלם, אלא צ"ל שידוע ומשיג שצריך להיות דבר ההוא שהוא העלם, וא"כ התי' הוא שמורה על ההעלם, ה"ז מתאר את הדבר ההוא, שזהו דבר נעלם לא נגלה, אבל אתה אינו מורה על ידיעת הדבר, וכמו לאדם העומד לנוכח לו אומר אתה, הרי ידיעתו בו הוא מפני שהוא לעיניו לא מפני שמשיג אותו, והיינו שידוע ומשיג שצריך להיות דבר כזה, רק מפני שהוא לנוכחו ה"ה יודע אותו, וא"כ תי' אתה אינו מתאר את הדבר שהוא דבר נגלה (היינו מושג וידוע), וזה"ע אתה שאנו אומרים על עצמות, שאין זה תואר ולא ידיעה שמשיגים אותו, כ"א מפני שהוא בהתגלות וכמו ה' נצב עליו בכ"מ שהוא כו' שהוא כמו לנוכח כו', דמשו"ז הוא ידוע לכל במושכל ראשון, שזהו ש"ש שגור בפי כל כו', ע"כ או' אתה...".

הערה 149

וראה תרמ"ז ר"ע מה [תרנ"א ע' ריא]: "...וכמ"ש בתו"א פ' וירא ד"ה פתח אלי' אדרבה המאור בהתגלות ולכן ש"ש שגור בפי כל גם בנשים וקטנים וע"ה כו'...". אג"ק אדנ"ע ח"א ע' קכו [תר"ן ס"ע תקטו, תרנ"א ע' ריח]: "...וע"ד שאמר בתו"א ד"ה פתח אלי' פ' וירא ואדרבה המאור הוא בהתגלות ולכן ש"ש שגור בפי כל כו' ה"ז גילוי המאור בעולם...".

שוליי הגליון

(164) "מאין" – כ"ה בגוכתי"ק (בוך 2993). ואילו בעזר"ת שם נדפס בטעות: "מעין".

געלויבט דער אויבערשטער, אדער ברוך השם, אדער בלשון כיוצא בזה. וואס דאס איז דאך ידוע אז בשעת מ'זאגט דאס מיינט מען דאך דעמאלט ניט דעם ענין פון אורות וגילויים, ווארום דאס איז וואס שם שמים שגור בפי כל, איז דאך דאס עצמות אליין, ווארום דער ענין פון אורות וגילויים קען דאך ניט זיין בפי כל, דאס הענגט זיך אפ לכל חד וחד לפום שיעורא דילי, משא"כ עצמות המאור, מצד עצמות פון דעם אויבערשטן, איז ער איז דאך השוה ומשוה קטן וגדול, איז דערפאר קען זיין דער שם שמים שגור בפי כל....".

❧ הערה 153 ❧

וראה תרל"ב ח"ב ר"ע תס [תרנ"ד ע' מג]: "...הנה כתי' אתה הוא ה' לבדך את כו', פ"י אתה קאי על א"ס עצומ"ה שנק' אתה, שהרי הוא שגור בפי הנשים ותינוקות ג"כ, להיותו נמצא בכ"מ כי לית אתר פנוי מיני'. הוא קאי על בחי' אוא"ס, שנק' הוא ע"ש ששייך בבחי' זו העלם וגילוי, פ"י העלם שאינו מושג כו', אבל בבחי' אתה אינו שייך בחי' זו שהרי כתיב את השמים ואת הארץ אני מלא, פ"י אני קאי על א"ס עצומ"ה, כ"א על בחי' האור שייך לומר העלם שפ"י שאינו מושג....".

תרס"ג ח"א ע' קמו (הנחה): "...עצמות המאור שהוא נמצא באמת גם במקום החלל לאחר הצמצום כמו קודם הצמצום, כי הצמצום לא פעל בו מאומה, דאין שייך ענין הצמצום כ"א בהאוא"ס, לפי שהאור הוא בגדר המשכה ובגדר גילוי לכך שייך לומר בו ענין סילוק והעלם, אבל המאור שאינו בגדר המשכה וגילוי אינו שייך לומר בו ג"כ ענין סילוק והעלם, כמו שאנו רואים שש"ש שגור בפי כל, אפי' נשים וקטנים ועמי הארץ כולם ש"ש שגור בפייהם, שהוא מחמת שהמאור הוא נמצא בכ"מ בשוה....".

תרס"ד ע' רלב (הנחה): "...וחשיב כאן ג' מדרי' אתה הוא הוי', דאתה קאי על עצמות אוא"ס עצמות המאור שאינו בגדר גילוי וממילא

העצמות, ונק' אתה לנוכח דשם שמים שגור בפי כל, בפי תינוקות ועמי הארץ, אַלע וייסין וער עצמות איז, ואינו מושג גם להנצל היותר ראשון וקדמון, הנה אתה בחי' העצמות הוא חונן במתנת חנם לאדם דעת....".

❧ הערה 152 ❧

ולהעיר מתרל"א ח"א ס"ע סה [ועד"ז תרמ"ב ע' מג-מד, תרמ"ג ר"ע כח, תרצ"א ס"ע רכת]: "...ואהבת כו'. [תרמ"ג (בסוגריים): שיהי' לו רצון ותשוקה ליכלל בא"ס עצומ"ה, וזהו רצוא, ואם רץ לבך שוב לאחד, דנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, לא לתהו בראה כו' אלא להמשיך המשכת אלקות למטה, וזהו ואהבת שיהי' שם שמים מתאהב ע"י, המשכה מלמעלמ"ט] ופי' שיהי' שם שמים מתאהב על ירך [תרצ"א: בבחי' המשכה מלמעלמ"ט, ד]הנה מצינו שנק' הקב"ה בשם שמים, כמ"ש ואתה תשמע השמים, ולא נאמר בשמים כ"א השמים כו', והיינו כי שמים הוא ז"א דאצי' כנודע, ושם שמים הוא בחי' מל' שנק' שם, שהוא רק שם מבחי' שמים...." ע"ש.

תרל"ט ח"ב ר"ע תרמב (הנחת אדנ"ע): "...כמ"ש אלביש שמים קדרות, אין פ"י שמים גשמיים, אלא כמ"ש ואתה תשמע השמים, שמכנים הבורא בשם שמים, כמו"כ כאן....".

תרצ"ט ר"ע 32: "...ובפרטיות הנה אתה הכוונה על עצמות א"ס שלמעלה מהעלם וגילוי, ונק' אתה להיות שמתגלה כמו שהוא בהעלמו, דש"ש שגור בפי כל, עם היות דאין שום אחד שיודע וישיג מהותו ועצמותו ית', ומ"מ הרי אנו רואין דבהזכרת ש"ש כל אחד מרגיש אלקות מי הערט געטליכקייט, לכן הנה עצם ההזכרה דש"ש הן בעניני רפואה והן בעניני פרנסה, השי"ת ישלח רפואה השי"ת יתן פרנסה, הנה הזכרות אלו בעצמם שמזכירים ש"ש מחזק התקוה לו ית' והבטחון בו ית', וזה אתה דעצמות א"ס שלמעלה מהעלם וגילוי נק' אתה, דאתה הוא ל' נוכח, דכאו"א מישראל פילט עצמותו ומהותו ית' שלמעלה מכל השגה....".

וראה עד"ז גם תשט"ו (22:50): "...זאגן

היש, דבחי' אין זה הוא מפני שהאור בא בבחי' צמצומים ולבושים עד שנעשה מקור ליש ממש, כי א"א להיות מציאות היש כ"א ע"י הקדם הצמצום תחלה, וכידוע מ"ש בע"ח דכשעלה ברצונו הפשוט לברוא העולם הי' אוא"ס ממלא מקום החלל ולא הי' מקום לעמידת העולמות, דהיינו דמבחי' גילוי האור לא הי' אפשר להיות התהוות העולמות..."

תרנ"ו ע' שסג: "א...א להיות שום התהוות קודם שהי' הצמצום, וכמ"ש בע"ח ובמב"ש באורך איך שהאור כמו שהוא קודם הצמצום הוא בבחי' א"ס ממש, ולא הי' בו מעלה ומטה וראש וסוף כלל, ולא הי' מקום לעמידת העולמות, דהיינו שלא הי' אפשר להיות ממנו מציאות העולמות..."

תרנ"ז ע' נה-נו: "...כשהי' מאיר אור עצם שם הוי' לא היו העולמות בבחי' מציאות יש כו', וכמ"ש בע"ח דמתחלה כשהי' אור עליון פשוט ממלא את המציאות לא הי' מקום לעמידת העולמות, וידוע¹⁶⁷ פי' ולא הי' מקום, ר"ל שלא הי' אפשר להיות מציאות העולמות מהגילוי אור עליון פשוט כמו שהוא כו'..."

תרע"ח ע' שפד: "...ד"ע הוא שלמעלה יש ולמטה אין, והיינו שא"ס הוא יש האמיתי, וכל העולמות וכל ההשתל' הן בחי' אין בלי שום מציאות כלל. והענין הוא כידוע שכל מציאת ההתהוות הוא ע"י הצמצום, דמבחי' הגילוי דאוא"ס א"א להיות בחי' מציאות דבר, וכמ"ש בע"ח דכאשר אוא"ס הי' ממלא מקום החלל לא הי' מקום לעמידת העולמות, כי אין להעולמות מקום כלל כו', וע"י הצמצום והעדר האור הוא שנתהוו מציאות העולמות כו'. ובאמת הרי הצמצום אינו מעלים ומסתיר כלל לגבי' ית', ומאיר הא"ס בגילוי לאחר הצמצום כמו קודם הצמצום, א"כ הכל באמת בלי שום מציאות כלל, והעולמות מרגישים עצמן למציאות מפני שלגבי' העולמות הצמצום מעלים כו', אבל בידיעתו ית'

אינו שייך לומר עליו ענין ההעלם, דמה¹⁶⁵ שהוא בגדר גילוי, כמו האור שהוא בגדר גילוי, שייך לומר עליו ענין ההעלם, שזהו אתה לנוכח, דהרי בחי' עצמות אוא"ס הוא בהתגלות, דאדרבה המאור הוא בהתגלות כמ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא, דש"ש שגור בפי כל אפי' בפי נשים ותינוקות וע"ה, הרי שהוא בהתגלות, רק שהגילוי אינו לפ"ע המקבלים, דמשו"ז הרי ש"ש שגור בפי כל, מ"מ מהו א"ס זה אינו ידוע לכל אפי' לגדולי הערך אינם¹⁶⁶ יודעים ג"כ מהו א"ס, הרי שאין זה גילוי, ומ"מ הרי הוא נמצא, והיינו שהוא נמצא כמו שהוא בהעלמו, ואין זה ענין העלם, אלא הפי' כמו שהוא בעצמותו כן הוא נמצא בכ"מ. והוא קאי על האור, שהאור הוא בגדר גילוי, ממילא שייך לומר עליו שקודם שנתגלה הי' בהעלם, או משום דבהאור יש מדרי' שהיא בהעלם ויש מדרי' שהיא בהתגלות, דבעצמות המאור אין שייך מדרי' שהוא בהתגלות, משא"כ בהאור שייך לומר שיש מדרי' שהיא בהעלם והיינו בחי' עצם האור, ויש מדרי' שהוא בהתגלות והיינו בחי' התפשטות האור..."

פר"ת ע' רכב: "...דאתה הוא שלמעלה מבחי' העלם וגילוי, הוא זהו באור א"ס, מפני שהוא בגדר גילוי שייך לומר בזה הוא בחי' העלם כו', אבל עצמות א"ס אינו בגדר העלם וגילוי כו', ונק' אתה שהוא נמצא בכ"מ כמו שהוא בהעלמו כו', ולכן ש"ש שגור בפי כל כו' וכמ"ש במ"א..."

וראה גם תער"ב ח"ב ע' תשע: "...נמצא זהו בחי' אתה, שנמצא כמו שהוא בהעלמו, דשם שמים שגור בפי כל, ומהו בחי' העצמות אינו ידוע גם במדריגות היותר גבוהות כו'..."

❧ הערה 155 ❧

וראה תרנ"ד ע' ג: "...ודעה הב' הנק' ד"ת, היינו כמו שנמשך השפע למקבלים, הוא מאין ליש שזהו מבחי' ההעלם לגילוי, ונק' אין של

❧ שו"י הגליון ❧

(165) דמה . . ענין ההעלם – לכאורה זהו מאמר המוסגר (ראולי הי' מתאים להכניסו בסוגריים).

(166) "אינם" – כ"ה בתרס"ד שם, ובכרך 550 (מב, א) שממנו נדפס. ראולי צ"ל: "שאינם".

כאדם האומר לחבירו לנוכח אתה, כן יש בך כח המסתתר, שהרי אנת הוא שלימותא דכולהו¹⁶⁹, וא"ת שיש בו כח הנגלה ולא יש בו כח המסתיר אתה מחסר שלימותו, ומצינו בכתובים רבים שדברו מענין ההסתר מה שאלקות מסתתר כו', ושרש ההסתר הוא מבחי' הצמצום, ונודע כי יש כמה מיני צמצומים והתלבשות שעי"ז יש כמה וכמה הסתרים, ונמצא כי ההסתר שאצלינו היינו מה שאין אנו רואים את הכח האלקי הפועל בהנפעל, כ"א בחי' הנפעל שנתהווה מכח הפועל, ואנו רואים ישותו וממשו של הנברא, הנה גם זהו איננו יש הנפרד כ"א כח אלקי המסתיר... ע"ש.

❧ הערה 169 ❧

לתועלת הלומדים, מובא בזה על הסדר שער היחוד שברשימת רבינו¹⁷⁰ (בהקדמת סוף פ"ח):

ראה שם סוף פרק ח (ח, סע"ב ואילך): "...אך אעפ"י שידוע האדם כל ביאור ההשתלשלות דאבי"ע בפרט, ימשוך נפשו ליחוד הפרט אל היחוד בכלל עד עצמיות אא"ס ממש ע"ד הנ"ל וכה"ג, מלבד היחוד וביטול כל עולם בפרט לגבי העצמו' כו', עד שיבוא לו כל ההתבוננו' שמרחיב בפרט בענין זה בקיצור מופלג, כמו מלכותך מכ"ע שזהו בחי' מל' דא"ס במל' דמל' דעשי', ע"ד הנ"ל ברצון וחכמה ומדות כו', כמ"ש ראו כי אני הוא ממש, וכן אני הוי' לא שניתי, בחי' אני הוא בחי' מל' שהוא בחי' אין דכתר דנעוץ תחלתן בסופן בכל עולם בפרט, וכן דרך כללות הכל, ולזה או' אני הוי' לא שניתי בין מל' דא"ס למל' דעשי' כלל, וז"ש מלכותך הוא מלכות כל עולמים עד מלכות דמלכות דעשיה, מטעם כל הנ"ל, וד"ל ע"ש.

שם פרק ט (ט, א-ב): "אך הנה לכאורה אינו מובן מה שאמר אני הוי' לא שניתי, שזה מדבר במל' דא"ס עצמו, הרי אם בבחי' מל' דעשי' יש בו שינוי בין דין לחסד שהוא בחי' התפעלות כו',

הוא שמאיר בגילוי ממש גם לאחר הצמצום, וממילא אין שום מציאות כלל כו', וכל העולמות הן כמו שהיו כלולים ברצונו ית' באוא"ס שלפני הצמצום, שאינם בבחי' מציאות כלל וכלל כו' (ובמ"א מבוי' דענין ההתהוות בידיעתו ית' הוא רק התגלות בחי' ש' אלקי' בעצמותו, והיינו רק נתינת מקום שיכול להיות מציאות דבר כו')...".

עטר"ת ע' לח [ועד"ז תרח"ץ ע' פ]: "...דבמדרי' דעצמות אוא"ס והיינו סוכ"ע, שם אינו שייך ענין הערך כ"א בחי' הגילוי והעלם, דכאשר [האור] הוא בגילוי אינו נותן מקום כלל למציאות היש. וכמו קודם הצמצום שהי' האוא"ס בגילוי הרי לא הי' מקום לעמידת העולמות כו', וע"י הצמצום [הוא] שנתעלם באוא"ס [- האוא"ס] וה"ה בהעלם [אז] ה"ה נותן מקום לעולמות, וגם מהווה העולמות (ועמ"ש בד"ה ולקחתם, עטר"ת), אבל לא שהוא בערך העולמות וגם כשהוא בהעלם אינו בערך העולמות, וה"ה שזה בזה בהגילוי ובהעלם כו' [- והיינו דבענין זה הוא בשוה בהגילוי ובהעלם, דבענין נתינת מקום יש הפרש בין הגילוי וההעלם, דכאשר האור בגילוי אינו נותן מקום למציאות, וכאשר הוא בהעלם נותן מקום למציאות, אבל בענין הערך אין הפרש בין גילוי והעלם]...".

עטר"ת ע' קצ [ועד"ז תרפ"ו ע' רי] שבמילואים להערה 168265.

❧ הערה 157 ❧

ולהעיר מהמשך מים רבים תרל"ו פרק כה (ע' לב): "...וגם הנראה לנו ליש ודבר נפרד זהו ג"כ אלקות שנמשך מכח המסתיר שיש באלקות, וכמ"ש וחכיתי לה' המסתיר פניו, שכמו שיש ש' הוי' הנראה כמ"ש להוי' הנראה אליו, וכת' כי עין בעין יראו בשוב ה', וכת' וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' כו', וכת' אשר עין בעין נראה אתה ה', כן יש שם הוי' המסתיר, כמ"ש אכן אתה אל' מסתתר, והיינו כמו שאתה נופל על בחי' הגילוי

❧ שול"י הגליון ❧

169) "שלימותא דכולהו" – כ"ה גם בגוכתי"ק (בן 1138 כח, ב).

170) הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה.

❧ שול"י הגליון ❧

168) ליד שוה"ג 279.

בירידת הקו למטה בבחי' עגולים ויושר כו' עד שנעשה בחי' כתר לא"ק הוא ע"י צמצום, וכן מא"ק לע"י וא"א כו', וגם באצי' עצמו יש מסך בין כתר לחכמ' בכלל, והוא מ"ש והבדיל' הפרוכת, פרסא, בין כו' כמ"ש בזוהר, וכן מאו"א לז"א ומז"א לנוק' כידוע, וממל' דאצי' לבריא' יש מסך והמל' בוקע המסך ונעש' כתר לבריא', ועד"ז יש מסך בין בריא' ליציר' ומל' דבריא' בוקע המסך ונעש' כתר ליצי', וכן מל' דיצי' בוקע המסך ונעש' כתר לעשי', עד מל' דעשי' שנק' המלך המרום לבדו כו', כמאמרז"ל כביריתו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא, וכן משאמרז"ל בתחלה עלה במח' לברוא במה"ד, שהוא בחי' הצמצום דשם אלקי' שבמל' דעשי', כמ"ש בראשית ברא אלקי' בחוכמת' בקדמין רצון וחכמ' דמל' דעשי' וכו' וד"ל: ועפ"ז יתורץ הכל, דמ"ש אני הוי' לא שניתי בין רצון של חסד או דין בכל עולם דאבי"ע, היינו כמו שהוא קודם הצמצום ומסך שבוקע בו ונעש' כתר לעולם התחתון, וע"ז אמר י"ר מלפניך דייקא, וכל בחי' מעל' ומטה שבעולם זה שוין כו', אבל אחר הצמצום נמשך הרצון בחכמ' ומדות בשינויים עד מל' דעשי', אומרים יהי רצון מלפניך בשינוי לענין עשי' בפו"מ מדין לחסד וכה"ג וד"ל".

❧ הערה 174 ❧

ראה תו"ח ויחי צט, ד: "...וגם מה שנמשך ע"י בחי' הקו"ח אחר הצמצום הראשון אינו רק כציור וי"ו ויו"ד קטן, שאינו אפי' בערך טפה בים שישתווה בערך מצד המספר, אבל לגבי מהו"ע ית' אין לכל השתלשלות דקו"ח ערך כלל וכלל לא במהות ולא במספר כו' (ואפילו לחיי העוה"ב אומ' אין זולתך כו'), וראי' לזה שאין כל ההשתל' תופס מקום כלל וכלל, במה שאין שינוי כלל וכלל מקודם ההשתלשלות לאחר ההשתל', כמ"ש אני הוי' לא שניתי כלל..."

תש"א ס"ע 65 [ועד"ז תרנ"ג ע' קסז]: "...שכ"ז הוא ע"י הצמצום דסילק כבי' אורו הגדול על הצד ונשאר חלל ומקום פנוי, ואח"כ נמשך הקו שהוא הארה מצומצמת להיות בערך העולמות, ומובן דהארה זו אינה בערך כלל לגבי עצמות אוא"ס, ולכן ענין התהוות העולמות אינו

מוכרח שגם במל' דא"ס יש שינוי זה, מאחר שאמר אני הוי' כו' כנ"ל, וכן מלכותך מכ"ע בשוה ממש כנ"ל, דהיינו כאשר עולה ברצונו הפשוט שבעצמות ממש להיות חפץ חסד, הרי חפץ חסד העצמי הזה יורד עד למט' ממש בחפץ חסד דמל' דעשי', וכן להיפך כפי המובן מכל הנ"ל, וגם הרי בכ"י מחדש מע"ב למטה מטה, שהוא בקדמין ובחוכמתא דבראשית ברא עד רום המעלות בעצמותו ממש, א"כ יש בחי' חידוש גם בעצמיו' אא"ס, ואיך אמר אני לא שניתי כלל, וכן אנו או' אתה הוא קודם שנבה"ע כו', וכמ"כ קודם שהאציל כו' וכידוע, ועד"מ מאדם התחתון הרי יש שינוי גם ברצון העצמי מרצון של דין לרצון של חסד וכידוע, ואיך א"א יהי ר"מ, רצון חדש, שיתהפך רצון של דין לחסד כו', ואנו רואין שנוי' רבים בכל יום ושעה כו' בכל אשר חפץ עשה תמיד בשמים ובארץ כו'. והתירוץ לכל זה הוא ענין הצמצום כידוע, דאם היה השפע דרך עילה ועלול הי' נופל ענין שינוי התפעלות כו', אבל מאחר שההמשכ' בבחי' אור וזיו לבד וגם הוא ע"י צמצו', ע"כ אין בעצמו' אלקו' שום שינוי כלל גם במל' דמל' דעשי', וכך הוא עד רום המעלות, ואחר הצמצום יש בחי' שינוי, וזהו מצד המקבלים לבד כידוע. וביאור ענין ההפרש בין אור לשפע ידוע לכל, ואמנם גם בבחי' אור הוצרך להיות ע"י צמצום, וע"כ צריך כל אדם לידע ענין הצמצום ולהתבונן בו בכל עולם לפי ערכו, כי הוא העיקר בכלל היחוד האלקי באין שינוי לגבי העצמות, וכמו קמ' כחשיכה כאורה רוחניות וגשמיות שוין עד אצי' ועשי' שוין כידוע, הגם שזהו לגבי בחי' המקיף בלבד הנק' סוכ"ע בכלל ופרט, שלמעל' מהדרג' האור שבבחי' ממכ"ע כידוע, אך הנה גם בבחי' או"פ בחי' ממלא בכלל ובפרט אין שינוי כו' ועליון ותחתון שבו שוין, כמ"ש אני לא שניתי, ואני הוא בחי' ממלא כידוע, וכן מ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא בהשווא' אחת דווקא, מלא זה ג"כ בבחי' או"פ, וכמאמר לית אתר פנוי מיני' כידוע, והיינו משום דגם בבחי' ממלא בא ירידת האור והשפע ע"י צמצומים דוקא, וכידוע דגם בבחי' הקו"ח שנמשך מעצמות אא"ס שנק' ממכ"ע דאבי"ע בכלל, הרי הוא נמשך ע"י צמצום בתחל' בעצמות, והוא צמצום הראשון הנק' מק"פ וחלל ריקן כו' כמ"ש בע"ח, וכן

ב' מיני שפע¹⁷², הא' הבאה בדרך [- בסדר¹⁷³] והדרגה מעילה לעלול מיש ליש¹⁷⁴, שיכול¹⁷⁵ לבוא¹⁷⁶ השפע כמו שהוא במשפיע [אל המקבל] כמו צדקה מעשיר לעני כו' וכה"ג¹⁷⁷, שבא בידי המקבל בלי שינוי המהות כלל [- וכמו¹⁷⁸ בגשמיות בהשפעת הצדקה מעשיר לעני, וכמו"כ הוא בהשפעות רוחניות, שבאה השפע אל המקבל בלי שינוי המהות, וכמו בהשפעת השכל מן משפיע אל מקבל שהן בערך זל"ז, דגוף ההשפעה כמו שהוא אצל המשפיע באה אל המקבל כו'], והשפע¹⁷⁹ הב' [היא] הבאה בדילוג הערך והמדרגה מן המשפיע למקבל [- אל המקבל] בשינוי¹⁸⁰ המהות לגמרי, שזהו הנק'

שולֵי הגליון

(172) בתרס"ד (ע' רלח [פח]) שם: "השפעה".

(173) כ"ה גם בתרס"ד שם.

(174) בתרס"ד שם מוסיף: " (אם מיש ליש גשמי או רוחני כו)".

(175) בתרנ"ו [ועד"ז תרנ"ז] שם: "...מיש ליש, והיינו שהעו"ע הם בערך זל"ז ולכן נק' [- נקראו] שניהם יש כו', ואור [- שמאור] השפע כמו שהוא במשפיע כן נמשך אל המקבל, דהגם דההשפעה היא [- הוא] רק בחי' אחרונה שבמשפיע, מ"מ ה"ה באה להמקבל בלי שינוי המהות, וכמו צדקה...".

(176) בתרס"ד שם: "שיכולה השפע לבוא אל המקבל כמו...".

(177) בתרנ"ו [ועד"ז תרנ"ז] שם: "...לעני כו', וכמו"כ בהשפעת שכל ממשפיע למקבל שהם בערך זל"ז, דאם שההשפעה היא [- הוא] בחי' אחרונה שבשכל, מ"מ באה ההשפעה להמקבל בלי שינוי המהות כו'".

(178) ועד"ז בתרס"ד שם: "וכמו בגשמיות בהשפעת הצדקה מעשיר לעני, שגוף ההשפעה באה אל העני המקבל, וכן מה שמפייסו שזהו ממדת חסדו הרוחני שלמעלה מההשפעה הגשמי, וכמארז"ל הנותן פרוטה לעני כו' והמפייסו מתברך ב"א כו', ה"ז ג"כ מה שלפ"ע המקבל ויכול להתקבל בכלי המקבל כו', וכמו"כ בהשפעת השכל מהרב אל התלמיד כאשר התלמיד הוא בערך הרב, הרי ההשפעה כמו שהיא אצל הרב ה"ה מתקבל אל התלמיד כו'".

(179) בתרנ"ז [ועד"ז תרנ"ז] שם: "והשפעה [- והשפע הב'] הוא הבא בדילוג הערך מהמשפיע אל המקבל [- להמקבל]...", ובתרס"ד שם: "וההשפעה הב' היא הבאה בדילוג הערך מן המשפיע אל המקבל, והיינו כאשר אין ערוך כלל..." (ההמשך בשוה"ג 181).

(180) בתרנ"ו ותרנ"ז שם: "שלא כפי מהות אור המשפיע עצמו (גם כמו שהוא בבחי' אחרונה שבו כו)", ובתרס"ד שם: "והיינו כאשר אין ערוך כלל המקבל לגבי המשפיע

פועל שום שינוי ח"ו באוא"ס, וכמ"ש אני הוי' לא שניתי שלא יש שום שינוי כלל בין קודם הבריאה ואחר הבריאה, דאתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנבה"ע בהשואה גמורה, [ולכאור' והלא נאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים ונוצרו היצורי' ונעשו הנעשים כו' אך מפני שכ"ז...] דלהיות שכ"ז הוא רק מהארה בעלמא שאינה בערך העצמות אינו פועל שום שינוי ח"ו בהעצמות...". ועוד.

הערה 175

וראה תרס"ו ע' קעה-קעז [רלד-רלה]: "...דמה שנק' בל' החוקרים בשם שפע הוא בל' המקובלים ובל' החסידות בשם התלבשות, דענין ההתלבשות הוא שגוף ומהות הדבר מתלבש, וממילא המשפיע נתפס ומתלבש בזה, שעושה בו שינוי והתפעלות כו' . . דבסדר השתל' שמהחכמה ולמטה שייך בזה התלבשות בעולמות ונמשך בזה מהות ההארה כו', אבל למעלה מהשתל' אינו שייך בזה התלבשות, וכמו אוא"ס הסוכ"ע שהוא בבחי' סיבה לבד לעולמות כו' . . דוקא בההארה דסדר השתל', לפי שהארה זאת באה בבחי' התלבשות ממש בעולמות ומחי' בבחי' שפע כנ"ל, לכן בזה שייך המשכת המהות ממש כו', אבל באוא"ס שלמעלה מהשתל', משם ההמשכה בבחי' שערות לבד, לפי שמשם נמשך החיות בבחי' אור, לא בבחי' שפע, שאין זה המשכת המהות כמשי"ת, לכן משם ההמשכה היא בבחי' שערות לבד כו'. ובזה יובן מה שמצינו בע"ח ג"כ ל' שפע, שהו"ע המשכת המהות, די"ל שזהו בבחי' השייכים לעולמות, דבזה שייך ענין שפע שהוא המשכת מהות הארה שבאה בבחי' התלבשות, אבל במדרי' שלמעלה מעולמות ההמשכה היא בבחי' אור, לא בבחי' שפע כו'... ע"ש.

הערה 176

וראה תו"ח בשלח רט, רע"א (קנ, א-ב) [ועד"ז תרס"ו¹⁷¹ ע' רז (עדר-ערה)]: "...הנה ידוע שיש

שולֵי הגליון

(171) ועד"ז תרנ"ו ע' שסו-שסז, תרנ"ז ע' פה, תרס"ד ע' רלח [פח]. וראה גם תרס"ד (מהדו"ח) ע' רעז-רעז (מאמר אדריי"צ).

התהוות הבריאה¹⁹¹ [ד]בע"ג כו', [ו]ב"א"ל לא הי' מציאות [ב]ע"ג, אלא הכל הי' בבחי' אלקו'¹⁹² בלתי בנע"ג...".

לקוטי תורה מטות פו, א: "...שא"ס ב"ה כשמו כן הוא אין לו תחלה כו', ולכך כשהיה צ"ל המשכת האור להתהוות הנבראים בעלי גבול, א"א להיות ע"י השתלשלות עילה ועלול, שא"כ היה הכל בחי' בלי גבול, אלא צ"ל צמצום עצום בתחלה, שיהיה הגילוי רק בחינת הארה מצומצמת לבד, בכדי שאז יוכל להיות בחינת הארה זו מקור ושרש להתהוות עולמות בעלי גבול, ושלא יתבטלו במציאות...".

שם שה"ש ב, רע"ג: "...ואין ההמשכה מבחי' שמו ע"י עילה ועלול, שא"כ היה הכל בחי' א"ס, אלא שההמשכה ע"י צמצום ודילוג עד שנמשך רק בחינת קו וחוט ממלכות דא"ס...".

שם מ, רע"ג: "...שהעולמות אין ערוך כלל להבורא ית', ואפילו לגבי החיות הנמשך להן ממחשבתו ית', והתהוותם ע"י בחי' דילוג וצמצום, ולא בבחי' עילה ועלול ח"ו וכמשי"ת אי"ה... ע"ש.

שם מב, ב-ג¹⁹³: "...ועד"ז יובן הנמשל ענין מדלג, כי הנה כדי שיהיה התהוות עולמות אבי"ע מאור א"ס ב"ה לא היה יכול להיות על ידי השתלשלות עילה ועלול, כי מאחר שהוא א"ס איך יכול להתהוות מזה עולם ע"י השתלשלות, שהרי העלול יש לו ערך לעילתו, משא"כ העולמות לגבי א"ס ב"ה, ולכן היה צ"ל ע"י צמצום ומקום פנוי כמבואר בתחלת ספר ע"ח, דהיינו¹⁹⁴ שמתחלה צמצם אורו לגמרי, שנסתלק ונכלל האור במקורו במאור ונעשה חלל ומקום פנוי, ואח"כ נתגלה קו וחוט . . בבחי' דילוג

מאין ליש, לפי¹⁸¹ שאין ער[ן] כלל למקבל לגבי המשפיע¹⁸², שאז צריך שיבא [-] שתבא] השפע מן המשפיע ע"י בחי'¹⁸³ צמצום אור עצמותו לגמרי בתחלה, כדי שיוכל [-] לגמרי, בכדי שתוכל] לבא [השפע] לפי ערך כלי המקבל לבד. וזהו¹⁸⁴ ענין [-] והיינו בבחי' כח ושפע האור [-] אור¹⁸⁵] האלקי העליון שהוא בלתי בע"ג ותכלית, ואין ערוך כלל לנברא בע"ג בלתי ב"ג [-] לגבי¹⁸⁵ בלתי בע"ג] כידוע, וע"כ כשהוצרך להיות התהוות מציאות¹⁸⁶ נבראים [-] התהוות נבראים] בע"ג מן הבורא ית' שהוא בלתי בע"ג, א"א¹⁸⁷ להיות כמו אופן השפע¹⁸⁸ [-] שפע] הא' מעצמו' המשפיע בדרך עו"ע כשאר ההשתלשלו', אלא ע"י¹⁸⁹ בחי' צמצום האור האלקי בתחלה לגמרי, והוא כדי שיוכל להיות אח"כ שינוי¹⁹⁰ האור לפ"ע הנצרך להיות מהות

שוליי הגליון

ואינו יכול לקבל את השפע כמו שהוא במשפיע שאז צריכה לבוא ."

(181) בתרס"ד שבשוה"ג 179: "והיינו כאשר אין ערוך כלל המקבל לגבי המשפיע, ואינו יכול לקבל את השפע כמו שהוא במשפיע, שאז צריכה לבוא ההשפעה מן המשפיע...".

(182) בתרנ"ו ותרנ"ז שם מוסיף: "גם לגבי בחי' אחרונה שבהמשפיע".

(183) בתרס"ד שם: "ע"י צמצום אור עצמותו בתחלה, בכדי שיוכל לבוא לפי ערך כלי המקבל כו', וז"ע כח...".

(184) בתרנ"ו [ועד"ז תרנ"ז] שם: "והדוגמא מזה יובן למעלה, דבכדי שיהי' התהוות הנבראים מאו"ס המאציל, אשר או"ס הוא בבע"ג והנברא הוא בע"ג, ואין ערוך להנברא בע"ג לאו"ס הבלתי בע"ג [-] הבבע"ג], וע"כ כשהוצרך...".

(185) כ"ה גם בתרס"ד שם.

(186) בתרנ"ו ותרנ"ז שם: "התהוות הנבראים, א"א להיות כפי אופן שפע הא'...".

(187) בתרס"ד שם: "ע"כ א"א".

(188) בתרס"ד שם: "השפעה הא' שיומשך השפע מעצמות המשפיע, אלא בהכרח שיהי' בדרך דילוג ע"י צמצום האור האלקי לגמרי בתחלה, ונמשך אור מה שבערך שיהי' מקור למציאת נבראים בע"ג כו'...".

(189) בתרנ"ו ותרנ"ז שם: "אלא ע"י צמצום בתחלה שנתצמצם האור האלקי לגמרי, בכדי שיוכל להיות...".

(190) בתרנ"ו ותרנ"ז שם: "אח"כ האור לפ"ע...".

שוליי הגליון

(191) בתרנ"ו [ועד"ז תרנ"ז] שם: "התהוות הנבראים בבחי' גבול כו', ואם לא הי' הצמצום לא הי' [-] הין הנבראים בע"ג, אלא...".

(192) בתרנ"ו ותרנ"ז שם: "בבחי' או"ס הבבע"ג כו'...".

(193) שהובא גם בדקדוקי תורה הערות 165, 189.

(194) מכאן ואילך שייך למ"ש בדקדוקי תורה הערה 189.

האילן מוכרח לענף], וכמו¹⁹⁵ יש בעו"ע שאין העלול נבדל מן העילה, ויש שהוא בבחי' מהות נבדל ממנו והוא מ"מ בבחי' עו"ע כו'. . קיצור. ויקדים איך שיש ב' אופנים בעו"ע, הא' שהעלול מהות נבדל מהעילה, וכמו מדות שנולדים מן השכל ולפי אופן השכל, וה"ה מהות אחר שהן בבחי' הרגש עצמו ובהתפעלות, והמוחין הן ביטול והנחת עצמותו ובלי התפעלות... ע"ש. שם ע' רצז-רחצ [ועד"ז קונטרסים שם ע' סה (תרצ"ב ע' שלט)]: "...והאופן הב' בעו"ע הוא שהעלול הוא רק [ב]התפשטות¹⁹⁶ העילה, ויובן זה [- וכמו] בהשפעת השכל מהמשיע אל המקבל שמשפיע לו מהות שכל, דעם היות שזהו ג"כ רק הארת המוחין, דעצמות ומהות המוחין א"א להשפיע כו' (והיינו¹⁹⁷ דלבד שא"א להשפיע מהות המוחין כמו בהולדה, הרי ג"כ מהות ההשכלה כמו שהוא אצלו א"א להשפיע כו' וכמ"ש במ"א), מ"מ הרי גם ההארה היא מהות שכל כו'¹⁹⁸. ומהו מהות העלול, הנה לפעמים מבו' שזהו ההשפעה, היינו השכל הנשפע, שזהו ודאי רק התפשטות העילה לבד כו', ולפעמים מבו' ששכל המקבל הוא העלול, ומה ששכל המשיע תופס תחלה את שכל המקבל ולפי אופן כזה משפיע לו כו', זהו התכללות העלול בהעילה כו', הרי כ"ז הוא מהות שכל כו', וגם ירידת והמשכת השכל שמוריד אותו ומלבישו בכמה לבושים עד שיובן גם לתינוק, שזהו בחי' האורך שבשכל כו', הרי כ"ז הוא מהות השכל שנמשך ממדרי' למדרי' כו'. . וזהו בחי' עו"ע [- וזהו העו"ע] שבשכל גופא, שהעלול הוא כמהות העילה כו'¹⁹⁹. אמנם במוחין ומדות (דתכלית) הכוונה הוא להוריד מהות האור גם במדות כו' הו"ע שכל המטה כלפי חסד ושכל המטה כלפי דין, שכ"ז הוא מהות . . שכל עדיין רק מה שהוא

דוקא, שהרי צריך להיות מקודם חלל ומקום פנוי ואח"כ נמשך הקו, ה"ז בחי' דילוג כמשל הדולג שקודם נעשה חלל ומקום פנוי ואויר בין רגליו לארץ . . והגם שצריך להיות פרסא מפסקת בין אצילות לבריאה, אעפ"כ לגבי הצמצום ומקום פנוי שבין א"ס ב"ה לאצילות שהוא הנקרא דלוג, אין הפרסא נקרא בשם דילוג כלל רק בחינת השתלשלות, שהפרסא הוא כמו אור המאיר דרך המסך, וכמו שמתלבש השכל בלבוש המשל, שאע"פ שהוא העלם והסתור מ"מ לא היה תחלה סילוק כל עצם האור, כי אדרבה עצם האור נמשך ומאיר דרך המסך, וכן עצם השכל מתלבש בהמשל, כ"א שיש מחיצה ומסך כדי שיוכל המקבל לקבל, אבל מאור א"ס ב"ה המאציל לאצ' צריך להיות תחלה הסתלקות כל האור למקורו, והגילוי נמשך אחר כך רק הארה דרך קו כנ"ל, וזהו הנק' דלוג ונק' למעלה מסדר ההשתלשלות... ע"ש.

❧ הערה 177 ❧

וראה תער"ב ח"א ע' רצא-רצב [ועד"ז קונטרסים ח"ג ע' סב-סג (תרצ"ב ע' שלו)]: "...ידוע שיש ב' אופנים בעו"ע, הא' שהעלול הוא מהות נבדל מהעילה [והוא] רק [מה] שנמצא כלול בהעילה וההתגלות שלו הוא ע"י העילה, אבל בעצם מהותו הוא מהות נבדל מן העילה כו', וההשתוות שלהם הוא רק מה ששניהם הם מציאות רוחני וע"כ העלול הוא כפי אופן העילה, דעם היותו מהות אחר בעצם מ"מ ה"ה מצטייר ומתגלה כפי אופן העילה כו', דלהיותו מציאות רוחני וההתגלות שלו הוא ע"י העילה ע"כ הציור וההתגלות שלו הוא כפי אופן העילה כו', אבל בעצם הוא מהות אחר נבדל מהעילה כו'. והב' הוא שהעלול הוא התפשטות העילה ואינו מהות אחר ממנו כו', וכמו הענף המתפשט מן האילן שהוא ממהותו של האילן, רק שאינו גופו של האילן כ"א ענף המתפשט ממנו, אבל אינו מהות נבדל כו' [ועם היות שהענף הוא ממהותו של אילן, ואינו אלא התפשטות בלבד, ומ"מ הרי אי אפשר להיות מהותו אם לא יוקדם לו האילן, וכן

❧ שוליי הגליון ❧

(195) מכאן ואילך ליתא בקונטרסים (תרצ"ב) שבפנים.

(196) "בהתפשטות" – כ"ה בקונטרסים שבפנים, אבל בתרצ"ב שבפנים (ע"פ גוכתי"ק): "התפשטות" כבתער"ב.

(197) "(והיינו . . במ"א)" – בקונטרסים (תרצ"ב) שבפנים ליתא.

(198) מכאן עד "מדרי' למדרי' כו'" ליתא בקונטרסים (תרצ"ב) שם.

(199) מכאן ואילך ליתא בקונטרסים (תרצ"ב) שם.

עת"ר ע' קפא-קפב [רנט]: "...ידוע שיש ב' מיני המשכות, הא' המשכה בבחי' עילה ועלול, שהעלול אינו בא בבחי' שינוי המהות מהעילה, כ"א הוא מהות העילה, אף שזהו רק הארה האחרונה שבהעילה ורק חלק קטן ממנו, מ"מ ה"ה מהות העילה כו'. וכמו עד"מ בהשפעת השכל מהרב אל התלמיד, שההשפעה היא רק חיצונית השכל שמשפיע לו, דהרי העומק ופנימיות השכל של הרב לא יוכל התלמיד לקבל, רק בחי' חיצונית השכל לבד, ומ"מ הרי החיצונית שייך אל הפנימיות, שאינו מהות אחר כ"א זהו החיצונית שמהפנימיות, ובאמת יש בזה כל הפנימיות בהעלם, שהרי קאים אינש אדעתי דרבי, ופי' דעתי דרבי' הוא בחי' עומק חכמתו כו' וכמ"ש במ"א, וא"כ בהכרח לומר שיש בזה כל הפנימיות כו', הרי דבכללות החיצונית היא מהות הפנימיות ומלוּבש בזה הפנימיות כו', והא בהא תלי', דלהיות שזהו ממהות הפנימיות ממילא הפנימיות מלוּבש בזה, דמה שהוא מהות אחר הרי אינו מוכרח שתתלבש בזה הפנימיות כו', רק כשמלבישים במכוון, אבל לא שנא' שבממילא מלוּבש בזה כו', אבל מה שהוא אותו המהות, עם היותו בחי' חיצונית לבד, מאחר שזהו החיצונית מאותו הפנימיות הרי אותו הפנימיות מלוּבש בזה כו'..."

הערה 180

ראה ספר המצות להצ"צ מצות האמנת האלקות²⁰⁰ פ"ה (ג, ב): "...הטעם מה שהמקובלים כינו להמשכת החיות אלהות בשם אור ולא כל' הפלסופים שקראו שפע. . . והענין, כי מלת שפע נופל על ענין פעולה הבאה בהתפשטות כח מעצם המשפיע, עד שעצמותו נטרד וזו ממקומו וממצבו ונותן כחו להוליד ולפעול פעולה והשפעה זו, ונמצא משתנה בין מקודם שהשפיע שהי' במקומו (מלת מקום בזה הוא ל' השאלה כלומר בעצמיות מהות), לאחר היותו משפיע שנטרד בכחו לעסק השפעתו, והם כל עיני מלאכות הנעשים ביד ורגל, שכח

בבחי' הטי' והתגלות לחו"ג ה"ז בחי' מדות שבשכל כו' וכמשנת"ל פקל"ו שזהו בכלל בחי' פרצוף המוחין כו', ואפי' כשבא במדות דכשר פסול כו', הרי יש בזה ממהות אור השכל והוא הקיצור של האריכות והפלפול הקודם שזהו ג"כ מהות שכל כו', וגם בהפסק דין יש בזה כל האריכות דהטעמים וסברות כו', דכ"ז הוא מהות שכל כו'. . . קיצור. . . והאופן הב' בעו"ע הוא שהעלול ממהות העילה, וכמו בהשפעת השכל דעם היותו הארה ה"ז ממהות השכל, וכן שכל המקבל הוא מהות שכל, וכן במדות שבשכל שהן בבחי' הטיית עצם השכל..." ע"ש.

וראה עד"ז תער"ב שם ע' סו: "...דענין עו"ע הוא בב' אופנים, או שהעלול הוא מהות אחר מהעילה רק שנמצא כלול בהעילה ונולד ע"י כו', או שהעלול הוא הארה מן העילה ומסתעף ממנו כמו ענף המסתעף מן האילן כו'. וכמו עד"מ במדות הנולדים מן השכל שהמדות נמצאים כלולים בשכל קודם שנולדו בלב... ע"ש. שם ר"ע סח: "...והאופן הב' בעו"ע הוא בענין עו"ע במוחין גופא, וכמו בהשפעת השכל מן המשפיע אל המקבל, הרי השכל הנשפע אל המקבל אינו מהות אחר מהשכל של המשפיע, רק שהוא הארה לבד משכל המשפיע ונמשך משכל המשפיע לא מגוף ועצמות המוחין שלו כ"א מבחי' חיצוני שהוא ג"כ הארה..." ע"ש.

וראה אור התורה ואתחנן ר"ע קצו: "...שיש ב' בחי', א' דרך השתלשלות ממהות למהות הנק' עו"ע, שמסוף מדריגות העילה נתהווה ראש מדריגות העלול, שאין העלול נק' בשם בריאה חדשה כ"א התגלות מהעלם אל הגילוי, שתחלה הי' העלול כלול ומיוחד בכל פרטיו בעילה שלו, ואח"כ ע"י ירידת המדרגה נראה למהות אחר, אבל באמת הכל מהות א'. ובחי' הב' נק' בריאה יש מאין. . . ולהסביר הב' בחי', בחי' ראשונה שנק' השפעה בקירוב שהמשפיע קרוב למהות המקבל (ואינו יכול להשפיע בריחוק מקום), כמו הרב שמסביר שכלו לתלמידו, ששכל התלמיד הוא ממהות שכל של הרב, וההפרש ביניהם הוא רק בין רב למעט, שאצל הרב השכל בהרחבה יותר ושונה לתלמיד בדרך קצרה שיכול לקבל..."

❧ הערה 182 ❧

ראה לקו"ש חל"ו ע' 39: "...בנוגע לתורה שבכתב, שגדרה הוא – כשמה – הכתב, דיוק האותיות לא חסר ולא יתיר...".

❧ הערה 184 ❧

ראה תקס"ב ח"ב ע' שע: "להבין ענין אור א"ס ב"ה שהוא למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, ואיך שיך מעלה ומטה באור א"ס כו'. הנה תחלה צריך להקדים הידוע ומבואר במ"א, הטעם למה קראו המקובלים לבחי' אצי' בשם אור ולא בשם שפע, להיות כי ענין השפע הוא המשכת דבר מה, ובלשון הפלוסופים נק' בשם התפעלות ושינוי, שכל מניע מתנועע בשעה שמניעו, כמו שיזרוק האדם ברגלו צרור ואבן, שנבדל ונפרש קצת חיות וכח מן הכח שברגל ונתלבש בגוף הדבר [הנזרק²⁰¹], שהרי טבע האבן ליפול למטה, ומחמת הכח הנבדל מהרגל יזרוק האבן הגבה למעלה והכוח נושאו באויר ואינו מניחו ליפול כמ"ש במ"א, ואף שהרגל כבר הונח במקומו ואין לו שייכות אל אותו הכח שנבדל והופרש בהאבן הנישא באויר כו', עכ"ז יקרא בשם שפע והמשכת דבר מה, להיות בעת הזריקה לא הי' ביכולת הרגל לילך כי הולבש בכח הזריקה כו', והרי זה התפעלות ושינוי מקודם הזריקה לאחר הזריק' שהרגל במנוחה והשקט כו'. ונמצא מובן למשכיל, שמה שנק' בלשון הפילוסופים בשם שפע הוא בלשון המקובלים בשם התלבשות, שהעילה נתלבשה בהעלול בעת השפע והונחה²⁰², עד שאעפ"י שתהי' השפע מתחתית המדריגה כמו ענין הזריקה הנבדלת ממהות הרגל וכדומה, עכ"ז נתלבשה בה הרגל כנ"ל ואינה פנוי' למלאכת ההילוך וכדומה...". ע"ש. שם ס"ע שעג: "...מצד שנק' בשם אור הוא

התנועה שביד מתפשט במלאכה עד שמתייגע, וכה"ג בהשפעות כחות רוחני', כמו השפעת השכל מכח החכמה, שעצמיו' החכמ' והשכל המלובש במוח נטרד להוליד שפע ההשכלה, ולכן יתייגע בהעמקתו הרבה במושכלות, ויקראו פעולות אלו שפע בלה"ק. ואמנם ל' אור הוא היפוך זה, שעם היות הוא ג"כ המשכה ממקורו, אבל הוא באופן שאין במקורו שום התפעלות ושינוי בין מקודם שהאיר לאחר שהאיר, אלא עומד על מקומו ומעלתו בשוה לעולם, גם אם ירבה להאיר לא יטרד, ואם ימעיט לא יתוסף כחו ע"ז, וכנראה בעליל במאור השמש שהזיו הנמשך ממנו אינו פועל בו שינוי, שמאור השמש בעצמותו בהשוואה א' והזיו נמשך ממילא ממנו, כי כך היא סגולתו בטבעו שבראו הש"י כך, ולכן אם יהיה ענן ולא יומשך זיוו בחלל העולם לא יתרבה כחו ע"ז מאם יהיה זיוו מאיר אלף שנה, וכיוצא בהם בדברים המאירים שבראם הש"י ונתן בהם טבע זו להיות המשכה מהם שהוא האורה ממילא עד שלא יפעל בהם שינוי כנ"ל, משא"כ בשארי הנמצאים שלא הטביע בהם הש"י סגולה זו, ולזאת כשישפיעו הם ישתנו בעצמותם כי יתנו כחם ממש בההשפעה כו'...".

❧ הערה 181 ❧

ראה שער היחוד ספ"ד (ה, א): "...והגם שהמח' כללי' עם המח' פרטי' לא ישכנו כא', מ"מ מי שהוא מעמיק בכל לבו ובכל חפצו לעצמו' האלקו' דוקא, הנה גם בעיונו בפרטיות יכוין הכל אל המח' הכללי' דעצמות דוקא, ולא יפול מכללות הכונה כלל מחמת צמצום הכונה הפרטיות, מאחר שכל הפרטים אינם נמשכים והולכים רק אחר הכלל דוקא, כידוע לכל הולך בדרך אמת לה' לבדו דוקא כמ"ש ז"ל אליו ולא למדותיו...". ע"ש – אבל כמובן אין זה דומה כלל למ"ש סתם "ידוע לכל" בשער היחוד פ"ט הנ"ל בפנים ההערה.

ולהעיר משער האמונה פ"מ (סו, א) – לכאורה המקום היחידי בשער האמונה שבו כתוב "כידוע לכל" (סתם): "...וכמו שאנו רואים בגוף שטח הארץ בכללותו שהוא כדור עיגולי כידוע לכל...".

— שו"י הגליון —

(201) "הנזרק" – כ"ה בבזך 105 (ד, ב), בזך 385 (רסו, א), בזך 499 (קמא, א) ובזך 797 (א, א). אבל בתקס"ב שם נדפס: "הנזכר", וכ"ה בבזך 623 (קסב, א). ובזך 3288 (ה, ב): "הנז".

(202) "והונחה" – לכאורה כ"ה הפענוח הנכונה בבזך 105, בזך 385, בזך 499, בזך 623, בזך 797, ובזך 3288 שם, וכן נדפס בתקס"ב שם בשוה"ג מ"כת"י ב". אבל בתקס"ב שם בפנים נדפס: "והוכחה".

שבלשון המקובלים²⁰⁷ לשפע שבל' פילסופים, דהנה השפעת המשפיע יעשה בו שינוי בעצמותו בין²⁰⁸ קודם שהשפיע לאחר שהשפיע, כמו איש חכם בעצם שיש בו כח החכמה [כידוע²⁰⁹], כשישכיל בכח המשכיל איזה סברא נק' הסברא שפע וכח המשכיל נק' שופע, [ו]לפעמים²¹⁰ ישפיע סברא עמוקה ולפעמים סברא משובשת, ונמצא יש שינוי בכח החכ' שנשתנה מהותו בעת שהשפיע [הסברא²¹¹ המשובשת מכמו שהי' בעת שהשפיע] השכל וסברא עמוקה, וא"כ גם באותה השעה שהשפיע השכל יהי' איך שיהי', מוכרח שנעשה בו שינוי מכמו שהי' קודם שהשפיע, מאחר שאנו רואים שמשנתנה לעיתים כו', והיינו מפני שכל השפעה היא בבחי' התפשטות כח מכחו, שעצם כח החכמה מתפשט ונמשך עד²¹² שישכיל ויוליד איזה השגה, ולכן אנו רואי' כל שמיגע כח החכ' ביותר [יותר²¹³] ישכיל סברא עמוקה, מפני שביגיעתו הרבה המשיך המשכת כח²¹⁴ החכ' ביותר שיתפשט ויומשך יותר

למעלה מבחי' ההתלבשות, לא יתכן כלל ענין המעלה ומטה, והוא עד"מ אור וזיו הנר שבבית, שאין האור המתפשט והנר נק' בשם המשכה ושפע, ולא אפי' בשם הלבשה כמשל הזריקה כנ"ל, אלא שמאליה וממילא תהי' האורה בבית כשיביאו הנר, הגם כשמוליכ[י]ן²⁰³ הנר במקום אחר מאיר שם ולא במקום שהלך משם, הרי יתכן לו שמשפיע אורו שם, אין זה שום שינוי והתפעלות הנר כלל כשיאיר כאן או כאן, אלא בכ"מ שיהי' הרי אורו סביבו כו' וד"ל, וכמ"ש במ"א בארוכה. ועד"ז יובן בקריאת שם הי"ס הנאצלים בשם אור, הוא להורות על ענין העדר ה[ת]פשטות²⁰⁴ בחי' ההלבשה וכ"ש ענין השפע וההתפעלות... ע"ש.

מאמרי אדה"ז נביאים ע' רסו-רסט [ועד"ז שני המאורות (לבוב תרמ"ב) כו, ב – כח, רע"ב] – הנחת אדה"א מתקופת ליאזנא (אולי מתקס"א²⁰⁵): "להבין ענין אני הוי' לא שניתי, שאין שינוי כלל באו"ס ב"ה בין קודם שהאציל הי"ס לאחר שהאציל. . והנה להבין²⁰⁶ התהוות הבעלי גבול מבלתי בע"ג הוא אור א"ס ב"ה שאין לו תחלה כו', ולא יהי' בו שינוי כלל וכלל בהתהוות זו, צריך להקדים ההפרש שבין אור

שול"י הגליון

(207) "המקובלים" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם ("שבל' המקובלי"), וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז שם נדפס בטעות: "המקובלים".

(208) "בין קודם" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז שם נדפס: "מקודם".

(209) "כידוע" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז שם (ר"ע רסו) ליתא.

(210) "ולפעמים" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם ("ולפעמי"), וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז שם נדפס: "לפעמים".

(211) "הסברא . . שהשפיע" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, ועד"ז ("...משובשת...") בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז שם ליתא.

(212) "עד" – כ"ה במאמרי אדה"ז שם. אבל בשני המאורות שם ליתא. ובגוכתי"ק אדה"א שם יש כאן (בין "ונמשך" ל"שישכיל") לכאורה תיבה קטנה המכוסה בדיו (ואולי נמחקה בכוונה). ולהעיר שגם בבין 1001 נג, א (שממנו נדפס מאמר זה בשינויים בתקס"ה ח"א ע' שא ואילך) כתוב כאן: "ונמשך שישכיל..." (וכ"ה בתקס"ה שם ר"ע שב).

(213) "יותר" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם ליתא.

(214) "המשיך המשכת כח" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "המשיך המשכת פנימיות כח". ואילו בשני המאורות שם: "המשיך כח".

שול"י הגליון

(203) "כשמוליכין" – כ"ה בבבון 3288 (ז, רע"ב). ואילו בתקס"ב שם נדפס: "כשמוליכין". ובבון 499 (קמא, סע"ב): "כשמוליכו". [שאר הכתי' שבשוה"ג הקודמים חסרים כאן או שלא הי' אפשר לפענחם.]

(204) "התפשטות" – כ"ה בבין 499 (קמב, רע"א), ועד"ז בבין 3288 (שם): "ההתפשטות" (ויל"ע אם יש סימן מחיקה על ה' הראשונה). אבל בתקס"ב שם נדפס: "הפשטות", וכ"ה בבין 105 (ה, א).

(205) בגוכתי"ק אדה"א שבשוה"ג הבא, המאמר נמצא בין מאמרי תקופת ליאזנא (בתאריך "ליל שבת פ' פנחס"), ובמאמרי אדה"ז הקצרים ע' תרכה-ו משער המו"ל שמאמר זה הוא משנת תקס"א [אבל להעיר שגוכתי"ק הנ"ל לא נזכר שם] – כמ"ש המו"ל במאמרי אדה"ז נביאים (שבפנים) ע' שלב.

(206) "להבין" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א (בין 1003 נה, ב שממנו נדפס במאמרי אדה"ז שבפנים), וכ"ה בשני המאורות כז, רע"א. אבל במאמרי אדה"ז שם נדפס בטעות: "להבין".

בעצמותו בין קודם שהאיר לאחר שהאיר, כמו השמש שיאיר על הארץ, אין ההארה הנראית לעיני אדם בחלל העולם התפשטות כח השמש עד שיעשה בו שינוי והתחדשות בעצמות השמש, שהרי לא נגרע ולא ניתוסף מכמו שהי' קודם²²¹ הכנסו לחלל העולם, ולא ישתנה בעצמותו אף אם יאיר אלף שנה, וכן אם ישימו מסך בחלון ולא יתפשט עוד ההארה שלו, לא יהי' מפני זה שינוי בגוף השמש, לומר שלא נמשך רק להאיר מעט, וכמו [ב]כח²²² החכמה בשכל קטן כנ"ל, מאחר שאין ההארה (הנק' ליכט[י]קייט²²³) [נק']²²⁴ בשם שפע מהשמש ושיקרא הוא משפיע בכחו כו' וד"ל. ולכן אם עד"מ יהי' המסך בחלון מזכוכית בהירה שתהי' ההארה בבית בהירה, ואם תהי' הזכוכית עכורה יהי' ההארה מאופלת ומחושכת, האם יתכן עי"ז התחדשות בזיו השמש שקודם המסך, לומר שעל הזכוכית הבהירה המשיך כך, ועל העכורה המשיך הארתו באופן אחר, עד שנאמר שההארה שבבית גרמה לשמש התחדשות בעצמותו כו'. רק ממש שוה הוא כו', ואף ששימו כמה זכוכי²²⁵ בריבוי אופני' וישתנה

מפנימי' כחו דהיינו מן עצמותו יותר כו', וכל שהיגיעה מועט²¹⁵] לא נמשך ונתפשט מבחי' עצמותו כ"כ רק מחיצוניותו, אבל מ"מ יהי' שינוי אופן בכח המשכתו מעצמותו כו' ממש, כמו כח תנועת היד מהכח העצמי שביד, שבאבן גדולה יומשך כח [ה]עצמי²¹⁶ [ביותר] מעצמותו עד שיגביהנו בכחו, וכשהאבן גדולה ביותר מוכרח להמשיך כל כחו עד שיכלה הכח העצמי²¹⁷ כו', וכשהאבן קטן לא יומשך מכח העצמי רק מעט מזעיר כו', כמו"כ ממש בהשגת שכל קטן לא יומשך מכח עצמות החכמה רק מעט מזעיר, ובהשכלת שכל עמוק יומשך כח רב, עד שיש עומק המושג שא"א לו²¹⁸ להשיג גם כימשיך כל כח חכמתו עד שיכלה כו', ונמצא שהשפעת כח החכמה הוא²¹⁹ מעצמותו ויהי' בו שינוי [ו]התחדשות²²⁰ גדול בעצמותו בסיבת השפע כנ"ל. וכמו"כ במדו' שבלב באיש חסדן בטבעו כו', וכמו"כ בכל שפע יעשה בחי' התחדשות בעצם המשפיע מה שלא הי' בו מקודם שהשפיע כו' וד"ל. ואמנם לשון אור הוא היפך השפע, שלא יהי' בהמאור שום שינוי התחדשות

שוליי הגליון

(221) "קודם" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם (נו, רע"א), וכ"ה בשני המאורות שם (כו, רע"ב). אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "מקודם".

(222) "בכח" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "כח".

(223) "ליכטיקייט" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, ועד"ז בשני המאורות שם ("ליכטיקאייט"). אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "ליכטיקייט".

(224) "[נק']" – בגוכתי"ק אדה"א שם ליתא, וכן בשני המאורות שם. ובמאמרי אדה"ז נביאים שם הוסיפו כן בסוגריים. אבל להעיר שעד"ז נמצא לקמן (בפנים) בגוכתי"ק ובשני הדפוסים (בלי הוספה מהמו"ל) "...אינו בלשון שפע אלא בלשון אור . . אינו בלשון שפע אלא בלשון אור לבד..." ולהעיר שבבין 1001 (מתקס"ה) שבשוה"ג 212 כתוב כאן: "שאינן האורה (הנק' ליכטיקייט) עולה בשם שפע".

(225) "כמה זכוכי" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם (ועד"ז לקמן בסמוך "מצד כלי הזכוכי"). ובשני המאורות ומאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "כמה זכוכית". אבל אולי הפענוח הנכון הוא "כמה זכוכיות". ולהעיר שבבין 1001 (מתקס"ה) שבשוה"ג 212 כתוב כאן: "עד"ז אם ישומו כמה מיני זכוכיות".

שוליי הגליון

(215) "מועט" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, ועד"ז בשני המאורות שם ("מועטת"). אבל במאמרי אדה"ז שם נדפס: "מועט".

(216) "כח העצמי ביותר מעצמותו" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "כח עצמי מעצמותו".

(217) "העצמי" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "העצמי".

(218) "שא"א לו . . גם כימשיך" – לכאורה כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם (ותיבת "כימשיך" נכתב למעלה מכמה אותיות שנמחקו), ועד"ז בשני המאורות שם ("שא"א לו להשיגו גם כשימשוך"). אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "שא"א [לו להשיג אפילו] ימשיך".

(219) "הוא" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "היא".

(220) "[ו]התחדשות" – בגוכתי"ק אדה"א שם (נה, סע"ב) נכתב על קצה הגליון וקשה לפענחו (ולכאורה נקראה או נמחקה התחלת התיבה), ובמאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "התחדשות". אבל בשני המאורות שם: "והתחדשות", וכ"ה בבין 1001 (מתקס"ה) שבשוה"ג 212.

ונת' במ"א טעמם ונימוקם בבריחתם²³¹ מל' שפע שנשתמשו בו הפלסופי, כי אור ושם שניהם עולים בקנה א' משא"כ שפע, וההבדל ביניהם הוא בד' דברים. הא' כי השפע היא מהות ממהות, משא"כ האור שאין הזיו של השמש מערך ומהות גופו של כדור השמש הנק' מאור, והוא כלא חשיב במאור ונק' אין, וכן הוא משל השם שאינו מערך מהות האדם. הב' שהשפע יש מיש ואינה הוי' חדשה, והאור הוא הוי' חדשה, כי התכללות השפע בעודה במשפיע היתה חלק מחלקי מהותו ונק' יש בעודו שם, משא"כ התכללות האור במאור אין לומר בו שהוא מחלקי המאור ח"ו, וא"כ שם הוא כלא ואין ואפס ויציאתו לגילוי נק' הוי' חדשה, ולכן כשתעריך המשכת החיות בבחי' זו שאינה ממהות המאור הקדוש ב"ה נק' יש מאין, וכ"ה משל השם שאינו מערך המהות ובעודו במקורו אינו מחלקיו כנ"ל. הג' שאין המאור טרוד בהמשכת ההארה משא"כ המשפיע בשפעו, ולפיכך נא' למעלה לא יעף ולא יגע. הד' שההארה צריכה תמיד למאור, כי בשקיעת השמש תחת הארץ הי' כלא הי' הזיו, משא"כ בשפע שתתקיים בלתי המשפיע, כתפוח אחר שכרתוהו מעצו, והא בהא תליא לפי שההארה היא מאין ואינה ממשי' כהשפע שהיא יש מיש...".

הערה 185

ראה תרצ"ב ע' קצד-קצה (ועד"ז עטר"ת ע' ש-שא, תרפ"א ע' קפא-קפב [תש"ח ע' 109-108], תרפ"ט ע' 196-193, תש"ג ע' 114): "...והנה זהו ההפרש בין אור ושפע, דגילוי האור הרי אין זה בדומה להמשכת שפע. דהנה בשפע הרי נמשך מהות דבר מה, וכמו בהשפעת השכל, שהוא מהות דבר מה שנמשך בהשפעתו, דשכל הוא מציאות דבר מה דשייך בי' קדימה ואיחור, וכמו בכל ענין גשמי שהוא מציאות דבר מה שקדמו ההעדר, דתחלה לא הי' ואח"כ מתהווה ונמצא, וכן הוא בענין השכל שהוא מציאות דבר אשר

ההארה בבית מצד כלי הזכוכית, שש[ני]נו²²⁶ אופן הרכבתם גרמו ש[ני]נו ההארה בבית, אבל לא שיהי' בזיו השמש איזה שינוי מחמת שהשימו כלים מכלים שונים כו' וד"ל. ויובן זה יותר למשכיל בכח הראי' שבנפש שהוא נק' מאור עינים, פי' שיאיר בכלי העין. . וכן רוח החיים שבגוף שהגוף חי ממנו אינו בלשון שפע אלא בלשון אור, שהרוח החיוני הוא חי בעצם ובהכנסו לגוף ויחי' הגוף ממנו לא ישתנה מפני זה לומר שהוגרע כחו. . כידוע שגם באורות הנאצלים מאור א"ס ב"ה אינו בלשון שפע אלא בלשון אור לבד²²⁷, דהיינו אור חכמה או אור בינה מה שיקרא²²⁸ אור הוא כמשל כח הראי' שבנפש או זיו השמש, שהמה מאירים בעצם ולא א[י]ן כפת²²⁹ להם איזו²³⁰ כלים ששימו נגדם כנ"ל. . אין התהוות זו נק' בשם משפיע בכח, כ"א בשם אור המאיר כמו שיאיר כח הראי' בעין, וזה הנק' אור החכמ' וכן אור הבינה. . וכמ"כ עד"מ מצד אור החכמ' לא יהי' הפרש להאיר בכלי החכמה או בכלי החסד כו', מאחר שהאורות בכלים אינו בבחי' שפע אלא בבחי' אור המאיר... ע"ש.

וראה גם דרך מצותיך קנב, ב: "...שמצינו במקרא מפורש ל' שמי כמה פעמים, כמ"ש בישע' אני הוי' הוא שמי, וכן בפרקי ר' אליעזר משתמש בל' זה כאומרו עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד, וחכמי הקבלה הוסיפו עוד לקרות ל' אור, אמרם אור א"ס, אורות עליונים,

שוליים הגליון

(226) "שינוי. . שינוי" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "ששנו. . שנוי".

(227) "לבד" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "בלבד". ובשני המאורות שם (כח, א) ליתא.

(228) "שיקרא" – לכאורה כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם. אבל בשני המאורות ומאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "שנקרא".

(229) "איכפת" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם, וכ"ה בשני המאורות שם. אבל במאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "אכפת".

(230) "איזו" – כ"ה בגוכתי"ק אדה"א שם. אבל בשני המאורות ומאמרי אדה"ז נביאים שם נדפס: "איזה".

שוליים הגליון

(231) "בבריחתם" – כ"ה בגוכתי"ק הצ"צ (בוכ 1124 קנה, א). אבל בדרך מצותיך שבפנים נדפס: "בבריחתם".

אצלו, ולכן הנה ראשית הגילוי דהמצאת שכל בשכל גלוי נק' בשם ברק המבריק, אז עס שיינט און עס בליצט שכלים עמוקים ונפלאים במוחו, אבל אינם בהתיישובות עדיין, אבל כאשר כבר הביא דבר ההתחכמות ההיא בגילוי בהבנה והסברה לעצמו, וצמצם שכלו העצמי בשביל לגלותו אל הזולת, והתחכם והשכיל לבאר ולהסביר באופן כזה אשר גם מקבל קטן יכול לקבל זאת, הנה לבד זאת שהמושכל ההוא הוא מיושב אצלו ומסונן היטיב ומסודר על אופניו, ומאיר אצלו אור שכלו העצמי, כמו שהוא קודם שצמצם א"ע בשביל ההשפעה, הרי אז דוקא הרי יגדל ההתפעלות של המשפיע על נועם עריכות המושכל ההוא, ולכן הנה ע"י ההשפעה הרי מתוסף אור שכל בהמשפיע עצמו, והעדר ההשפעה עושה בו גרעון בשכל, ויכול להיות שמספיק בזה גם ההשפעה לעצמו, והיינו שבלמדו לעצמו הנה לבד זאת שאופן לימודו יהי' בדיבור ובקול המעורר את הכוונה, הנה עוד זאת שלימודו לעצמו יהי' בהסבר שיסביר לעצמו כאלו הוא מסביר ומבאר לזולתו, כי בהעדר ההשפעה לגמרי מתעמם ונחשך אור שכלו, אמנם כאשר משפיע שכל לעצמו ג"כ מתוסף לו אור שכל, אך העיקר הוא בהשפעה אל הזולת שע"י מתוסף אור נעלה בשכלו, ובהעדר ההשפעה הוא גרעון. וכן תלוי בהשתדלות ויגיעה, דע"י השתדלות המשפיע שמעמיק עצמו ומייגע בכלי שכלו בהשכלה, נמשך אור שכל עמוק יותר, וכמו שאנו רואין במוחש במי שהוא עמקן, הרי בכל פעם ופעם שהוא חושב ומעיין בהמושכל ההוא, ה"ה בא לידי עומק פנימי יותר, וכשאינו מעמיק עצמו נמשך רק חיצוניות ושטחיות הענין. הרי דכללות המשכת השכל תלוי בהשתדלות ויגיעה כח וכלי השכל, וה"ז כמו בכח התנועה דכאשר צריך להגביה משא קלה אז הרי נמשך רק מעט כח מכח התנועה, ובכדי להגביה משא כבדה, צריך להמשיך כח רב מכח התנועה, שהוא ע"י ההשתדלות שלו להמשיך כח יותר מכח התנועה, וכמו שאנו רואים במוחש דקודם שצריך להגביה משא כבדה צריך להכין עצמו, דהכנה זו הוא הוצאת כח מכח התנועה במדה ובמידה לפי המשא שהוא צריך להגביה, או המלאכה שצריך לעשות, וכמו"כ הוא בכח השכל דכאשר משתדל ומעמיק עצמו נמשך יותר מכח השכל לבוא אל

תחלה לא הי' מציאותו, ואח"כ מתהווה מציאותו, והתהוות מציאות זה בא ע"י התעסקות, שהרי לא יומשך השכל מעצמו, פון זיך אליין פאלט ניט אַראיין קיין שכלים, כ"א ע"י התעסקות המשפיע שמשפיע את השכל, ובכל השפעה הרי יש בזה התעסקות מיוחדת באופן וענין ההשפעה, דאינו דומה השפעת השכלה זו להשכלה אחרת, ולא דוקא השפעת השכלה צריכה התעסקות פרטי, אלא גם אפילו בפרטי ההשכלה צריכים ג"כ התעסקות, ואינה דומה ההתעסקות דפרטי ואופני השכלה זו, לההתעסקות בפרטי ואופני השכלה אחרת. ומטעם זה הרי השפעה עושה שינוי בהמשפיע עצמו, וכמו שנראה בחוש שהמשפיע עצמו הרי אינו דומה כמו שהוא קודם ההשפעה לכמו שהוא בעת ההשפעה וכמו שהוא לאחר ההשפעה, דקודם ההשפעה הנה התקשרות המשפיע הוא מה שהוא מקושר בעצם המושכל ההוא כמו שהוא בכלי השגתו, וכל מעינו למדוד שטח המקבל ולהסתכל במהות המקבל, ולשער כמה שאפשר לו לקבל, ובמה שיכול לטעות, וחושב מחשבות באופן השפעת השכל ההוא אל המקבל שיהי' הכל מעובד ומסודר שהמקבל לא יוכל לטעות, ויקבל את הענין כמו שהוא לאמיתתו, ובעת ההשפעה הנה התקשרות המשפיע הוא מה שהוא מקושר בההשכלה ההיא כמו שבאה באותה המדה שהיא לפ"ע המקבל, ומשתדל להשפיע לו כפי מה שמדד בשבילו, וזהיר דממנו לא יגרע ועליו לא יוסיף, ואחר ההשפעה הנה המשפיע מגיע ועולה לעומק ופנימיות הענין ביותר מכמו שהי' תחלה, דגוף ועצם ההשפעה מעלה אותו ומגביהו ומכניסו יותר בפנימיות הענין ההוא, דאז הנה המשפיע רואה, דהגם שהבין והסביר את הענין אל המקבל באופן שיוכל לקבלו לפ"ע הכחות והחושים שלו, אבל לו בעצמו נראה אז (דער זעט זיך) כל עומקו של המושכל כמו שהוא בעצם מהותו, והיינו כי אז נרגש לו עומק הענין יותר, ויכול להיות דלפעמים הנה אחר ההשפעה אל הזולת, יהי' התפעלות ענג המשפיע מעומק המושכל ההוא עוד יותר מכמו שהיתה התפעלות נפשו בעת שהתחכם בהמושכל ההוא, דבעת שהתחכם והשכיל את השכל, הגם שהי' לו תענוג גדול בזה, מ"מ הרי לא הי' הענין עדיין בהתיישובות

מילואים לדקדוקי תורה

קלא

אותו בחי' הקו ההוא במקומו ויסלק שאר האור הגדול בלבד כיון שהוא עתיד להחזירו, אבל הטעם היה לסיבה הנ"ל, כי לא יכלו להתהוות הכלי' עד שיסתלק האור לגמרי, ואחר שנתהוו הכלים חזר והמשיך האור במדה ובמשקל כפי שיעור המספיק להם להאירם להחיותן באופן שיוכלו לסבול ויתקיימו ולא יתבטלו..."

עזרת' ע' קפט: "...הוצרך להיות הצמצום באוא"ס, שנתעלם האור ונשאר חלל ומקום פנוי לגמרי מן האור כו', ואח"כ נמשך הקו בדרך דילוג הצמצום כו', וזהו בחי' הריחוק, שהמשכתו מהאוא"ס ב"ה הוא בבחי' ריחוק מן העצמות, היינו בדרך דילוג החלל ומקו"פ כו', שאם הי' המשכת הקו מאוא"ס בבחי' קירוב מקום, היינו מאוא"ס עצמו שלא בדרך דילוג, לא הי' אפשר להיות התהוות העולמות מהקו ג"כ כו', וכמ"ש בע"ח, שהקשה מאחר שהקו נמשך מאוא"ס שלפני הצמצום, למה הוצרך להיות הצמצום שנתעלם אור הא"ס לגמרי ואח"כ נמשך הקו מאוא"ס, מפני מה לא נשאר מתחלה הקו, ותי' שאם הי' נשאר הקו מתחלה לא הי' אפשר להיות התהוות הכלים מן הקו כו', והיינו מפני שאז הי' הקו ג"כ בבחי' א"ס כמו העצמות דא"ס כו', ולא הי' מציאות האצי', כ"א הי' הכל בבחי' א"ס כו', אבל כאשר נמשך ע"י דילוג הצמצום, ה"ה בא באופן כזה שיוכל להיות ממנו התהוות הכלים והעולמות כו'..."

הערה 191

וראה שער ההקדמות דרושי א"ק (ח, סע"ד): "...דע כי הא"ס קודם שהאציל הספי' היה אור פשוט וממלא כל המקומות, ואין מקום פנוי וחלל וריקים ממנו כלל, וכשעלה ברצונו להאציל הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים, צמצם עצמו בנקודה אמצעית שבו ועשה שם מקום חלל ופנוי מבלי אור..."

הערה 192

וראה לקוטי תורה שה"ש ח, רע"ב: "...אך אמנם עם היות שאמת נכון הדבר דעל האור לבד יתכן לומר מ"ש בע"ח בחי' היותר אחרונה כו', מ"מ באמת פי' בחי' היותר אחרונה שבא"ס דקאמר בע"ח, אין הכוונה על כללות האור והזיו

עומק ופנימיות הענין. דכ"ז הוא שינוי בהמשפיע, וה"ז מפני שההשפעה הוא מהות דבר מה שנמשך בהשפעתו, ע"כ יש בזה פרטי ענינים ואופנים באיזה אופן הוא נמשך..." ע"ש.

הערה 186

וראה אמרי בינה שער הק"ש פל"ג (לז, ד – לח, א נועד"ז במהדרו"ח נט, ב-ג): "...יש להקדי' הידוע בע"ח שיש ג' מיני מדריגות בשפע המשפיע אל המקבל, א' דרך מסך, וב' דרך נקב, וג' דרך חלון. ודרך מסך היינו אור ושפע הבא בשינוי המהות ובשינוי מקום, שהוא בריחוק מקום, ולא כשאר שפע העילה בעלול שגם הוא בא בשינוי המהות דהיינו ממהו' המשפיע למהות המקבל, שאין ערוך כלל ביניהם, אלא בשינוי מהות נבדל ומרוחק לגמרי מן עצם המשפיע שאינו נראה ממהות המשפיע כלל וכלל, ואין זה כ"א אור ושפע הבא דרך מסך מבדיל, כמו אור הבוקע דרך המסך שאין אור העצמי נראה כלל, רק הארה דהארה, ולא כמו שאור מאיר דרך זכוכית שלא נשתנה מהותו, אלא נשתנה מהותו במסך לגמרי (ולא כגווני הקשת או גווני הזכוכית שעושין שנוי באור, שמצד גוון הכלי בלבד נראה האור כך, אבל זהו אותו מהות עצם האור, משא"כ במסך לא נראה מהות עצם האור... וה"ז כשפע היוצאת ממהות המשפיע לפי הערך של מהות המקבל, דודאי זהו אותו המהות רק ששכל המקבל קטן מאד בערך לגבי מהות שכל המשפיע, וזהו הנק' דרך נקב קטן, שהאור מאיר בו כמו שהוא בעצם בלי שינוי המהות בהתעלמו' כמסך כלל, רק מפני שבא ממהות למהות בצמצו' גדול עד שלא יקבל המקבל רק אפס קצה האחרון שבו, והוא מפני היותו יורד מגבוה לנמוך מצמצם שכלו הגב[ו]ן כולו עד שלא נשאר רק כמו נקודה א', והוא שיעור מצומצם מאד מה שיכול לבא לידי שפע למהות שכל קטן של המקבל, אבל אותו הנקודה היא מעצם השכל של המשפיע, כניצוץ קטן משלהבת גדולה..." ע"ש.

הערה 189

וראה עץ חיים שער א, סוף ענף ג: "...ובזה ית' טעם למה א"ס צמצם עצמו וסילק האור הרב ההוא מן המקום ההוא לגמרי ואח"כ החזירו במדה ובמשקל דרך הקו ההוא, והיה יכול להניח

[ס"ע נז]: "...ענין הצמצום באור א"ס, שנעשה חלל ומקום פנוי ונמשך רק קו א' דק, בחי' מל' דמל' דא"ס..."

פלח הרמון שה"ש מה, ב (הנחה מד"ה צאינה וראינה תקצ"ו להצ"צ): "...קדוש בוי"ו הוא צמצום עצמות אא"ס הנק' קדש בלא וי"ו, שהוא למע' מבחי' סומ"מ²³³ ומה שמצמצם א"ע להאיר במדה ושיעור לפ"ע ההשתל' דעכשיו, והאור ושפע בא בב' מדריגות, בבחי' סובב שהוא השפעה כלל' . . ובחי' ממלא שהיא השפעה פרטי', זהו הנק' קדוש בוי"ו, כי הוי"ו הוא קו קצר הבא מבחי' יו"ד שבראשו, וענין הקו הוא בחי' אורך בלא רוחב, ולא כמו השטח שיש בו רוחב, כך למע' הארת אא"ס בעצם הוא כמו שטח בלתי מוגבל כלל, שיכול להאיר עד אין שיעור, ומה שמצמצם א"ע להאיר במדה ושיעור לפי אופן ההשתל' דעכשיו, זהו בחי' קו הקצר ודק ביותר, ונמשך מבחי' יו"ד שבראשו שהוא בחי' צמצום והעלם עצמי' הנק' קדש . . הצמצום של המרחב דעצמות להאיר בבחי' קו הארה בעלמא, בכדי שיוכל להיות נמצא בחי' עולמות במדה ושיעור ובריבוי והתחלקות כו'..." ע"ש.

תרס"ב ע' שלא: "...מה שנאצלו ע"ס דוקא ובבחי' מעלה ומטה ומדה ושיעור לכאור"א, זהו ע"י הקו"ח שהוא בבחי' קו דק וקצר, שראשיתו העליון נוגע ודבוק באוא"ס ובסופו אינו דבוק באוא"ס, כמ"ש בע"ח..." ע"ש.

תער"ב ח"ב ע' תתקכ: "...וכמ"ש בע"ח שהקו הוא בבחי' מעלה ומטה, והוא ע"י הצמצום, שנמשך בחי' קו דק וקצר ונמשך במדה ומשקל כו', דהיינו שהמשכתו הוא באופן כזה שבקצהו התחתון לא יהי' נוגע באוא"ס בכדי שיהי' בבחי' מעלה ומטה כו'..." ועד"ז שם ע' תתלב. ועוד.

❧ הערה 193 ❧

ראה תו"ח בשלח שכד, ב [רכג, ב]: "...מה שנמשך בבחי' צמצום בקו"ח כנ"ל, זהו הצמצום שבגילוי אור השפע עצמו, שצמצם אור העצמות

ממש, כ"א עוד זאת ר"ל שבחי' היותר אחרונה שבהאור והזיו מזה נמשך להיות עתיק לאצילות, וכנודע שמתחלה הי' צמצום בהאור ואח"כ נמשך רק קו וחוט לבד מהאור א"ס כו', והקו הוא נקרא בחי' אחרונה לגבי האור כו'..." ע"ש.

תקס"ו ח"א ע' מא (הנחת אדה"א מד"ה פתח אליהו שבתו"א²³²): "...ידוע דאחר הצמצום הזה הנק' מקום פנוי כו' נשאר בחי' רשימ"ו, וממנו נמשך בצמצום קו וחוט דק בלבד כו' כמ"ש בע"ח, והוא ענין התגלו' מצומצמת מאד אחרי העדר ההתגלו', וה"ז כמשל השפעה לתלמיד עמקו' שכל שלא יוכל לקבל, שמוכרח המשפיע לצמצם ולהעלים הכל בתחילה, ואח"כ יאמר לו רק כמו תיבה אחת, והוא שכל מעט מזעיר מאד שנשאר ממה שהניח מכל עומק השכל כו', ואז יוכל לקבל..."

שם ס"ע לה [ע' נב] (הנחת הר"מ בן אדה"ז מתו"א הנ"ל): "...כמ"ש בע"ח שתחלה היה האור מלא כו', ואח"כ נתצמצם האור להיות נעשה חלל ומקום פנוי כו', ואח"כ נמשך קו וחוט דק מאור א"ס כו'..." שם ע' לו [נג]: "...מאור א"ס ב"ה בלתי אפשר הי' להתמשך סדרי ההשתלשלות זולתי ע"י הצמצומים שהי' בו, שנעשה חלל ומקום פנוי, ונמשך רק קו א' דק כו' כמ"ש בע"ח..." שם ע' לח [נד]: "...ומזה תבין למעלה הטיב ענין הצמצום שהי' באור א"ס ב"ה, שנעשה חלל ומקום פנוי רקני מגילוי אור א"ס, שנעדר אורו ממנו ונכלל במאור הנעלם שנמצא אף בהחלל דלית אתר פנוי מיני' כנ"ל, ואח"כ נמשך קו א' דק והוא שרש כל ההשתלשלות, והיינו כמו בהרב כשמעדיר השפע אזי אח"כ מצמצם שכלו בצמצום גדול ועצום להיות נמשך מעט מזעיר ממנו בהתגלות כלי המוח שלו או לתלמידו כו', וכך למעלה הקו וחוט הנמשך לאחר הצמצום מאור א"ס ב"ה, שהוא בחי' תחתונה שבו בחי' מלכות שבמלכות דא"ס ב"ה שהוא נעשה מקור לכל ההשתלשלות, ואף גם זאת ע"י צמצומים רבים עוד..." ע"ש. שם ע' מ

מהמשפיע אל המקבל, משא"כ בהיולי דנקודה אין בו מעלה ומטה ראש תוך וסוף כו' כידוע (וזהו מ"ש בע"ח דכל עיקר הארת הקו אינו רק להיות בחי' מעלה ומטה כמשי"ת), וכמשל אמת הבנין שאינו בא בגדר שטח הבנין עצמו לאורך ורוחב, רק שבו מודד כל מדידת אורך וכל מדידת רוחב, והוא עצמו רק כמו קו הקצר שכולל כל אופני מדידות של אורך ורוחב כו', כך ציור הקו בחי' היולי לגבי בחי' שטח האותיו' לעשותם באורך ורוחב, כמו בחי' קוין שבאות הב' כו' וכמ"ש במ"א. ולפ"ז גם ראשי' המשכת הקו מן הנקודה, הגם שהוא בא בבחי' התפשטות והמשכה, אבל הוא בחי' המשכה היולית עדיין לכלול כמה פרטי אופני המשכות לאורך ורוחב במדה, ולזה נק' קו המדה כידוע, וע"ז מורה צורתו שהוא קצר בעצם והולך ונמשך מלמעלה למטה בלבד, אבל הוא כולל בהמשכתו עכ"פ כל מה שיש בהעלם ההיולי דנקודה כו', רק שבא באופן המשכה למטה, והוא בא מכח אור העצמי הנעלם שבעצמות המשפיע שלפני צמצומו בנקודה א', רק שבא דרך קו לבד ולא כמו שהוא בעצמות המשפיע שהוא בהרחבת הערך של העצמו' ממש, ובקו זה הנה אור העצמות בא לפ"ע המקבלי' לבד, אבל עכ"ז הרי יש בו מעין ודוגמת אור העצמות הנעלם בנקודה כו' רק שבא בדרך המשכה למטה ע"כ בא בציור קו, והוא בחי' היולי לכל אור ושפע המקבלים... ע"ש.

שם פרק יז (קכב, ב): "...וראשית הקו הוא בחי' המשכה היולית, כמו קו קצר המתצמצם מעילה לעלול כמו מן הרצון לחכמה וכה"ג, כך מבחי' הרשימו הנ"ל נמשך קו בצמצום גדול מאד, דהגם שהרשימו הוא בא בהגבלה כנ"ל, אבל הוא מבחי' עולם הא"ס עכ"פ, רק שהוא בחי' האחרונה שנעשה בקיצור כו', משא"כ להיות רצון קדום שהוא בא לכלל השפעה חוץ מעולם הא"ס, רק שהוא היולי כולל הכל כו', ע"כ נמשך דרך קו קצר כו'... ע"ש.

מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתקכט: "...בחי' הקו הוא בחי' ההמשכה שנמשך בהארה בגילוי ולא בבחי' העלם, והוא כדי להיות בחי' מעומ"ט כמ"ש בע"ח בהקדמה, והוא כלול ג"כ מבחי' צמצום והתפשטות אבל הוא הכל בבחי'

ולא נמשך רק הארה א' מצומצמת בלבד כו'..." ע"ש.

תרס"ד ר"ע רלט [פט]: "...וקודם הצמצום לא הי' ניכר עדיין בחי' האור השייך אל העולמות, וגם לא הי' אפשר לבוא בבחי' הגבלה באופן שיהי' בערך מקור לעולמות בע"ג, כ"א ע"י צמצום והעלם האור הקודם אז נבדל האור השייך אל העולמות (והיינו ההבדלה בעצמות אוא"ס בין הפנימיות אל החיצוניות כו' וכמ"ש במ"א), וגם מאור זה נמשך רק הארה חיצונית לבד שבאה בדרך דילוג הצמצום כו'... ע"ש.

תער"ב ח"ב ע' תשנ: "...וכן גם שרש כל הגילויים הוא ע"י הצמצום שהי' באוא"ס בבחי' סילוק והעלם האור לגמרי כו', ונמשך רק הארה חיצונית ובבחי' דילוג כו', אבל עצמות א"ס ב"ה מובדל ומרומם מהעולמות, וכמ"ש כי נשגב שמו, שגם שמו הוא נשגב ומרומם, רק הודו על ארץ ושמים כו'..."

עטר"ת ס"ע תקפא [ועד"ז תרפ"ז ס"ע קסו]: "...וכמ"ש בע"ח, דאחר הצמצום אז המשיך מן אוא"ס קו א' ישר מן אור העיגול שלו . . ופעולת הצמצום הוא שנתגלה בחי' כח הגבול כנ"ל, וגם שנמשך רק הארה מהאוא"ס, לא עצם האור, והארה זו היא שבאה בבחי' מדה וגבול ע"י בחי' כח הגבול שבא"ס שזהו בחי' הרשימו כו' [וזהו בחי' הקו הנמשך מאוא"ס, שזהו המשכת הארה מבחי' עצמות אוא"ס, רק שע"י הצמצום הוא בבחי' מדה וגבול]... ע"ש.

☞ הערה 194 ☞

ראה שער היחוד פרק יד: "...יש להבין בבחי' הקו והחוט שנמשך מבחי' הרשימו . . ומכ"ז יובן שהקו הנמשך מן הנקוד' הוא רק כמו בחי' התפשטות מן היולי העצמי, אמנם מה שנמשך בבחי' קו קצר, הנה מבואר במ"א שכמו שהנקודה בחי' היולי לגבי הקו, כך הקו בחי' היולי לבחי' אורך ורוחב דשטח, להיות ידוע שהקו הגם שהוא בא בבחי' המשכה והתפשטות מלמעלה למטה, אבל אינו ענין פרטית אופן המשכה כלל, רק מה שנמשך האור מלמעלה למטה בלבד, שע"ז נמצא בחי' מעלה ומטה

קצרה, לכן לאחר שיחכים התלמיד יבין מזה העומק המושג, כמארוז"ל לא קאים אינש אדעתי' דרבי' עד ארבעין שנין כו'. . . והוא כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהלכות דיעות שיהיו דברי האדם מועטים ועניניהם מרובים, וכמו לשון המשנה שהמלות קצרים מחזיקים באמת כל דברים הרבים שבגמרא . . . מהקו נמשכים אח"כ עיגולים וישר ואו"מ ואו"פ, הרי הקו כולל הכל, זהו כענין לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה, וזהו ההפרש בין צמצום שנשאר רשימו, שהצמצום הוא העלם לגבי המקבל עכ"פ, משא"כ הקו הוא ע"ד ישנה כו' דרך קצרה כו'... ע"ש.

וראה סוכה מח, סע"ב: "...רבי יהודה רחב וקצר אית ליה, דתניא רבי יהודה אומר שני קשוואות היו שם אחד של מים ואחד של יין, של יין פיה רחב, של מים פיה קצר, כדי שיהיו שניהם כלין בבית אחת..." (ולהעיר מרש"י שם: "דאילו ר' יהודה רחב וקצר אית ליה. כלומר שמענין ליה דבלשון אחד רחב ואחד קצר קאמר ליה, ולא בלשון מעובה ודק. רחב משמע יתר על קצר טפי מייתורא דמעובה על מידק") ע"ש.

בבא בתרא פג, א: "...בעי רבי ירמיה, כשהוא מודד ממקום קצר הוא מודד או ממקום רחב הוא מודד..."

❧ הערה 201 ❧

ראה לקוטי תורה נצבים מט, א-ג²³⁶: "...הצמצום ומקום פנוי וחלל הוא באור א"ס ב"ה, דהיינו באור ושפע הנשפע ממנו להיות בחי' גילוי, ולא בא"ס ב"ה עצמו ח"ו כנודע, והיינו שנתצמצם הזיו וההשפעה שלא להיות גילוי אלא דרך קו וחוט, ומה שאינו בא לידי גילוי נק' סובב, שהגם שהוא נמצא למטה הוא בבחי' העלם ולא בבחי' גילוי . . . ולהסביר הענין איך הוא נמצא למטה מאחר שאינו מתגלה, הענין הוא כי הנה נודע שנשמת משה רבינו עליו

הגילוי, כי הקו מורה בחי' המשכה בגילוי, אמנם הוא כמו דרך ארוכה וקצרה, דהיינו שהקו נמשך באורך מגבוה לנמוך עד למטמ"ט מאד, כמו קו ארוך שראשו למע' וסופו למטה מטה, אבל הוא מצומצם וקצר בעצם בלתי מתרחב לצדדים כלל וכלל, כמו ציור הקו הגשמי שאינו רק כמו חוט השערה דק מאד, וכמו אות הוי"ו שגם שנמשך מלמע' למט' אבל מתקצר בעצם, דהיינו שהוא בדקות כל שנמשך למטה ביותר כו', ויש דרך אחרת שהוא כמו דרך קצרה וארוכה, והוא בחי' התפשטות ההמשכה לרוחב גדול שנק' התפשטות לכל צד במרחב, אבל אינו נמשך מלמעלמ"ט כלל וכלל כו', ובין בחי' האורך הנ"ל ובין בחי' הרוחב נק' התפשטות, [רק שבאורך נק' התפשטות] זו בשם המשכה כמו שהנהר נמשך והולך כו', אבל לרוחב אינו נק' המשכה כלל רק בחי' התפשטות במקומה בלבד, אמנם זהו מעלתה שיש בבחי' התפשטות הרוחב ימין ושמאל ואמצע כו', משא"כ בהמשכות דקות הקו לאורך שאין בו ימין ושמאל ואמצע כלל, מאחר שהוא מצומצם בדקות מאד כנ"ל..."

אור התורה ויקרא (ח"ב) ע' תשיא: "...והנה אחר הצמצום המשיך אור דרך קו וישר²³⁴ אחד דק כעין צינור א' הנמשך מן הא"ס אל תוך החלל כו', ועמ"ש מזה במבו"ש ש"א פ"ב שהאריך בזה, והנה פי' וענין קו"ח היינו שהוא דק ואינו רחב כלל ואכן הוא ארוך, וביאור ענין זה ברוחניות מהו פי' ארוך, והוא ענין ההמשכה מלמעלה למטה (ואפ"ל בענין הקו שהוא קצר, שענין המשכה זו הוא ע"ד משארוז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה, שאין זה ענין צמצום והעלם גמור להסתיר כו', וכן²³⁵ כ"א שעומק המושג מלובש בהעלם בתוך הדרך

❧ שו"י הגליון ❧

(234) "קו וישר" – כ"ה באוה"ת שם, וכ"ה בבזך 2108 ז, רע"ב ובזך 2187 כא, א. אבל לכאורה צ"ל: "קו ישר", וכ"ה בביאורי הזהר להצ"צ ח"ב ע' תשה (ובגוכתי"ק שממנו נדפס – בזך 234 מו, סע"א), ובהקיצור שם ע' תשיב.

(235) "וכן" – כ"ה באוה"ת שם, וכ"ה בבזך 2108 שם ובזך 2187 שם, סע"א. ויל"ע אם אולי מיותר הוא, או אוצ"ל: "להסתיר כן [ו]כו'".

❧ שו"י הגליון ❧

(236) שברשימת רבינו שבדקדוקי תורה הערה 197 (ולתועלת הלומדים הובא כאן גם התחלת הענין שבלקו"ת שם סע"א).

שגוף הנברא הוא נפרד לעצמו, אלא לענין זה נק' הידיעה בחי' אלקות ממש, כלומר שהיא ידיעה שלו שהוא ית' עשה עצמו יודע, כמו עד"מ הרב שמשפיל עצמו להתחכם עם תינוק קטן לפי השכלתו, שאעפ"כ צמצום השכלת הרב אז אינו בחי' נפרד, והוא הוא ממש אלא שצמצם עצמו, ואעפ"כ שאין המשל דומה לנמשל, כי שכל הרב הוא מהותו ממש, משא"כ הדעת מהותו רחוק ממהות הקב"ה הפשוט בתכלית, אין זה אלא ריחוק יותר שצמצם אורו להיות במהות רחוק יותר... ע"ש, וממשיך שם לקמן (מט, ב – מהדו"ב): "...זהו באמת ענין צמצום שצמצם והסתיר אורו הפשוט עד שיתראה ממנו דמיון כחות אלו, כח ההתחכמות וכח ההבנה וכח הידיעה שהם הנק' כלים דחב"ד דאצי', וכן עד"ז במדות מהות כח ההתחסדות או כח הגבורה כו' נק' חג"ת, וכנ"ל ממשל צמצום השכלת הרב, אך שהיא בדרך נפלאה יותר... ע"ש.

❧ הערה 207 ❧

ראה תרצ"ו ע' 75-76: "...ויודע המשל, דכאשר הרב צריך להשפיע שכל לתלמידו והתלמיד הרי אינו בערך לקבל שכל הרב אפי' לא מני' ולא מקצתו, והגם שהרב המשפיע הוא בעל יכולת בהשפעת²³⁷, וביכולתו להשפיע שכל גם למקבל קטן ביותר, ומ"מ הנה א"א להמשפיע להשפיע משכלו לתלמידו, כי בזה יתבלבלו חושי המקבל וישברו כלי השגתו, להיות כי כללות השכל של הרב המשפיע הוא למע' באין ערוך לגמרי משכל המקבל, והיינו דשכל המקבל הרי אין לו שייכות אל שכל המשפיע, ולזאת הרי בהכרח שהרב המשפיע יעלים ויצמצם שכלו העצמי בכדי להמציא איזה שכל בשביל תלמידו המקבל, ומוכרח הדבר אשר אותו דבר שכל שממציא הרב המשפיע יהי' אור שכל שהוא ממהותו ועצמו דשכל הרב המשפיע, ועם זה יהי' האור השכל ההוא בערכו של שכל התלמיד המקבל, אשר לא זו בלבד שיוכל לקבל את השכל, אלא עוד זאת שיוכל להתעסק בו ולבוא

השלוש היתה מבחינת אצילות, וכן נשמת אברהם, והיינו שבמשה רבנו"ה ובאברהם היה מאיר בהם אצילות בבחינת גילוי למטה, הרי שנמצא גם למטה בחי' אצילות, וכמ"ש בגלגולים פ"כ ג"כ שיש בחינת אצילות גם בעשיה. והנה מצד אור האצילות עצמו אין מניעה, שאילו היה משה ואברהם גם היום פה עמנו היה אור האצילות מתגלה בהם, רק שבדור הזה אין גילוי אור האצילות למטה, אבל מ"מ מוכרח להיות שבמציאות יש אור אצילות למטה ג"כ, אלא שאינו מתגלה בדורנו זה. וכן שלמה דכתיב ביה ויחכם מכל האדם וידבר שלשת אלפים משל, והרי נגלה אליו חכמה גדולה כ"כ הגם שגם הוא היה בעוה"ז בבחי' עשיה, הרי שמציאות החכמה היא גם למטה בעוה"ז, ולכן היתה נגלית לשלמה, אלא שנעלמה מעין כל חי זולתו. וכן עד"ז יש מציאות נבואה גם בעוה"ז, רק שבנביאים היתה בבחי' גילוי, שהנבואה היתה מתגלה בהם לפי שהיה בהם כח לקבל, ועכשיו המניעה מצד המקבלים, אבל מצד האור והשפע אין מונע, שבמציאות יש האור והשפע גם היום, רק שאינו נגלה ונראה אלא לפי ערך כח המקבלים. . ולפי שאין הצמצום אלא בבחי' מיעוט הגילוי ולא שאינה במציאות כלל, כי הרי באדם מתגלה בחי' מדבר אע"פ שהוא במקום א' עם הדצ"ח, לכך נק' בחי' מדבר לגבי בע"ח בחי' סובב, וכן חכמת שלמה לגבי ערכנו, וכן מדרגת הנבואה, שאלו היה מרע"ה וכל הנביאים פה עמנו היום היתה הנבואה מתגלה בהם, נמצא שאינו חסר רק הגילוי, אבל מצד אור הנבואה בעצמו אין מונע, לכך נקרא בחינת סובב כו'. ומזה יובן שכל מיני הצמצומים והשתלשלות היו באור וגילוי לבד, ולכך כולם הם במקום א' ג"כ וכנ"ל... ע"ש.

❧ הערה 206 ❧

ראה מצות האמנת האלקות פ"ד (מח, סע"א – מהדו"ב): "...כ"ז הוא ביאור דברי הגאון ותלמידו התו"ט, ואע"פ שדבריו צודקי' מאד במ"ש שהידיעה אינה עצמותו, כי הוא רם ונשא מגדר מדע כמש"ל, וא"כ בחי' הידיעה אצלו ממש כערך גוף הנברא, וכמ"ש כולם בחכמה עשית שהחכמה ועשייה גופנית שוים, אעפ"כ אין הידיעה בחי' בריאה לענין שהיא בחי' נפרד כמו

שכל השייך אל המקבל, הנה ראשית המצאת השכל (מלבד זה שבא דוקא ע"י הקדמת העלם שכל המשפיע עצמו) הוא בבחי' נקודה כללית עדיין, שאין זה שום גילוי כלל עדיין אל המקבל, ואף שבכללותו הוא האור שכל השייך אל המקבל (ואפשר הדבר כי לעת מן העתים יבוא המקבל גם על זה), ומ"מ אינו בערך אל המקבל עדיין, וצריך לחפש ולמצוא איזה פרט בנקודה זו ימצא בכדי לגלותה אל המקבל... (וראה עטר"ת ע' ריז-ריח) ע"ש.

❧ הערה 214 ❧

ולהעיר מתרפ"ו ע' קמד-קמה: "...וכנראה בחוש כשאדם רוצה להשפיע איזה שכל לזולתו, גם אם הוא דומה לו בהבנה והשגה, ובפרט כשרוצה להשפיע איזה שכל למי שהוא למטה ממנו בידעה והשגה, כמו רב ותלמיד שהם משפיע ומקבל, הרי צריך להעמיק במחשבתו איך להשפיע לזולתו, מה שלעצמו א"צ לכ"ז, שה"ה כבר ידע את השכל, ורק בכדי שיתקבל השכל אל הזולת בכלל ואל המקבל בפרט, צריך לשית עצות בנפשו איך ומה להשפיע לו. דמשפיע ומקבל אינם בערך זל"ז כלל, ועם היותם רחוקים זמ"ז בתכלית הרי המשפיע הוא הרב של תלמיד זה, דלמקבל זה הוא דוקא המשפיע. וטעם הדבר הוא לפי שכך הוסד בסוד הבריאה וההשתל' שיהי' משפיע ומקבל, ולזאת הנה הגם דמשפיע ומקבל הם רחוקים זמ"ז, ומ"מ הוא דוקא צריך להשפיע למקבל זה ולעשותו כלי לקבלה, ואשר ע"כ בכדי שיוכל המקבל לקבל דבר ההשפעה שישפיע לו. . הרי בהכרח שהמשפיע יצמצם כל שכלו ויסלקנו לגמרי..." ע"ש.

תרצ"ט ע' 170-171: "...דלאחר שכבר צמצם א"ע לפי ערך המקבלים בכלל, הרי צריך לצמצם א"ע לפי ערכו של כל מקבל בפרט, וכמו שאנו רואים במוחש בהרב המשפיע שכל לתלמידיו, הנה תחלה צריך הרב המשפיע לצמצם את אור שכלו שיהי' לפ"ע התלמידים המקבלים, ואחרי כן הנה לכל סוג תלמידים צריכים צמצום אחר, דהגם דכבר מצומצם אצלו ההשכלה לפ"ע המקבלים מ"מ אינו דומה הצמצום שהוא מצמצם א"ע להשפיע לתלמידים גדולים או הצמצום שמצמצם א"ע להשפיע לתלמידים

על ידי הבנת שכל זה גם להבנת שכלים אחרים. . בהכרח שהרב המשפיע יצמצם אור שכלו העצמי, וצמצום זה אינו מה שמצמצם וממעט שכלו כ"א הוא מסלק שכלו לגמרי כאלו לא השכיל שום שכל מעולם, ואחר סילוק זה הנה נמצא אצל המשפיע איזה שכל, דהשכל ההוא הנה אחר זה דהמשפיע מתעסק בו לעשותו כלי להיות ראוי להשפיע לתלמידו, הנה שכל זה יהי' בערך להתקבל אצל התלמיד וגם יוכל להתעסק בו, אשר ע"י התעסקות זו יתחזק כלי המקבל, שיהי' ביכולתו לקבל שכלים נעלים יותר היינו משכלי הרב העצמיים..." ע"ש.

תרע"ח ס"ע שפז: "...וכמו עד"מ הרב שהוא גדול בשכלו בערך שצריך להשפיע לתלמיד קטן בערך שכלו, אשר עצם שכל הרב טרוד בשכליים עמוקים בתכלית הדקות, ואין ערוך איליו אף להיות מקור משפיע לשכל הקטן, אזי צריך לצמצם עצמות שכלו הגדול בכדי שאז יכול להיות מקור משפיע לשכל הקטן כו', וכמו"כ בכל ענין שכלי הרי השכל כמו שהוא אצל הרב לעצמו אינו בערך התלמיד כלל, ובהכרח שיעלים אור שכלו בעצמו ואז נמצא בו אור שכל השייך אל המקבל, שבא בבחי' נקודה כו' כידוע..." שם ע' שצא: "...וה"ז עד"מ כמו הרב המשפיע שכל לתלמידו, הרי שכל הרב בעצם הוא למעלה מעלה משכל התלמיד, וכמו שהשכל אצל הרב ה"ה שלא בערך התלמיד כלל, ובהכרח שיעלם אור שכלו בעצמו להיות נמצא בו אור שכל השייך אל המקבל כו' וכנ"ל..."

❧ הערה 210 ❧

ראה תרפ"א ע' רסז: "...כמו עד"מ המשכת ההשפעה מהמשפיע אל המקבל, והנה המקבל הוא מהות אחר לגמרי ממהותו של המשפיע, שאינו מערכו כלל וכלל שהם מהותים נבדלים, וא"כ הרי שכל המשפיע אינו ממהות וערך שכל המקבל כלל, מאחר שהם מהותים נבדלים בעצם, וכאשר המשפיע צריך להמשיך השפעתו אל המקבל ולהשפיע לו, הרי בהכרח שיעלים כל מהות אור שכלו לגמרי, דהלא מהות שכלו אינו דבר וענין כלל אל המקבל, וע"כ מוכרח להעלים מהות שכלו וע"י ההתעלמות הלזאת הרי נמצא אור שכל השייך אל המקבל. והנה במציאת אור

סע"ד – י, רע"א: "...ויובן [דבר] זה בתוס' ביאור ע"פ משל, כאשר אדם רוצה לגלות שכל וסברא לתלמידו [וכיוצא], שהגם שיסביר לו השכל שהוא בטוב טעם ודעת עד שהתלמיד מבין אותו היטב, מ"מ א"א לו להרב שיגלה לו אור עומק אותו השכל בנקודת [- ונקודת] תמציתו כמו שהוא אצלו ממש, והוא הנק' טעם הכמוס ונעלם שא"א לבא לידי גלוי כלל בדברי השכל, אלא בהכרח נשאר כמוס עמרו, אלא שיכול להיות שטעם הכמוס הזה נמצא באיזה פרטי דין[בין] רים שמדבר הרב, אך המקבל איננו מרגיש בהם כלל, כי הוא סובר שהם הסבר השכל ג"כ, ע"ד דוגמא כשילמדנו לתינוק איזה שכל עמוק שא"א שישגנו בשכל כלל, שמוכרח רבו להלבישנו בדברים עד שהתינוק לא ירגיש בהם כלל שיש בהם איזה עומק השכל, אלא נראה לו לדברים פשוטים, ולמעלה הוא הנקרא לבושי [- לבוש] החשמל שנמצא מחיצונית בינה, לשמור גוף אור השכל שלא יטעה בו התלמיד..." ע"ש.

תו"א יד, סע"ב: "...עד"מ כמו הרב שרוצה להסביר שכל גדול לתלמידו שאין התלמיד יכול לקבלו וצריך להמשילו בדרך משל וחיידה, וכמו משלי שלמה לשמרך מאשה זרה שהיא משל להנמשל שמדבר בע"ז שהיא זרה מדברי תורה כו' וכן כיוצא בזה שאר ענינים כמו מה שמביאין משל מדברים פשוטים גשמיים לדברים העומדים ברומו של עולם כו'. והנה המשל הזה הוא מענינים אחרים שלא מענין השכל שרוצה ללמד עליו רק לפי שבו ועל ידו יובן השכל לכן הוא מפסיקו בדברים אחרים..." ע"ש.

❧ הערה 218 ❧

ראה ספר חרדים מצות התשובה פ"ה: "...אף על פי שצריך להזדרז להוציא מחלציו זרע יעבוד אדוניו, ביותר צריך להזדרז להיות הוא נטע נעמן נאמן נחמד למראה בעיני ה' במעשיו הטובים, אז ייטב בעיני אדון הגן להוציא נטיעות אחרות כמוהו ממנו יהיו, ולזה אמרו עי[ק]ר תולדותיהם של צדיקים מעשיהם הטובים, דכתיב אלה תולדות נח [נח] איש צדיק וגומ', ואחר כך ויולד נח..."

קטנים, ובאמת הרי המשפיע צריך לצמצם א"ע לפ"ע כל תלמיד בפרט, דזהו"ע דכאשר התלמיד שואל איזה שאלה מרבו, הנה הרב אינו משיבו תיכף אלא מתעכב זמן מה ואח"כ עונה להתלמיד על שאלתו, דהתעכבות זו, מה שהרב מתעכב מלענות להתלמיד על שאלתו הוא ענין ההתיישבות וההתבוננות בהרב, איך לצמצם את דבר ההשכלה ההיא שיבינה גם התלמיד ההוא, הרי מזה אנו רואים שהרב המשפיע צריך לצמצם א"ע לפי ערכו של כל תלמיד בפרט, דזהו"ע דכאשר התלמיד שואל איזה שאלה מרבו בפרט, והיינו דזה מה שהתלמיד שואל את הרב בקושי הבנת השכל אשר השפיע לתלמידו, הוא לפי שהרב לא צמצם א"ע לפ"ע חושי מקבל זה, דזה מה שהרב צמצם א"ע לפ"ע הסוג דכחה זו, עדיין אינו צמצום אמיתי, אלא צריך לצמצם א"ע לפי ערך כל תלמיד בפרט, ואילו ה' הרב מצמצם א"ע לפ"ע כל תלמיד בפרט, אז ה' יכול לתפוס את דבר ההשפעה בתחלה ולא ה' מוקשה לו, דכל הצמצומים האלו, תחלה הצמצום הכללי בסילוק אור שכלו העצמי ולמצוא אותו השכל שלפ"ע המקבלים בכלל, ואח"כ הצמצומים הפרטים לפי סוגי התלמידים וערכם..." ע"ש.

❧ הערה 216 ❧

וראה מאמרי אדה"ז ענינים ע' קפח [ח"א ע' רנ]: "...ויובן ע"פ משל השגות הרב בעצמותו כשאינו רוצה להמשיך ולהשפיל השגתו כלל, אז אפי' הקיצור דקיצור ממנו אינו בערך עמקות השגות התלמיד המקבלה כו', ולא יהי' באפשרי להמקבל לקבל את ההשגה בעודנה בהשגות הרב לעצמו כו', אך כאשר ברצון הרב להשפיל השגתו העצמות להמקבל, אעפ"י שעדיין לא השפילה בדבור מ"מ הרי הושפלה אז השגתו העצמות, ונקראת אז מקור ושרש השגות כלי המקבל, אעפ"י שאינה מוגבלת כ"כ בהשגות [נ"א: כהשגות] המקבל, אבל מאחר שהיא שרש ומקור להשגות המקבל נק' בשם בחי' גבול לגבי השגות הרב העצמות כו', אעפ"י שהיא השגות הרב עדיין וד"ל, וזו היא מדרגות המקבל שישנה ג"כ בהמשפיע וד"ל..."

❧ הערה 217 ❧

וראה ביאורי הזהר ד, ג [ועד"ז במהדו"ח ט,

❧ הערה 220 ❧

להעיר מתרס"ו ע' רפו [ועד"ז במהדו"ח ע' שפ]: "...עד"מ בהשפעת הרב לתלמיד, שהתלמיד אינו בערך הרב ע"כ מוכרח הרב לצמצם את שפע השכל ולהמעיטו בתכלית, שיהיה באופן מצומצם רק כפי ערך כלי התלמיד ולא יותר. והנה גם כשצמצם כפי הראוי, עכ"ז קודם שנתגלה בדיבור אל התלמיד הנה שכל זה מופלא ונבדל עדיין מכלי התלמיד, גם שנתצמצם כבר כפי מדת קבלתו, דמאחר ששכל זה המצומצם לא בא עדיין בגילוי בדבור והוא כלול בשכל הרב, ה"ה עדיין מערך שכל והשגת הרב (ואין הכוונה שהיא כערך שכל העצמי של הרב, דכללות השכל הזה, גם פנימיותו, אין ערוך לגבי השכל העצמי של הרב, אפילו לגבי החיצוניות שבו כו' כמשי"ת, אלא הכוונה דבחי' החיצוניות של שכל הרב, היינו מה שבא אחר צמצום עצמות שכלו והוא שייך אל המקבל, הרי אינו דומה מה שהרב יודע בהענין הזה בהשגתו למה שהתלמיד יודע בהענין, והיינו שכל והשגת הרב המלוכש ומצומצם בשכל זה המצומצם כפי ערך התלמיד כו', הנה קודם שנתגלה בדבור מאיר בזה בגילוי קצת עדיין שכל והשגת הרב בזה), שאין ערוך להמקבל אליו, כי אין ביכולת התלמיד לקבל רק מדבור הרב, לא מעצמות השגת הרב, גם שהוא בצמצום לפ"ע קבלת התלמיד כו' (וזהו הטעם מה שהתחלת הגילוי אל הזולת הוא מדיבור דוקא, לא קודם לכן, מפני שאור השכל כמו שהוא קודם המשכתו בדיבור אינו עדיין בערך המקבל, עם היות שכבר נתצמצם לפ"ע כלי המקבל, מ"מ מאיר בו עדיין בגילוי קצת שכל והשגת הרב מה שהוא יודע בהענין הזה כו' כנ"ל)... ע"ש.

❧ הערה 228 ❧

וראה תער"ב ח"ג ע' א'שז [ועד"ז בארוכה תרפ"ט ע' 41-43, ע"ש²³⁸]: "...דתכלית בריאת

האדם למטה הוא להאיר את החשך דעולם התחתון שהוא חשך כפול ומכופל, שנראה בו רק גשמיות וחומריות העולם והאלקות אינו נראה ונגלה כלל, דהגם דואתה מחי' את כולם וא"ת מחי' אלא מהווה, שבכל דבר יש כח אלקי המהווה ומחי' אותו [והוא עיקר מהותו של הנברא וקיומו], וכמו שהאדם מרגיש בעצמו שהוא חי מהחיות שמחי' אותו (והיינו שאינו -) שהאדם יודע בעצמו שהוא אינו] בעצם חי מצ"ע כ"א הוא חי מאיזה דבר המחי' אותו כו'), וכן [הוא] רואה [ב] כל דבר שבעולם שהוא חי כו', מ"מ אינו נראה ונרגש אצלו שהחיות הוא אלקות כו', והוא [- וטעם וסיבת²³⁹ הדבר הוא] מצד הנהגת הטבע שהעולם כמנהגו נוהג, דבכיו"ו השמש זורח במזרח ושוקע במערב וכל עניני העולם מתנהגים עפ"י הטבע תמיד באופן א', הנה מתעלם האלקות שאינו נראה ונגלה כו' . . . כשמתנהג הכל עפ"י הטבע אין האלקות נראה ונגלה בזה כו'. ועם היות שבאמת הרי הטבע גופא הוא אלקות, דהטבע בגימט' אלקים כו', דזריחת ושקיעת השמש וכן סיבוב כל הגלגלים והילוך כל עניני העולם הוא מאלקות כו', וכן גם אור השמש שמאיר לארץ ולדרים עלי' הוא בכח אלקי, וכמ"ש האומר לחרס ולא יזרח כו', דמה שהשמש מאיר אור הוא מהקב"ה האומר לחרס ויזרח כו', וכמ"ש בתש"ו ח"צ סי' י"ח דהנהגת הטבע (וקורא זה בשם טבע כללית) היא אלקות . ובזה הרי נראה כח האלקי בהשגחה פרטיות, וכמו חלקה אחת תמטר כו', דהנהגת הטבע היא אלקות כו' . . . אך כ"ז למי שמעיין ומעמיק בזה, אבל בסתם אין האלקות נראה ונגלה כלל, וזהו מפני שהאור אלקי מתעלם מאד (שז"ע טבע מל' טבעו בים סוף שהאור האלקי מוטבע בריבוי העלמות כו'), והיינו מפני בחי' צמצום ומיעוט האור בריבוי ההשתל', וכמשנת"ל בענין והקב"ה עשה כמה צמצומים דרך כמה עולמות כו'..." ע"ש.

תש"א ר"ע 66 [ועד"ז תרנ"ג ע' קסז-קסח]:
"...ומבשרי אחזה אלקה, דכל אדם יש לו נפש

❧ שו"י הגליון ❧

(239) "וסיבת" – כ"ה בגוכתי"ק שם. ואילו בתרפ"ט שבפנים נדפס: "וסבת".

❧ שו"י הגליון ❧

(238) הלשון שם צריך תיקון בכ"מ ע"פ גוכתי"ק (וההעתיקה המוגהת בגוכתי"ק) שבבון 2577 (שלא הי' תח"י המו"ל כשנדפס סה"מ תרפ"ט שבפנים), וכמה מהתיקונים מובנים מעצמם גם לפום ריהטא.

עפר אבנים מתכות וכו' וכל א' מהם עצמם כולל במינו רבוי מינים, ובכל מין פרטי הרי יש בו פרטים בלי מספר, וכן בצומח חי ומדבר, אשר כל אחד ואחד מהפרטים המפורטים אשר במין אחד יש לו חיות מיוחדת ומוגבלת לו לבדו אשר החיות ההיא היא נפשו המגדלת ומנהיגה לכל פרטי עניניו מיום היותו עד רגע האחרון לחייו דכלה ונפסד. ויובן זה בצומח, דהנה בצומח הרי יש מינים רבים אלנות תבואות ירקות עשבים ודשאים, ובכל מין יש רבוי מופלג כמו באלנות רבוי עצום החלוקים זה מזה בעצם מהותם ובפרטים, וכן בעשבים או דשאים שיש בהם רבוי מינים החלוקים בסגולותיהם מסמי רפואה וסמי מות ובמראיהם וטבעם, ובכל אחד המינים יש בהם רבוי מופלג עד אין שעור, וכל הרבוי מופלג הלזה הנה כל אחד ואחד מהם יש לו חיות מיוחדת ומוגבלת לו לבדו אשר החיות ההיא היא נפשו המחיה אותו, מצמיחו מגדלו ומנהיגה לכל פרטי עניניו בכל תנועותיו מעת צאתו מבטן האדמה עד רגע האחרון שבא קצו עפ"י גזירת ההשגחה, אם להקצר בחרמים ומגל יד להביא תועלת הנראה במרעה הבע"ח, או להיות למרמס רגל בלי תועלת נראה, או להיות כלה ונפסד בעת בא זמנו, דכ"ז הוא עפ"י דין ומשפט ההשגחה העליונה, דכל אחד יש לו נפשו הפרטי שזהו חיותו ומנהיגו²⁴⁰ ולכן הנה כל דשא פרטי יש לו ציור מיוחד, דעם היותם כולם בתבנית ומראה וסגולה כללית, ומ"מ הנה בעצם גופם יש בהם איזה דבר פרטי מה שאין האחד דומה ממש לחבירו, והוא לפי דכל אחד הרי יש לו חיות מיוחדת ומוגבלת לו לבדו להחיותו ולהנהיגו בכל פרטי עניניו, וכמארז"ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל, שהוא המזל הרוחני שהיא נפש הצומח המחיה אותו ומנהיגה בכל פרטי ארחות חייו עפ"י גזירת ההשגחה העליונה, וכידוע בענין השגחה פרטית שמבאר מורנו הבעש"ט נ"ע דלא זו לבד דכל פרטי תנועות הנבראים למיניהם היא בהשגחה פרטית מהבורא ית', והשגחה פרטית הלזו היא חיות

המחיה אותו, בכל זה הנה שום אדם לא ראה את הנפש שלו ואינו משיג מהו הנפש, ועם היות שבכל אדם הלא אין שום דבר החביב לו וקרוב לו יותר מן הארת הנפש המחיה את הגוף, ובכ"ז אינו משיג את הארת הנפש שמחיה אותו. . . ידיעתו בהנפש הוא רק ידיעת המציאות ולא השגת המהות. . . דכשם שהנברא הוא יש מאין הנה כן האור וחיות המחיה אותו הוא בהעלם והסתתר ממנו, והנברא יודע ומשיג שיש אור וחיות המחיה את העולם והנבראים אלא שאינו יודע מה הוא, וזהו דמה שהנבראים קוראים למקורם בשם אין הוא לפי שאינו מושג ולא ע"ש העדר התפיסה והמציאות, דאיך אפשר לומר על מקור החיות וכחות הנפש המתלבשם בגוף שם העדר המציאות שה"ה מציאות דבר המחיה אותו ואיך יאמר עליו שאינו במציאות, שעם היות שאינו משיג זאת בהבנתו, אבל יודעו במוחש ומרגיש איך הכחות נמשכים ממקורם שהיא הארת הנפש הכללית... ע"ש.

ולהעיר מתש"ב ע' 57: "...ידיעת אור וחיות הנפש המחיה את הגוף, הנה גם מי שהוא חכם מופלג בחכמת הרפואה שיוודע מהותו ואיכותו של כל אבר ואבר בדרך פרט, ויודע פעולות כל גיד ועורק הן גידי הדם הן עורקי העצבים וגידי המים שבכל אבר ואבר, וכן חכמתו מרובה בחכמת הנפש, דלא זו בלבד שיוודע עניני כחות הנפש ופעולותיהם שהם אברי הנפש, אלא יודע הוא גם את עצם הנפש ומכש"כ שיוודע ענין ואופן התחברות כחות הנפש עם אברי הגוף ופעולת הכחות בהאברים דבר דבר על אופנו בסדר מסודר, בכ"ז אינו אלא ידיעת המציאות בלבד, שגם החכם המופלא הלזה הנה מעולם לא ראה מהות הנפש, אף לא מהות כח הנפש, וכל ידיעתו, אף שהיא ידיעה מסודרת בטוב טעם ודעת עמוקה בכל פרטי עניני מהלך אור וחיות הנפש, אינה אלא ידיעת המציאות בלבד...".

❧ הערה 230 ❧

ולהעיר מקונטרסים ח"ב שע, א-ב [תרצ"ו ע' 119-120]: "...כל הנבראים שלמטה כולם נחלקים בד' מדרגות כוללים, והם דומם צומח חי מדבר, אשר כל אחד מד' אלו כוללים מינים רבים ברבוי מופלג, וכמו הדומם דכולל רבוי מינים

❧ שול"י הגליון ❧

(240) בתרצ"ו שבפנים נדפס: "ומנהיגו", ובקונטרסים שם שתח"י נראה (קצת) כאות ו' שנקטעה ע"י מכונת דפוס או צילום. ולכאורה צ"ל: "ומנהיגו" כבפנים.

❧ הערה 232 ❧

וראה ד"ה באתי לגני תש"י סי"ג (ע' 134):
 "...ובפרט כמו שבא בהריבוי צמצומים העלמות
 והסתרים עד שיכול להיות דבר ההיפך מאלקות
 לגמרי, והיינו לשכוח על הוי' לגמרי ח"ו, ומכ"ש
 כמו"ש בקליפה וסט"א לאמר לי יאורי ואני
 עשיתיני, שזהו היפך האמת ממש, דהאמת הוא
 דויברך יעקב את פרעה (ואיתא בתנחומא הובא
 ברש"י במקומו), ובמה ברכו, ברכו שיעלה נילוס
 לקראתו, והוא השפעת הטוב העליון שנמשך,
 הנה פרעה מלך המצרים וגבולים הוא עוד כפוי
 טובה ואומר לי יאורי ואני עשיתיני, שהוא היפך
 האמת, אשר כמו"כ ישנו גם בעבודה בכל או"א
 בבעלי עסקים ויושבי אהל, דבבעלי עסקים הוא
 מה שחושב דכחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיל
 הזה, דהגם שיודע ומאמין שהוא הנותן לך כח
 לעשות חיל, וברכת הוי' היא תעשיר, ומזכיר
 ש"ש על כל דבר ודבר בעסקו, ומ"מ הנה חושב
 דכחו ועוצם ידו, היינו דחכמתו עמדה לו, ולזאת
 הנה בזמן העליו, בכל הענינים, יעוז בהוותו,
 שהוא מתגאה בעצם מהותו, ונדמה לו כי חכמתו
 עמדה לו, וכן להיפך בזמן הדוחק ח"ו הוא
 בנמיכת רוח ושפלות, דשניהם אינם אמת,
 דמאחר דברכת הוי' היא תעשיר הרי צ"ל
 בהשוואה בהרגש נפשו, אלא דיש בו חסרון..."

❧ הערה 233 ❧

ראה לקו"ש חכ"א ע' 40: "...די וואס זיינען
 מודה במציאות ה', וואס ער איז "א-להא
 דאלהי"א" – זיי זיינען אבער כופר אין דעם אז
 דער קיום והתהוות פון אלע זאכן איז אפהענגיק
 אין אויבערשטן, ווי פרעה האט געזאגט "לי
 יאורי ואני עשיתיני" – ער האט געטענה'ט אז ער
 האט זיך אליין געמאכט..."

ובהע' 33 שם: "...יאור לי ואני עשיתיני" יש
 לפרש בכמה אופנים: (א) "אני ואפסי עוד",
 כבתניא שם²⁴¹ – אבל לא זו היתה כוונת פרעה

הנברא וקיומו, אלא דעוד זאת דתנועה פרטית
 דנברא פרטי הרי יש לו יחס כללי לכללות כונת
 הבריאה..." ע"ש.

❧ הערה 231 ❧

וראה תרס"ו ע' קכח [קע]: "...דבחי" עצם אור
 הקו מאיר למע' מאצי', והוא בחי' מהות העצם,
 ובאצילות מאיר מהות הזיו. אבל בבי"ע אינו
 מאיר בחי' מהות כ"א בחי' מציאות לבד . .
 ובעולמות בי"ע גופא הולך ומתמעט האור עד
 שבנבראים למטה אינו מאיר בחי' המציאות
 דאלקות ג"כ. דהגם שיש חיות אלקי בכל נברא,
 וכ"א מרגיש שיש חיות המחיה אותו, מ"מ אינו
 מרגיש שהחיות הוא אלקות, עד שיכול להיות
 ח"ו היפוך מאלקות, והיינו לפי שאינו מרגיש
 שהחיות שלו הוא אלקות. דבעולמות עליונים
 שמרגישים שהחיות הוא אלקות אינם יכולים
 להיות היפוך ח"ו מהאלקות, אבל בנבראים
 למטה אינו נרגש החיות שהוא אלקות כו' . . לפי
 שגם כללות האור הוא בחי' הארה לבד שלפי
 ערך העולמות, ובאה בבחי' התלבשות בעולמות,
 וממילא מתמעט ממדר' למדר', עד שלמטה
 הוא בחי' הארה חיצונית ביותר כו'..." ע"ש.

תש"א ע' 73: "...שאנו רואים בטבעי בני אדם
 שיש כאלו שדרכם לבטל כל ענין אלקות, זיי
 זיינען מבטל דעם ענין פון רוחניות און
 געטליכקייט, אין יעדער זאך זוכען זיי דעם
 חומרי און גשמי פון דער זאך וואס זיי רופן מיטן
 נאמען נאטור, וואס דאס אליין וואס איז נאטור
 ווייסען זיי אויך ניט, וכל כוונתם הוא להכחיש
 את האמת, אבי מאכען פארגעסען דעם ענין פון
 אלקות, ואלו שיודעים את האמת על פי ביאורים
 והסברים שכלים באותות ומופתים חותכים שגם
 הטבע היא אלקות, מונעים עצמם מלהשתמש
 בתואר זה, כי כל ענינם הוא לבטל את הרוחניות
 ואלקות, דעל דבר הברור כשמש ונגלה לעין כל
 שהוא פלא, א געטליכער וואונדער, הנה הם
 אומרים שאינו פלא, ולא מפני שחושבים כן
 באמת, כי אם מצד העזות והחוצפא שבהם
 שרוצים לומר ככה, ותכלית כוונתם הוא אשר
 גילוי ענין אלקי לא יפעול התפעלות בהזולת..."
 ע"ש.

²⁴¹ פרק כב (כח, רע"א) – וז"ל התניא שם (כו, סע"ב
 ואילך): "הס"א . . נקרא בשם א-להים אחרים, שהיא ע"ז
 ממש וכפירה באחדותו של מ"ה הקב"ה, כי מאחר שאור

ראה שם פרק קנט [ועד"ז תרכ"ט ע' קסג-קסד²⁴⁹]: "קנט) והנה כד דייקת שפיר בכל דברים הגשמיים כשתבונן בהם היטב תמצא שגם כל דברים הגשמיים הם אינם גשמים, והוא עד"מ מציאת²⁵⁰ העץ הנה הוא²⁵¹ מורכב מד' יסודות ארמ"ע, ועכ"ז הגם כי יש בו כל הד' יסודות מ"מ מציאותו אינו אחד מן היסודות הנ"ל, כ"א עיקרו הוא כח המרכיב את הד", ונמצא כי עיקר מציאותו הוא הדבר המהווה אותו ומקיימו והוא המאמר, וכששורפים העץ ונשאר רק האפר שהוא יסוד העפר הנמצא בהעץ, והג"י אמ"ר יוצאין בעשן, הנה בהאפר יש ג"כ ד", אשר האפר הוא ג"כ אינו א' מן הד"י כ"א דבר א' המהווה אותו ומקיימו, וכשתפריד כל היסודות אז לא תשאר מאומה, ונמצא כי כל דברים הגשמיים כשישנם איזה מציאות הנה עיקר מציאותם הוא כח המרכיב ששרשו מן המאמר המחי' אותו ומהווה אותו בכל עת ובכל רגע, וכשתפריד כל היסודות לא ישאר מאומה, ונמצא כי אין שום מציאות גשמי זולת אלקות, כי באמת כח המסתיר הוא ג"כ אלקות כמו כח הנגלה וכמ"ש וחכיתי להוי' המסתיר פניו, שכמו²⁵² שיש ש' הוי' הנראה כמו"כ ש' הוי' מסתיר פניו שכח ההסתר וכח המגביל הם אלקות כמו כח הבבע"ג וכמ"ש בעה"ק שא"ת שאלקות הוא כח בבע"ג²⁵³ ואין לו כח בגבול אתה מחסר שלימותו, ובאמת שרש הגבול הוא נעלה יותר מכח הבלתי בע"ג, כמ"ש

שולחן הגליון

(249) ד"ה מי כמוכה תרכ"ט הנרמז כאן בפנים במאמר דידן (כמ"ש בדקדוקי תורה הערה 236).
(250) "מציאת" – כ"ה בבוך 1138 קפג, סע"א (בכת"י מעתיק – בבוך הנ"ל מאמצע פקנ"ה עד סוף פקנ"ט הוא כת"י מעתיק המוגה בגוכתי"ק אדמהר"ש), וכ"ה בתרכ"ט (ובגוכתי"ק שממנו נדפס – בוך 1015 קפ, רע"א). ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "מציאות".
(251) "הנה הוא" – כ"ה בבוך 1138 שם (בכת"י מעתיק), וכ"ה בתרכ"ט (ובגוכתי"ק) שם. ואילו בהמשך מים רבים הנדפס ליתא.
(252) "שכמו שיש" – מסתיר פניו – כ"ה בבוך 1138 קפג, ב (בכת"י מעתיק), וכ"ה בתרכ"ט (ובגוכתי"ק) שם. ואילו בהמשך מים רבים הנדפס ליתא (וכנראה דילג המעתיק מ"המסתיר פניו" ל"מסתיר פניו").
(253) "בבע"ג" – כ"ה בבוך 1138 שם (בכת"י מעתיק), וכ"ה בתרכ"ט (ובגוכתי"ק) שם. ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "הבבע"ג".

(שלכן לא כתב בתניא "כמאמר פרעה", אף שכ"כ בתו"א ואוה"ת וארא שם²⁴². לקו"ת שה"ש שם²⁴³. ובכ"מ). ב) "ואני עשיתני" – גם את עצמי²⁴⁴, ופשיטא את היאור²⁴⁴, אבל לא ש"אני ואפסי עוד". וזו היתה כוונת פרעה במאמרו, כבפנים [ולהעיר מפרש"י יחזקאל (שם)²⁴⁵, ג. ועד"ז בכמה מפרשים שם] "ואני עשיתני – בגבורתי ובחכמתי הגדלתי גדולתי וממשלתי"²⁴⁴. אבל להעיר מסה"מ תש"ד (ע' 91)²⁴⁶ "שאמר (פרעה) אני ואפסי עוד לי יאורי ואני עשיתני" – (וראה אברבנאל פרשתנו שם²⁴⁷ דפרעה כחש גם במציאות הא-ל). וי"ל דאצל פרעה היו שינויים מזמן לזמן, וכמו שהיו חילוקים בהנהגתו עם בניו, אבל בכללות ועיקר מדריגתו הוא שאומר לי יאורי ואני עשיתני. ועצ"ע, ע"ש.

הערה 235

לתועלת הלומדים, מובא בזה על הסדר מהשייך (לכאורה) למאמר דידן מהמשך מים רבים תרל"ו שברשימת רבינו²⁴⁸:

שולחן הגליון

וחיות דקדושה הוא בבחי' גלות בתוכה, אינה בטילה כלל לגבי קדושת הקב"ה, ואדרבה מגביה עצמה כנשר לומר אני ואפסי עוד וכמאמר יאור לי ואני עשיתני...".
(242) תו"א וארא נז, א. אוה"ת שם (ח"ז) ע' ב'תרו.
(243) כ, רע"א.
(244) להעיר מתנחומא וארא ה': "...משה רבינו . . כשהלך אצל פרעה . . אמר להם מי ה' אשר אשמע בקולו . . א"ל משה ואהרן לפרעה . . ה' אֱלֹהִים אמת הוא אֱלֹהִים חיים ומלך עולם . . כחו וגבורתו מלא עולם . . והוא יצרך ונתן בך רוח חיים . . נוטה שמים וארץ . . אמר להם מתחלה שקר אתם מדברין, שאני הוא אדון העולם ואני בראתי עצמי ואת נילוס, שנאמר לי יאורי ואני עשיתני... ע"ש.
(245) פרק כט.
(246) להעיר שכ"ה גם בתרנ"ט ע' קנד [קסד], שעליו מיוסד לכאורה תש"ד שבפנים. ולהעיר גם מתער"ב ח"א ע' תכו-תכז: "...שנק' סט"א מפני שהן צד אחר שאינו צד הקדושה, והיינו שאין בהם ביטול ואדרבה הן בתכלית הישות והגסות ודבר נפרד לגמרי שהפרידן מאחדותו ית' כו', וכמו פרעה שא' אני ואפסי עוד, לי יאורי ואני עשיתני כו', שזהו תכלית ההסתר שע"ז הוא הגסות שבהם, עד שא' מי הוי', לא ידעתי את הוי'..." ע"ש.
(247) בהפסוקים וארא ז, יד ואילך.
(248) הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה.

מציאות זולתו ית' המחי' ומהווה כל הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים, והוא הוא מציאותם וקיומם וחיותם, ואין שום מציאות זולתו ית' כו'.

קיצור, יבאר עוד יותר ענין אחדותו ית', שהרי הכל הוא מן ד"י ואינו אחד מן היסודות כ"א מאמר ורוח פיו ית', וא"כ אין עוד מלבדו, שהרי הכל הוא אלקות אלא שזהו כח המסתיר כו'".

וראה שם פרקים כ-כג שמביא (בתוספת ביאור) דברי התניא בשער היחוד והאמונה פרקים א-ב, ושוב ממשיך בפרק כד בביאור שעהיוה"א פ"ג: "והנה אחרי הדברים האלה והאמת הזאת, כל משכיל על דבר יבין לאשורו איך שכל נברא ויש באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהווה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש, ומה שכל נברא נראה לנו ליש וממשות זהו מחמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא, אבל אילו (נשתנה²⁵⁷ ו)ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות והרוחני' שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה' ורוח פיו, כדכתי' ויפח באפיו נשמת חיים, וכתי' כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, וה' כל הנבראי', לא הי' גשמיות הנברא וחומרו וממשו נראה כלל לעינינו, כי הוא בטל במציאות ממש לגבי החיות והרוחני' שבו, מאחר שמבלעדי הרוחניות²⁵⁸ השופע עליו ממוצא פי הוי' הי' אין ואפס ממש כמו קודם שימ"ב ממש, והרוחני' השופע עליו ממוצא פי ה' ורוח פיו הוא לבדו המוציאו תמיד מאפס ואין ליש ומהוה אותו, א"כ אפס בלעדו באמת²⁵⁹. והמשל לזה הוא אור השמש . . רק שבזה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה, שבמשל אין המקור במציאות כלל בחלל העולם

במ"א מענין הרשימה, וע' במ"א בענין רשימה חקיקה חציבה עשי'. וזהו מ"ש אכן אתה אל' מסתתר, פי' אתה הוא בחי' גילוי לנוכח, וכשם שאתה הוא בבחי' הגילוי כמ"כ אתה ממש הוא מסתתר היינו בחי' כח ההסתר כו', ונמצא שלפ"ז לא יש כלל שום דבר זולתו ית', כי כל הדברים הגשמי' אשר נתהוו הם הם²⁵⁴ אלקות ממש, בחי' דבר ה' המהוו ומקיימו, וכמ"ש בסש"ב ח"ב פ"ג אלמלא נתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות והרוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי הוי' ורוח פיו, לא הי' גשמיות הנברא וחומרו וממשו נראה כלל לעינינו, כי הוא בטל במציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו, מאחר שמבלעדי הרוחניות הוא אין ואפס ממש כמו קודם שימ"ב ממש, והרוחניות השופע עליו ממוצא פי הוי' ורוח פיו הוא לבדו המוציאו תמיד מאין ליש ומהוה אותו, א"כ אפס בלעדו באמת²⁵⁵. וביאור דבריו שאמר שהוא בטל במציאות ממש, הנה נודע כי ביטול במציאות הוא כענין מ"ש במשה ונחנו מה, שהוא ביטול בלי שום מציאות מהות, וכענין בלי מה שנוזכר בס"י, והיינו מפני כי באמת גם מה שנראה הנברא למציאות דבר מה, כשתשכיל בו היטב תמצא שגם זהו כח אלק²⁵⁶ כו', ונמצא כי לא יש שום

שוליי הגליון

(254) "הם הם אלקות" – כ"ה בבזך 1138 קפג, סע"ב (בכתי' מעתיק), וכ"ה בתרכ"ט (ובגוכתי"ק) שם. ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "הם אלקותו".

(255) "בלעדו באמת" – כ"ה בבזך 1138 שם (בכתי' מעתיק), וכ"ה בתרכ"ט (ובגוכתי"ק) – בזך 1015 קפ, סע"ב שם. וכ"ה לפנינו בתניא שממנו מעתיק בפנים. ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "בלעדו ממש" – ולהעיר שכ"ה בכמה כת"י בתניא מהדור"ק (ע' תמב). ולהעיר שע"ד כל הנ"ל הוא גם במים רבים פכ"ד (דלקמן בפנים ליד שוה"ג 259) – שבגוכתי"ק (בזך 1138 כז, רע"ב) כתוב "בלעדו באמת", ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "בלעדו ממש". ויל"ע במקור השינוי (כנראה בהכתי' מעתיקים שממנו נדפס המשך מים רבים). וע"פ כל הנ"ל לכאורה מיושב הסתירה שהעלו בהערות המו"ל בתניא מהדור"ק שם (בין המבואר בד"ה אפס בלתך תרצ"ד פל"א ומ"ש בהמשך מים רבים בב' מקומות הנ"ל).

(256) "אלק" – כ"ה בבזך 1138 קפד, א (בכתי' מעתיק הנ"ל שוה"ג 250). ובתרכ"ט (וכן בגוכתי"ק – בזך 1015 קפא, רע"א) שם: "אלקה". ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "אלקי".

שוליי הגליון

(257) "אילו נשתנה וניתנה" – כן נדפס בהמשך מים רבים שבפנים. אבל בגוכתי"ק (בזך 1138 כז, א): "אלו ניתנה", וכ"ה בשעהיוה"א רפ"ג ("אילו...").

(258) "הרוחניות" – כ"ה בגוכתי"ק שם. וכ"ה בשעהיוה"א שם ("הרוחני"). ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "הרוחני".

(259) ראה שוה"ג 255.

כחות העליונים שעלולים מהם, וגם זה בא אליהם השפע רק מחיצוניי שבעליונים שהוא חלק העשירית לבד, וכך²⁶² העליונים לגבי העליונים עליהם כאופנים וחיות הקודש שמקבלין²⁶³ דין מן דין כו', ועד"ז הולך ועולה מלמטלמ"ע מעשי' ליצי' ומיצי' לבריאה, כמו בג"ע בנשמות ומלאכים, עד מקור כל העולמות כולם שהיא בחי' מל' דאצי' שבבי"ע שכולל הכל... ע"ש.

שם פרק לו (ע' מה): "...ידוע שכל כח רוחני העליון יקרא שמו רק ע"ש בחי' השפעתו דוקא שהוא כח פעולתו לבד, כמו כח רוחני דמזל המגדל הרכבת העשב יקרא בשם עשב, כמ"ש בזהר ע"פ מצמיח חציר כו', דיש מלאכים שנק' חציר למעלה, וכן יש כח רוחני למעלה שמגדל היסודות דאש ומים שנק' שר של אש ושר של מים, וכן המרכיב היסודות דאש ומים, וכמו שיסד הפייטן כנאבק לו שר כלול מאש ומים. . ואעפ"י שמציאת האש ומים גשמי' המה לגבי רוחני' דמזלות, וכן גשם התבואה שנא' ממגד תבואות שמש לגבי כח רוחני דשמש, וכה"ג מזל מחכים ומזל מעשיר, וגם חילוקי תולדות טבעי החי והמדבר כמו חכם גבור ורחמן, וכמו הנשר רחמני והעורב אכזרי והארי טבעו כך והשור כך וכל עופות מתחלקי' כל עוף כנף למינהו בחילוקי טבעיותיהם כו', הכל בא מחילוקי מדריגות דמזלות הרוחני' שנק' גשמיות לגביהם, וכנ"ל סעי' ל"א השפע הזאת הרוחני' דמזלות בגשמיות דדצח"מ וארמ"ע הוא רק מחלק העשירי דבחי' מ"ל שבהן. . וכמ"כ המזלות הרוחני' נק' גשמיות לגבי המלאכים העליונים שעליהם שהן האופנים. . וכך הוא עד רום המעלות דמקבלין דין מן דין, מלאכים ואופנים דעשי' מקבלי' ממלאכים וחיות דיצירה ומלאכי' וחיות דיצי' מקבלים מעליונים עליהם שהם מלאכים דבריאה שנק' שרפים... ע"ש.

ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור, משא"כ כל הברואים הנה גם מקורם עצמם תמיד, כמ"ש לעולם ה' דברך נצב בשמים כו', רק מפני שאין המקור נראה לעיני בשר, ולכן מאחר שאינו נראה ה"ז דומה כמו שאינו, הגם שבאמת ישנו דאל"כ היו כל הברואים אין ואפס כנ"ל, מ"מ ה"ה אינו נראה כ"א שמושג ע"י התבוננות, יכול לדמות למשל זיו השמש המתפשט מן השמש, שהשמש אינו למטה כלל" ע"ש.

[ולהעיר מפרק כה שבדקדוקי תורה הערה 157 ובמילואים לשם.]

פרק לא (ע' לז-לח): "...מפני שכח של א"ס עצמו שורה במדה זו דמל' ע"כ יש בכח מדה זו להשפיע מאין ליש בלי שיעור כלל, וכך אנו רואים גם למטה מטה בסוף מדריגת המל' בבי"ע, עד בחי' המל' דמל' דעשי' שמהוה ז"ר וארץ וכל צבא השמים המורכבים מיסודות הרוחני' וגשמיות ד"י בארץ, שידוע כי שרשם מז' מדות דמל' . . שאנו רואים בשפע רוחני' לגשמיות, כמו מכל עשב שצומח שהמזל מכה בו ומגדלו מרוחני אל הגשם, ויש ריבוא רבבות מיני עשבים שצומחין מחדש בכל יום, כמ"כ ודאי ריבוי כחות רוחני' דמזלות המשפיעים יש ריבוא רבבות, וכל כח רוחני' הא'²⁶⁰ (הוא?) מובדל בפ"ע, כמו שהעשב שלמטה מובדל מעשב אחר כן ויותר מכן מובדל הכח הרוחני השופע בו, שהרי מה שנשפע מן הכח הרוחני להעשב הגשמי הצומח אינו אלא חלק עשירית בלבד, והוא בחי' מל' שבהם לבד, וא"כ הם יו"ד פעמים כמותם, וכך שפע המזלות לכל חי ומדבר כמו מזל מחכים כו', וכפי ערך הגשם של דצח"מ וארמ"ע לגבי דמזלות²⁶¹, כך ממש ערך המזלות נק' גשם לגבי

שוליי הגליון

(260) "הא' (הוא?) – כן נדפס בהמשך מים רבים שבפנים. ובגוכתי"ק (בז' 1138 לג, סע"ב): "הא'". ולהעיר ממ"ש כאן באמרי בינה פתח השער פ"כ (י, ג – שכנראה עליו מיוסד מים רבים פל"א הנ"ל): "וכל א' כח רוחני מובדל בפ"ע".

(261) "לגבי דמזלות" – כ"ה גם בגוכתי"ק שם (לד, רע"א). ולהעיר מאמרי בינה שם: "לגבי רוחניות דמזלות".

שוליי הגליון

(262) "וכך" – כ"ה בגוכתי"ק שם, וכ"ה באמרי בינה שם. ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "כך".
(263) "שמקבלין" – כ"ה בגוכתי"ק שם, וכ"ה באמרי בינה שם. ואילו בהמשך מים רבים הנדפס: "שמקבלים".

[ולהעיר גם ממ"ש בארוכה בפרקים קד-קז בענין היסודות ברוחניות].

מורכב מהד"י ובעצמו אינו א' מהיסודות, וכשמפרידין האפר נשאר עוד מציאות, אבל היא דקה יותר מהמציאות²⁶⁴, וגם המציאות ההיא מורכבה מד"י, וכשמפרידים גם אותה הרי לא נשאר שום מציאות כלל, א"כ הרי כל ענין המציאות הוא כח המרכיב שהוא האין האלקי המסתתר בהיש"ש... ע"ש.

❧ הערה 237 ❧

וראה תקס"ג ח"א ע' רסט (נוסח א) [ועד"ז תר"ס ר"ע קה]: "...כמ"ש מחדש בכל יום מע"ב, פ' בכל יום מאינן יומין עילאין דאצי' מתחדשת השפע אלקי שבבחי' א"ס במדת מלכותו, להוות מאין ליש מוחין חדשים לגמרי לכל הנמצאים דבי"ע, ג"ע העליון ותחתון איש לא נעדר כו'..."

תער"ב ח"א ר"ע כג: "...וכן בחי' מחה"ק דא"ק הוא שעלה לפניו ית' שיהי' התהוות כל הנמצאים דבי"ע מרכ"ד כו'..."

❧ הערה 239 ❧

וראה חובת הלבבות שער היחוד פ"ו (שנעתק ונתבאר בספר החקירה להצ"צ ח"א פ"ו²⁶⁵): "...וכשנעיין בצמחים ובבעלי חיים נמצאם מחוברים מהיסודות הארבעה, והם האש והרוח והמים והעפר, והמה נחלקים ונפרדים ואין בנו יכולת לחברם החבור הטבעי, מפני שמקצתם משתנה אל קצתם, וקצתם כנגד קצתם, ואם נחבר דבר מהם הם ממהרים להשתנות ולהתחלף, אך החבור שחברה אותם התולדה הוא חבור מתוקן וקיים עד עת קץ. . וכיון שהנמצאות הוות מן היסודות ומחוברות מהם, וידענו כי לא נמזגו מאליהן ולא נתחברו בטבען מפני המחלוקת שביניהם, עלה בדעתנו ונתברר בנפשותינו כי מחברם זולתם וקושרם בלעדיהם ומרכיבם כנגד טבעם על כרחם, הוא בוראם ית' אשר תקן קשורם ותכן חבורם [בספר החקירה שם יש כאן

שם פרק קטז (ע' קכא): "...בחי' כסה"כ הוא בחי' מקור עולם הבריאה, שעולם הבריאה נק' עולם הכסא, והענין הוא דהנה כסא הוא ר"ת כס א', פ' אל"ף הוא הוא בחי' אלופו של עולם המחי' ומהוה כלליות ההיות דבי"ע, וכס א' היינו שמכסה על בחי' האל"ף לבלי יתגלה בחי' האלקות המהוה הכל, בכדי שיהי' מציאות הנבראים, והם בחי' המלאכים דבריאה שהם ג"כ נבראים בע"ג ומדה, וכנודע שהמלאכים הם ג"כ נפש בגוף, אלא שהגוף שלהם הוא רק מב' יסודות כמ"ש עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוחט, אבל עכ"ז הוא גוף, ולכן יש מדה וכנודע שיש מלאכים שהם מהלך ת"ק שנה כמו מלאך הגדול סנד"ל, ויש שהם שליש העולם היינו שליש ת"ק, ויש שפ'י' שהעולם הוא שליש המלאך והיינו שגודל המלאך הוא ג"פ ת"ק, וכמ"ש בהם וגויתו כתרשיש, א"כ ה"ה בחי' מציאות מהות נבדל אלא שהוא בטל ומשתחוה..." ע"ש.

❧ הערה 236 ❧

וראה היום יום כח תמוז: "לכל אחד מהרביים היו מאמרים קבועים ביחוד בשביל זה (לטהר אויר העולם), אשר פעם בשתים או בשלש שנים היו חוזרים עליהם ברבים. אחד ממאמרי רבינו הזקן – החלצו שבלקו"ת בלי ההגהות. אחד ממאמרי אדמו"ר האמצעי – יפה שעה אחת, ותוכנו עשרה פרקים הראשונים דד"ה הנה כאו"א אומר אלקי נשמה בדרה"ת. אחד ממאמרי הצ"צ – מה טובו שבלקו"ת. אחד ממאמרי אדמו"ר – מי כמוכה באלים. אחד ממאמרי אדמו"ר – וידעת היום מאסקווא רנ"ז".

תרצ"ז ע' 228: "...כל הנבראים שלמטה ה"ה מורכבים מד"י ארמ"ע, והנברא עצמו אינו אחד מהיסודות כ"א הוא מורכב מהד"י, א"כ הרי כל מהות מציאותו הוא אינו אלא כח המרכיב, שהוא האין האלקי המאמר הוי' דע"מ המהוה את היש ההוא ומקיימו מאין ליש, וכמו בעץ הגשמי שהוא מורכב מד"י ואינו א' מהיסודות, וכששורפין את העץ נשאר האפר, והוא ג"כ

(264) "מהמציאות" – כ"ה בתרצ"ז שבפנים. ואולי צ"ל: "מהמציאות הקודמת" וכיו"ב.

(265) ו, סע"ב – א.

מלשון מאלמים אלומים שבמעשה הטבע, הוא הסוד על היותם נאגדים זה בזה ומתקיימים זה בזה ונמשכין זה אחר זה, וכולם מתקיימים קצתם בקצתם וזהו סוד מדרגת הטבעים ופתוך ההרכבות והתאחזם אלו באלו. ואמנם כי זה רובו נוטה לשפלין], אע"פ שהוא נמשך לכל המרכבות להיותן נאחזות זו בזו, וזהו קשר הטבעים והרכבתם וחותמם ומזגם והתאחדם, וזהו סוד חבור היסודות ופירודן, כי כולם נקשרו ונתחברו בשם אלקי"ם המורה לשון קשר וחבור בהיותו מאלם אלומות הטבעים אלו עם אלו, וכן כל מעשה המרכבות כולם, כי זהו סוד המרכבה היותה נקשרת מכח שם אלקי"ם המורה לשון קשר, כי זהו השם שנשתמש בו במעשה בראשית בהיותו קושר הטבעים והמזגים וההרכבות בכח אלקי", ולפי זה הדרך הוצרך ית' להקרא במעשה בראשית בכנוי אלקי"ם על היותו מורה על קשר המרכבות וחבורן. . ובהיותו נאגדים ונקשרים ומתאחדים ומורכבים אלו עם אלו, כל אלו העניינים נכנס לאמתת חקירתם בהיותו ית' נקרא אלקי"ם במעשה הטבע, וכולן תלויין באלהי' והוא המעיד בהם כי הוא כך... ע"ש.

❧ הערה 243 ❧

וראה תרל"ג ח"ב ע' שפ-שפב: "...דפי" גם את העולם נתן בלבם הוא שהאדם הוא עולם קטן, שכמו שיש בעולם ד' יסודות כן יש באדם ד' יסודות, כמ"ש בלק"ת במדבר בד"ה והי' מספר²⁶⁸. . מ"מ"ש בע"ח שמ"א פ"ג ובשעה"ק להרח"ו שכמו שיש ד' יסודות בעוה"ז כן יש ברוחניות בכל עולם, והד' יסודות הם ד' אותיות דשם הוי' וכ"כ במאו"א אות ד' סי' ק"ד, והם כנגד ד' עולמות אבי"ע, ופי' גם את העולם נתן בלבם שעי" ד' יסודות שבאדם יתקן ד' יסודות שבעולם. . וזהו גם את העולם נתן בלבם, כי הגם שכבר נברא העולם וע"ס שהם הד' יסודות כו', מ"מ כדי שיהי' בחי' יחוד וזיווג ד' יסודות שהם או"א וזו"נ הנ"ל, ה"ז תלוי בלבם בבחי' היחוד ד' יסודות שבנפש האדם, כי בתחלת הבריאה הי' הכל בחדס חנם מצד כי חפץ חסד הוא,

הגה"ה מהצ"צ: (וביאר המ"ל²⁶⁶ שע"כ יש דבר אחר זולתם והוא מחברם וקושר אותם ומרכיבם אף שהוא כנגד טבעם, והוא הבורא אותם והוא אשר תכן חבורם הכל על מזוג שוה כפי מה שראוי לכל אחד מהם לא פחות ולא יותר ישתבח שמו לעד עכ"ל, והוא כענין מארז"ל ע"פ המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו, מיכאל שר של שלג וגבריאל שר של אש ואין מכיין זא"ז, וכן במלאך א' חציו אש כו', וקשר וחיבור זה הוא ע"י קו האמצעי המחבר חו"ג ע"י הארת הכתר בחי' אור א"ס)...", ובספר החקירה שם הוסיף קיצור: "...כמו צומח וחי מחובר מד' יסודות ארמ"ע והם הפכיים, ולכן ודאי לא נמזגו מאיליהן, כ"א מחברם וקושרם הוא הבורא ית'..." ע"ש.

רבינו בחי' אחרי יז, ז: "...וכשם שהמורכבים מארבע יסודות היותם וקיומם הוא חבור היסודות, ובריאותם מזג היסודות, וחלים כאשר יגברו זה על זה, ומיתתם פרום זה מזה, כן היות השדים וקיומם הוא חבור שני היסודות, ומיתתם בהפרדם זה מזה וזה... ע"ש.

רמב"ן שם: "...הבריאה מתחילה במעשה בראשית בגוף האדם ובכל בעלי הנפש והצמחים והמתכות מארבע יסודות ונתחברו ארבעתם בכח אלהי להיות מהן גוף. . וסיבת המיתה פירוד החבור...".

גנת אגוז (לר"י גיקטליא) חלק הראשון שער הכנוי (יג, ד): "...הענין השלישי הוא אל"ם י"ה זהו הסוד המורה בהיותו יתברך נקרא אלקי"ם במעשה הטבע על אגודת הטבעים²⁶⁷ והרכבתם

❧ שו"י הגליון ❧

(266) בהערות וצינונים מרבינו לספר החקירה ע' 8: "מ"ל — מרפא לנפש. פירוש לס' חוה"ל".

(267) ראה במדבר"ר פי"ד, ב: "...ארבעה טבעים שברא מהם הקב"ה העולם, הג' הם עליונים זה למעלה מזה, והרביעי הוא התחתון הכבד שבכולן, ואלו הן: הארץ היא הכבידה שבכולן. . המים למעלה מן הארץ, האויר שממנו נוצר הרוח למעלה מן המים, והאש למעלה מן האויר, שהאש קלה מכולם שהוא עולה עד לרקיע, וסימן לדבר כשהשלהבת נעקרת מן הגחלת פורחת והולכת היא למעלה, וכן אמרו שהאש סובבת כל העולם כולו למעלה עד לרקיע. . האש והרוח והמים שהם עליונים..." ע"ש.

❧ הערה 248 ❧

וראה תקס"ח ח"א ע' ריט-רכ: "...בחי' עולם היצי' נק' ים לפי שעולם היצירה הוא עולם המלאכי' כידוע . . מל' דאצי' ג"כ נק' ים אך זהו קודם ירידתה לעולמות ביי"ע, ובירידתה למטה הנה בבחי' היצי' דוקא נחלקו לז' ימים. והנה הארץ למעלה מן הימים הללו וכמ"ש לרוקע הארץ על המים כו', וכת' לה' הארץ כו' על ימי' יסדה כו', וכנראה בארץ הגשמי שהיא למעלה בגובה מן הימים הסובבי' בתחתיתה, וז"ש יורדי הים כו' שצריך להיות בחי' ירידה מארץ לים מגובה לנמוך כו', והיינו בחי' ירידת השפע מעולם הבריאה שנק' עפר, כמ"ש בזוהר שנק' בשם עפר אשר בקרקע המשכן, פי' משכן הוא בחי' מל' דאצי' שנק' שכינה ומשכן כמ"ש ונתתי את משכני כו', ועפר שבקרקע המשכן היינו בחי' מל' דבריאה . . בתחילה הולך ונמשך מבחי' מל' דאצי' בעולם הבריאה שנק' ארץ ועפר כנ"ל . . ואח"כ . . בחי' ירידת אור ושפע מעולם הבריאה לעולם היצי' מגובה לנמוך כנ"ל שהארץ למעלה מן הים, והיינו כמ"ש לה' הארץ כו' . . וזהו פי' אתה הוי' לבדיך, דהיינו בבחי' שם הוי' דעולם האצי' . . והיינו לפני הפרסא שבין אצי' לבריאה כו', ואח"כ אמר אתה עשית את השמים כו', פי' בחי' מל' שנק' אתה כשבורא יש מאין בע"ג עולמות ביי"ע אחר בקיעת המסך כנ"ל, ובזה יש ג' מדרגות ביי"ע, בחי' הבריאה נק' שמים וארץ וכל אשר בם כנ"ל, ובחי' היצי' נק' הים וכל אשר בו . . וכמ"כ מיצי' לעשי' עד צבא השמים לך משתחוים שהן גלגלים דעשי' היותר תחתוני' מכל ההשתלשלות... ע"ש.

❧ הערה 249 ❧

וראה תער"ב ח"א ע' תנו: "...ידוע דירידת הנשמה למטה הוא רק לברר את הגוף ונה"ב . . הנשמה כמו שהיא למע' השגתה היא בבחי' השגת המהות ממש, לא רק השגת המציאות לבד . . וירדה למטה בכדי להראות גם להגוף ונה"ב בחי' גילוי אוא"ס, והוא ע"י ההתבוננות בהתהוות יש מאין, איך שכל מה שנתהווה הוא מכח אלקי המהווה אותו, כי אין דבר עושה א"ע ואינו חי מעצמו, כ"א מכח אלקי המהווה אותו ומחי' אותו כו', שזה יכול להיות גם בהשגת הנה"ב רק שזהו בבחי' השגת המציאות לבד,

ועכשיו באתעדל"ת תליא מילתא, ולכן ניתן בלב האדם שע"י עבודתו ימשיך להיות יחוד וזיווג ד' יסודות הנ"ל... ע"ש.

❧ הערה 244 ❧

ולהעיר משער היחוד והאמונה פ"ז (מזח"ג רכה, א ברעיא מהימנא): "...ובר"מ פ' פנחס איהו תפיס בכולא ולית מאן דתפיס ביה כו', איהו סוכ"ע כו' ולית מאן דנפיק מרשותי' לבר, איהו ממכ"ע כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא ותתא, ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו עכ"ל...".

❧ הערה 246 ❧

וראה תרמ"ג ע' מ-מא: "...וז"ש לעולם הוי' דברך נצב בשמים, שהדבר ה' צריך להיות תמיד בהשמים וכמו"כ בכל הנבראים וא"ל ה' נעשו אין ואפס ח"ו כו'. ומאחר שכן דעיקר קיום הנברא הוא הדבר הוי' המהווה אותו, הרי צריכים להעמיק ולהבין מהו העיקר מציאות הנברא כ"ז קיומו, הרי יובן ע"פ הנ"ל דעיקר מציאותו הוא הדבר הוי' המהווה אותו, מאחר שאם ה' מסתלק ממנו הדבר הוי' נעשה אין ואפס ולא ה' שום מציאות כלל, א"כ גם עכשיו כשישנו במציאות כל מציאותו הוא הוא הדבר הוי' שהוא האור והזיו, זהו כל מציאותו ואינו מציאות נפרד בפ"ע כאשר נראה לנו כו', וכמו עץ הגשמי התהוותו הוא מהמא' עץ פרי ומזה נעשה מציאות העץ, ותמיד המאמר עץ פרי עומד בהעץ להוותו ולהחיותו תמיד מאין ליש, ואם ה' מסתלק ממנו כרגע ה' נעשה ממנו אין ואפס ולא ה' שום מציאות כלל, כמו שהי' קודם הבריאה, נמצא גם עכשיו שישנו מציאות עץ, מהו מציאותו הרי רק המאמר עץ פרי לבד ולא מציאות יש לבדו, ואלו נתנה רשות לעין לראות ה' רואין כ"ד איך שהוא בטל במציאות, פי' איך שכל מציאותו הוא רק הדבר הוי' כנ"ל, רק מפני שעניי' בשר לנו אין אנ"ר זאת בראי' חושיית, ורצון הבורא הוא כך בכדי שיהי' ביטול היש לאין, אבל בראיית השכל צריכים להבין שכל דבר גשמי שאנ"ר בעינינו אינו גשמי אלא הוא מאמר אלקי, וצ"ל כאלו הוא רואה ממש בעיניו, והו"ע הרגש' כאלו רואה... ע"ש לפנ"ז בארוכה.

הערה 257

וראה תש"א ס"ע 12: "...וזהו א"ר יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום, דיום הוא ענין הגילוי, ובכל יום הוא דכל גילוי בהשגה אלקות יהי' ע"י גומרי ההלל, היינו שיהי' ע"פ הקדמת העבודה דפסוקד"ז... ע"ש.

תרפ"ב (מהדור"ח) ע' תכא, תעא: "...ראה אנכי נותן לפניכם היום וגו' . . וראה כי אנכי מי שאנכי הרי נותן לפניכם, שהעצמות ממש כבי' ניתן בפנימיותכם, בכדי שיהי' היום שהו"ע הגילוי...".

הערה 262

לתועלת הלומדים, מובא בזה על הסדר מהשייך (לכאורה) למאמר דידן מד"ה אדם כי יקריב תרס"ו שברשימת רבינו²⁷⁰:

ראה תרס"ו ע' קפח-קפט [רנ-רנב] [עם הלשונות המקבילות שבאור התורה ענינים (ע') קמא-קמב]²⁷¹ שכנראה עליו הוא מיוסד – התיבות שהם הוספה על מ"ש באוה"ת הודגשו באותיות כאלו]:

"...ולהבין כ"ז צלה"ק מה שנת"ל שיש ב' מדרי' באו"ס, בחי' האור כמו שהוא בבחי' המשכה וגילוי, והיינו כללות בחי' האו"ס (לא בחי' ההתפשטות בלבד שבאו"ס, כ"א כללות בחי' האור, בחי' עצם האור והתפשטות האור כו'), ובחי' האור כמו שהוא כלול בעצמות המאור, שאינו בבחי' אור כלל, ואינו מהות לעצמו כ"א מה שהעצמות בכחו ויכולתו להאיר אור כו'.

[...ועפ"ז²⁷² י"ל ענין בכחך²⁷³ הגדול, כי פי'

שול"י הגליון

(270) הנ"ל בפנים בדקדוקי תורה.

(271) וראה דקדוקי תורה הערה 181, שמאמר הצ"צ שבאוה"ת שם מיוסד על מאמר אדה"ז שזוכר לעיל בפנים במאמר דידן.

(272) באוה"ת (הנ"ל בפנים) נמצא שם לפנ"ז: "...כך הוא ענין שמו, מה שביכולתו שיאיר ממנו אור בבחי' א"ס. ולפ"ז בחי' כח ובחי' שמו הוא למעלה עדיין מבחי' אור

שהרי אינו רואה מהות האין האלקי המהוה כו', דאלמלא נתנה רשות לעין לראות לא הי' רואה את היש כלל כו' (דכ"ה בראיית הנשמות הגבוהות למטה שראיתם מצד הנשמה, ה"ה רואין את האין האלקי כו'), רק שמשיג שהדבר הוא כך, שהתהוותם הוא מהאין האלקי וצ"ל ביטול היש לאין כו', דכ"ז הוא בחי' השגת המציאות כו'...".

עטר"ת ר"ע רצ [ועד"ז תש"ט ע' 54, תרפ"ה ע' קצו]: "...וגם בדברים הגשמיים השכל דנה"א הוא בהאין המהוה את היש, והוא שהאין האלקי מהוה את היש ואיכות ההתהוות ואיך שהיש בטל אל האין האלקי, דמאחר שהאין מהוה את היש ממילא הרי היש בטל אל האין האלקי, ובפרט דחכ' ה"ה בחי' ראי' שרואה איך שהיש בטל בתכלית, וכמ"ש בסש"ב ח"ב פ"ג דאלמלא [אלו²⁶⁹] נתנה רשות לעין לראות הי' רואה בכל דבר האין האלקי ואיך שהיש בטל במציאות בהאין האלקי כזיו השמש בשמש כו', ועוד יותר שכל מציאותו הוא רק האין האלקי כו', שזה מושג ומוכן בשכל כמ"ש במ"א, ובפרט בבחי' ראי' דחכ' כו'... ע"ש.

הערה 250

ולהעיר ממאמרי אדה"ז נביאים ר"ע קפב: "...כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים, כי יש ג' קליפות חושך ענן וערפל, והם עומדים לפתח קבלת התורה והעבודה, כנשמע אשר הם מתרגשים לכסות כל בעלי בחירות לכלי תת לב להשיב אל ה' לתורתו ועבודתו, ועל המכוסים ומעוטפים בתוך הקליפות הנ"ל אמרו חז"ל יתוש קדמך, כי על הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה, ואם אדם התחתון מקושר באדם העליון אזי הוא למעלה על כל הברואים, אך אם הוא מתגאה אומרים לו יתוש קדמך, כי הוא איננו בעל בחירה ובטל לדבר רצון בריאותו, אך האדם הוא בעל בחירה... ע"ש.

שול"י הגליון

(269) בתש"ט ותרפ"ה שבפנים מעתיק כאן ל' התניא בארוכה (מ"ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו... עד ...אפס בלעדו באמת"), ומסיים "עכ"ל הק", ושוב ממשיך ("א"כ אלו נתנה רשות...") כפנים.

למעלה ליכלל בהמאור]. וזה"ע שרש הגבורות במקורן למעלה מהחסדים, כי בחי' גילוי האור זהו כמו בחי' החסד [- חסד] להיות מים יורדים מגבוה לנמוך, אבל בחי' הסתלקות האור במאור זהו בחי' גבורות, ובחי' התכללות זו הוא עילוי נפלא מאד כו' כמשנת"ל ד"ה הנ"ל, אמנם גם זאת שמ"מ [- כנ"ל, וז"ש²⁷⁶ מה רב טובך אשר צפנת, בחי' טוב הוא העלם האור כשהוא במאור, לכן²⁷⁷ נק' צפנת כו', ושמ"מ] יומשך האור [בגילוי] הוא [- זהו] ג"כ בחי' בכחך הגדול, ועם היות דכח [- כח] הוא בחי' גבורה, הרי ידוע דיש גבורה שהיא בחי' תגבורת [- יש גבורה שממנה עיקר] החיות, וכמ"ש [- כמ"ש] במ"א ממשל כי הדם הוא הנפש כו'²⁷⁸.

ועפ"ז יובן מש"א אוא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, דלכאורה אינו מובן מה שייך מעלה ומטה באוא"ס, וגם מאחר שהוא למעלה עד כו' ולמטה עד כו' הרי לא יש מעומ"ט, והול"ל דאוא"ס לית אתר פנוי מיני' כו', וכמשנת"ל (ד"ה ויולך). ולפי הנ"ל יובן, דזהו מה שיש בעצמות היכולת להאיר אור שיהי' בבחי' א"ס וביכולתו שלא להאיר, דמזה נעשה בהאור ב' ענינים, הא' בחי' האור והגילוי שזהו מה שא"ס להתפשטותו כו', והב' בחי' העלי' והתכללות שיתעלם האור בעצמותו ויהי' האור כלול במאור כו'. ובכלל זה הוא ג"כ בחי' הצמצום וההגבלה שהאור הבלי גבול יהי' בבחי' גבול ומדה כו'. וזהו למעלה עד כו' ולמטה כו', דאין הכוונה ענין מעלה ומטה כ"א בחי' ההעלם והגילוי בהאור, דבעצמות הכל הוא בבחי' יכולת, ומזה דביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר, ומזה הוא בהאור בחי' הגילוי וההתפשטות של האור ובחי' ההעלם להיות כלול במאור כו'. ובד"כ הוא בחי' כח הבלי גבול ובחי' כח הגבול, דמבחי'

כח הוא היכולת, דהיינו מה שהוא ית' יכול שיאיר ממנו הארה וזיו שאינו פועל שינוי במהותו ועצמותו ושמ"מ יהי' הזיו והאור הזה א"ס ממש, וזהו יכולת וכח הגדול, ונמצא הכח והיכולת הוא למעלה מבחי' גילוי האור, רק הוא בחי' התכללותו במאור כנ"ל. והנה בכלל בחי' היכולת שבעצמות [- וגם בכלל זה] הוא ג"כ [הכח ו]היכולת להיפך, לצמצם גילוי האור [בתוך²⁷⁴ העלמין] שיאיר רק בגבול ותכלית כו' [כפי כח העלמין שאת להכיל שלא יתבטלו ממצאות לגמרי], וכידוע דכל אור וגילוי א"א שיצמצם ויגביל א"ע בהמשכתו כו', כ"א מאין שנמשך האור והגילוי משם נמשך הכח לצמצם ולהגביל כו', דבעצמותו ית' הוא בבחי' כח ויכולת כו', דכשם שביכולתו להאיר כך ביכולתו שלא להאיר אור כו' כמשנת"ל (ד"ה ויולך ה' את הים וד"ה כי עמך), וכך ביכולתו להעלים בחי' האור והגילוי שיוכלל בעצמותו, וכמשנת"ל (ד"ה כי עמך) דלפעמים האור נכלל במאור וכמו בעליות דנעילה דיו"כ כו', וכמו"כ ביכולתו לצמצם ולהגביל כל גילוי כו'. דהנה כללות ענין היכולת הו"ע בחי' כח, וכמו אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך²⁷⁵ הגדול, דפי' כח בעצמותו ית' הו"ע היכולת, וכשם שהיכולת להאיר בבחי' א"ס נק' כחך הגדול, כמו"כ היכולת [- שהיכולת] לצמצם האור והזיו שהוא א"ס ממש שיהי' הגילוי רק בבחי' קו ומדה, היפך מהות הזיו שהוא א"ס, הרי כח יכולת וגבורה זו נק' ג"כ בכחך הגדול כו', ואדרבה זהו עיקר בחי' הכח והגבורה להעלים ולהסתיר כו', וכמו"כ לצמצם ולהגביל כל בחי' גילוי אור כו' [וז"ש כי ה' אלקיך אש אוכלתה הוא, שכמשל האש שטבעו להסתלק למעלה, כך בחי' האור א"ס הי' מסתלק

שול"י הגליון

כו', ע"ד לאו אינון נהורין" – ונמצא בשינויים בתרס"ו לעיל שם ס"ע קפו [רמח] (סוף ד"ה כי עמך).

(273) "בכחך" . היכולת" – ראה תרס"ו שבפנים לקמן ליד שוה"ג²⁷⁵.

(274) "בתוך העלמין" – להעיר שבגוכתי"ק הצ"צ (בוך 1039 קעז, א – שממנו נדפס באוה"ת שם) נוספו תיבות אלו בין השורות (וראה שוה"ג²⁷⁶).

(275) "בכחך" . היכולת" – ראה אוה"ת שהובא לעיל בפנים ליד שוה"ג²⁷³: "...ל ענין בכחך הגדול, כי פי' כח הוא היכולת..."

שול"י הגליון

(276) "וז"ש" . צפנת כו'" – להעיר שבגוכתי"ק הצ"צ (שבשוה"ג²⁷⁴) נוספו תיבות אלו בצד הגליון (וראה שוה"ג הנ"ל).

(277) "לכן" – כ"ה בגוכתי"ק הצ"צ (שבשוה"ג הקודם). אבל באוה"ת שם נדפס: "לכך".

(278) עד כאן מה שהובא (בתרס"ו שבפנים) מאוה"ת ענינים הנ"ל בפנים.

כו' כנ"ל, אבל קודם עלות הרצון אין שרש כלל לע"ס בבחי' גבול ומדה כו', ולכן לגבי מדרי' זו הקו הוא בבחי' אין ערוך כו'...".

שם ע' קצ-קצב [רג-רנה]: "...ועוי"ל דהקו הגם שהוא מעין המאור מ"מ הוא באין ערוך גם לגבי בחי' כח הגבול שבא"ס, והחכמה היא בחי' אדמה לעלין לגבי הקו, אבל היא בחי' יש מאין לגבי שרש ומקור הקו כו'. ויובן עפמשנ"ת במ"א בענין הכלים דאצי', דידוע דענין הכלים הוא המגביל את האור והשפע. . . בהאורות דאצילות הגם שהן אורות פריטים מ"מ התפשטותן הוא בבחי' א"ס כו' (כי מה שנוגע כאן לענינינו הוא שהתפשטותן הוא בבחי' א"ס, והכלים מגבילים להיות המשכתן בבחי' גבול כו'). . . ונמצא דעיקר הגבלת האור הוא ע"י הכלי. . . בכלים דאצילות, אם נאמר שהן בחי' גבול ממש, איך מתלבש בהן האור שבבחי' א"ס ובלי גבול, מאחר שא"א שכח בלי גבול יתלבש בגבול, וא"כ גם הכלים דאצילות אם נאמר שהן כמו גבול דבי"ע ח"ו, איך מתלבש האור א"ס בהם בבחי' התלבשות ממש כו'. אך הענין הוא, דבאמת אע"פ שהכלי היא המגביל את האור, אין ערוך כלל לגבול החיות אלקי שבנבראים לענין גבול שבכלים דאצילות, הגם שיקראו שניהם בשם א' ובל' גבול כו', בהיות כי הגבול דחיות הנבראים הוא גבול ממש, שיש לו סוף ותכלה במהלך ת"ק שנה וכדומה, אבל כלים דאצילות אין להם סוף ואין להם קץ כלל, להיות שהן בחי' אלקות ממש ה"ה ג"כ בבחי' א"ס כו'. אך מה שהוא מגביל את האור, הענין הוא שההגבלה היא בבחי' עצמות אלקות לא חוץ ממנו, דהיינו בכח הפועל של האצילות, במה שלא יומשך הכח והשפע אלקי יותר מדאי, ויהי' בו צמצום ועכבה לעכב ולעצור את כח השפע, הנה יש לזה בעצמות כח מיוחד לצמצם את כח העצמות, וזה יקרא בשם כלי כו', ולכן ה"ה פועל את הצמצום והעכבה רק חוץ לעצמותו, דהיינו בהתגלות האור לפועל חוץ לעצמו, אבל בכח העצמות אינו מצמצם ומעכב כלל כו'. ויובן דוגמת זה עד"מ באדם התחתון, כשפועל בכח שבידו לכתוב וכדומה, הרי הי' כח שביד מתפשט הרבה מאד, ויש בכלי היד כח רוחני מכח היד עצמה שפעולתו לעצור ולעכב בלתי תתפשט אלא בקצבה וגבול כך וכך, דהיינו

הגילוי נמשך שיהי' בבחי' א"ס דוקא, ומבחי' ההעלם הוא שיהי' בבחי' גבול וצמצום כו', ולזאת בחי' הגילוי הוא בחי' כח הבלי גבול דבכל מקום יהי' הגילוי בבחי' א"ס להתפשטותו כו', ומבחי' ההעלם הוא בחי' כח הגבול שתהי' ההמשכה בבחי' גבול ומדה דוקא כו'. וזהו ב' המדרי' שיש באור הא"ס שלפני הצמצום, כמו שהוא קודם עלות הרצון שהוא בבחי' א"ס והיינו שביכולתו להיות ספי' עד אין קץ כו', ובחי' עלות הרצון שהוא בחי' היכולת על ע"ס כו', כנ"ל בד"ה כי עמך כו'. וזהו בחי' כח הבלי גבול ובחי' כח הגבול שבא"ס כו'. וזהו ג"כ ענין ב' מיני ההמשכות שאחר הצמצום, שזהו המשכת בחי' סוכ"ע והמשכת בחי' ממכ"ע כו'. וזהו ההפרש לאחר הצמצום בין המשכת בחי' סוכ"ע להמשכת בחי' ממכ"ע, דהיינו בחי' מל' דא"ס כמו שהוא לאחר הצמצום דמ"מ הוא בבחי' בלי גבול, והמשכת הקו שהוא ההמשכה שבבחי' גבול ומדה, והיינו דהמשכת הסובב הוא מבחי' כח הבלי גבול דבאוא"ס (והיינו קודם עלות הרצון, דבאוא"ס עצמו הוא מקור בחי' הסובב כמשנת"ל (ד"ה כי עמך מקו"ח) בב' המדרי' שבבחי' גילוי האור כו'), ולזאת גם לאחר הצמצום הוא בבחי' בלי גבול כו', והוא להיות רק בבחי' סובב ומקיף כו', והמשכת בחי' ממכ"ע הוא מבחי' כח הגבול (דזהו מה שיש באוא"ס שרש לספירות כו' כמשנת"ל), לזאת נמשך אור שהוא בבחי' גבול ומדה כו'. ונמצא לפ"ז בחי' הקו שהוא המשכה בבחי' גבול ומדה הוא מבחי' כח הגבול שבא"ס, שהוא ג"כ א"ס אלא שזהו מה שכתו בגבול להיות ע"ס כו', ולגבי בחי' זו הקו הוא מעין המאור, שהוא ההמשכה מהעלם אל הגילוי כו', דכח הגבול הוא כח הא"ס ממש, ונמשך משם הקו לא ע"ד בריאה יש מאין כ"א מהעלם אל הגילוי, שהאור מעין המאור כו'. ומ"מ אין ערוך לגבי אוא"ס ממש כמו שאין ערוך הגבול לבלתי בע"ג, דבאוא"ס שלמעלה משרש ומקור הקו דהיינו קודם עלות הרצון הוא למעלה לגמרי ממהות חכ' כו' (וכמשנת"ל דמהאור קודם עלות הרצון הי' יכול להיות ריבוי רבבות ספי' באופנים אחרים שלא ממהות הע"ס כלל כו', ובפרט לפי משנ"ת דקודם עלות הרצון אינו שייך ספי' כלל כו'), דדוקא כאשר עלה ברצונו להאציל אז שייך שרש לספי', והן ע"ס הגנוזות במאצילן

מלובשים בכלים הנה בעצם הן בבחי' פשיטות ממש, רק נראים כגוון הכלים כו', וכמ"ש בפרדס המשל ממים שבכלים כו' וכמ"ש במ"א. וזהו שאמרו בפרקי היכלות שיעור קומה של יוצר בראשית רל"ו אלפים פרסאות. . ענין רל"ו שבכלים אינו שהם מוגבלים בכך בפועל, כ"א הכוונה מה שיש בכחם לעצור ולהגביל המשכת כח הפועל הנמשך בתוך הנפעל שלא יומשך רק בגבול זה, אבל לא שיש ח"ו גבול זה באצילות, כי באצילות הוא רק בחי' כח הגבול, היינו גבול בכח לא בפועל, וההגבלה בפועל היא בהמשכת האור בבי"ע, לא כמו שהוא באצילות כו'. והגם שנת"ל (בהתחלת הדרוש ובד"ה וילך איש) דלמעלה אין כח חסר פועל כו', וא"כ הרי הגבלה בכח היא הגבלה בפועל, באמת כן הוא, מ"מ הרי הפועל הוא לפי אופן מדרי' הכח דוקא. . וכמו"כ יובן בכלים דאצילות, הגם שבודאי מגבילים גם באצילות, מאחר שהן כח הגבול ה"ה מגבילים בפועל ג"כ, אמנם בחי' גבול זה הוא בחי' בלי גבול ממש, ולהיות מזה הגבלה ממש בבי"ע זהו דוקא בהאור הנמשך חוץ לאצילות ומתלבש בהנבראים, שם הוא הגבול בפועל היינו בבחי' גבול ממש, אבל מה שמגביל באצילות, הגבלה זו גופא היא בבחי' בלי גבול. . שגם בהתגלות היא בבחי' בל"ג, ובאופן כזה הוא באצילות גופא גם בהאורות המתלבשים בכלים כו'. . דבחי' הגבול שבכח האצילות הוא בחי' בל"ג ממש לגבי גבול בפועל דבי"ע, ומה שנמשך מהם גבול ממש זהו בבי"ע דוקא, אבל באצילות גם הפועל הוא לפי אופן הכח, והיינו שהפועל הוא ג"כ בבחי' בלי גבול ממש כו'.

ומכל הנ"ל יובן ג"כ עד"ז לענין הקו שהוא המשכה שבבחי' גבול ומדה, ושרש המשכתו הוא מבחי' כח הגבול שבא"ס כמשנת"ל, הנה הקו כשנמשך בגילוי הוא בבחי' גבול ממש לגבי א"ס, וממנו נמשך החכמה לא ע"ד יש מאין כו'. אמנם בחי' כח המשכת גבול זה כשכלול בא"ס אינו גבול ממש, רק כח המגביל שממנו יומשך הקו בבחי' גבול כו', אבל הכח המגביל הוא בבחי' א"ס באמת כו'. ולכן כללות בחי' האור שלפני הצמצום הוא בבחי' א"ס ובבחי' בל"ג כו', גם כשעלה ברצונו להאציל כו' ושיער בעצמו בכח כו', הכל הי' בבחי' א"ס, עד שהוצרך להיות

לכתוב אות אל"ף לבד וכדומה, הנה כשמקיים בפו"מ צמצום זה וכותב רק אל"ף לבד, הרי בא כח היר לירי גבול ממש, שלא נמשך מכח היר בפעולה נגלית על הנייר רק האל"ף כו', אבל הכח שביד שפעולתו לעכב כנ"ל שגרם סיבת הצמצום הזה לא נמשכה על הנייר חוץ לעצמו כלל, אלא הוא בעצמות כח היר כמו שהי' בו קודם הכתיבה, אבל אינו בא בפעולה ממש אלא נשאר בעצם כח הפועל, והוא עושה הגבול בכח הפועל שביד שלא יתפשט יותר מדאי, והיינו כשמתגלה חוץ לעצמו, אבל לא שההגבלה (היינו הכח המגביל) היא חוץ לעצמו, לזאת לא יקרא גבול כו'... ע"ש.

שם ע' קצב-קצד [רנו-רנח]: "...והדוגמא מזה יובן בכלים דאצילות, שזהו מה שבכח הפועל דאצילות היינו בכח הגילוי כלול בו כח הגבול להגביל את האור, דכאשר יומשך חוץ לאצילות לא יתפשט יותר מדאי כ"א בגבול וקצבה כו', אבל אין זה גבול שחוץ לעצמו כ"א מה שכלול בכח הפועל עצמו, ונשאר כלול בו לעולם כו'. ומה שהוא פועל ההגבלה בפועל, הוא רק בהאור כמו שנמשך חוץ לאצילות דוקא כו', ולא יקרא זאת גבול כלל. הא', מאחר שאינו חוץ לכח הפועל, כ"א מה שכלול בכח הפועל גופא, ה"ז הגבלה רצונית לא הכרחיות וא"ז גבול אמיתי, וממילא הרי הכח הגבול אינו גבול באמת, ועם היות דההמשכה והפעולה היא מוגבלת ממש (וכמו שמבואר במ"א דכל הגבלה רצונית, עם היות שמצד המשפיע ההגבלה היא רצונית לבד ואינו מוגבל בזה, מ"מ הרי המקבלים ההגבלה הם מוכרחים בהגבלה זאת כו', וכמו"כ החיות הנמשך בפועל בנבראים ה"ה מוגבל ממש במדה וקצבה), אבל מאחר שמצד כח הפועל אינו הגבלה הכרחיות כ"א רצונית, הרי הכח המגביל אינו גבול אמיתי כו'. והב', דמה שמגביל בפועל זהו כאשר האור נמשך חוץ לאצילות, היינו שההשפעה שבבי"ע תהי' בבחי' גבול, אבל באצילות גופא אינו בבחי' גבול בפועל כ"א גבול בכח, וגבול בכח אינו הגבלה כו'. ולכן גם כמו שמתלבשין בהכלים ה"ה בבחי' א"ס להתפשטות כו', וגם עם היות שמגבילים את האור להיות בבחי' חכמה וחסד, אין זה בבחי' הגבלה ממש, וכידוע שגם כמו שהאורות

יותר מאל הגבול. אמנם הגילוי מן העצמות הוא בבחי' בלי גבול, שהרי זה [שה"ה] גילוי לא העלם, והגילוי הוא בחי' בל"ג. ואם נדבר מענין המשכה מהעצמות [מן העצמות], הנה ההמשכה היא גם כח הגבול, [והיינו] דכשם שנמשך כח הבל"ג כך נמשך ג"כ כח הגבול, וזהו שאו"א"ס הוא למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, שזהו בחי' כח הבל"ג וכח הגבול [שבא"ס], דלמעלה מעלה עד אין קץ הוא בחי' כח הגבול, כח ההעלם להעלים בבחי' העלם אחר העלם, ולמטה מטה עד אין תכלית הוא בחי' כח הגילוי שהוא בחי' כח הבל"ג, דשניהם נמשכו מן העצמות. אבל גילוי הוא בחי' בלי גבול והוא בבחי' אור הא"ס כו', ומאוא"ס²⁷⁹ [הרי] א"א שיהי' התהוות העולמות, דמגילוי או"א"ס הרי א"א שיהי' עולמות בבחי' מציאות, ולהיות [דהנה להיות] שהאור הוא בבחי' [או"א"ס] ממילא לא הי' [ב]בחי' הגבלה והתחלקות כו', וכמ"ש בע"ח טרם שנאצלו הנאצלים הי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאות, ולא הי' בו ראש וסוף ולא מעלה ומטה כו', וממילא לא הי' מקום לעמידת העולמות, דמאוא"ס²⁸⁰ א"א להיות ענין המציאות, ומאחר שלא הי' בו ראש וסוף הרי לא הי' בחי' ההתחלקות, ובכדי [דהנה בכדי] שיהי' בחי' המציאות ממש ובבחי' גבול זהו דוקא ע"י התחלקות המדרג' שהוא בחי' ירידה ממדרג' למדרג' כו', ואם הי' מתהווה מאוא"ס הי' הכל לא בבחי' מציאות ולא בבחי' התחלקות כלל כו', וע"כ הי' הצמצום באוא"ס שנתעלם האור דא"ס ב"ה [שהוא כח הבל"ג שבא"ס, ונתגלה כח הגבול שבא"ס]... שם ר"ע קצב [ועד"ז תרפ"ו ר"ע ריא]: "...[ו]הרי גם קודם הצמצום ישנו בחי' כח הגבול שבא"ס, [דזהו"ע או"א"ס למעלה מעד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, והיינו] דכשם שנמשך בחי' כח הבל"ג מן העצמות כמו"כ נמשך גם [ג"כ] כח הגבול כנ"ל...".

וראה גם תרנ"ז ר"ע מח: "...בב' שמות דהוי'

הצמצום כו', א"כ לפ"ז יובן דעם היות שהחכמה מחקו אינו יש מאין, וגם הקו לגבי א"ס אינו שייך לקרותו יש מאין, שה"ה אלקות מעין המאור כו', מ"מ הרי הן בבחי' גבול ומדה בפועל, ובא"ס עצמו אין בו התכללות גבול, כי בא"ס כלול רק כח המגביל שיוכל לימשך ממנו השפעת הקו שהוא גבול ואלקות, פי' אלקות כשמאיר בצמצום עצום שהו"ע גבול ומדה, דכח השפעה זו ודאי כלול בא"ס, והיינו בחי' כח המגביל שבא"ס, אבל כ"ז בבחי' א"ס גופא ה"ה ג"כ בבחי' א"ס ממש כו', והגבול הנמשך ממנו בפועל הוא בחי' הקו כו'. ונמצא שהקו הגם שהוא מעין מקורו שלפני הצמצום שהוא בחי' אלקות ממש ובבחי' אור כו', מ"מ הוא באין ערוך לגבי מקורו שהוא בבחי' א"ס, והקו הוא בבחי' גבול ומדה כו', וכ"ש שאין ערוך כלל לגבי עצמות או"א"ס הבלתי מוגבל, שבו אין שייך שום בחי' אלו ממה שיש בהקו המוגבל, רק בו (בבחי' התפשטות שלו כו') שייך כח המגביל שיומשך הקו כו'... ע"ש.

הערה 265

ראה עטר"ת ר"ע קצ [ועד"ז תרפ"ו ע' רה-רו]: "...ראשית הגילוי מן העצמות הוא בחי' או"א"ס הבל"ג [והיינו כח הבל"ג שבא"ס ב"ה]. [ו]הגם ד[ה]עצמות [הרי] אין לו שייכות לבלי גבול [אין נופל בו שייכות היחס אל הבל"ג] יותר מלגבול [מכמו אל הגבול], דכשם דגבול הוא באין ערוך לגבי עצמות [הנה] כמו"כ בלי גבול ג"כ באין ערוך [אל העצמות], דאמית[י]ת הענין מה שהעצמות [כביי] נק' א"ס הו"ע השלילה, והיינו שלילת הגבול ושלילת הבל"ג גבול שלילת החיוב ושלילת השלילה, והוא השלילה מהכל וממילא הרי יש הכל, והיינו שהכל יש והכל לא יש, והוא שיש הכל ולא בבחי' מציאות [ווא"ר] שלילה פון אַלץ איז ממילא פראַן אַלץ, אַלץ פראַן און אַלץ ניט פראַן. איז דער פירוש דער פון אַלץ אין פראַן נאָר ניט אין קיין מציאות], דכשם [וטעם הדבר הוא כשם] שהעצמות שהוא מחזי[נ]ב המציאות ה"ה נמצא בבילתי מציאות נמצא, כמו"כ כבי' מה שהעצמות נושא בעצמו הוא שיש הכל ולא בבחי' מציאות נמצא, וא"כ הרי העצמות [הרי] אינו בבחי' שייכות [אין נופל בו ענין השייכות והיחס] ח"ו אל הבל"ג

שול"י הגליון

(279) מכאן ואילך (עד מ"ש לקמן מעטר"ת ר"ע קצב [ותרפ"ו ר"ע ריא]) שייך למילואים להערה 155.

(280) "דמאוא"ס א"א... ההתחלקות" – כ"ז ליתא בתרפ"ו הנ"ל בפנים.

שבאה] מן העצמות בבחי' קירוב ודביקות בהעצמות, דלכן [תרפ"ז: הרי אור הממלא] הוא בבחי' אור וגילוי כו' [תרצ"ז: והיינו דמזה גופא שהאור דממכ"ע הוא בבחי' גילוי אור, הנה מזה עצמו הוראה דאופן התגלותו מן העצם הוא בבחי' קירוב ודביקות מן העצמות]. . . וזהו בחי' [תרצ"ז: ובחי'] ממכ"ע שהוא בחי' אור ה"ז גילוי מן העצם [תרצ"ז: בבחי' דביקות], רק שבא ע"י הצמצום שהי' באוא"ס. . . כידוע דבאוא"ס שלפני הצמצום [תרצ"ז: הרי] יש בחי' כח הבל"ג וכח הגבול [תרצ"ז: וכמ"ש בעבוה"ק הא"ס כשם שיש לו כח בבלתי בעל גבול כך יש לו כח בגבול, שאם תאמר שיש לו כח בבלתי בע"ג ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו, וא"ס הוא שלימותא דכולא], דקודם שהי' [תרפ"ז: דקודם היינו לפה"צ הי', תרצ"ז: ובתחלה היינו לפני הצמצום הי'] אוא"ס ממלא מקום החלל היינו שהי' בגילוי [תרצ"ז: הגילוי] בבחי' אוא"ס הבל"ג וכח הגבול [תרצ"ז: שבא"ס] הי' בהעלם. . . וענין הצמצום הוא שנתעלם הכח [תרצ"ז: שבא"ס] [כח] הבל"ג ונתגלה כח הגבול [תרצ"ז: שבא"ס] שיהי' ²⁸¹ בהתגברות, והיינו להגביל את אור הא"ס הבל"ג שיבוא בבחי' מדה וגבול כו' . . . שבאה בבחי' מדה וגבול ע"י בחי' כח הגבול שבא"ס. . . ושני הגילויים האלו נק' שניהם פנים, שה"ז גילוי מן העצמות, וכנ"ל דשני המדרג' הן שנמשכים [תרפ"ז: ושני הגילויים האלה שניהם נמשכים] מן העצמות בבחי' גילוי אור [תרצ"ז: דלא מיבעי דאור הסוכ"ע נק' פנים שהרי זהו הארה המתגלה מן העצמות שלא בבחי' צמצום]. . . דגם [תרפ"ז: שהרי גם] בחי' ממכ"ע הוא בחי' גילוי אור שבבחי' דביקות בהעצם כו' כנ"ל [תרצ"ז: אלא דגם ממכ"ע נק' ג"כ פנים להיות דגם האור דממכ"ע בא בבחי' ²⁸² דביקות מהעצמות]... ע"ש.

❧ הערה 268 ❧

ראה תרס"ו ע' קסז-ח [רכג-ד] [ד"ה ויולך]:

❧ שול"י הגליון ❧

(281) מכאן עד "דלא מיבעי" ליתא בתרצ"ז שם.

(282) "בחי'" – כ"ה בתרצ"ז הנ"ל בפנים. ואולי צ"ל: "בבחי'".

ואלקי' שהוא כח הגילוי וכח הגבול שניהם נמשכים מאוא"ס עצומ"ה, דכשם שכח הגילוי שהוא בחי' שם הוי' נמשך מעצמות אוא"ס. . . כמו"כ כח הגבול והצמצום שהוא בחי' שם אלקי' נמשך ג"כ מעצמות אוא"ס, והיינו מה שכחו בגבול, וכמ"ש בעבוה"ק דאוא"ס הוא שלימותא דכולא וכשם שיש לו כח בבלתי בע"ג כן יש לו כח בגבול, שא"ת שיש לו כח בבלתי בע"ג ואין לו כח בגבול אתה מחסר שלימותו, אלא שכשם שיש לו כח בבלתי בע"ג כן יש לו כח בגבול. וזהו"ע שם אלקי' שהוא בחי' כח הגבול שבאוא"ס עצומ"ה כו'...".

תרס"ד ע' קלח [יב]: "...עצם אותי' הרשימה שזהו עצם בחי' הכח הגבול, אינו מובן לכאור' מה שייך ע"ז לומר שהוא ע"י כח הבל"ג כו', וידוע שהן ב' קוים שקולים בא"ס, ושניהם הם מצד שלמות העצמו', דכשם שיש לו כח בבע"ג כן יש לו כח בגבול כו', דכח הגבול הוא מבחי' כח העצמו' ממש כמו כח הבל"ג כו' (ואדרבה מבו' במ"א דכח הגבול יש בו מבחי' העצמו' יותר מבבחי' כח הבל"ג כו')... ע"ש.

עטר"ת ע' תקפ-תקפב [ועד"ז תרפ"ז ע' קסה-קסז, תרצ"ז ע' 274-276]: "...ב' [תרצ"ז: דשני] מיני המשכות הן מא"ס [תרפ"ז: הנמשכים מן הא"ס] ב"ה, הא' [תרפ"ז: הוא, תרצ"ז: הוא ההמשכה] בבחי' א"ס ממש, והב' [תרצ"ז: ההמשכה] בבחי' מדה וגבול, והן בחי' סוכ"ע וממכ"ע [תרצ"ז: דב' מיני המשכות אלו הם הב' בחינות ומדריגות ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין], כמ"ש בהבי' הב' דיביאו לבוש מל', [ד]בחי' סוכ"ע הוא בחי' א"ס ממש, שזהו האור [תרצ"ז: דסוכ"ע זהו שהאור הוא] כמו העצם ממש, [תרפ"ז: והיינו] שכמו [תרצ"ז: דכמו] שהעצמות הוא א"ס כמו"כ [תרצ"ז: הנה] האור הוא א"ס, והוא להיותו [תרפ"ז: וטעם הדבר הוא להיות אור הסובב הוא, תרצ"ז: וטעם הדבר להיות האור הוא] בחי' גילוי העצמות, היינו הארה המתגלה מן העצמות שלא בבחי' צמצום. . . אמנם בחי' ממכ"ע הוא שבא [תרצ"ז: שהאור בא] בבחי' מדה וגבול להיות בבחי' התלבשות ותפיסא בעולמות כו', ובחי' [תרפ"ז: דבחי' ומדריגה] זו היא ג"כ [תרצ"ז: מה] שבא [תרפ"ז:

השלילה מכל דבר, וכמו שלילת החיוב ושלילת השלילה שלילת הגבול ושלילת הבל"ג, וממילא הוא הכל כו'. ובכללות הוא בחי' כח הבל"ג וכח הגבול . . . ובעצמות האחדות והריבוי שזהו הבל"ג והגבול אינם הפכים מפני שהכל הוא עצמו' כו', דהנה בגילויים הרי כח הבל"ג אינו כח הגבול כלל וכן כח הגבול אינו כלל כח הבל"ג . . . אבל בעצמו' הרי שניהם הם עצמו' . . . באמת גם הגבול הוא עצמו', או ששניהם אינם עצמו' דעצמו' אינו גבול ואינו בל"ג, דשני הענינים האלו שייך רק בגילויים, ובעצמות הוא בחי' היכולת, [מה] שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר כו', וכמ"ש בדרוש הנ"ל באורך [ונת"ל²⁸⁴ שהם ב' קוין שקולים באוא"ס ב"ה], ובגילויים זהו בחי' כח הבל"ג וכח הגבול כו'... ע"ש.

ולהעיר מתער"ב ח"א ע' תפה: "...ווי"ל דבמדרי' שהוא בבחי' בל"ג אפי' רק לגבי העולמות, יש בזה מבחי' בל"ג באמת כו'. וכמו בענין בכל מאדך שמבואר בכ"מ הפי' מאד שלך, היינו מה שאצלו הוא בחי' בל"ג, דבמדרי' שלמע' ממנו ה"ז בבחי' גבול כו', ומ"מ אמרו ע"ז במדה שאדם מודד בה מודדין לו, שממשיך עי"ז בחי' מאד העליון שהוא בל"ג באמת כו', והיינו שמשום דאצלו הוא בחי' בל"ג ה"ז גבוה במדרי' מבחי' הגבול דהמדרי' העליונה כו'. וכמו"כ יובן בבחי' החסד להיותו בבחי' בל"ג, דהרי במדות דאצי' זהו ההפרש בין בחי' החסד והגבול, דחסד הוא בל"ג וגבול הוא בחי' הגבלה כו' וכמ"ש במ"א, ע"כ עם היות שכ"ז הוא לגבי ביע, דבעצם מהותם ה"ה בבחי' מדות שהן בבחי' מדידה והגבלה כו', יש מ"מ בבחי' החסד מבחי' בל"ג האמיתי כו'...".

הערה 274

ראה פר"ת ע' קעג-קעד: "...והיינו שהכח ההסתר דש' אלקים הוא כח הא"ס כמו כח הגילוי דש' הוי', ואדרבא דכח ההסתר מושרש בעצמות

"...ענין א"ס הוא ב' דברים, הא' שהוא בחי' א"ס להתפשטותו . . . ואמיתית ענין זה שייך רק בעצמות ממש, הגם דכל עצם בלתי מתפשט כו', מ"מ אמיתית נושא הענין דא"ס להתפשטותו שייך רק בבחי' העצמות . . . ורק בבחי' העצמות ממש שייך לומר א"ס באמת, להיותו בחי' קדמון האמיתי . . . והב' ענין א"ס שהוא בלי גבול ממש, היינו שאין לומר בו איזה ענין פרטי ולתארו באיזה הגבלה שיהי', לומר שהוא בבחי' ומדרי' כזו או בחי' ומדרי' כזו, אפי' בתוארי ענינים היותר מופלאים והיותר נעלים, ואף לא בבחי' בלי גבול ובבחי' גבול כו', ואין לשלול ממנו שום דבר, וה"ה נושא את הכל (בבחי' היכולת ולא בבחי' פועל ח"ו, אף לא בבחי' כח שהוא ג"כ כפועל . . . כ"א בבחי' היכולת כו'), והוא מושלל מהכל כו'. וז"ע א"ס, שלילת כל התוארים, שלילת הגבול ושלילת הבלי גבול שלילת החיוב ושלילת השלילה, וממילא יש בו הכל כו'. דכ"ז אינו שייך רק בבחי' העצמות ממש שמציאותו מעצמותו, שהוא הנמצא האמיתי שאינו בבחי' מציאות נמצא, ר"ל שהוא נמצא לא בבחי' מציאות, בזה דוקא שייך לומר אמיתית ענין א"ס כנ"ל . . . אבל בבחי' האור ובכל מה שנאצל ממנו אינו שייך לומר בחי' א"ס בבחי' ומדרי' האמיתית שבזה כנ"ל . . . וזהו שהרמ"ק ז"ל ימאן לומר שם א"ס על דבר המסובב ונמשך ממנו ית' . . . כ"א בחי' עצמות ממש הוא בחי' א"ס האמיתי כו' כנ"ל... ע"ש. שם ע' קסט [רכה-רכו]: "...אכן הרמ"ק ז"ל ימאן בזה . . . והרויח בזה שאצ"ל שם א"ס זולת[ן] על מהותו ועצמותו ית' לבד, וגם א"צ לומר רצון קדום ח"ו, כי הוא לבדו הקדמון, והוא לבדו בחי' הא"ס האמיתי, דאין לו תחלה ואין לו תכלה, בבחי' בל"ג באמת כו' (וכן הוא האמת כו' כנ"ל)..."

תער"ב ח"ב ע' תתקמ [ועד"ז תשי"א (מתרצ"ד) ע' 85-86²⁸³]: "...מצד הפשיטות האמיתי בהכרח שיכולתו בכל כו', והו"ע כל יכול כו', וכמ"ש בדרוש יו"ט של ר"ה רס"ו דאמיתי ענין א"ס הוא הבל"ג האמיתי, והיינו אמיתי

... גם בבחי' העצמיות שלהם הם כלולים זמ"ז . .
 לכן מתכללים זע"ז ומתהפכים זל"ז כו'. ובשרשן
 [- וטעם הדבר לפי שבשרשם] בעצמו' אוא"ס
 הרי מתכללים שניהם שאינם [- ואינם] הפכים
 כלל . . ששני ההפכים [- הפכים] דחוג"ג הם
 בנושא א' כו' (ובשרש שרשן האמיתי הוא [- הרי
 זה] בחי' היכולת שבעצמות ממש, מה שביכולתו
 להאיר וביכולתו שלא להאיר, דשם הכל א' ממש
 דהיינו בחי' היכולת שבעצמות כו', ומזה הוא
 [גם] בגילויים דאוא"ס (שלפני הצמצום כו') מה
 שאוא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין
 תכלית, שזהו שרש ב' הקוין דחוג"ג כו',
 דבעצמות [הרי] אין זה ב' ענינים ח"ו כ"א בחי'
 היכולת שבו, דענין היכולת הוא שיכול כך ויכול
 כך כו' שז"ע [- והו"ע] כל יכול כו', ולהיותו כל
 יכול לכן [- שלכן הרי] כוללם יחד, שגם
 בהגילויים שהן [- שהם] ב' ענינים ה"ה מתכללים
 זע"ז כו'... ע"ש.

עטר"ת ע' ב [ועד"ז קונטרסים ח"ב שכד, ב
 (מתרצ"ה)]: "...ובאמת הרי [- דהנה] כח הבל"ג
 וכח הגבול שניהם הם מבחי' [- בבחי'] עצמות
 א"ס, והם מיוחדים שם שהכל הוא אחד ממש
 כו', דב' מדרי' אלו זהו מה שביכולתו להאיר
 וביכולתו שלא להאיר, דהיכולת להאיר הוא בחי'
 כח הגילוי שהוא בבחי' [- בחי'] בל"ג, והיכולת
 שלא להאיר הוא בחי' כח ההעלם שהוא בחי' כח
 הגבול כו', דבעצמות אין זה ב' כחות כ"א הוא
 בחי' היכולת שבעצמותו ית', ויכולת [- דיכולת
 העצמות] כולל ב' ענינים ביכולתו להאיר ושלא
 [- וביכולתו שלא] להאיר, דעם היותם הפכים
 זמ"ז הרי היכולת [- יכולת העצמות] כולל שניהם
 כאחד והו"ע [- שהו"ע] כל יכול כו', וזהו שאו'
 בפין] ט הכל יכול וכוללם יחד, דלהיותו [הוא]
 ית' כל יכול ה"ה כולל כל ההפכים יחד כו'...".
 שם ע' כב [ועד"ז קונטרסים שם שמו, א
 (מתרצ"ה)]: "...דכח הבל"ג הוא בחי' כח
 הגילוי, להיות גילוי העצמות שזהו בבחי' א"ס
 כו', וכח הגבול הוא הכח להעלים א"ע כו',
 והו"ע מה שאוא"ס למע' מע' עד אין קץ ולמטה
 מטה עד אין תכלית כו', וכמ"ש במ"א . . והנה
 עצמו' א"ס הרי נושא בעצמו כבי' ב' המדרי' דכח
 הגילוי וכח ההעלם כו', והרי בעצמו' [-
 ובעצמות] אינם בבחי' כחות ח"ו, והוא בחי'

יותר מכח הגילוי, וכמ"ש אכן אתה א"ל מסתתר,
 שההסתר הוא מבחי' עצמות א"ס. ועד'
 שהצמצום קדום אל הגילוי, שהרי תחלה הי'
 הצמצום באוא"ס ואח"כ נמשך גילוי הקו כו',
 וכידוע דבאוא"ס הגבורות קודמים אל החסדים,
 דבגילויים הרי הגילוי קדום, אבל מאוא"ס תחלה
 הוא לא מטי דהיינו צמצום והעלם אוא"ס,
 ואח"כ מטי הוא גילוי הקו כו' וכמ"ש במ"א.
 ובאמת ענין אתה א"ל מסתתר הוא למעלה מענין
 הצמצום, דהצמצום דאוא"ס הגם שקדם אל
 הגילוי הרי הכוונה היא בשביל הגילוי, וכידוע
 שהצמצום אין הכוונה שיהי' העלם כ"א כוונת
 הצמצום בכדי שיהי' גילוי הקו כידוע, וכמ"ש
 מזה בדרוש בשעה שהקדימו, תער"ב. א"כ הרי
 כוונת הגילוי קדום אל הצמצום, אמנם ההסתר
 שלמטה הוא קדום לכח הגילוי, שהרי גילוי הקו
 הוא בכדי שיהי' התהוות, וכמא' אנת הוא
 דאפיקת עשר תקונין כו' לאנהגא בהון עלמין כו',
 דכמו שהוא בע"ס בפרט, כמו"כ הוא בהקו בכלל
 שזהו בכדי שיהי' התהוות, והיינו התהוות הכלים
 דמהתעבות האור נעשה הכלי כו', וכן התהוות
 העולמות בכלל שהן מהקו כו', וגם התהוות בי"ע
 הוא מהארת הקו, הגם שהקו מסתיים במל'
 דאצי', מ"מ הרי הכלים דמל' דאצי' בוקעים את
 הפרסא שבין אצי' לבי"ע ונעשי' בחי' נשמה
 לבי"ע, ואי' באגה"ק סי' י' שגם הארת הקו
 המאיר בהם בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם
 בבי"ע כמו באצי' כו', ומזה הוא התהוות
 הנבראים דבי"ע, וכמ"ש שם דמיחוד זו"נ דבי"ע
 נתהוו כל הנבראים דבי"ע בכח אור הנשמה
 שבהם כו', עד התהוות עולם התחתון הגשמי
 שהוא עיקר הכוונה כמ"ש בסש"ב פל"ו. הרי
 שבחי' ההסתר הזה שהוא בחי' החשך שלמטה
 קדום לכח הגילוי, דבשביל זה הוא כל הגילוי
 בכדי שיהי' התהוות הזאת כו', דהנה הצמצום
 קדם אל הגילוי, וא"כ כוונת הגילוי קדום איליו,
 אבל הגילוי הרי קדם אל ההתהוות, הרי כוונת
 ההתהוות קדום אל כח הגילוי כו'. וזהו אתה א"ל
 מסתתר, שההסתר הוא מבחי' עצמות א"ס
 כו'...".

❧ הערה 280 ❧

וראה עת"ר (מהדו"ח) ע' קמ (ועד"ז במהדו"י
 ר"ע קא) [ועד"ז תרפ"ד ע' קיד-קטו]: "...בבחוג"

תחלה הם הכלים דאצי' שהם גבול בפועל, וכח הגבול הוא באוא"ס שלפני העצמות מצד שלימות העצמות, דשלימות העצמות הוא בכל הכחות בשוה, וכשם שהוא שלם בכח הגילוי בגילויים והתפשטות, כמו"כ הוא שלם בכח ההעלם להעלים ולהגביל, וזהו מה שמתגלה ע"י הצמצום, שהצמצום מגלה כח הגבול שבא"ס...".

תשי"א (מתרצ"ד) ע' 25: "...וכשם שהוא מאיר בהתגלות המאור אור וגילוי מן העצם כך יכול להיות שלא יתגלה ולא יאיר כלל, שהרי אין סוף ב"ה הוא למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, ופירוש מעלה ומטה הוא גילוי והעלם, דאור אין סוף ב"ה ביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר, והיכולת להאיר ושלא להאיר הם ב' קוין שקולים כבי' באוא"ס ב"ה, וזהו אור אין סוף ב"ה למעלה מעלה עד אין קץ, דכשם שבבחי' האור והגילוי יש גילויים נעלים ונפלאים עד אין קץ וסוף כלל, הנה כמו"כ בהלמטה מטה שהוא היכולת שלא להאיר יש ג"כ ענינים נפלאים, וזה מה שעל הגילויים הנפלאים שביכולתו להאיר אומר התואר עד אין קץ ועל הענינים הנפלאים דלמטה מטה שביכולתו שלא להאיר אומר התואר עד אין תכלית, הוא להורות על תוכן נושא הענינים דגילוי והעלם, דהגילוי אין לו קץ וההעלם אין לו תכלית, פי' דכשם שאין אנו יכולים לשער כלל גודל עוצם הפלאת ענין הגילויים עד אין קץ במה שביכולתו להאיר, כך אין ביכולתנו כלל לדעת תכלית כוונת ההעלם במה שביכולתו שלא להאיר, וזהו התוארים עד אין קץ ועד אין תכלית, דכשם שאין יודעין ענין הקץ כן אין יודעין ענין התכלית, אבל כללות ענינם הוא דלהאיר ושלא להאיר הם ב' קוין שקולים...", שם ע' 39-40: "...וזהו שפי' הרמב"ם בענין השלילות שהם ב' שלילות, הא' הוא דאין לאחר אמת כאמיתותו, וקאי על כח העצמות הבורא את היש מאין ואפס המוחלט, דעם היות שהוא אמת גמור, אבל עם זה הנה אין אמת זה דהתהוות כאמיתותו העצמי', דנתבאר לעיל דהאור אין סוף למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, הרי דביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר הם ב' קוין שקולין באוא"ס, א"כ כללות ענין הבריאה עם היותה דסבתה הוא אמת גמור אבל אינו כאמיתותו שהוא

היכולת מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר כו', ונת"ל שאין זה ב' ענינים כ"א ענין א', והוא ענין היכולת שהוא ית' כל יכול כו'..." ע"ש.

הערה 282

ראה תער"ב ח"ב ע' תתר: "...וז"ע אוא"ס למע' מע' עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, שזהו ב' קוין דחו"ג, דלמע' מע' עד אין קץ הוא בחי' ההעלם בעצמו בעילוי אחר עילוי כו', ולמטה מטה עד אין תכלית הוא בחי' הירידה והגילוי עד למטה מטה כו', וזהו משלימות העצמות להיות ב' קוין דוקא כו' (ובעצמות זהו מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר כו' כמ"ש במ"א)...". שם ס"ע א"א: "...מצות ק"ש וד"ת שבבחי' קטנות המוחין יעלו לה' כאשר רק מכוון לש"ש לעשות רצונו ית' ולקבל עליו עומ"ש באמונה פשוטה אף בלא מוח ולב כלל כו' . . . כשקורא ק"ש שעהמ"ט אף שהוא מנמנם עיף ויגע כו' ג"ז יעלה לרצון לה' כאשר הוא במח' טובה לש"ש, גם בלא השגה ועומק הלב כלל כו', וכמ"ש דוד אם זכרתיך על יצועי בבחי' קטנות המוח והלב כו', ובאשמורות אהגה בך בבחי' הגדלות כו' . . . הכל שוין לפניו ית', וכ"ז הוא מפני שכ"ה המדה בב' המדר' דיום ולילה, שזהו משלימות העצמות להיות ב' קוין אלו כו', וע"כ שניהם שוין לפניו ית'..." ע"ש.

ה'ש"ת ע' כז [תש"ח ע' 99-100]: "...כל כח בתחלת המשכתו בעצם הנפש קודם הצטיירו בציורו הנה הוא במעלת מדר' היכולת, וע"ה דגם אז הנה הוא דבר ציור מוגבל מה שהוא, בכ"ז אינו ענין הכח כ"א ענין היכולת . . . וע"ה היכולת דכח פרטי אבל הוא עצמו אינו פרטי, פי' דאינו מוגבל עדיין באחת הקצוות, דפי' יכולת הוא דהן ולא עומדים בהשואה גמורה, וע"כ אינו שום מציאות עדיין..." ע"ש.

וראה תרפ"א ר"ע רסו: "...שהצמצום הוא שהתעלם ונכלל האור שבבחי' א"ס הבל"ג והתגלה כח הגבול שבא"ס, שזהו ג"כ שרש ומקור הכלים, דאנת הוא שלימותא דכולא, דא"ס כשם שיש לו כח בבע"ג כן יש לו כח בגבול, דא"ת שיש לו כח בבע"ג ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותא, והגבול הנמצא ממנו

והמסתיר הוא נעלה יותר מכמו כח המגלה . . אמנם כ"ז הוא בהנבראים שהם שני הפכים, אבל בשלימותא דכולא הנה כח הגבול וכח הבלי גבול הם כאחד..."

וראה גם שער היחוד סוף פרק טו: "... (וכמ"ש במ"א בענין כללות חו"ג שבעצמות אור אין סוף, שהוא בחי' כח הגבול להגביל ולהעלים בעצמותו בעילוי אחר עילוי עד אין קץ ושיעור, והיינו אא"ס למעלה עד אין קץ כו', ובחי' התפשטות האור למטה מטה עד אין תכלית שע"י הקו שנמשך מן הרשימו כו', וב' קוין שקולין המה בבחי' א"ס, ע"כ גם בירידת האור דא"ס בקו זה שקולין ב' כחות הללו לצמצם ולהגביל או לחבר ולייחד, וכן ענין שינויי האור וההמשכה אם בתוס' או בגרעון, כמו מזמן לזמן כמו מחול לשבת ויו"ט וכן מזמן בהמ"ק לזמן הגלות, הכל בכח א' שקול שנחלק לב' קוין חו"ג, הבא מכח ואור הראשון דעצמות א"ס כמו שהוא בעצמו בבחי' חו"ג כו' וד"ל)..."

תרמ"ז ע' קכד: "...ב' קוין חו"ג שבעצמיות, מה שאוא"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, כח העלי' וכח הירידה כו', והם ב' קוין שקולין בעצמיות כו'..." ע"ש.

ה'ש"ת ע' 160: "...שבריאית העולם הוא ע"י העלם האור, וכדאי' בע"ח דתחלת הכל הי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאות, ולא²⁸⁶ הי' מקום לעמידת העולמות, ואח"כ סילק אורו הגדול על הצד כבי' ונעשה חלל ומקום פנוי לעמידת העולמות, דזהו"ע צמצום הראשון שנתצמצם אוא"ס הבל"ג ונתגלה כח הגבול שבא"ס, דבלי גבול וגבול הם קוים שקולים בעצמות א"ס ב"ה להיותם מצד שלימות הכל יכול, וכדאי' בספר עבוה"ק לר"מ נ' גבאי א"ס הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי גבול כך יש לו כח בגבול, דא"ת שיש לו כח בבלתי גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו וא"ס הוא שלימותא דכולא..."

בהב' קוין בשוה, וכנ"ל דלא זהו כל העצמות מה שהעולם נברא ממנו וחי ממנו, ואין זה רק מה שאנחנו מכנים אותו ית' בשם בורא, לפי דענין הבריאה נותן לנו איזה קירוב מושג באמיתת המציאות, היינו אז מיר זאלין האבין א קצת מושג וואס הייסט דער אמת פון פראן, אבל לא זהו כל העצמות..." ע"ש. שם ר"ע 28586: "...ובעצמות הוא בחי' היכולת, מה שביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר, ונת"ל שהם ב' קוין שקולים באוא"ס ב"ה..."

תרס"א ע' קעז [ועד"ז תרפ"ב (מהדו"ח) ע' יד-טו]: "...ובבחי' אוא"ס שלפני הצמצום הרי יש שם ב' המדרי' דבחי' כח הגבול וכח הבל"ג, והן שם בתכלית ההתאחדות וההתכללות, והיינו בחי' הקוין חו"ג שבעצמות [שהם קוין שקולים ממש, והוא] מה שאוא"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, והן שם בבחי' השוואה וההתכללות בתכלית כו'..."

ולהעיר מתרמ"ג ע' פא: "...שהשמות אינם נק' שם העצם אף שהם א"ס עצומ"ה שלפני הצמצום, אמנם ה"ה כח הגבול שבא"ס, הוא מקור שיהי' עי"ז התהוות היש ובעלי גבול כו', לכן אינו צודק ע"ז קריאת שם עצם כמו שנק' למטה עצם, דהנה ידוע דכל עצם בלתי מתחלק, וא"כ בחי' הרשימה שהוא כח הגבול להיות ממנו גבול והתחלקו' . . אינו שייך ע"ז לומר עצם, שהם שני הפכי'. הגם שלמעלה אינם הפכי' כלל, שהם כח הגבול ומ"מ הם א"ס עצומ"ה שלפני הצמצום כמו כח הא"ס הבבע"ג, ואינו שייך לומר שהכח הבבע"ג הוא למעלה מכח הגבול, שבוזה אתה מחסר שלימותו, אלא שהם שניהם בחי' א"ס עצומ"ה, שיש לו כח בגבול כמו שיש לו כח בבע"ג כו'..." ע"ש.

תרצ"ז ע' 228: "...דכח ההסתיר הוא אלקות כמו כח הגילוי, וכמ"ש וחכיתי להוי' המסתיר פניו וגו', דכשם שיש הוי' הנראה הנה כמו"כ יש הוי' המסתיר, דכח המגביל והמסתיר הוא אלקות כמו כח המגלה, ובכחות הנפש הנה כח המגביל

❧ הערה 293 ❧

וראה לקו"ש ח"ו ע' 333-334 [אג"ק חי"ד ע' שנט – מח"י שבט תשי"ז]: "...ובמהרה בימינו יקוים ג"כ היעוד, דיטעמו כל ישראל מאילנא דחיי דבי' יפקון מן גלותא ברחמים, ודלא כאינון דלא טעמין מאילנא דא, דמסטרייהו לית בין גלותא לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד,

משא"כ ישראל ת"ח דבגינייהו איתמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה, דחכי יפיק בכל האי יקרא בפורקנא בתרייתא, וכדברי רעיא מהימנא משה רבנו, גואל ראשון וגואל אחרון (זהר ח"ג קכ"ה ע"א) שהובאו ונתבארו ע"י רבנו הזקן באגה"ק (סי' כ"ו)..."

לע"נ

התמים ר' יעקב
בן הרב אליעזר הלוי ע"ה
ת. נ. צ. ב. ה.

לע"נ

הרה"ג הרה"ח
ר' שניאור זלמן
בן הרה"ח הרה"ת ר' רפאל ע"ה
ת. נ. צ. ב. ה.

לע"נ

הרה"ח הרה"ת
ר' משה יהודה
בן הרה"ח הרה"ת ר' צבי יוסף ע"ה
ת. נ. צ. ב. ה.

לע"נ

השלוחה מרת רחל בת
הרה"ח הרה"ת ר' פרץ
ת. נ. צ. ב. ה.